

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- จันทร์นฤนาถ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2520. (มหามกุฏราชวิทยาลัยพิมพ์เพิ่มเติมโดยพระบรมราชานุญาต พ.ศ. 2513).
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์. อารยธรรมสมัย 1-3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2512.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2522.
- พระศรีวิสุทธิญาณ. อธิบายธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ 1. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2528.
- เพ็ชรี สุมิตร. ประวัติอารยธรรมอินเดีย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2525.
- วิสุทธิ บุษยกุล. แบบเรียนภาษาสันสกฤต เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก. รายวิชา 402 สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2529.

สุเมธ เมธาวิทยากุล. ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
โอเคียนส์โตร์, 2525.

เสฐียร พันธงรังษี. ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2516.

อนุমানราชชน, พระยา. ชาติ-ศาสนา-วัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
บรรณาการ, 2516.

เอกสารอื่น ๆ

พัชนี อัยรวางษ์. "จริยศึกษาของสตรีในสุภามิตสอนหญิงค่ากลอน." วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2521.

พรกฤษณ์ ชวงแสงอุทัย. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์คำสอนในนิโคปเทศ."
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

ทัศนีย์ สิ้นสกุล. "จักรพรรดิราชย์ในคหิอินเคีย." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
แผนกวิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2519.

วารี ศันฑุลากร. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์ลิลิตเพชรมงกุฎของเจ้าพระยาพระคลัง
(หน)." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

บทความ

ชัยพร วิชชาวุธ. "แนวทางการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม."
วารสารครุศาสตร์ 4 (เมษายน-มิถุนายน 2526) : 22-33.

ญาณสังวร, สมเด็จพระ. "ข้อคิดจากธรรม." วารสารอากาศวิทยา 3
(กันยายน-ธันวาคม 2523) : 1-5.

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. "พระราชธรรม 27 ประการ." รัฐสภาสาร 12 (ธันวาคม 2526) : 11-35.

ธีระพร อูวรรณโณ. "แล้วเราจะสร้างเสริมจริยธรรมกับคนวัยใด." วารสาร ครุศาสตร์ 4 (เมษายน-มิถุนายน 2526) : 1-6.

ปรีชา รัถยัคคิ. "ร่มเกล้าของชาวไทยกับทศพิธราชธรรม." นิตยสารท้องถิ่น 12 (ธันวาคม 2523) : หน้าพิเศษ.

สมโภชน์ เขี่ยมสุภานิต. "การพัฒนาจริยธรรมตามแนวการปรับพฤติกรรม." วารสารครุศาสตร์ 4 (เมษายน-มิถุนายน 2526) : 14-21.

Books

- Apte, Vaman Shivram. The Student's Sanskrit-English Dictionary.
Delhi : Motilal Banarsidass, 1973.
- Basham, A.L. The Wonder that was India. New York : Grove
Press, Inc., 1954.
- Dasgupta, S.N. A History of Sanskrit Literature Classical
Period 1. 2nd. ed. Calcutta : University of Calcutta,
1962.
- Davids, T.W. Phys and Stede, William. The Pali Text Society's
Pali-English Dictionary. 6th ed. London : The Pali
Text Society, 1972.
- Edgerton, Franklin. Vikrama's Adventures 26, 27.
Massachusetts : Harvard University Press, 1926.
- Fuste, J. and Mehta, I.R. Indian History and Culture.
3rd. ed. New Delhi : Pitambar Book Depot, 1980. ed.,
- Hastings, James. Encyclopedia of Religions and Ethics. Vol. 8.
New York : T. & T. Clark, 1910.
- Kāuṭilya. Arthaśāstra. Vol. I. Lahore : The Bombay Sanskrit
Press, 1923.
- Keith, A. Berriedale. A History of Sanskrit Literature.
London : Oxford University Press, 1920.
- Macdonell, Arthur A. A History of Sanskrit Literature.
3rd. ed. New Delhi : Munshiram Manoharlal, 1972.

Macdonell, Arthur A. A Practical Sanskrit Dictionary.

London : Oxford University Press, 1947.

Mahābhārata. Vol. 4 Gorakhpura : Gita Press, 1956-1957.

Majumdar, R.C. and others. An Advanced History of India.

Delhi : Mohan Makhijani, 1973.

Monier-Williams, Sir Monier. Sanskrit-English Dictionary.

2 nd. ed. New Delhi : Munshiram Manoharlal Publishers

Pvt., 1981.

Weber, Albrecht. The History of Indian Literature. Trans.

John Mann and Theodore Zachariae. 3rd. ed.

London : Kegan Paul, French, Trubner, & Co. Ltd., 1892.

Whitney, William Dwight. Sanskrit Grammar. 5 th. ed.

Delhi : Motilal Banarsidass, 1924.

. The roots, Verb-Forms and Primary Derivation of

the Sanskrit Language. Delhi : Motilal Banarsidass,

1963.

Winternitz, M. A History of Indian Literature. Trans.

Subhadar Jha. Delhi : Motilal Banarsidass, 1977.

ภาคผนวก

ભારતવર્ષ ૧

1. Story of the First Statuette
Vikrama's rule for giving in alms

SOUTHERN RECENSION OF 1

puttalikā bhaṇati: bho rājan, etat siṅhāsanaṁ
vikramārkasya. sa tu saṁtuṣṭo 'rthijane koṭisuvarṇaṁ
prayacchati.

nirīkṣite sahasraṁ tu, ^{ayutam} niyutaṁ tu prajalpate,
hasane lakṣaṁ āpnoti; saṁtuṣṭaḥ koṭido nṛpaḥ. 1
etad āudāryaṁ tvayi vidyate cet, tarhy asmin siṅhāsana upaviṣa.

iti vikr amārkacarite siṅhāsanaopākhyāne prathamopākhyānam

૧ Edg. - ૧૦૦૦ ૨ અં ૧૦ નિયુતામ ૬૦ ૬ અં ૧૦ અયુતામ
અનુભવ - અયુતામ ૧૦૦૦ Edg. ૧૦૦૦ ૧૦ અનુભવ
અનુભવ ૧૦ અયુતામ

2. Story of the Second Statuette

The brahman's unsuccessful sacrifice

SOUTHERN RECENSION OF 2

punar api bhojarājo yāvat siṅhāsana upaveṣṭum
 samāgataḥ, tāvad anyā puttalikā bhaṇati: bho rājan, vikramasyāu
 'dāryam tvayi vidyate cet, tarhy asmin siṅhāsana upaviṣa.
 bhojarājo vadati sma: bho puttalike, kathaya tasya
 vikramasyāu 'dāryavṛttāntam. sā kathayati: bho rājan,
 ṣrūyatām.

vikramādityo rājyam kurvann ekadā carān ahūyā 'bravīt:
 bho dūtāḥ, bhavantaḥ pṛthivīparibhramānam kurvantaḥ.
 pṛthvivīmadhye yatra-yatra kātukam tīrthaviṣeṣam ca
 vilokayanti, tan mama nivedayantu; aham tatra gamiṣyāmi.
 evam kāle gata ekadā deṣāntaram paribhramyā 'gataḥ kaṣcid
 dūto rājanam abravīt: bho rājan, citrakūṭaparvatanikaṭe
 tapovanamadye 'timanoharam devālayam asti. tatra
 parvatoccasthānād vimalā jaladhārā patati. tatra yadi
 snānam kriyate, tarhi sarveṣāṃ mahāpātakādīnam api kṣayo
 bhavati. kim ca: yas tu mahāpātakī snānam karoti, tasyā
 'ngād atīvakṛṣṇam udakam niḥsarati. yas tatra snānam karoti,
 sa punyapuruṣaḥ. anyac ca: tatra kaṣcid brāhmaṇo mahati
 homakunde homam karoti, na jñāyate kiyanti varṣāni jātāni.
 pratidinam kundād bahiḥsthāpitam bhasma parvatākaram asti.
 sa brāhmaṇaḥ kenāpi saha na bhāṣate. evam ativicitratarām
 sthānam drṣṭam mayā.

tac chrutvā rājā svayam ekāki tena saha tat sthānam
 gatvā paramānandaṁ prāpya bhaṇati: aho atipavitram etat
 sthānam. atra sāksāj jagadambikā nivasati. etat sthānam
 dr̥ṣtvā mano me 'tivimalaṁ bhavati; ity uktvā tatrā
 'ntarīkṣodake snānaṁ vidhāya devatāṁ praṇamya yatra brāhmaṇo
 homaṁ karoti tatra gatvā brāhmaṇam avādīt: bho brāhmaṇa, tava
 havanam ārabhya kati varṣāni jātāni? brāhmaṇeno 'ktam: yadā
 saptarṣiṁḍalam revatīnakṣatre prathamacarane sthitam, tadā
 mayā havanaṁ prārabdham. idānīm acvinīnakṣatre tiṣṭhati;
 homaṁ kurvato me varṣaḡatam abhūt. tathā 'pi devatā
 prasannā nā 'bhūt. tac chrutvā rājā devatāṁ smrtvā svayam
 homakunda āhutiṁ cikṣepa. tathā 'pi devatā prasannā nā
 'bhūt. tadanantaram rājā svaḡirahkamalam āhutiṁ dāsyāmi 'ti
 yāvāt kaṇṭhe khadgaṁ karoti, tāvad devatā 'ntarāle khadgaṁ
 dhrtvā 'bravīt: bho rājan, prasannā 'smi, varam vrnīṣva.
 rājnā bhaṇitam: ayaṁ brāhmaṇo bahukālam havanaṁ karoti;
 asmāi kimarthaṁ prasannā na bhavasi? mama kimarthaṁ
 tvaritam prasannā 'si? devatayo 'ktam: bho rājan, ayaṁ
 havanaṁ karoti, param asya cetasi svāsthyam nā 'sti. atah
 prasannā na bhavāmi. uktaṁ ca:

āṅgulyagrena yaj japtaṁ, yaj japtaṁ merulaṅghane,
 vyagracittena yaj japtaṁ, trividham niṣphalam bhavet.

tathā ca:

na kāsṭhe vidyate devo, na pāsāne na mṛnmaye;
 bhāve hi vidyate devas, tasmād bhāvo hi kāraṇam.

kiṁ ca:

mantrē tīrthe dvije deve dāivajñe bheṣaje gurāu,
yādṛṣī bhāvanā yatra, siddhir bhavati tādṛṣī.

rājā 'bravīt: he devi, yadi mama prasannā jātā 'si, tarhy
asyabrāhmanasya manoratham pūraya. devatayo 'ktam: bho
rājan, bhavān paropakārī mahādruma iva; svadehakaṣṭam
sahitvā paracramachedam karosi. uktam ca:

chāyam anyasya kurvanti svayam tiṣṭhanti cā 'tape;
phalanti ca parārthesu nā 'tmahetor mahādrumāḥ.

tathā ca:

paropakārāya vahanti nimnagāḥ,
paropakārāya duhanti dhenavaḥ;
paropakārāya phalanti bhūruhaḥ,
paropakārāya satam vibhūtayah.

iti rājānam stutvā brāhmanasya manoratham apūrayat. tato
rājā svanagaram agamat.

imam katham kathayitvā puttalikā bhojarājam abravīt:
bho rājan, tvayy evamvidham āudāryam vidyate cet, tarhy
asmin siṅhāsana upavica.

iti dvitīyopākhyānam

3. Story of the Third Statuette

The sea-god's gift of four magic jewels

SOUTHERN RECENSION OF 3

punar api rājā yāvat sinhāsana upaviṣṭi, tato 'nyā
 puttalikā 'vadat: bho rājan, etat sinhāsanaṁ tenā
 'dhyāsitavyaṁ yasya vikramasyāu 'dāryaṁ vidyate. bhōjēno
 'ktam: bhōh puttalike, kathaya tasyāu 'dāryavṛttāntam. sā
 vadati; ḡṛyatām rājan.

vikramārkasadr̥ṣṭo rājā bhūmaṅdale nā 'sti. tasya
 cetasy ayaṁ paro 'yaṁ mādiya iti vikalpo nā 'sti; sakalam
 api viṣvaṁ paripālayati. uktaṁ ca:

ayaṁ nijaḥ paro ve 'ti vikalpo laghucetasāṁ;
 punas tū 'dāracittānāṁ vasudhāi 'va kutumbakam.

anyac ca: sāhasa udyame dhāirye ca tatsamo nā 'sti. yata
 indrādayo devā asya sahāyaṁ kurvanti. uktaṁ ca:

udyamaḥ sāhasaṁ dhāiryaṁ buddhiçaktiparākramaḥ,
 ṣaḍ ete yasya tiṣṭhanti, tasya devo 'pi çāṅkate.

anyac ca: bho rājan, yas tv arthināṁ manorathaṁ pūreyati,
 tasye 'psitaṁ devaḥ sampaḍayati. tathā co 'ktam:

kr̥te viniçcaye puṅsāṁ devaḥ pūrayatī 'psitam;
 viṣṇuḥ cakram garutmāṅç ca kāulikasya yathā 'have.
 utsāhasampannam adīrghasūtram

kriyāvidhijnaṁ vyasaneṣv asaktam,
 çūram kṛtajñāṁ dr̥dhaniçcayāṁ ca
 lakṣmīḥ svayāṁ vāñchati vāsahetoḥ.

evaṁ sakalagunādhivāso vikramārko rājā sarvasampadā paripūrṇa
 ekadā svamanasy acintayat: aho asāro 'yaṁ sāmsārah; na

jñāyate kadā kasya kiṃ bhaviṣyati 'ti. ata upārjitaṃ dravyam
 dānabhogair vinā saphalaṃ na bhavati. tasmād vittasya
 satpātre dānam eva phalam. anyathā nāḡam eva prāpnoti. uktam ca:
 dānam bhogo nāḡas tisro gatayo bhavanti vittasya;
 yo na dadāti na bhukte, tasya tṛtīyā gatih bhavati.

tathā ca:

dātavyam bhoktavyam sati vibhave, saṃgraho na kartavyaḥ;
 paḡye 'ha madhukarāṇām saṃcitam artham haranty
 anye.

anubhavata dadata vittaṃ mānyān mānyata sajjanān
 bhajata;

atiparuṣapavanavilutitadīpaḡikhe 'va capalā lakṣmīḥ. 7
 upārjitanām vittānām tyāga eva hi rakṣaṇam;
 taḡakodarasaṃsthanām parīvaha ivā 'mbhasām. 8

ity evam vicārya sarvasvadakṣiṇām yajnaṃ kartum upakrāntavān.
 tataḡ cilpibhir atimanoharam maṇḡapam karitam. sarvā 'pi
 yajnasāmagrī saṃpādītā; devarṣigandharvayakṣasiddhādayaḡ
 samāhūtāḡ; brāhmaṇāc ca samāgataḡ; sarve rājāno bāndhavāc
 cā 'karitāḡ. tasmin samaye samudrākaraṇārtham kaccid
 brāhmaṇaḡ samudratīram preṣitaḡ. so 'pi samudratīram gatvā
 gandhapuṣpādīṣoḡacopacāram kṛtvā 'bravit: bhoḡ samudra,
 vikramārko rājā yajnaṃ karoti; tena preṣito 'ham tvam
 āhvatum samāgata iti jalamadhye puṣpāñjalim dattvā kṣaṇam
 sthitaḡ. tasya na ko 'pi pratyuttaram dadāu. tadā
 vyāghuḡya grāmaṃ prati yāvad āgacchati, tāvad dedīpyamānacarīrah
 kaccid brāhmanarūpi saṃs tam āgatyā 'vedat: bho brāhmaṇa,
 tvam vikramaṇā 'smān āhvatum preṣitaḡ; tarhi tena yā

sambhāvanā kṛtā, sā 'smān prāptā. etad eva suhrdo lakṣaṇam,
yat samaye dānamānādi. uktam ca:

dadāti pratigrhṇāti guhyam ākhyāti pṛcchati,

bhunkte bhojayate cāi 'va ṣaḍvidham mitralakṣaṇam.

anyac ca: dūrasthitānām māitri naḥyati, samīpasthānām

vardhata iti na vācyam. atra sneha eva pramāṇam. uktam ca:

dūrastho 'pi samīpastho yo vāi manasi vartate;

yo vāi cittena dūrasthaḥ, samīpastho 'pi dūrataḥ.

tathā ca:

girāu mayūro gagane ca megho,

lakṣāntare 'rkaḥ salile ca padmam;

lakṣadvaye glāuh kumudāni bhūmāu;

yo yasya mitram na kadāpi dūram.

tasmāt sarvathā mayā 'gantavyam eva. tarhi mamā 'pi

prayojanam asti. tasmāi rājñe 'mūlyāni catvāri ratnāni

dāsyāmi. eteṣām mahātmyam: ekaṁ ratnaṁ yad vastu smaryate

tad vastu dadāti. dvitīyaratnena bhakṣyabhojyādikam

amṛtakalpam utpādyate. tṛtīyaratnād dhastyaḥvarathapadātiyuktam

caturāṅgabalāṁ prabhavati. caturthād ratnād divyavastrābharāṇāni

jāyante. tad etāni ratnāni grhītvā rājño haste prayaccha;

samudreṇā 'tipriyapūrvakam dattāni. tadanantaram brāhmaṇas

tāni ratnāni grhītvō 'jjayinīm āgamat. evam sati bahukālo

gataḥ; atrāntare yajñasamāptir jātā. rājā 'vabhṛthasnanam

kṛtvā sarvāṅl lokān paripūrṇamanorathān akarot. brāhmaṇo

rājānam drṣṭvā ratnāny arpayitvā pratyekam teṣām guṇān

akathayat. tato rājā 'vadat: bho brāhmaṇa, bhavān

yajñadakṣiṇākālāṁ vyatikramya samāgataḥ. mayā sarvo 'pi

brāhmaṇasamūho dakṣiṇayā toṣitaḥ. tarhi tvam evāi 'teṣām

caturṅgāṃ ratnāṅgāṃ madhye yad ratnam ekaṃ tubhyaṃ rocate, tad
 gr̥hāṇa. brāhmaṇeno 'ktam: bho rājan, ahaṃ gr̥haṃ gatvā
 gr̥hinīm putraṃ snuṣāṃ ca pr̥st̥vā sarvebhyo yad rocate tad
 grahīsyāmi. rājño 'ktam: tathā kuru. brāhmaṇo 'pi sva-
 bhavanam āgatya sarvaṃ vṛttāntāṃ teṣāṃ agre samakathayat.
 tac chrutvā putreṇo 'ktam: yad ratnaṃ caturāṅgabalaṃ dadāti,
 tad grahīsyāmah; sukhena rājyaṃ kartum āyāti. pitro 'ktam:
 rājyaṃ buddhimatā na prārthanīyam. yataḥ:

rāmapravrajanaṃ, baler niyamaṇaṃ, pāṇḍoh sutānāṃ vanāṃ,
 vṛṣṇīnāṃ nidhanaṃ, nalasya vipadaṃ, bhīṣṃasya
 gastrasthitim;
 viṣṇor vāmanatāṃ, tadā 'rjunavadhaṃ saṃcintya,
 laṅkeḡvaram
 dr̥st̥vā rājyākṛte vidambanagataṃ, tasmān na tad
 vāñchayet.

tato yasmād dhanam labhyate, tad gr̥hṇīmah. dhanena sarvaṃ
 api labhyate. uktaṃ ca:

na tad asti jagaty asmin na yad arthena sidhyati;
 niḡcitya matimāṅs tasmād artham ekaṃ prasādhayet.
 bhāryayo 'ktam: yad ratnaṃ śadrasānnaṃ sūte, tad gr̥hyatāṃ.
 sarveṣāṃ prāṇīnāṃ eva jīvadharāṇam. uktaṃ ca:
 annaṃ vidhātrā vihitaṃ martyānāṃ jīvadharāṇam;
 tad anādr̥tya matimān prārthayen na tu kiṃcana.
 snuṣayo 'ktam: yad ratnaṃ vastrābharāṇādikāṃ prasūte, tad
 grāhyam.

bhūṣaṇāir bhūṣayed āṅgaṃ yathāvibhavasārataḥ,
 ḡucisāubhāgyasiddhyartham āyurlakṣmyabhivṛddhaye.

suhṛtsu ḡubhadam̄ nityam utsaveṣu vibhūṣaṇam
ratnādi; devatātustir bhūṣaṇasyā 'pi dhāraṇāt.

evam̄ caturṇām̄ parasparam̄ vivādo lagnaḥ. tato brāhmaṇo rājñah
sakācam̄ āgatya caturṇām̄ vṛttāntam̄ akathayat. rājā 'pi tac
chrutvā tasmāi brāhmaṇāya catvāry api ratnāni dadāu.

iti kathām̄ kathayitvā puttālikā rājānam̄ abravīt: bho rājan,
āudāryam̄ nāma saḥajo guṇah, na tv āupādhikah. tathā hi:

campakeṣu yathā gandhaḥ kāntir muktāphaleṣu ca,
yathe 'ksudaṇḍe mādḥuryam, āudāryam̄ saḥajam̄ tathā.

tvayy evam̄ āudāryam̄ vidyate cet, tarhy asmin siṅhāsana upaviḡa.

iti tr̄tiyakhyānam

4. Story of the Fourth Statuette

Vikrama's gratitude tested by Devadatta

SOUTHERN RECENSION OF 4

punar api rājā siṅhāsane yāvad upaviṣati, tāvad
 anyayā puttalikayo 'ktam: yasya vikramasyāu 'dāryam asti,
 'va siṅhāsanam adhyāsitavyam. rājñō 'ktam: kathaya tasyāu
 'dāryavṛttāntam. puttalikayo 'ktam: bho rājan, ḡrūyatām.

vikramāditye rājyaṁ kurvati tasmin nagare brāhmaṇaḥ
 kaḡcit sakalavidyāvicakṣaṇaḥ samastaguṇālamkṛtaḥ param
 aputraḥ samabhavat. ekadā svabhāryayo 'ktaḥ: bhoh praṇeḡvara,
 putraṁ vinā ḡrhashtasya gatih nā 'stī 'ti smṛtividō vadanti.

tathā ca:

aputrasya gatih nā 'sti svargo nāi 'va ca nāi 'va ca;
 tasmāt putramukhaṁ drṣṭvā bhavet paḡcād dhi
 tāpasah.

ḡarvarīdīpakaḡ candraḥ, prabhāte dīpako raviḥ;
 trāilokyadīpako dharmah, suputraḥ, suputraḥ
 kuladīpakah.

tathā ca:

nāgo bhāti madena, kaṁ jalaruhāih, pūrṇendunā ḡarvarī,
 ḡīlena pramadā, javena turago, nityotsavāir mandiram;
 vāṇi vyākaraṇena, haṁsamithunāir nadyah, sabhā
 paṇḡditāih, satputreṇa kulāṁ, nr̥peṇa vasudhā,
 lokatrayaṁ bhānuna.

brāhmaṇeno 'ktam: bhoh priye, satyam uktaṁ tvayā; param udyā-
 mena dravyaṁ labdhum ḡakyate, guruḡḡrūṣayā vidyā labhyate,
 yaḡaḥ saṁtatiḡ ca parameḡvarārādhanāṁ vinā na sidhyati. uktaṁ ca:

nirantarasukhāpekṣā hr̥daye yadi vidyate,
 kṛtvā bhāvaṃ dr̥dham nityaṃ bhavānivallabhaṃ bhajet.
 bhāryayo 'ktam: bhoḥ svāmin, tvaṭto 'pi kaṅci j̄nātā nā 'sti;
 bhavān sarvajñah. ataḥ parameṣvaraprasādārthaṃ kimapi
 vratādikam anuṣṭheyam. teno 'ktam: bhoḥ priye, yuktam uktam
 tvayā; mayā 'py āngikṛtam eva tvadvacanam. kutah:
 yuktiyuktam upādeyaṃ vacanaṃ bālakād api;
 viduṣā 'pi sadā grāhyaṃ vṛddhād api na durvacaḥ.
 ity uktvā brāhmaṇaḥ parameṣvaraprītyarthaṃ rudrānuṣṭhānaṃ
 kṛtavān. tata ekadā rātrāu taṃ brāhmaṇaṃ svapne
 jātamakuṭadhārī vṛṣabhavāhano vāmāṅkasthitapriyah parameṣvaraḥ
 samavadat: bho brāhmaṇa, tvaṃ pradoṣavratam ācara; tena
 vratācaraṇena tava putro bhaviṣyati. prabhāte brāhmaṇena
 vṛddhānāṃ purataḥ svapnavṛttāntaḥ kathitaḥ. tāir uktam: bho
 brāhmaṇa, yathārtho 'yaṃ svapnah. uktam ca svapnādhyāye:
 devo dvijo gurur gāvah pitaro līnginas tathā
 yad vadanti vacaḥ svapne, tat tathāi 'va vinirdiḡet.
 asmin vrāte 'nuṣṭhite tava putro bhaviṣyati. teṣāṃ vacanaṃ
 ṣrutvā brāhmaṇo mārgaḡirṣaḡuddhatrayodaḡyāṃ ḡanivāsare
 kalpōktavidhipūrvakaṃ pradoṣavratam anuṣṭhitavān. tena
 vratācaraṇena parameṣvaraḥ prasanno bhūtvā putram asmāi
 prāyacchat. tadanantaram brāhmaṇas tasya putrasya jātakarma
 vidhāya dvādaḡe divase tasya devadatta iti nāma ca kṛtvā
 viḡiṣṭāṇnaprāḡanādyupenayanāntāni karmāṇy akārsīt. tata
 upanītaṃ vedaḡāstrādi sakalakalā aḡikṣayat. tataḥ ṣodaḡe varṣe
 godānaṃ vidhāya vivāhayitvā jīvikāṃ parikalpya svayāṃ
 tīrthayātrāṃ kartukāmaḥ putrāya buddhim upadiḡati: bhoḥ

putra, grūyatām; upadeṣo 'yam iha paratra ca sukhakārī mayā
 kathyate. teno 'ktam: nirūpyatām iti. —bhoḥ putra: atikaṣṭa-
 daṣām prāpto 'pi svadharmācāram na parityaja; parāiḥ saha
 vivādam mā kuru; sarvabhūteṣu dayā kāryā; parameṣvare bhaktir
 vidheyā; parastriyo nā 'valokanīyāḥ; balevadvirodham mā kuru;
 marmajñeṣv anuvṛttir vidheyā; prastāvasadrṣam vaktavyam;
 svavittānusāreṇa vyayaḥ karaṇīyāḥ; sajjanāḥ sevānīyāḥ;
 durjanāḥ pariharaṇīyāḥ; strīṇām guhyam na vaktavyam. evam
 anekadhā putrāya nītim upadiṣya svayam vārāṇasīm jagāma.

devadatto 'pi pitur upadeṣam paripālayaṅs tatrāi
 'va nagare sthitaḥ. ekadā homāya samidāharaṇārtham mahāranyaṁ
 praviṣṭo yāvat samidhaḥ chinatti, tāvad vikramādityo rājā
 mṛgayārtham vanam gataḥ sukaram anudhāvan mahāranyaṁ praviṣṭaḥ
 puramārgam ajānan devadattam drṣtvā nagaramārgam aprcchat.
 tena prṣṭo devadattaḥ svayam agre gacchan rājānam nagaram
 agamayat. tato rājā devadattam bahudhā saimānya kasminnapi
 vyāpāre niyuktavān. tadanantaram bahukālo gataḥ. ekadā
 rājā bhaṇitam: katham aham devadattakṛtopakārād uttīrṇo
 bhavāmi? yad anena mahato 'ranyaṁmadhyān nagaram ānītaḥ.
 tasminn avasare kenacid uktam: aho ayam satpuruṣaḥ; kṛtam
 upakāram na vismarati. tathā co 'ktam:

prathamavayasi pītam toyam alpam smarantaḥ,

ḥirasi nihitabhārā, nārikelā narāṇām

salilam amṛtakalpaṁ dadyur ājīvitāntam;

na hi kṛtam upakāram sādhevo vismaranti.

brāhmaṇenāi 'tad rājavacanaṁ ḥrutvā svamenasi vicāritam: aho
 rājāi 'vam yadati; etat satyam vā mithyā vā? asya pratyayo

6

draṣṭavya itī bhaṇitvā rājakumāraṃ kenapy aviditaṃ svamandire
 saṃgopya tasyā 'laṃkaraṇaṃ bhṛtyahaste dattvā nagaramadhye
 vikrayārthaṃ preṣitam. tasminn avasare rājamandire rājakumārah
 kenāpi coreṇa mārita itī mahān kolāhalo jātaḥ. rājnā 'pi
 svaputramārganāya sarvatrā 'dhikāriṇaḥ preṣitāḥ. tadā te
 vipaṇimadhye yāvad vilokayanti, tāvad ābharāṇahasto
 devadattabhṛtyo drṣṭāḥ. tatas tad ābharāṇaṃ rājakumārasye 'ti
 jñatvā taṃ baddhvā rājasamīpaṃ ninyuh; prṣṭaḥ ca: re pāpīṣṭha,
 katham etad ābharāṇaṃ tava haste samāgatam? teno 'ktam: mama
 haste devadattabrāhmaṇena dattam. ahaṃ tasya bhṛtyah; etad
 ābharāṇaṃ vipaṇimadhye vikriya dhanam ānaye 'ti preṣitāḥ.
 tato rājnā devadatto 'py ākārīto bhaṇitaḥ ca: bho devadatta,
 etad ābharāṇaṃ tava kena dattam? devadatteno 'ktam: na kenāpi
 dattam; aham eva dhanalolupas tava kumāraṃ hatvā tadābharāṇāni
 grhītvā tanmadhya idam ekam ābharāṇaṃ vikretum asya haste
 dattavān. idānīm yad rocate, tat kuru. mama karmavaḥḥād
 evaṃvidhā buddhir utpanne 'ti bhaṇitvā 'dhomukho babhūva.
 tad vacanaṃ śrutvā rājā tuṣṇīm sthitāḥ. tadā sabhāmadhye
 kāiṣṭhī uktam: aho ayam sarvedharmaśāstravetta dharmajño 'pi
 katham idrṣṭe pāpe karmaṇi bhūddhim akarot? anyeno 'ktam: kim
 citram? svakarmanā preritasyaī 'vaṃ buddhir jāta. uktam ca:
 kim karoti naraḥ prājñāḥ preryamāṇāḥ svakarmabhiḥ?
 prāyeṇa hi manuṣyaṇāṃ buddhiḥ karmānusārīnī.
 tatra sabhyāir bhaṇitam: bho rājan, ayam bālagḥatī punaḥ
 svarṇasteyī ca: ataḥ khādireṇa ḡulena hantavyah. anyāir
 mantribhir uktam: imaṃ ḡatakhaṇḍaṃ kṛtvā tanmānsena
 grdhrebhyo balir dātavyah. teṣāṃ vacanaṃ śrutvā rājñā

bhanitam: bhoḥ sabhyaḥ, ayam mama 'ḡritah, puramārgapradarṣanād
 upakāri ca; atah satpuruṣeṇā 'ḡritānām guṇadoṣacintā na
 kartavyā. tathā co 'ktam:

candraḥ kṣayī prakrtivakratanur kalāṅkī
 doṣākarah sphurati mitravipattikalē;
 mūrdhnā tathā 'pi satatām dhriyate hareṇa;
 nāi 'vā 'ḡriteṣu mahatām guṇadoṣacintā. anyac ca:
 upakāriṣu yah sādhuḥ sādhutve tasya ko guṇah?
 apakāriṣu yah sādhuḥ sa sādhuḥ sadbhir ucyate.

iti bhanitvā devadattam prati bhanati: bho devadatta, tvam
 cetasi kimapi bhayam mā kārṣiḥ. mama putro baliyasa
 prakṛtena karmaṇā hataḥ; tvayā kim kṛtam? atah prakṛtam
 karma ko 'pi laṅghayitum na kṣamaḥ. tathā hi:

mātā lakṣmīḥ pitā viṣṇuḥ svayam ca viṣamāyudhaḥ,
 tathā 'pi ḡambhunā dagdhaḥ; prakṛtam kena laṅghyate?

anyac ca: mahārāṇye patitam mām nagaram nītavato mahopakāriṇas
 tava pratyupakārasahasrair apy anṛṇo na bhavāmi 'ti samāḡvāsya
 vastrābharanādinā devadattam sambhāvya visasarja. devadatto
 'pi tam kumāram āniya rājñe dadāu. tataḥ savismayena rājñā
 bhanitam: bho devadatta, kim evam kṛtam? teno 'ktam: bho
 rājan, ḡrūyatām. tvayā sabhāmadhye bahutaram bhanitam: kim
 iti, devadattakṛtopakārāt katham aham uttīrṇo bhavāmi?
 iti tarhi tava cittanirīkṣaṇārtham mayai 'vam kṛtam; tvayi
 pratyayo drṣṭah. rājño 'ktam: yah kṛtam upakāram vismarati,
 sa puruṣādharma eva. devadatteno 'ktam: bho rājan, kārāṇam
 vīnā 'pi sakalajagadupakāri bhavān; atas tvam eva sujano loke.
 tathā co 'ktam:

te sujanās te dhanyās te kṛtinās te 'pi sukṛtinah
 satatam, ye kāraṇāṃ vinā 'pi ca parahitakarāṇāya
 hanta jīvanti.

iti kathāṃ kathayitvā puttalikā rājanam avadat: evaṃ
 paropakāraudāryachāiryāṇi tvayi vidyante cet, tarhy asmin
 siṅhāsana upaviṣa. tato bhojarājas tūṣṇīm āsit.

iti caturthopākhyānam

5. Story of the Fifth Statuette

The jewel-carrier's dilemma

SOUTHERN RECENSION OF 5

punar api rājā yāvat sinhāsana upaviṣati, tāvad
 anyayā puttalikayā bhanitam: tenai 'va tat sinhāsanam
 adhyāsitavyam yasya vikramasyāu 'dāryam vidyate. bhojeno
 'ktam: bhoh puttalike, kathaya tasya vikramasyāu
 'dāryavṛttāntam. puttalikā bhanati: bho rājan, ḡrūyatām.

vikramārke rājyam kurvaty ekadā kaṅcid ratnavanik
 samāgatya ratnam anarghyam ekam rājahaste samarpitavān. rājā
 'pi dedīpyamānam ratnam drṣtvā parikṣakān akāryā 'bhanat:
 bhoh! parikṣakāḥ kīdrṣam etad ratnam, samīcīnam
 asamīcīnam vā niṣcityā 'sya māulyam kurvantu. tāis tad
 ratnam nirīksya bhanitam: bho rājan, amāulyam etad ratnam.
 asya māulyam aviditvā 'pi kriyate cet, tarhi mahāpratyavāyo
 'smākam bhaviṣyati. teṣām vacanam ḡrutvā rājā bhūridravayam
 dattvā 'bravīt: bho vaṇig īdrṣam anyad ratnam asti kim?
 teno 'ktam: deva, tatsadrṣāni ratnāni 'hā 'nītāni na santi,
 param tu grāma evamvidhāny eva daṅgaratnāni vidyante. yadi
 cet prayojanam asti, tarhi teṣām māulyam kṛtvā ḡrhyatām.
 tato rājñā ratnaparikṣakair ekāikasya ṣaṭkoṭisuvarnam
 māulyam kārītam, tāvat suvarnam tasmāi vaṇije dattam, tena
 saha kaṅcid viḡvāsī bhṛtyaḥ preṣitaḥ, uktaḥ ca: bho maṇihāra,
 aṣṭānām vāsarānām madhye ratnāni ḡhītvā 'yāsi cet, ucitam
 tava dāsyāmi. teno 'ktam: deva 'ṣṭānām divasānām madhya eva
 caraṇāu drakṣyāmi; anyathā ced daṅdyo 'ham. evam uktvā
 sa maṇihāras tena vaṇijā saha tannagaram gataḥ: tena tāni

daḡaratnāni dattāni. tāni ratnāni grhītvā mārge yāvad
 āgacchati, tāvan mahatī vr̥stir āsīt. tayā vr̥styō 'bhayatataḡapari-
 pūrṇā nady ekā pravahati sma. tata uttaratīram̄ gantum
 aḡaknuvaṅs tatra taḡe sthitam̄ nāvīkam avadat: bhoḡ karṇadhāra,
 mām imām nadīm uttāraya. teno 'ktam: bhoḡ pathika, adyāi
 'sā nadi velām atikramya vartate, katham uttāryate? anyac ca:
 mahānadyuttaraṇam̄ buddhimatā varjanīyam. tathā co 'ktam:

mahānadipratarāṇam̄ mahāpuruṣavīgraham,
 mahājanavīrodham̄ ca dūrataḡ parivarjayet. tathā ca:
 caritre yoṣitām̄ pūrṇe sarittāre nr̥pādare
 *sarpamāitre vaṅksnehe viḡvāsam̄ nāi 'va kārayet.

maṅihāreṇo 'ktam: bhoḡ karṇadhāra, tvayā yad uktaṅ tat satyam
 eva; mama mahat kāryam̄ asti; sāmānyakāryād viḡṣakāryam̄ pra-
 balam. tathā co 'ktam:

sāmānyaḡāstrato nūnam̄ viḡṣo balavān bhavet;
 pareṇa pūrvabādho vā prāyaḡo dr̥ḡyatām̄ iha.

ato mama nadyuttaraṇam̄ kāryam̄ sāmānyam; rājakāryam̄ balavat.

karṇadhāreṇo 'ktam: mahat tad rājakāryam̄ kim? maṅihāreṇa
 bhaṅitam: aham adyāi 'va daḡaratnāni grhītvā rājasamīpam̄ nā
 'gamiṣyāmi ced ājñābhāḡād rājā mama nīgraham̄ kariṣyati.

nāvīkeno 'ktam: tarhi teṣām̄ ratnānam̄ madhye mama pañca ratnāni
 dāsyasi yadi, tarhi tvām̄ nadīm uttārayiṣyāmi. tato maṅihāras
 tasya nāvīkasya tanmadhye pañca ratnāni dattvā nadīm uttīrya
 rājasamīpam̄ āḡatya tasya haste pañca ratnāni dadāu. rājā
 'bravīt: bho maṅihāra, kim̄ pañcāi 'va ratnāni samānitāni?
 avaḡiṣṡtāni pañca ratnāni kim̄ kṛtāni? maṅihāreṇo 'ktam: deva,
 gr̥yatām; vijñāpyate. asmān nagarān nīrgatya tena vaṅijā saha

tannagaram̄ gataḥ; tena daḡaratnāni dattāni. tāni grh̄itvā
 tasmān nagarān nirgatyā yāvad āgacchāmi, tāvan mārge vr̄stir
 atiprabalā samabhūt. tayā nady eko 'bhayatataṃ atilaṅghya
 navodakā pravahati. mayā 'py aṣṭānām̄ divasānām̄ madhye
 svāmicaraṇāu draṣṭavyāv iti vicārya nadyuttāraṇāya
 nāvikasya pañca ratnāni dattāni, pañca samānitāni. yady
 aṣṭadivasānām̄ madhye nā 'gamyate cet, ājñabhāṅgāt svāmināḡ
 cetasi khedaḥ syāt. uktāni ca:

ājñabhāṅgo narendrānām̄ viprānām̄ mānakhaṇḍanam,
 pṛthakḡayyā ca nārīnām̄ aḡastravadha ucyate. 4
 iti vicārya dattāni. rājā 'pi tadvacanam̄ ḡrutvā 'tisaṃtuṣṭaḥ
 sann avaḡiṣṭāni pañca ratnāni tasmāi maṇihārāya dadāu.

iti kathām̄ kathayitvā puttalikā bhojarājam̄ bhanati:
 bho rājan, āudāryaḡaṇaḡariṣṭho vikramādityah. tvayy
 evaṃvidham̄ āudāryam̄ vidyate cet, tarhy asmin siṅhāsana
 upaviḡa. etac chrutvā rājā tuṣṇīm̄ sthitah.

iti pañcamākhyānam

6. Story of the Sixth Statuette
Vikrama gratifies a lying ascetic

SOUTHERN RECENSION OF 6

punar api rājā yavat sinhāsana upaviṣati, tāvad anyā
puttalikā bhanati: bho rājan, yas tu vikramasyāu 'dāryavān,
sa evāi 'tat sinhāsanam adhirodhum kṣamaḥ. bhojeno 'ktam:
tasyāu 'dāryavṛttāntam kathaya. sā 'bravīt: ḡṛyatām rājan.

vikramādityo rājyam kurvann ekadā cāitramāse
vasantotsave sakalāntahpuravadhūsametaḥ kriḍāṛtham
ḡṛṅgaravanam agamat. tatra vane:

mākandā makarandasamtatajharīpūnkhānupūnkhā yataḥ
cañcatsamcitacañcarīkavanitākrenkārasmādinah,
sāhākaravihāraḥ kokilakuhūkārōpakārapradā,
vyāptaḥ cāitramahotsavas tata iti vyākurvate
sarvataḥ.

tathā ca:

mandena candanamahīruhamārutena
nīta nabho nibiḍayanti param parāgāḥ;
rolambapakṣahatalolamṛdupravālo
mugdho rasālavitapo mudam ātanoti.

ityādinānāvidhatarukusumopagobhite tasmiñ chṛṅgaravana indra-
nīlakhacitabhittiramānīyacandrakāntaḡilānirmitāṅgaṇe
nānāvidhadhūpavāsīte kriḍāgrhe padminīprabhṛticaturvidhavanitābhir
vastratāmbūlapuṣpābharāṅalāmkr̥tābhiḥ saha rājā ciram kriḍām
akārsīt. tadvanasamīpe caṅdikāyatanam ekam āsīt. tatra kaḡcid
brahmacārī sthitah. rājānam tatrā !gatam vilokya svamanasy

acintayat: aho tapaḥ kurvatā mayā janma vr̥thāi 'va nīyate;
 svapne 'pi kiṃcit sukhaṃ nā 'nubhūtam; yāvajjīvaṃ kaṣṭena
 kālaṃ nītvā mṛtas tapaḥphalaṃ bhukta iti ko vicārah?
 anyāir ucyate, yad viśayasukhaṃ tad duḥkhānuviddhaṃ
 buddhimatā pariharāṇiyam iti; tad eṣā mūrkhavicāraṇā uktā ca:

tyājyaṃ sukhaṃ viśayasamgamajanma puṅsām

duḥkhopasṛṣṭam iti mūrkhavicāraṇāi 'śā;

vrihīn apāsyati sitottamatandulādhyān

ko nāma tattusakaṇopahitān hitārthī?

tan mahat kaṣṭam kṛtvā 'pi saṃsārasārabhūtam strīśukham eva
 bhoktavyam. uktā ca:

asārabhūte saṃsāre saram sāraṅgalocanā;

tadārtham dhanam icchanti; tattyaḡe ca dhanena kim?

asārabhūte saṃsāre sārabhūtā nitambinī;

iti saṃcintya vai ḡambhur ardhāṅge kāmīnīm dadhāu.

tad vikramārko rājā 'tra samāgataḥ; tam ekam agrahāram
 yācayitvā kāmīcana kanyakām vivāhya saṃsārasukham anubhaviśyāmī
 'ti vicārya rājasamīpam āgatyā:

jyākṛṣṭibaddhakhaṭakāmukhapāṇipṛṣṭha-

preṅkhannakhāṅḡucayasamvalito mṛdānyāḥ

tvām pātu mañjaritapallavakarnapūra-

lobhabhramadbhramaravibhramabhṛt kaṭākṣaḥ.

ity āḡīrvādam dadāu. tato rājā tam āsana upaveḡayitvā 'bravīt:
 bho brāhmaṇa, kutaḥ samāgataḥ? teno 'ktam: aham atrāi 'va
 jaḡadambikāparicaryām kurvaṅs tiṣṭhāmi. nityam asyāḥ sevām
 kurvato me pañcāḡadvarṣāṇi jātāni. aham brahmacārī. adya niḡā-
 vasāne devatā māṃ svapne samāgatyā 'bhanat: bho brāhmaṇa, tvam

etāvantam̄ kalam̄ mama paricaryayā kaṣṭam̄ gato 'si; tavā 'ham̄
 prasannā jātā 'smi. tarhi tvam̄ idānīm̄ gr̄hasthāgrāmam̄ svīkuru,
 putram̄ utpādyā, paṅcān̄ mokṣe mano nidhehi. anyathā tava gatir
 nā 'sti. uktaṁ ca:

r̄ṇāni trīṇy apākṛtya mano mokṣe niveṣayet;

anapākṛtya mokṣam̄ tu sevamānaḥ patety adhaḥ.

tathā ca: brahmacārī bhūtvā gr̄hī bhavet, gr̄hī bhūtvā vanī
 bhavet, tato vanī bhūtvā pravrajat. anyac ca: mayā vikramarā-
 jāya svapne kathitam; sa tava manoratham̄ pūrayisyatī 'ty
 evam̄ devyā svapne bhaṇitam. aham̄ tava samipam̄ āgato 'smī 'ty
 evam̄ rājñah. purataḥ kapaṭavacanam̄ uktavān. tac chrutvā
 rājā svamanasy acintayat: devatā svapne nā 'kathayat; asāv
 evā 'nr̄tam̄ vadati. astu; tathā 'py ar̄to vartate, sarvathā
 'sya manorathaḥ pūraṇīyah. uktaṁ ca:

dattvā 'rtasya nr̄po dānam̄ ḡnyalingam̄ prapūjya ca,

paripālyā 'ḡritān nityam̄ acvamedhaphalam̄ labhet.

iti vicārya tatra nagaram̄ ekam̄ kārayitvā tam̄ abhiṣicya
 tasmin nagare samsthāpya vilāsinīnām̄ ḡtam̄ adāt, pañcāḡad
 ḡjānc̄ ca dadāu, turam̄ḡanām̄ pañcāḡatir dattā, catvāriḡad
 rathā dattāḥ, bhaṭānām̄ pañcasa hasrī dattā tasmāi brāhmaṇāya;
 caṇḡdikāpuram̄ iti nāmadheyam̄ kṛtam̄. tataḥ paripūrṇamanoratho
 brāhmaṇas tam̄ rājānam̄ āḡirbhir edhayam̄ āsa. rājā 'pi
 nijanagaram̄ agamat.

iti kathām̄ kathayitvā puttalikā rājānam̄ abravīt: bho rājan, tvayy
 evam̄vidham̄ āudāryam̄ vidyate cet, tarhy asmin siṅhāsana upaviḡa.
 rājā tūṣṇīm̄ āsīt.

iti ṣaṣṭhākhyānam̄

7. Story of the Seventh Statuette

Two headless bodies brought to life by Vikrama

SOUTHERN RECENSION OF 7

punar api rājā gubhe muhurte siṅhāsana upaveṣṭum
yāvat pravartate, tāvad anyā puttalikā vadati: bho rājan,
yasya vikramasyāu 'dāryam bhavati, so 'smin siṅhāsana
upaveṣṭum yogyo bhavati. bhojeno 'ktam: tasyāu 'dāryavṛttāntam
kathaya. sā 'bravīt: rājan, ḡṛnu.

vikramāditye rājyam kurvati sati sarve 'pi janāḥ
sukhenā 'san; loke durjanakaṅṭako nā 'sti. sadācāravantaḥ
sarve janāḥ; brāhmaṇā vedaḡāstrābhyāsasvadharmacaryāparāḥ
ṣaṭkarmaniratā babhūvuḥ. sarvasyā 'pi varṇasya pāpād
bhayam yaḡasi cā 'bhiratiḥ paropakāre vāsana satye praṇeyo
lobhe dveṣaḥ parāpavāde 'nādarō jīvadayaḡam anurāgaḥ
parameṡvare bhaktir dehe nirmalatā nityānityavastuvicārah
paratraviṣaye buddhir vāci satyam uktiparipālāne dārdhyam
hrdaya āudāryagaṇaḥ. evam sarvo 'pi lokāḥ sadvāsanāvāsitaḥ
pavitrībhūtāntaḥkaraṇō rājaprasādāt sukhenā vartate. tasmin
nagare dhanado nāma kaḡcid vaṅik. tasya sampaḡam maryādā
nā 'sti. yena yad vastu mṛgyate tad vastu tatrāi 'va labhyate.
evam sakalasaṡpaḡam āḡrayasya tasya cetasi sarvavastuṣv
anityabuddhir utpannā: kim iti, samsāro 'yam asārah; sarvam
api vastujātam anityam.

gagananagarakalpaṡ saṡgamaṡ vallabhanāṡ,

jaladapaḡalatulyam yāuvanam vā dhanam vā;

svajanasutaḡarīrādīni vidyuccalāni,

kṣaṅikam iti samastam viddhi samsāravṛttam.

tathā ca:

gāraṇam aḡaraṇam vā bandhamūlam naraṇām,
kṣaṇaparicitadārā dvāram āpadgaṇānam;
viparimṛgata putrah ḡatravaḡ; sarvam etat
tyajata, bhajata dharmam nirmalam ḡarmakāmah.

ataḡ saṁsāriṇām dharmā eva ḡaraṇam. tathā co 'ktam:

dharmo rakṣati rakṣito na nu hato hanti dhruvam praṇino;
hantavyo na tataḡ sa eva ḡaraṇam saṁsāriṇām sarvathā;
dharmah praḡpayatī 'ha tat padam api dhyāyanti *yad
yogino; no dharmāt suhrd asti nāi 'va sukhino no
paṇḡditā dharmikāt.

dharmah ḡarma bhujamḡapungavapurīsaram vidhatum
kṣamo, dharmah praḡpitamartyalokavipulapṛitis
tadaḡaṁsinam;

dharmah svarnaḡarīnirantarasukhāsvādodayasyā 'spadam,
dharmah kim na karoti muktivanitāsaṁbhogayogyān-
taram?

ato dharmasaṁgrahārtham upārjitam dravyam satpātre dātavyam
buddhimatā. tasminn arpitam tad bahugunam bhavati. tathā hi:
pātraviḡeṣe nyastam guṇāntaram bhajati vittam ādatuh,
jalam iva samudraḡuktāu muktāphalatām payodasya.

tathā ca:

nyagrodhasya yathā bijam stokam sukṣetrabhūmigam,
bahuvistīrnatām yatī tadvad dānam supātragam.

iti bahudhā vicārya ḡotriyān brāhmaṇān āhuya tebhyah sakāḡād
dhemādripratipāditadānakhaṇḡoktagodānabhūdānakanyādānavidyā-
dānānadānodakadānadidānāni ḡrutvā tāni dānāni satpātre samarpya

pavitranāntaḥkaraṇaḥ san punar api vicārayati: mayāi 'tad
 anuṣṭhitam dānavratādikaṁ tadā saphalam bhavati yadā dvāravatīm
 gatvā kṛṣṇam drakṣyāmī 'ti vicārya dvāravatīm prati nirgataḥ.
 samudratīram gatvā nāvikaṁ ahūya tasya bhūridravyaṁ dattvā
 bhikṣukayogivideḡasthajanānāthādīn nāvam āropya tāiḥ saha
 priyavacanāni dharmagoṣṭhīm kurvan yāvad gacchati, tāvat
 samudramedhye kaṅcit kṣudraparvato drṣṭaḥ. tatra parvate
 mahad ekam devālayam āsīt. tato devālayam gatvā devatām
 bhuvaneḡvarīm gandhapuṣpādiṣoḡopacārāir abhyarcya namaskṛtya
 yāvat tasyā vāmbhāge drṣṭim nidadhāti, tāvac chinnamastaka-
 strīpuruṣayor yugalam drṣṭvā puraḥsthitabhittibhāge likhitāny
 akṣarāny apaḡyat: yaḥ ko'pi paropakāri mahādhairyasampannah
 svakantharudhireṇa bhuvaneḡvarīm arcayisyati tade 'dam
 strīpuruṣayugalam sajīvam bhaviṣyati. evam likhitam paṭhitvā
 savismayo dhanadaḥ punar api nāvam āruhya dvāravatīm gatvā
 kṛṣṇam drṣṭvā praṇamya stāuti:

eko 'pi kṛṣṇasya sakṛtpraṇāmo
 daḡaḡvamedhāvabhṛthena tulyaḥ;
 daḡaḡvamedhī punar eti janma,
 kṛṣṇapraṇāmi na punarbhavāya.

iti stutvā ḡrikṛṣṇasya ṣoḡopacārapūjām kṛtvā yad-yad
 apūrvavastu samānītam tat kṛṣṇāya samarpya dinatrayam tatra
 nītvā nijanagaram āgataḥ. sarvān bandhūn kṛṣṇaprasādēna
 sambhāvya prabhāte kimapy apūrvavastu ḡhītvā rājadarḡanārtham
 gataḥ. uktaṁ ca:

riktapānir na paḡyeta rājanam dāivatam gurum,
 naimittikaṁ viḡeṣeṇa: phalena phalam ādiḡet.

tathā ca:

iṣṭām bhāryām priyam mitram putram cā 'pi kanīyasam
 riktapānir na paḡyeta tathā nāimittikam prabhum.
 tato rājño haste kṛṣṇaprasādam dattvo 'paviṣṭaḥ. tato rājā
 kṣemayātrām pṛṣṭvā kamapy apūrvavṛttāntam aprcchat. so' pi
 samudramadhye sthitabhuvaneḡvarīdevālayavṛttāntam avādīt.
 tac chrutvā savismayo rājā tena dhanadena saha tat sthānam
 gataḥ; devālaye devatāvāmabhāge sthitam kabandhyayugalam
 apaḡyat. tadanantaram devatām manasi smṛtvā khadgam kanthe
 yāvatkaroti, tāvat kabandhadvayam saḡiraskam saḡivam abhūt;
 devatā 'pi rājño hastāt khadgam akṛṣyā 'bravit: bho rājan,
 prasannā 'smi, varam vṛṇīṣva. rājā 'bravit: bho devi, yadi
 prasannā 'si, tarhy asya mithunasya rājyam dehi. tato devyā
 tasya mithunasya rājyam dattam. rājā 'pi dhanadena saha
 nijanagaram āgataḥ.

iti kathām kathayitvā puttalikā bhaṇati: bho rājan, tvayy
 evam parākramo vidyate yadi, tarhy asmin siṅhāsana upaviṣṭa.
 tac chrutvā rājā tūṣṇīm sthitaḥ.

iti saptamākhyānam

8. Story of the Eighth Statuette

Vikrama causes a water-tank to be filled

SOUTHERN RECENSION OR 8

punar api rājā yavat siṅhāsana upaviṣati, tāvad anyayā
 puttalikayā bhanitam: bho rājan, tvayi vikramasyāu 'dāryam
 asti cet, tarhy asmin siṅhāsana upaviṣa. bhojarājo vadati:
 kathaya tasyāu 'dāryavṛttāntam. sā 'bravīt: ṣṛṇu rājan.

vikramo rājā bhūmandale sarvatra nānavinodāḥcaryapūrvakathā-
 kātukādikam cāramukhena sarvam jānāti. uktaṁ ca:

gāvo gandhena paṅyanti, vedenāi 'va dvijātayah;
 cārāḥ paṅyanti rājānaḥ, cakṣurbhyām itare janāḥ.

ṣṛyātām rājan! yo rājā bhavati, tena sarvā 'pi lokasthitir
 jñātavyā; sarvatra cittam jñātavyam. prajāḥ samyak pālaniyā
 duṣṭā dandaniyāḥ ḡṣṭā rakṣāniya nyāyena dhanopārjanam
 kartavyam arthiṣu samatvena vartitavyam: etāny eva pañca
 mahāyajñā rājnah. tathā co 'ktam:

duṣṭasya dandāḥ sujanasya pūjā,
 nyāyena koḡasya ca sampravṛddhiḥ,
 apakṣapāto 'rthiṣu rājyarakṣā,
 pañcāi 'va yajñāḥ kathitā nṛpānam.

kiṁ devakāryena narādhipasya
 kṛtvā nirodham viṣayasthitānam?
 taddevakāryam japayajñahomā

yenā 'ḡrupātā na bhavanti rāṣṭre.

evam vikrame rājyam kurvati saty ekadā cārā bhūmandalam pari-
 bhramya rājasakāḡam āgatā rājñā pṛṣṭāḥ procuḥ: bho rājan,
 kāḡmīradeḡe mahādravyasāmpannah kaḡcid vaṇig āste. tena vaṇijā

pañcakroçavistāram tatakam ekam khānitam; tanmadhye jalaçayanasya
 nārāyanasya devālayam kārītam; param udakam na lagati. punas
 tena vanijā jalodgamananimittam varuṇam uddiçya brāhmaṇaiç
 caturvidhahavanam abhiçekādi kārītam. tathā 'py udakam na
 lagati. tataḥ khinnah san sa vanik tatakapālyupary upaviṣṭah
 pratidinam niçvasiti: aho kenāpy upāyeno 'dakam na lagati;
 vrthā çramo jāta iti. ekadā tatakapālyam upaviṣṭe sati
 gagane 'manuṣā vāg āsīt: kim iti, bho vanikputra, kimartham
 niçvasiṣi? dvātriṅçallakṣaṇayuktasya puruṣasya kaṇṭharaktena
 yadā tatakam sicyate, tadā vimalodakam bhaviṣyati, nā 'nyathā.
 tac chrutvā tena vanijā tatakapālyupari mahad annasattram
 manditam; tasmin sattre bhoktum svadeça vāsino janah sarve
 samāyānti: tatra sthitā adhikāriṇas teṣam deçavāsinām
 purata evam vadanti: yaḥ ko 'pi svakaṇṭharudhireṇa tatakam
 secayiṣyati tasya çatabhāram suvarnam diyate. iti tadvacaḥ
 sarve 'pi çrṇvanti, na ko 'pi tat sāhasam āngikaroti.
 evamvidham mahac citram drṣṭam.

teṣam vacanam çrutvā vikramārko rājā svayam tatra gato
 jalaçayanasya viṣṇor mahāprāsadam atimanoḥaram ativiçālam
 tatakam ca drṣṭvā vismayam gato manasi vicārayati: yadi
 mama kaṇṭharaktene 'dam tatakam secayiṣyāmi, tarhī 'dam jalāih
 paripūrnam bhaviṣyati, sakalalokasyo 'pakāro bhaviṣyati.
 idam mama çarīram sarvathā varṣaçatam api sthitvā vinaçam eva
 yāsyati; ato mahatā puruṣeṇa çarīre mamatvam na kāryam;
 paropakārārtham çarīram api dātevyam. uktaṁ ca:

çatam api çaradānam jīvitam dhārayitvā

çayanam adhiçayanah sarvathā nāçam eti;

sulabhavipadi dehe sarvalokāikanindye

na vidadhati mamatvaṃ ye hi lokojjvalās te. kim ca :

sarvadāi 'va rujā 'krāntaṃ sarvadāi 'va guco gr̥ham,
sarvadā patanaprāptaṃ dehināṃ dehapañjaram.

tāir eva phalam etasya gr̥hītaṃ puṇyakarmabhiḥ,
virajya janmanah svārthe yāiḥ garīraṃ kadarthitam.

evam vicarya *puraḥsthitaprasādagarbhagato jalaḡayanasya
viṣṇoḥ pūjāṃ vidhāya namaskṛtya bhaṇati: bho jaladevate tvam
dvātriṅṡallakṣaṇayuktapurusaṡasya kaṇṡharaktaṃ vāṅchasi; tarhi
mamā 'nena kaṇṡharaktena tr̥ptā sati 'daṃ taṡākāṃ jalāiḥ
paripūrṇam kuru. ity uktvā yāvat kaṇṡthe khadgaṃ karoti, tāvad
devatayā khadgaṃ dhṛtvā bhaṇitam: bho vīra, tavā 'haṃ prasannā
'smi, varam vṛṇīṡva. rājā 'vādīt: yadi mama prasannā jāta
'si, tarhī 'daṃ taṡākāṃ jalāiḥ paripūrṇam kuru. punar devyā
bhaṇitam: bho rājan, tvam asmāt sthānāt tvaritam nirgaccha,
yāvat paḡcāt paḡyasi, tāvaj jalāiḥ paripūrṇam bhavisyati.
tac chrutvā rājā satvaram taṡākapālīm gataḥ; taṡākāṃ ca jalāiḥ
paripūrṇam abhūt. rājā vikramo 'pi svanagaram agamat.

iti kathāṃ kathayitvā puttalikā bhojarājam abravīt: bho
rājan, tvayy evam āudāryaparopakārasattvasārāprabhṛtayo guṇā
vidyante cet, tarhy asmin siṅhāsane samupaviḡa.

ity aṡṡamākhyānam

9. Story of the Ninth Statuette

The fair courtesan who was visited by a demon

SOUTHERN RECENSION OF 9

punar api rājā yāvat siṅhāsana upaviṣati, tāvad anyā
puttalikā 'bhaṇat: bho rājan, yasya vikramasyāu 'dāryam
dhāryam bhavati, sa tasmin siṅhāsana upaveṣṭum yogyo bhavati.
bhojeno 'ktam: kathaya tasyāu 'dāryavṛttāntam. sā 'bravīt:

vikrame rājyam kurvati bhṭtir mantrī babhūva,
upamantrī govindah, candrah senāpatih, trivikramah purohitah.
tasya trivikramasya putrah kamalākarah. sa pituh prasādād
ghṛtāudanam bhuktvā vastrabhūṣaṇatāmbulādina garīram saṃskṛtya
viśayasukham anubhavaṅs tiṣṭhati. ekadā pitro 'ktam: re
kamalākara, brāhmaṇajanma prāpyā 'pi tvayā katham evam
sthīyate svecchāvṛttyā? ayam ātmā janmagatam nānāyonim
prāpnoti, kadācit sukṛtavaṣaṇaṃ maṇṣyayonim prāpnoti, tatrā tatha ca:
'pi brāhmaṇakule janma mahatā puṇyena labhyate. tal labdhvā
'pi tvam durvṛtto jāto 'si. sarvadā bahir eva carasi,
bhojanakāle gṛham pratyāgacchasi. anucitam eva tvayā kriyate.
anyac ca: tavā 'yam vidyābhyāsakālah; asmin kāle vidyābhyāsam
na karosi cet, uttaratra mahān saṃtāpo bhaviṣyati. uktam
ca:

ye bālabhāve na paṭhanti vidyām,
kāmatūrā yāuvananāṣṭacittāḥ,
te vṛddhabhāve paribhūyamānā
dahyanti gātraṃ ḥṛḍi 'va padmah.
yeṣāṃ na vidyā na tapo na dānam

na cā 'pi ḡīlaṃ na guṇo na dharmah,
 te martyaloke bhuvī bhārabhūtā
 manuṣyarūpeṇa mrgāḡ caranti.

asmin saṃsāre puruṣasya vidyāyāḡ parato bhūṣanaṃ nā 'sti.
 tathā co 'ktam:

vidyā nāma narasya rūpam adhikaṃ, prachannaguptaṃ
 dhanam;
 vidyā bhogakarī yaḡaḡsukhakarī, vidyā gurūṇaṃ guruḡ;
 vidyā bandhujano videḡagamane, vidyā parā devatā;
 vidyā rājasu pūjyate na hi dhanam, vidyāvihīnaḡ
 paḡuḡ.

tathā ca:

kiṃ kulena viḡālena vidyāhīnasya dehinah?
 akulīno 'pi yo vidvāṃs triṣu lokeṣu pūjyate.
 re putra, yāvad ahaṃ jīvāmi tāvat tvayā vidyāi 'vā 'bhyasānīyā;
 abhyastā vidyā tava sakalam api bandhukṛtyaṃ kariṣyati. uktam ca:
 māte 'va rakṣati, pite 'va hite niyunkte,
 bhārye 'va cā 'bhiramayaty apanīya khedam;
 kīrtiṃ ca dikṣu vitanoti tanoti vittaṃ,
 vidyā karoti nikhilaṃ khalu bandhukṛtyam.
 etat pitrvacanam ḡrutvā paḡcāttāpayuktaḡ kamalākaro yadā 'haṃ
 sarvajño bhaviṣyāmi tadā 'sya pitur mukhaṃ draḡṣyāmi 'ty uktvā
 kāḡmīradeḡam gataḡ. tatra candramāulibhaḡḡopādhyāyasamīpaṃ
 gatvā daṇḡavat praṇāmyo 'ktavān: bhoḡ svāmin, ahaṃ mūrkhah;
 bhavatāṃ nāmadheyam ḡrutvā vidyābhyāsārtham āgataḡ. mayi
 kṛpāṃ vidhāya mama vidyā yathā bhavati tathā vidheyam ḡrīmadbhir
 iti punar daṇḡavat praṇāmam akarot. tatas tāir āngīkṛto

'harniṣam̄ tesām̄ guṅrūṣam̄ akarot. tathā co 'ktam:

guruṅguṅrūṣayā vidyā puṣkalena dhanena vā;

athavā vidyayā vidyā, caturtham̄ no 'palabhyate.

evam̄ guṅrūṣam̄ kurvato mahān kālo gath. tata ekado 'pādhyāyas

tasyo 'pari kṛpām̄ vidhāya siddhasārasvatamantropadeṣam̄

kṛtavān. teno 'padeṣena sarvajño bhūtvā sa kamalākara

upādhyāyasyā 'nujñam̄ grhītvā svanagaram̄ pratyāgacchat.

mārgavaṣat̄ kāñcīnagaram̄ agamat. tatra rājā 'nāngasenah.

tasyām̄ naramohinīnamni kācid vanitā 'sti. sā rūpeṇā 'dvitīyā;

tām̄ yah ko'pi paṅyati, sa kāmajvarapīdita unmādāvasthām̄

prāpnoti. yah punas tayā saha sambhogārtham̄ nidrām̄

karoti, tasya raktaṁ vindhyācalavāsī kaṅcid rākṣasaḥ pibati;

sa nirjīvo bhavati. kamalākaro 'py etat kātukaṁ drṣtvā

nījanagaram̄ agamat. tam̄ āgataṁ drṣtvā matr̄pitradīnām̄

mahān utsavo jātaḥ. dvitīyadivase svapitrā saha rājasadanam̄

gatvā:

pāṅdupaṅkajasam̄līnamadhupālī śa, māṅgalam

yo bibharti, vidheyāt te nākapālī sa māṅgalam.

iti rājña āḅīrvādam̄ vadan sabhāyām̄ svakalāvaidagdhyaṁ adarṅayat.

tato rājñā vastrādīnā sambhāvya prṣtaḥ: bhoh̄ kamalākara, tvam̄

yatra deṣe gatas tatra kim̄-kim̄ drṣtavān̄ asi? kamalākareṇo

'ktam: bhoh̄ svāmin, tatra deṣe kim̄api na drṣtam; param

āgamanasamaye kāñcīnagare 'pūrvam̄ ekaṁ kātukaṁ drṣtam. rājño

'ktam: tat kim̄ drṣtam? kathaya. kamalākareṇo 'ktam: tatra

kāñcīnagare naramohinī nāma kācid vanitā 'sti. tām̄ yah

paṅyati sa unmādāvasthām̄ prāpnoti. yas tu tayā saha nidrām̄

karoti, tasya raktaṁ vindhyācalavāsī kaṅcid rākṣasaḥ samāgatya

pibati; tathah̄ sa nirjīvo bhavati. etat kātukaṁ mayā drṣtam.

tato rājñā bhañitam: bhoḥ kamalākara, tarhy āgaccha, tatra
 gacchāvah. iti tena saha rājā kāñcīnagaram āgatya naramohinyā
 rūpaṃ dr̥stvā vismayam prāptah; tasyā gr̥ham gatah; tayā
 pādaprakṣālanābhyāṅgasugandhapuṣpādīnā sambhāvita uktaḥ; bho
 rājan, adyā 'haṃ dhanyā jātā 'smi; mama gr̥ham glāghyam abhūt,
 yato bhavaccaranarajorañjitaṃ mama 'nṅaṇam.

adya me subahukālāc chlāghaniyam abhūd idam

yusmatpādāmbujasparṇasāmpannānugrahaṃ gr̥ham.

svāmin, mama gr̥he bhojanaṃ kāryam. rājño 'ktam: idānīm evā
 'haṃ bhojanaṃ vidhāya samāgato 'smi. tatas tayā vītīkā dattā.
 evaṃ rātrāu praharo gataḥ; naramohinī nidrām gatā. dvitīyaprahare
 rākṣasaḥ samāgatya naramohinyā mañcam yāvat paḥyati, tāvat sāsī
 'kai 'va suptā 'ste, dvitīyah kaḥcin nā 'sti. nirgamanasamaye
 rājñā dhṛto mārītaḥ ca. tatkolāhalaṃ gr̥tvā naramohinī vinidrā
 bhūtvā hataṃ rākṣasaṃ vilokya saṃtuṣṭā sati rājānaṃ saṃstutya
 bhañati: bho rājan, tvatprasādād ahaṃ nirbhayā jātā; adyaprabhṛti
 rākṣasopadravo gataḥ. tvatkr̥topakārāt katham aham uttirñā
 bhavāmi? anyac ca: tvayā yad ucyate, tad ahaṃ kariṣyāmi.
 rājño 'ktam: yadi mayo 'ktam kariṣyasi, tarhy amuṃ kamalākaram
 bhajasva. tataḥ sā naramohinī kamalākaram abhajata. vikramo
 'py ujjayinīm āgataḥ.

imāṃ kathāṃ kathayitvā puttalikā bhojarājam avadat: bho
 rājan, tvayy evam āudāryam dhairyam paropakāraḥ ca vidyate
 cet, tarhy asmin siñhāsana upaviḡa. tac chrutvā rājā tuṣṇīm
 sthitah.

iti navamākhyānam

10. Story of the Tenth Statuette

Vikrama obtains a magic charm from an ascetic

SOUTHERN RECENSION OF 10

punar api rājā yavat siṅhāsana upaviṣati, tāvad anyayā
puttalikayā bhaṇitam: bho rājan, yasya vikramasyāu 'dāryādiguṇā
bhavanti, so 'smin siṅhāsana upaveṣṭum yogyo bhavati. rājño
'ktam: bhoḥ puttalike, kathaya tasyāu 'dāryavṛttāntam. sā
'bravīt: ḡṛyateṃ rājan.

vikrame rājyaṃ kurvati sati kaḡcid yogy ujjayinīm
praty āgataḥ. sa ca vedaḡāstravāidyajyotiṣaḡaṇitabharataḡāś-
trādisakalakalāvicaḡṣaṇaḥ; kim bahunā? tatasadrḡo 'nyo nā
'sti, sāksāt sarvajña eva. ekadā vikramo rājā tasya prasiddhim
ḡrutvā tam āhvātum purohitam preṣitavān. sa ca tadantikam
gatvā namaskṛtyā 'bravīt: bhoḥ svāmin, rājā bhavantam āhvayati;
tatrā 'gantavyam. yogino 'ktam: bho buddhiman, rājadarḡānenā
'smākam prayojanam kim asti?

bhuñjīmahī vayam bhikṣam āḡvāso vasīmahi,
ḡayīmahi mahipṛṣṭhe, kurvīmahi kim iḡvarāih?

anyac ca:

niḡsprho nā 'dhikārī syān, nā 'kāmi maṇḡanapriyah,
nā 'vidagdhāḡ priyam brūyāt, sphuṭavaktā na vañcakaḡ.

etad yogivacanam ḡrutvā purohito rājno 'gre sarvam tadvacanam
akathayat. tato rājā svayam eva darḡānārtham āgatyā tam nama-
skṛtyo 'paviṣṭaḡ. tena saha goṣṭhīm kurvan yad-yat pṛcchati tat
sakalam api kathayati. tadanantaram atisaṃtuṣṭo rājā pratidinam
tatsamīpam āgatyā nānāvīdhādyātmagoṣṭhīm kurvann ekadā tam
apṛcchat: bhoḥ svāmin, bhavatām kati varṣāni jātāni? teno

'ktam: bho rājan, kim etat pṛcchasi? nītivida puruṣeṇa svam
āyur na kathaniyam. navāi 'tāni gopyāni:

āyur vittam grhachidram mantram āuśadhasaṅgamam,
dānamānavamānam ca nava gopyāni kārayet.

anyac ca: yas tu yogiṣvarah sa kālavancanam vidhaya bahukalam
prajivati. bho rājan, bhavataḥ sādhayitum śaktir asti ced
aham mantropadeṣam dāsyāmi. rajño 'ktam: tava mantropadeṣena
kim labhyate? yogino 'ktam: tena mantrasādhanena jarāmaranarahito
bhaviṣyasi. rājño 'ktam: tarhi mantram mamō 'padiṣa; aham tam
mantram sādhayāmi. tato yogi mantram upadiṣya bhanati: bho
rājan, amuṁ mantram brahmacaryeṇa varṣam ekam paṭhitvā
dūrvānkurair daṣāṅcahavanam kuru. tataḥ pūrṇāhutisamaye
homakundāt kaṣcit puruṣaḥ phalahasto nirgatyā tat phalam tava
dāsyati. tatphalabhakṣaṇeṇa tvam jarāmaranarahito vajrakāyaḥ
ca bhaviṣyasi 'ti rājñe mantram upadiṣya sa yogi nijasthānam
gataḥ. rājā 'pi varṣam ekam brahmacaryeṇa nagarād bahir
mantram paṭhitvā dūrvādalair daṣāṅcahomam agnāu kṛtvā yavat
pūrṇāhutim karoti, tāvad dhomakundāt kaṣcit puruṣo nirgatyā
divyam ekam phalam rājñe dadāu. rājā 'pi tat phalam grhītvā
puraṁ praviṣya yadā rājamarge samāyati, tadā kuṣṭhavyādhinā
viṣīrṇasarvāvayavaḥ kaṣcid brāhmaṇo rājña āṣiṣam prayujyā
'vadat: bho rājan, rājā nāma brāhmaṇalokasya mātṛpitṛsthāne
niyojitaḥ. uktaṁ ca:

rājā bandhur abandhūnām, rājā cakṣur acakṣuṣam,
rājā pitā ca mātā ca, rājā cā 'rtiharo guruḥ.

tarhi viṣvasyā 'rtim pariharasi. anena vyādhinā mama ṣarīram
naṣyati; ṣarīranāṣād anuṣṭhānam api naṣṭam. ataḥ sarvasyā 'pi
dharmakāryasya ṣarīram eva sādhanam. uktaṁ ca:

api kriyārtham̄ sulabham̄ samitkuḡam̄,
 jalāny api snānavidhikṣamāni te;
 api svaḡaktyā tapasi pravartase,
 ḡarīram̄ ādyaṃ khalu dharmasādhanam̄.

iti. tarhi mamāi 'tac charīram̄ yathā nirāmayam̄ anuṣṡhānāyogyam̄
 bhavati, tathā kartavyam̄. tasya brāhmanasya vacanam̄ ḡrutvā
 rājā tasmāi tat phalam̄ dadāu. tato brāhmanah̄ param̄ samtoṣam̄
 prāpya nijasthānam̄ gataḡ. rājā 'pi svabhavanam̄ jagāma.

iti kathām̄ kathayitvā puttalikā bhojarājam̄ abravīt: bho
 rājan, tvayy evam̄ āudāryam̄ vidyate cet. tarhy asmin siṃhāsana
 upaviḡa. tac chrutvā rājā tuṣṡnim̄ sthitah̄.

iti daḡamākhyānam

11. Story of the Eleventh Statuette

Vicarious sacrifice for a man who was dedicated to an ogre

SOUTHERN RECENSION OF 11

punar api rājā ḡubhe muhūrte yāvat siṅhāsana upaviḡati,
tāvad anyayā puttalikayā bhaṅitam: bho rājan, yas tu vikramasyāu
'dāryavān so 'smin siṅhāsana upaviḡatu. rājā 'bravīt: bhoh
puttalike, kathaya tasya vikramasyāu 'dāryavṛttāntam. sā
'bravīt: bho rājan, ḡrūyatām.

vikrame rājyam kurvati sati bhūmaṅdale durjanah
piḡunas taskarah pāpakarmā naro nā 'sīt. anyac ca: yasya rājnah
sarvadā rājyacintāmantravicārah svatobalavadvairivijayopāyavicārah
sa cintāturatvād divarātram nidram na yāti. uktaṁ ca:

arthāturāṅam na gurur na bandhuh;

kāmāturāṅam na bhayam na lajjā;

cintāturāṅam na sukham na nidrā;

kṡudhāturāṅam na rucir na pakvam.

ayam vikramo rājā tathā na bhavati; sarvān pratyarthibhūbhujah
svapādapadmāḡritān vidhāyā 'jñānatilāṅghanena rājyam akarot.
uktaṁ ca:

ājñāmātraphalam rājyam, brahmacaryaphalam tapaḡ;

jñānamātraphalā vidyā, dattabhuktaphalam dhanam.

ekadā rājā rājyabhāram mantriṡu nidhāyā svayam yogiveṡeṅa de-
ḡāntaram nirgataḡ. yatrā 'tmanāḡ cittasya sukham bhavati,

tatra katicid dināni tiṡṡhati; yatrā 'ḡcaryam paḡyati, tatrā

'pi kālam nayati. evam paryatatas tasyāi 'kasmin divase

mahāranye sūryo 'staṁ gataḡ; rājā vṛkṡamūlam āḡrityo 'paviṡṡtaḡ.

tasya vṛkṡasyo 'pari vṛddhaḡ ciraṁjivī nāma kaḡcit pakṡirājo

'bhūt. tasya putrah̄ pāutrāḡ ca prātar deḡantarālam̄ gatvā
svodarapūranam̄ vidhaya sāyamkāle pratyekam̄ ekāikam̄ phalam
ādāya vṛddhaya tasmāi ciram̄jīvine pratidinam̄ prayacchanti.
sādhu ce 'dam ucyate:

vṛddhāu ca mātāpitarāu sādhvī bhāryā sutah̄ ḡiḡuh,
apy akāryaḡatam̄ kṛtvā bhartavyā, manur abravīt.
tato rātrāu sa ciram̄jīvī sukheno 'paviṡṡas tān pakṡiṅo
'pṛcchat, rājā 'pi vṛkṡamūle sthitas tadvacanam̄ ḡṛṅoti:
bhoh̄ putrah̄, nānadeḡān paryaṡadbhir bhavadbhiḡ kiṁ-kiṁ
citram̄ drṡṡtam? tatrāi 'kena pakṡiṅā bhaṅitam: mayā kimapy
āḡcaryam̄ na drṡṡtam, param adya divase mama cetasi mahad
duḡkham̄ bhavati. ciram̄jīvino 'ktam: tat kathaya, kiṁnimittam̄
duḡkham̄ bhavati. teno 'ktam: kevalakathanena kiṁ bhaviṡyati?
vṛddheno 'ktam: bhoh̄ putra, yo duḡkhī, sa suhr̄de svaduḡkham̄
nivedya sukhī bhavati. tathā co 'ktam:

suhr̄di nirantaracitte, guṅavati bhṛtye, 'nuvartini kalatre,
svāmini sāuhr̄dacitte nivedya duḡkham̄, sukhī bhavati.
tasya vākyaṁ ḡrutvā sa pakṡy ātmano duḡkham̄ kathayati: bhos tāta,
ḡṛyatām. asty uttaradeḡe ḡāivālaghoṡo nāma parvataḡ; tatparvata-
samīpe palāḡanagaram asti. tasmin parvate sthitaḡ kaḡcid rākṡasah̄
pratidinam̄ nagaram āḡatya sammukhāḡatam̄ kaṁcana puruṡam̄ balāt
parvataṁ nītvā bhakṡayati. ekadā tannagaravāsibhir janāir
uktaḡ: bho bakāsura, tvam̄ yatheccham̄ sammukhapatitam̄ puruṡam̄
mā bhakṡaya; vayam̄ tubhyam̄ ekam̄ puruṡam̄ pratidinam̄ āharārtham̄
dāsyāmah̄. tatas tenā 'ngikṛtam. tadanantaram̄ janaḡ pratidinam̄
ḡṛhakrameṅai 'kāikam̄ puruṡam̄ tasmāi prayacchati. evam̄ mahān
kālo gataḡ. adya mama pūrvajanmanimittabhūtasya mitrasya brāh-

maṇasya pālī samāyātā. tasyāi 'ka eva putrah. taṁ putraṁ
 dadāti cet, saṁtatīvichedo bhaviṣyati; ātmānaṁ prayacchati cet,
 bhāryā vidhava bhaviṣyati, vāidhavyaṁ punar mahāduḥkham. iti
 teṣāṁ duḥkheṇā 'ham api duḥkhī saṁjātaḥ; etan mama duḥkhakāraṇam.
 tasya vacanaṁ ḥrutvā tatratyāir anyāiḥ pakṣibhir bhaṇitam: aho
 ayam eva suhr̥t, yaḥ suhr̥do duḥkheṇa svayaṁ duḥkhī bhavati.
 etad eva mitratvam. uktaṁ ca:

sukhini sukhi suhr̥di suhr̥d duḥkhini duḥkhī svayaṁ
 ca yo bhavati;

udite muditaḥ sindhuḥ ḥaḥini samagro 'stam ayati ca
 ks̥ināḥ.

tathā ca:

ks̥ireṇā 'tmaḡatodakāya hi guṇā dattaḥ purā te 'khilāḥ;
 ks̥ire tāpam avekṣya tena payasā hy ātmā kr̥ḡānau
 hutāḥ;

gantūṁ pāvakam unmanas tad abhavad dr̥ṣṭvā tu mitrāpadaṁ;
 yuktaṁ tena jalena ḡamyati; satāṁ māitrī punas tv
 īdr̥ḡī.

iti pakṣiṇāṁ vacanaṁ ḥrutvā rājā yatra tan nagaraṁ tiṣṭhati
 tatra gataḥ. tato vadhyāḡilāṁ nirīkṣya tatsamīpasthitasarovare
 snātva vadhyāḡilāyāṁ upaviṣṭaḥ. tasmin samaye rākṣasaḥ
 samāgatya prahasitevadanāṁ dr̥ṣṭvā vismitas taṁ bhaṇati: bho
 mahāsattva, tvāṁ kutāḥ samāgato 'si? atra ḡilāyāṁ pratidinaṁ
 ya upaviḡati, sa madāḡamanāt pūrvam eva bhayān mriyate. tvāṁ
 punar mahādhaīryasāṁpannaḥ prahasitavadano dr̥ḡyase. anyac ca:
 yasya marenākālāḥ samāyati, tasye 'ndriyāṇi glāniṁ prāpnuvanti;
 tvāṁ punar adhikāṁ kāntiṁ prāpya hasasi. tarhi kathaya: ko

bhavan̄ iti. rājñā bhañitam: bho rākṣasa, tava kim anena
vicāreṇa? mayā parārtham eva tac charīram̄ diyate; yad
ātmanah̄ samihitam̄ tat kuru. rākṣasena svamanasi vicāritam:
aho sād̄hur ayam, yad ātmanah̄ sukhabhogecchām̄ vihāya paraduḥkhena
duḥkhī bhavati. uktam̄ ca:

tyaktvā 'tmasukhabhogecchām̄, sarvasattvasukhāisīṇah̄,
bhavanti paraduḥkhena sād̄havo 'tyantaduḥkhitāḥ.

rājānam̄ abravīt: bho mahāpuruṣa, parārtham̄ ḡarīram̄ prayacchataḥ
tavāi 'va jīvitam̄ ḡlāghyam. kutaḥ:

paḡavo 'pi hi jīvanti kevalātmodaram̄bharāḥ;
tasyāi 'va jīvitam̄ ḡlāghyam̄ yaḥ parārtham̄ hi jīvati.

bhavādṛḡḡam̄ paropakāriṇām̄ etac citram̄ na bhavati. uktam̄ ca:

kim atra citram̄ yat santah̄ parānugrahatatparāḥ?
na hi svadehaḡāityārtham̄ jāyante candanadrumāḥ.

anyac ca: bho mahāsattva, anenāi 'va paropakāreṇa tvam̄ sarvāḥ
sāmpadaḥ̄ prāpnoṣi. tathā co 'ktam:

paropakāravāpārāparo yaḥ puruṣo bhuvi,
sa sāmpadam̄ samāpnoti parād̄ api ca yat param.

tathā ca:

paropakāraniratā ye svargasukhaniḡsprhāḥ,
jagaddhitāya janitāḥ̄ sād̄havas tv idṛḡā bhuvi.

evam̄ bhañitvā rājānam̄ punar abravīt: bho mahāsattva, tavā 'ham̄
tuṣṭo 'smi, varam̄ vṛñīṣva. rājño 'ktam: bho rākṣasa, tvam
api mama yadi prasanno jāto 'si, tarhy adyaprabhṛti
manuṣyabhakṣaṇam̄ parityaja. anyad̄ api: mayo 'cyamānam̄ upadeḡam̄
ḡṛnu. tathā:

yathā 'tmanah̄ priyāḥ̄ prānāḥ̄, sarveṣām̄ prāṇinām̄ tathā;
tasman̄ mṛtyubhayāt te 'pi trātavyāḥ̄ prāṇino budhāiḥ̄

tathā ca:

janmamṛtyujarā duḥkhāir nityaṃ saṃsārasāgare
 kliṣyanti jantavo ghore, mṛtyos trasyanti te yataḥ.
 mariṣyāmi 'ti yad duḥkhaṃ puruṣasyo 'pajāyate,
 çakyas tenā 'numānena paro 'pi parirakṣitum. anyac ca :
 yathā ca te jīvitam ātmanaḥ priyaṃ,
 tathā pareṣāṃ api jīvitam priyam;
 saṃrakṣyate jīvitam ātmano yathā,
 tathā pareṣāṃ api rakṣa jīvitam.

iti rājñā nirūpito rākṣasas tadāprabhṛti prānimāraṇaṃ tyaktavān;
 rājā vikramo 'pi svanagaram agamat.

imāṃ kathāṃ kathayitvā puttalikā bhojarājam abravit: bho rājan,
 tvayy evam āudāryaparopakarādayo guṇā vartante cet, tarhy asmin
 siṃhāsana upaviṣa. tac chrutvā rājā tuṣṇīm āsīt.

ity ekādaṣākhyaṇam

12. Story of the Twelfth Statuette

The spendthrift heir, and the woman tormented by an ogre

SOUTHERN RECENSION OF 12

punar api rājā siṅhāsanam ārodhum yavad āgatas tāvad
anyayā puttalikayā bhaṇitam: bho rājan, etad vikramasya
siṅhāsanam. tasya vikramasyāu 'dāryādiguṇā yasya bhavanti, so
'smin siṅhāsana upaviṣatu. bhojeno 'ktam: kathaya tasyāu
'dāryādivṛttāntam. puttalikā 'vadat: ḡrūyatām rājan.

vikramārke rājyaṁ kurvati sati tasya nagare bhadraseno
nāma vaṇig. āsīt. tasya putraḥ purandaraḥ. tasya bhadrasenasya
saṁpadāṁ iyattā nā 'sti; param vyayaḡilo na bhavati. tataḥ
kāle gacchati bhadraseno mṛtaḥ; purandaro 'pi pituḥ sarvasvaṁ
prāpya kālocitatyāgaṁ kartum upakrāntavān. ekadā tasya
priyamitreṇa dhanadena bhaṇitam: bhoḥ purandara, tvam
vaṇikputro bhūtvā 'pi mahākṣatriyakumāra iva dhanavyayam
karoṣi. etad vaṇikkulasāmbhavasya lakṣaṇam na bhavati.
vaṇikputreṇai 'kākinā 'pi saṁgrahaḥ kartavyaḥ; varaṭikāyā
api vyayo na karaṇīyaḥ. upārjitaṁ dravyam ekadā kasyāṁcid
āpadi puruṣasyo 'payogaṁ vrajati; ato buddhimatā 'padarthaṁ
dhanasaṁgrahaḥ kartavyaḥ. uktam ca:

āpadarthaṁ dhanam rakṣed, dārān rakṣed dhanair api;

ātmanam satatam rakṣed, dārair api dhanair api.

etad vacanam ḡrutvā purandaraḥ prāha: bho dhanada, upārjitaṁ
dravyam kasyāṁcid āpady upayogāya bhavati 'ti yo vandati sa
vicāraḡunyaḥ. yadā 'pada āyāsyanti, tado 'pārjitaṁ api
dhanam naḡyati. ato vivekinā puruṣeṇa gatasya ḡoka āgaminō

'rthasya ca cintā na kartavyā, param vartamānam eva vicāraṇīyam.
tathā co 'ktam:

gataḥoko na kartavyo, bhaviṣyam nāi 'va cintayet;
vartamāneṣu kāryeṣu vartayanti vicakṣaṇāḥ.

yad bhavitavyam tad anāyāsenā 'pi bhaviṣyati; yad gamiṣyati
tathāi 'va gamiṣyati. uktam ca:

bhavitavyam bhavaty eva nārikelaphalāmbuvat;
gantavyam gatam ity āhur gajabhuktakapitthavat.
na hi bhavati yan na bhāvyam, bhavati ca bhāvyam
vīnā 'pi yathena;

karatalagatam api nacyati yasya hi bhavitavyatā nā
'sti. 'sti.

etatpurandaravacanena niruttarī bhūto dhanadas tuṣṇīm āsit.
tataḥ purandarāḥ pitṛdravyam sarvam vyayam anayat. tato
nirdhanikam purandaram bandhumitrādayo na mānanti sma,
tena saha nā 'pi goṣṭhīm kurvanti. purandareṇa svamanasi
cintitam: aho mama haste yāvad dhanam abhūt, tāvad ete
mitrādayo mama sevām akārṣuḥ; idānīm mayā saha goṣṭhīm na
kurvanti. nītir iyam satyā; yasyā 'rtho 'sti tasyāi 'va
mitrādayaḥ santi. uktam ca:

yasyā 'rthas tasya mitrāṇi, yasyā 'rthas tasya
bāndhavāḥ;

yasyā 'rthah sa pumāṇi loke; yasyā 'rthah sa ca paṇḍitah.

tathā ca:

puṅsi kṣīṇadhane na bāndhavajānaḥ pūrvam yathā vartate;
sthityā kevalayā 'sthitah parijanaḥ svachandatām
gacchati;

lolatvaṃ suhr̥daḥ prayānti; baḥuḥ kim̄ vā 'parāir
bhāṣaṇāir?

bhāryāya api niḥcitāṃ gatadhane nāi 'va 'daras
tadr̥ḥḥ.

tathā ca:

yasyā 'sti vittaṃ sa naraḥ kulīnaḥ,
sa paṇḍitaḥ sa ḥrutavān guṇajñāḥ;
sa eva vaktā sa ca darḥṇiḥ;
sarve guṇāḥ kāṇcanam aḥrayanti.

avyayavato 'pi dhaninaḥ svajanasahasraṃ bhavet
padasthasya;

bhraṣṭadhanasya hi satatāṃ bandhur api mukhaṃ na
darḥayati. tathā ca:

vanāni dahato vahneh sakhā bhavati marutaḥ;
sa eva dipanāḥaya; kṛḥḥe kasyā 'sti sauhṛdam?

ato daridryān maraṇam eva varam. uktaṃ ca:

uttiṣṭha kṣaṇamātram udvaha sakhe daridryabhāraṃ mama,
ḥrāntas tāvad ahaṃ ciraṃ maraṇajam seve tvadiyam
sukham;

ity uktaṃ dhanavarjitasya vacanaṃ ḥrutvā ḥmaḥḥane ḥavo
daridryān maraṇam varam param iti jñatvāi 'va tuṣṇiṃ
sthitāḥ. tathā ca:

daridryāya namas tubhyaṃ! siddho 'haṃ tvatprasādāt;
jagat paḥyāmi yad ahaṃ, na māṃ paḥyati kaḥcana.

tathā ca:

mṛto daridraḥ puruṣo, mṛtaṃ māithunam aprajam,
mṛtam aḥrotriye dānaṃ, mṛto yaḥgas tv adakṣiṇāḥ.

ity evaṁ vicārya deçāntaram̄ gataḥ. paribhraman himācalasamipa-
 sthitam̄ nagaram̄ ekam̄ agamat. tasya nagarasya nā 'tidūre
 veṇunām̄ vanam̄ abhūt. svayam̄ grāmābhyantaram̄ gatvā rātrāu
 kasyacid gr̄he vedikāyām̄ supto 'rdharātrasamaye veṇuvanamadhye
 rudantyaḥ kasyāçcit striyo hāhākaro 'bhūt: bho mahājanāḥ,
 māṁ paritrāyadhvam̄ paritrāyadhvam; eṣa ko'pi rākṣaso māṁ
 mārayatī 'ti rodanam̄ açrāusīt. tataḥ prabhātasamaye grāmavāsino
 janān̄ apr̄cchat: bho mahājanāḥ, kim evam̄ atra veṇuvane? kā
 strī rātrāu rodati? tair̄ uktam: atra vane pratidinam̄ evam̄
 rātrāu rodanadhvaniḥ çrūyate; param̄ tu ko'pi bhayān na
 gacchati na vicārayati ca. tataḥ purandaraḥ svanagaram̄
 āgatya rājānam̄ adrākṣīt. tato rājñā pr̄stāḥ: bhoh̄ purandara,
 deçāntaram̄ paribhramatā tvayā kim apūrvam̄ dr̄ṣṭam? tataḥ
 purandaro veṇuvanavṛttāntam̄ akathayat. rājā tat kātukam̄
 çrutvā tena saha tan nagaram̄ āgatya rātrāu veṇuvanamadhye
 striyā rodanaçabdām̄ çrutvā yāvad vanamadhye praviçati, tāvad
 atibhayaṁkaram̄ rudantīm̄ anāthām̄ striyam̄ mārayantām̄ rākṣasam̄
 ekam̄ apaçyat; abravīc ca: re pāpiṣṭha, striyam̄ anāthām̄
 kimartham̄ mārayasi? rākṣaseno 'ktam: tava kim anena vicāreṇa?
 tvam̄ ātmano mārgēṇa gaccha, anyathā vṛthāi 'va mama hastena
 mariṣyasi. tata ubhayor yuddham̄ jātam, rājñā mārīto rākṣasaḥ.
 tadā sā strī samāgatya rājñāḥ pādayoḥ patitvā bhaṇati: bhoh̄
 svāmin, tava prasādān mama çāpasyā 'vasānam̄ abhūt; mahato
 duḥkhasāgarād uddhṛtā tvayā 'ham. rājā bhaṇati: kā tvam?
 tayo 'ktam: çrūyatam. asminn eva nagare mahādhanasam̄pannah̄
 kaçcid brāhmaṇo 'bhūt. tasya bhāryā 'ham̄ vyadhicāriṇī; mama
 tasyo 'pari prītir̄ nā 'sti, tasya mamo 'pari mahān̄ anurāgo
 vartate. rūpādigarvayuktā 'ham̄ tena sambhogārtham̄ āhūtā

na gacchāmi. tato yāvajjivāṃ kāmasāntaptaḥ sa mama patir
 dehāvasānasamaye mām aṣapat: kim iti, he durācāre pāparūpe,
 yathā yāvajjivāṃ tvayā mama sāntāpaḥ kṛtaḥ, tathāi 'va
 venūvanavāsī kaṣcid rākṣaso 'tibhayāṃkararūpo rātrāu tvāṃ
 anicchantīm suratārthāṃ pratidināṃ mārayatu. iti tena ṣapta
 'ham. punaḥ ṣāpasyā 'vasānaṃ mayā yācitam: kim iti, bho
 nātha, ṣāpasyā 'vasānaṃ dehi. teno 'kṛtam: yadā paropakārī
 mahādhāiryasāṃpannaḥ puruṣaḥ kaṣcit samāgatya rākṣasaṃ
 mārayiṣyati, tadā tava ṣāpāvasānaṃ bhaviṣyati. tarhi tvayā
 'ham ṣāpān mocitā. mama prāṇaḥ ṣarīrān nirgacchanti; mama
 navaghaṭaparipūrṇaṃ asti. tad vṛthā yāsyati. tvāṃ tad
 grhāṇe 'ti dhanasthānaṃ rājñe nivedya prāṇān atyajat.
 rājā 'pi tan navaghaṭaparipūrṇaṃ dhanāṃ purandarāya vaṇije
 dattvā tena saho 'jjayinīm gataḥ.

puttalike 'mām kathāṃ kathayitvā rājānam abravīt:
 bho rājan, evaṃvidhaṃ dhāiryam āudāryam tvayi vidyate cet
 tarhy asmin siṅhāsana upaviṣa. etac chrutvā rājā tūṣṇīm
 babhūva.

iti dvādaṣākhyaṇam

13. Story of the Thirteenth Statuette

Vikrama shames the wise men by an example of unselfishness

SOUTHERN RECENSION OF 13

punar api rāja yāvat siṅhāsana upaviṣati, tāvad anyā
puttalikā bhaṅati: bho rājan, asmin siṅhāsana upaveṣtuṃ eva
samarthaḥ, yasya vikramasyāu 'dāryādayo guṇā bhavanti.
bhojarājo 'vadati: bhoḥ puttalike, kathaya tasyāu 'dāryavṛttāntam.
puttalikā vadati: cṛṇu rājan.

ekadā vikramārko rājyabhāraṃ mantrivarge nidhāya sveyaṃ
yogiveṣeṇa pṛthvīparyātanam kartum nirgataḥ. grāma ekam
rātriṃ nayati, nagare pañcarātrīr gamayati. evaṃ paribhramann
ekadā nagaram ekam agamat. tannagarasamīpasthitanadīte
devālayam ekam āsit. tasmin devālaye sarve mahājanāḥ
paurāṇikāt purāṇam cṛṇvanti. rājā 'pi nadyāṃ snātvā devālayam
gatvā devaṃ namaskṛtya mahājanasamīpa upaviṣtaḥ. tasmin
samaye paurāṇikāḥ purāṇavākyaṇi paṭhati:

anityāni garīrāṇi, vibhavo nāi 'va gaṅvataḥ;
nityaṃ saṃnihito mṛtyuḥ; kartavyo dharmasamgrahaḥ.
grūyatām dharmeservasvaṃ, yad uktaṃ gaṣṭrakotibhiḥ;
paropakāraḥ puṇyāya, pāpāya parapīdanam.
yo duḥkhitāni bhūtāni drṣtvā bhavati duḥkhiṭaḥ,
sukhitāni sukhi cā 'pi, sa dharmam veda nāiṣṭhikam.
nā 'to bhūyaṃs tato dharmāḥ kaṅcid anyo 'sti dehinām,
praṇinām bhayabhītanām abhayaṃ yaḥ prayacchati.

param ekasya sattvasya pradatur jivitam varam,
 na ca viprasahasrebhyo gosahasram dine-dine.
 abhayam sarvabhutebhyo yo dadati dayaparah,
 tasya dehavimuktasya ksaya eva na vidyate.
 hemadhenudharadinam datarah sulabha bhuvii,
 durlabhah puruso loke sarvajivadayaparah.
 mahatam api yajnanam kalena ksiyate phalam;
 dattva 'bhayam pradanasya ksaya eva na vidyate.
 dattam istam tapas taptam tirthayatra grutam tatha,
 sarvany abhayadanasya kalam na 'rhanti sodagam.
 catuhsagaraparyantam yo dadyad vasudham imam,
 yag ca 'bhayam ca bhutebhyas, tayor abhayado 'dhikah.
 adhruvena garirena pratiksanavinagina
 dhruvam yo na 'rjayed dharmam, sa gocyo mudhacetanah,
 yadi pran'yupakaraya deho 'yam no 'payujyate,
 tatah kim upakaro 'sya pratyaham kriyate nr'bhih?
 ekatah kratavah sarve samagravaradaksinah,
 ekato bhayabhitasya praninah pranarakshanam.

kim bahuno 'ktena?

paropakaravyaparaparo yah puruso bhuvii,
 sa sampadam samapnoti parad api ca yat param.
 asmin puranakathanasamaye kaccid brahmanah patnyā saha nadim
 uttaran mahapurena niyamano hahakaram kurvan naditate pura-

naçrotṛṇ mahājanān prati vadati: bho bho mahājanāḥ, dhāvadhvam
 dhāvadhvam, eṣa vṛddhaḥ sapatnīko brāhmaṇo 'haṁ nadīpravāheṇa
 balān niye; yaḥ ko'pi sattvādhiko dhārmiko mama sapatnīkasya
 jīvadānaṁ dadātu. jaleno 'hyamānasya dhvaniṁ çrutvā te mahā-
 janāḥ sarve 'pi sakāutukaṁ paçyanti; na ko'pi tasyā 'bhayaṁ
 prayacchati, na pravāhād apanetum nadīmadhye praviçati. tato
 vikramārko rājā mā bhāṣīr iti tasyā 'bhayaṁ dattvā nadīmadhye
 praviçya patnyā saha taṁ brāhmaṇaṁ mahāpurād ākr̥ṣya taṁ
 ānītavan. brāhmaṇo 'pi svasthaḥ san rājānam avadat: bho
 mahāsattva, mamāi 'tac charīraṁ pūrvam mātapitr̥bhyā
 utpannam; idāniṁ tvatsakāçād dvitīyaṁ janma prāptam. atah
 prānadānaṁ mahopakāriṇas tava kimapi pratyupakāraṁ na
 kariṣyāmi cet, mama jīvitaṁ vyartham eva. tasmād
 godāvaryudakamadhye mayā dvādaçavarsaparyantaṁ namatrayajepaḥ
 kṛtaḥ, tat puṇyaṁ tubhyaṁ dīyate. anyac ca: yat
 kṛcchracāndrāyanādinā kimapi sukṛtam upārjitam asti, tat
 samagram tvam gr̥hāṇe 'ti bhaṇitvā rājñe tat sarvaṁ puṇyaṁ
 samarpyā 'çīṣaṁ dattvā patnyā saha nijasthānaṁ jagāma.

tasmin samaye 'tibhayaṁkararūpaḥ kaçcid brahmarākṣaso
 rājasamīpam āgataḥ. rājā 'pi taṁ dr̥ṣtvā 'vadat: bho
 mahāpuruṣa, kas tvam? teno 'ktem: aham atrāi 'va nagare
 brāhmaṇaḥ kaçcit sarvadā duṣpratigraha jīvy ayā jayā jakaç ca
 tathā vidyāgarvāt sarvaṁ vṛddhān mahataḥ sādhuṁ duṣayāmi.
 tatpātakavaçād asmin puraḥsthitāçvatthapādape brahmarākṣaso
 bhūtvā 'tyantaduḥkhito daçavarsasahasraṁ tiṣthāmi. adya
 bhavator ubhayor goṣṭhīṁ çrutvā samāgato 'haṁ tava 'ntikam.
 tarhi bhavaṁ mahādruma iva sakalajagadupakāri. rājño 'ktem:

kiṁ yācyate tvayā? tena 'ktaṁ: idānīm brāhmaṇena yat sukṛtaṁ
 tubhyaṁ dattam, tan mama dīyatām. tena puṇyena 'ham asmād
 ghorāt karmasāgarād uttīrṇo bhaviṣyāmi. rājā tadānīm eva
 tat puṇyaṁ tasmāi dadāu. so 'pi tena puṇyena tasmāt
 karmaṇo mukto divyarūpadharaḥ sa rājānaṁ stutvā svargaṁ
 jagāma. rājā 'pi svaṇagaram agamat.

iti kathāṁ kathayitvā puttalikā rājānaṁ avadat: bho
 rājan, tvayy evam āudāryaṁ paropakāro yadi vidyate, tarhy
 asmin siṅhāsana upaviṣa. tac chrutvā rājā 'py adhomukho
 babhūva.

iti trayodaśopākhyānam

14. Story of the Fourteenth Statuette

An ascetic warns Vikrama against neglect of kingly duty

SOUTHERN RECENSION OF 14

punar api rājā yāvat sinhāsanam āroḍhum prayatate,
tadā 'nyā puttalikā 'bravīt: bho rājan, yo rājā vikrama
ivāu 'dāryādiguṇavān, so 'smin sinhāsana upaveṣṭum kṣamo
ne 'tarah. rājñā bhaṇitam: kathaya tasyāu 'dāryakathanam.
sā 'bravīt:

ekadā vikramo rājā pṛthivīmadye kasmin sthāne kim
āṅcaryam asti, ke vā santah, kim tīrtham, ko vā devatāvāso
'stī 'ti vilokayitum yogiveṣeṇa paribhraman nagaram ekam
agamat. tannagarasamīpe tapovanam asti. tasminś tapovane
jagadambikāyā mahān prāsādo 'bhūt. tatsamīpe nadī vahati.
rājā 'pi tatra nadījale snātivā devatām namaskṛtya yāvad
āgecchati, tāvad avadhūtavāso nāma kaṅcid yogī tatrā 'gatah.
tasyā 'deṅam dattvā sukhī bhava 'ty uktas tena saha
taddevālaya upaviṣṭah. yogino 'ktam: kuta āgato bhavān?
rājño 'ktam: mārgastho 'ham ko 'pi tīrthayātrikaḥ. yogino
'ktam: tvam vikramārko rājā nanu, tvam ekado 'jjayinyām
mayā drṣṭah, ato 'ham jānāmi. kimartham āgato 'si? rājā
'bravīt: bho yogin, mamāi 'vam manasi vāsanā, pṛthvīparyātanāt
kimapy āṅcaryam vilokyate, satām mahatām samdarṣanam api
bhavatī 'ti. avadhūtavāso 'bravīt: bho rājan, tvam tādrṣam
rājyam parityajya pramattaḥ san katham deṅāntaram praty
āgataḥ? yadi madhye vikṛtiḥ cet, kim kariṣyasi? rājño
'ktam: aham sarvam api rājyabhāram mantrihaste nidhāya

samāgato 'smi. avadhūtavāseno 'ktam: bho rājan, tathā 'pi
nītiçāstravirodhaḥ kṛtaḥ. uktaṁ ca:

niyogihastārpitarājyabhārās tisthanti ye
svāiravihārasārāḥ, biḍālavṛndāhītadugdhabhāṇḍāḥ
svapanti te mūḍhadhiyaḥ kṣitīndrāḥ.

anyac ca: rājyam svavaçam jātam iti no 'pekṣaṇīyam;
svavaçam api punaḥ sudṛḍham kartavyam. tathā co 'ktam:

kṛṣir vidyā vaṇig bhāryā svadhanam rājyasampadaḥ,
sudṛḍham cāi 'va kartavyam kṛṣṇesarpamukham yathā.

tac chrutvā rājā bhaṇati: bho yogin, sarvam etad anarthakam;
atra dāivam eva balavat. sudṛḍhīkṛte rājye sati sarvasāmegryām
satyām pāuruṣayukto 'pi puruṣo dāivavāimukhyāt parābhavam
prāpnoti. tathā co 'ktam:

netā yatra bṛhaspatiḥ, praharaṇam vajram, surāḥ
sainikah, svargo durgem, anugrahaḥ khalu
harer, āirāveno vāraṇaḥ;

ityāçcaryabalānvito 'pi balabhid bhagnaḥ parāiḥ saṁgare;
tad yuktam nanu daivam eva caranam?

dhig dhig vrtha paurusam. tatha ca:

nāi 'vā 'kṛtiḥ phaleti nāi 'va kulam na çīlam,
vidyā na cā 'pi na ca yetnakṛtā 'pi sevā;

bhāgyāni pūrvatapasā kila saṁcitāni

kāle phalanti puruṣasya yathāi 'va vṛkṣāḥ api ca:
yenā 'khaṇḍaladentidentamusalāny ākuñcitāny āhave,

dhārā yatra pinākapāṇiparaçor ākuñthitā cā 'hatā,
tan me vakṣa idam nṛsinḥakarajāir āhanyate sāmpratam;

dāive durbalatām gate tṛṇam api prāyena vajrāyate

tathā ca:

sa *vaṭaḥ pañca te yakṣā dadatī 'ha haranti ca;
 akṣān pātaya kalyāṇi, yad bhāvyam tad bhaviṣyati.
 yogino 'ktam: katham cāi 'tat? rājā 'bravīt:

Emboxt story: The fatalist king

asty uttaradeṣe nandivardhanam nāma nagaram. tatra
 rājaçekharo nama rājā rājyam karoti sma. sa devadvijabhakti-
 parāyano 'tivadhārmikah. ekadā tasya dāyādāḥ sarve samāgatya
 tena saha niyudhya rajyam ḡhītvā sapatnikam tam nirāsisuḥ.
 sa rājā patnyā putreṇa ca saha deṣāntaram gataḥ, kasyacin
 nagarasyo 'pavanam gataḥ. tataḥ sūryo 'stamgataḥ.
 svaputreṇa patnyā ca samanvito vaṭavṛkṣamūlam gata upeviṣṭah.
 tasmin vṛkṣe pañca pakṣiṇa āsan. te parasparam vadanti; tata
 ekeno 'ktam: asmin nagare rājā mṛtaḥ, tasya saṁtatir nā 'sti.
 ko vā rājā bhaviṣyati? dvitīyeno 'ktam: asya vaṭavṛkṣasya
 mūle yo rājā tiṣṭhati, tasya rājyam bhaviṣyati. anyāir
 uktam: tathā 'stu. rājā 'pi pakṣiṇām vākyam ḡṇoti. tataḥ
 sūryodayo jātaḥ, sarvo 'pi janah svasvevihitam karma kartum
 pravṛttaḥ. rājā 'pi saṁdhyākarma kṛtvā sūryārḡhyam dattvā:

kamalavikāsa vidhātre, saṁdhātre saṁpadām, tamohantre,

bhaktamanorathadātre, bālasavitre namo jagannetre.

iti sūryam namaskṛtya ca yāvad grāmābhimukham ḡacchati,
 tāvad rājotpattinimittam mantribhir muktā ḡṛtamālā karīṇi
 rājānam vilokya tasya kaṇṭhe mālām nidhāya pṛṣṭham āropya
 rājabhavanam nināya. tataḥ sarvāir mantribhir milītvā
 'bhisekam vidhāya rājaçekharo rājā rājye sthāpitaḥ. ekadā

sarve pratyarthinṛpāḥ sambhūya rājaḥkḥaram unmūlayitum
 nagaram ājagmuḥ. tadā rājā svadevyā saha pāḥakrīḍam karoti.
 devyā bhanitam: bho nātha, bhavatā kim tūṣṇīm sthīyate?
 pratyarthinṛpāir nagarī veṣṭitā, prabhāte nagaram asmān api
 grahīṣyanti; tathā dr̥ḥyate. anyah ko'pi yatnah kriyatām.
 rājño 'ktam: bho mugdhe, kim prayatnena? yadā dāivam anu-
 kūlam bhavati, tadā sarvam api kāryam svayam eva bhavati;
 yadi pratikūlam, tadā svayam eva naḥyati. tvayā nā
 'nubhūtam kim? ato vṛddhāu kṣaye ca dāivam eva param
 kāraṇam, nā 'nyat. uktam ca:

bhagnāḥasya karandapīḍitatanor malānendriyasya
 kṣudhā kṛtvā 'khur vivaram svayam nipatito
 naktam mukhe bhoginah;

tr̥ptas tatpiḥitena satvaram asāu tenāi 'va
 yātaḥ pathā, svasthas tiṣṭhati; dāivam
 eva hi param vṛddhāu kṣaye kāraṇam.

arakṣitam tiṣṭhati dāivarakṣitam,
 surakṣitam dāivahatam vinaḥyati;
 jīvaty anātho 'pi vane visarjitaḥ,
 kṛtaprayatno 'pi gr̥he na jīvati.

vr̥ksamūle sthitasya mama yena rājyam dattam, tasya cintā
 patitā. tena cintitam ca: aho ayam mayy evam viḥvāsam
 viracya rājyabhāram arpitavān. idānīm mayā 'sya prayatno na
 kriyate yadi, tarhi mahān pratyevāyo bhaviṣyati 'ti vicārya
 sa devo bhayamkararūpam chṛtvā sarvān arinṛpatīn amardayat.
 tato rājaḥkharo rājā niṣkantaḥkām rājyam akarot.

End of emboxt story: The fatalist king

eṣā kathā vikrameṇa kathitā. tato yogī 'mām kathām ṣrutvā
 'tisamtustāḥ saṁs tasmāi rājñe kāṣṁīraliṅgam ekam dattvā
 bhaṇati: bho rājan, etat kāṣṁīraliṅgam cintāmaṇir iva
 cintitam vastu dadāti; etat samyak pūjaya. rājā 'pi tathā
 'stv ity uktvā tasmāi praṇamya yāvan nagaramārga āgacchati,
 tāvad brāhmaṇaḥ kaṣcit samāgatya:

pātu vo girijā mātā yaṣ ca dvādaṣalocanaḥ,
 tathāi 'va girijāmātā dvādaṣārdhārdhalocanaḥ.
 ity āṣiṣam uccāryo 'ktavān: bho rājan, mama ṣivaliṅgapūjane
 niyamaḥ; mārga liṅgam dhāvitam. dinatrayam upoṣaṇam jātam,
 tarhi mahyam etac chivaliṅgam dātavyam, upoṣaṇān niṣkṛtir
 bhaviṣyati. tac chrutvā rājā 'pi tasmāi brāhmaṇāya
 kāṣṁīraliṅgam dattvā nijanaḡaram agamat.

iti kathām kathayitvā puttalikā rājānam avadat:
 bho rājan, tvayy evam āudāryādayo guṇā vidyante cet, tarhy
 asmin siṁhāsana upaviṣa. etac chrutvā rājā tūṣṁīm sthitah.

iti caturdaṣākhyānam

15. Story of the Fifteenth Statuette

The heavenly nymph and the kettle of boiling oil

6OUTHERN RECENSION OF 15

punar api rājā yāvat siñhasana upaviṣṭi, tāvad anyā
puttalikā vadati: bho rājan, yo vikramasadr̥ṣṭo rājā so 'smin
siñhāsana upaveṣṭum kṣamo nā 'nyaḥ. rājño 'ktam: bhoḥ
puttalike, kathaya tasyāu 'dāryavṛttāntam. sā kathayati:
ḡṛṇu rājan.

vikrame rājyaṁ kurvati sati tasya purohito vasumitraḥ;
so 'tyantarūpavān sakalalakalākovidaḥ ca, rājño 'tyantapriya-
tamaḥ paropakāri sarvalokasyā 'tipriyo mahādhanasāmpannaḥ ca.
tata ekadā tena vicāritam: upārjitānāṁ pāpānāṁ gaṅgāsnānād
anyat kṣayakaram nā 'sti. uktam ca:

na hi tīrthābhīṣekāt tu vidyate pāvanam param;
tapasā brahmacaryeṇa yajñāis tyāgena vā punaḥ
gatim na labhate jantur, gaṅgām samsevya tām vrajet.
snātānām ḡucibhis toyāir gaṅgeyāir niyatātmanām
puṣṭir bhavati yā punsām, na sā kratuḡatāir api.
apahr̥tya tamas tīvraṁ yathā yāty udayam raviḥ,
tathā 'pahr̥tya pāpāni bhāti gaṅgājalāplutaḥ.
agnim prāpya yathā sadyas tūlarāḡir vinaḡyati,
tathā gaṅgājalenāi 'va sarvapāpam vinaḡyati.
yas tu sūryāncusāmtaptam gaṅgeyam salileṁ pibe,
sagavyam vidhiyuktam ca pītvā, pāpāt premucyate.
cāndrāyaṇasahasrena yaḥ kuryāt kāyaḡodhanam,
pibed yaḡ cā 'pi gaṅgāmbhaḡ, samāu syātām ubhāv api.

bhūtānām api sarveṣāṃ duḥkhopahatacetasām
 gatim anveṣamānānām nā 'sti gaṅgāsamā gatih.
 mahadbhir aḡubhāir grastān anekān hatamānasān
 patato narake ghore gaṅgā tarati sevanāt.
 saptā 'varān sapta parān pitṛṅs tebhyaḡ ca ye pare
 param tārāyate gaṅgā dr̥ṣṭā pitā 'vagāhitā.
 darḡanāt sparḡanād dhyānāt tathā gaṅge 'ti
 kīrtanāt punāti puruṣam puṇyam ḡataḡo 'tha
 sahasraḡaḡ.

*jātyandhāir iha tulyās te mṛgāiḡ paḡubhir eva ca,
 samarthā ye na peḡyanti gaṅgām pāpaprāṇāḡinīm.

ity evam vicārya vārāṇasīm gato viḡveḡvaram dr̥ṣṭvā namaskṛtya
 punaḡ prayāge māghasnānam vidhāya ḡayāḡrāddham vidhāya ca
 svanagarābhimukham agacchet. mārge nagaram ekam āgamat.
 tatra nagare ḡāpadagdhā surāṅganā kācid rājyam karoti. tasyāḡ
 patir nā 'sti. tatra lakṣmīnārāyaṇasya mahān prāsādo 'sti.
 tatra vivāhamāṇḡapo 'sti; tatra devatāprēsādadvāre mahati
 lohapatre tāilam sāntāpyate. tatra niyuktāḡ puruṣā
 deḡāntarād āgatāñ janān evam vadanti: yadi sattvādhiko 'smin
 sāntaptatāile patiṣyati, tasye 'yam *manmathasamjīvinī nāmā
 'psarāḡ kaṅṡthe mālām arpayiṣyati. vasumitro 'py etat sarvam
 dr̥ṣṭvā svanagaram āgataḡ; sarvāir bandhubhiḡ saha samdarḡanam
 jātam; kṣemeṇā 'gata iti sarveṣāṃ ānando 'bhūt. prabhāte
 rājamandiram gato rājanam dr̥ṣṭvā rājñe gaṅgodakam
 viḡveḡvaraprasādam ca dattvo 'paviṣṡtaḡ. tato rājñā pr̥ṣṡtaḡ:
 bho vasumitra, kṣemeṇa tīrthayātrā kṛtā? teno 'ktam: svāmin,
 tava prasādāt tīrthayātrām vidhāya kṣemeṇa samāgato 'smi.
 rājño 'ktam: tatra deḡāntare kim-kim apūrvam dr̥ṣṡtam?

vasumitreṇa surāṅganāteptatāilavṛttāntaḥ kathitaḥ. rājā 'pi
 tena saha tat sthānam gatvā tetra snānam vidhāya lakṣmīnā-
 rāyaṇam natvā taptatāilamadhye papāta. tatas tatratyair
 janāir mahān hāhākāraḥ kṛtaḥ; rājñāḥ ḡarīram mānsapiṇḍākāram
 abhūt. tac chrutvā manmathasamjīvinī amṛtam ānīya mānsapiṇḍasyā
 'bhiṣekam akarto. tadā rājā divyarūpadharaḥ kumāro jātaḥ.
 tato manmathasamjīvinī yāvad rājñāḥ kaṇṭhe mālām arpayati,
 tāvad anena bhaṇitā: bho manmatha-samjīvinī, yadi tvam madīyā
 jātā 'si, tarhi mama vacanam ḡṛṇu. tayo 'ktam: svāmin,
 nirūpaya; sarvathā tvadvacanam ḡroṣyāmi. rājño 'ktam: yadi
 maduktam kariṣyasi, tarhy amum mama purohitam vṛṇīṣva. tayā
 'pi tathā 'stv iti bhaṇitvā purohitakaṇṭhe mālā nikṣiptā.
 rājā 'pi tayor vivāham kṛtvā tam vasumitraṁ tadrājye 'bhiṣicya
 nijanagaram agamat.

imām kathām kathayitvā puttalikā rājānam avadat: bho
 rājan, tvayy evam āudāryam dhairyam vidyate cet, tarhy asmin
 sinhāsana upaviṣa.

iti pañcadaḡopākhyānam

16. Story of the Sixteenth Statuette

The spring festival and the brahman's daughter

SOUTHERN RECENSION of 16

punar api rājā yāvat siṅhāsana upaviṣṭi, tāvad
 anyayē puttalikayo 'ktam: bho rājan, yadi tava vikramasyāu
 'dāryādigunā bhavanti, tarhy asmin siṅhāsana upaviṣṭa. rājño
 'ktam: bhoḥ puttalike, kathaya tasyāu 'dāryavṛttāntam. sā
 'bravīt: ḡṛṇu rājan.

vikramārko rājāi 'kadā digvijayārtham nirgatyā
 pūrvadakṣiṇapaṣcimottaradiṣo vidiṣaḥ ca paribhramya tatrasthitān
 nṛpatīn svapādatalākṛāntān vidhāya tāiḥ samarpitagajaḥvā
 dimahāvastujātam ḡṛhītvā punas tān tattaddeḥṣu samsthāpya
 nijanagaraṁ prati samāgataḥ. nagarapraveḥṣasamaye dāivajñeno
 'ktam: bho deva, dinacatuṣṭayam nagarapraveḥṣamuhūrto nā 'sti.
 tasya vacanam ḡrutvā rājā ḡrāmād bahiḥ sthita udyānavane
 paṭamaṇḍapāni kārayitvā tatrāi 'va dinacatuṣṭayam sthātum
 upakrāntavān. tasmin samaya ṛturājo vasantaḥ samāgataḥ.
 tasmin vasantaḥsamaye:

bakulā mukulān vahanti sadyaḥ sakalāḥṣānibiḍi
 kṛtālimālāḥ; kamalāyatalocanā janānām
 dhṛtagaṇḍūṣasurāṅganā ivo 'ktāḥ. api ca:
 mākandamandamakarendamadānuraktim

indindirā nibiḍayanti samandranādēḥ;
 mandānilo 'pi vanitāvadenārevinda-
 gandhāpahāranipuṇo nivasaty ajasram

evamvidham vasantavilāsam dr̥ṣtvā mantrī sumantro rājasamīpam
 āgatyo 'ktavān: bho deva, ṛturājo vasantaḥ samāgetaḥ. adya
 vasantapūjā kartavyā; tasmin pūjite sarva ṛtavaḥ prasannā
 bhaviṣyanti; sarvalokasya ṣṛīr bhaviṣyati, sarvasyā 'py
 ariṣṭaṣāntir bhaviṣyati. tasya vacanam̐ ṣrutvā rājā 'ñcīkr̥tya
 vasantapūjāsāmagrīsam̐pādane tam evā 'diṣṭavān. tataḥ sa
 mantrī sumanoharam̐ sabhāmaṇḍapaṁ kārāyitvā vedaṣāstrajñān
 brāhmaṇān gītavādyanṛtyābhijñān nartakān vilāsinīc ca
 samāhvayat. itare yācakalokā dīnāndhabadhiraṅgukubjādayaḥ
 ca svayam evā 'gatāḥ. tatra sabhāmaṇḍape nevaratnakhacitam̐
 siṅhāsanaṁ sthāpitam; tasmin siṅhāsane lakṣmīnārāyaṇapratimād-
 vyaṁ pratiṣṭhitam. tasya pūjārtham̐ kunkumakarpūrakastūrikā-
 candanaḥgaruprabhṛtisugandhadravyāṇi samānītāni, jāticūta-
 navamallikākundaṣatapatramadanamaruvakacampaketakīprabhṛtīni
 puṣpāṇi samānītāni. evam̐ sarvasam̐vidhāne sam̐panne rājā
 svayam̐ nārāyaṇasya ṣoḍaṣopacāram̐ kārāyitvā brāhmaṇādi-
 kalākuḥalān janān vastrādīnā sambhāvitavān; tadananteram̐
 gāyakā vasantarāgeṇa stutim̐ kṛtvā vasantaṁ jaguḥ. tato
 rājā teṣam̐ vīṭikāṁ dattvā sam̐preṣyā 'vaṣiṣṭān paṅgvandhādīn
 suvarṇadānena sam̐toṣayāmāsa. tasmin samaye kaṣcid brāhmaṇo
 haste kām̐cana kanyakāṁ gṛhītṽ rājasamīpam̐ āgatyā:

kalyānadāyi bhavato 'stu pinākapāneḥ
 pāṇigrahe bhujagakankaṇabhūṣitāyāḥ
 sambhrāntadr̥ṣṭi sahasāi 'va namaḥ ṣivāye 'ty
 ardhoktalajjitanatam̐ mukham̐ ambikāyāḥ.

ity āṣiṣam̐ prayujya vadati: bho rājan, vijñāpanam̐ asti. rājño
 'ktam: nivedaya. brāhmaṇeno 'ktam: aham̐ nandivardhenanaga-

ravāsi; mamā 'ṣṭāu putrā eva jātāḥ, kanyakā nā 'sti. tataḥ
 sabhāryeṇa mayā jagadambikāyāḥ purata evaṁ saṁkalpeḥ kṛtaḥ:
 he ambike, mama yadi kanyakā bhaviṣyati, tām tava nāma
 dhārayiṣyāmi. anyac ca: anayā tulitaṁ suvarṇaṁ kanyāṁ ca
 kasmāicid vedavide varāya dāsyāmi 'ti. tarhy adyā 'syā
 vivāhakālo vartate, ekādaṣasthāne gurur vidyate, punar
 āḡāmisamvatsare kartum nā 'yāti. ato 'neyā tulitaṁ suvarṇaṁ
 dātum vikramaṁ vinā 'nyo bhūmaṇḍale nā 'sti 'ti tavā 'ntikaṁ
 samāgetaḥ. rājño 'ktam: bho brāhmaṇa, sādhu samanuşṭhitāṁ
 tvayā. tava yāvatā dhanena kāryaṁ bhavati, tāvad dhanāṁ
 gṛhāṇe 'ti bhāṇḍāgārikam āhūyo 'ktavān: bho dravyadatta,
 etasmāi brāhmaṇāyāi 'tatkanyātulitaṁ suvarṇaṁ dehi; punar
 apy aṣṭavargārtham aṣṭakoṭisuvarṇaṁ pṛthag dīyatām. tatas
 tenā 'jñapto dravyadattas tasmāi brāhmaṇāya tāvat suvarṇaṁ
 dadāu. brāhmaṇo 'py atisaṁtuṣṭaḥ san kanyayā saha nijanagaram
 jagāma. rājā 'pi ḡubhe muhūrte puraṁ praviveḡa.

iti kathāṁ kathayitvā puttalikā rājānam avadat: bho
 rājan, tvayy evaṁ āudāryaṁ vidyate yadi, tarhy asmin
 siṁhāsana upaviḡa. rājā tūṣṇim āsit.

iti ṣoḡaḡopākhyānam

17. Story of the Seventeenth Statuette

Vikrama offers himself for his rival's benefit

SOUTHERN RECENSION OF 17

punar api rājā yāvat siṅhāsana upaviṣṭi, tāvad
anyayā puttalikayo 'ktam: bho rājan, asmin siṅhāsana
upaveṣṭum sa eva kṣamaḥ, yasya vikramasyāu 'dāryādiguṇā
bhavanti. rājño 'ktam: bhoḥ puttalike, kathaya tasyāu
'dāryavṛttāntam. sā bhaṇati: ḥṛṇu rājan.

ādāryādiguṇī vikramasadrṣṭo nā 'sti. tenāu 'dāryaguṇena
tribhuvane tasya kīrtir vistāram getā. sarvo 'py arthijanes
tam eva rājānam stāuti. anyac ca: arthinām svastivacanām
dātṛṇām eva prītyāi bhavati, na tu cūrāṇām. uktam ca:

dātṛṇām eva samprītyāi svastivāco dhanārthinām;
cūrāṇām hi praharṣāva rasitam raṇadundubheḥ.

kim ca: cāuryajñānānuṣṭhānādayo guṇāḥ serveṣām api bhaviṣyanti,
na tu tyāgaguṇāḥ. uktam ca:

yudhyanti paçavaḥ sarve, paṭhanti çukaçārikāḥ;
dadāti ko'pī dānam yah sa çuraḥ sa ca paṇḍitaḥ. api ca:
svabhāvavīrā ye kecid dayāvīrāç ca kecana;
te sarve dānavīrasya kalām nā 'rhanti soḍaçīm.
tyāga eko guṇaḥ çlāghyaḥ; kim anyāir guṇarāçibhiḥ?
tyāgād eva hi pūjyante paçupāṣāṇepādapāḥ.
tyāgo guṇo çuṇaçatād adhiko mato me;

vidyā vibhūṣayati tam yadi, kim bravīmi?
çāuryam hi nāma yadi tetra, namo 'stu tasmāi!

tac ca trayam, na ca mado 'py, aticitram etat.

tac catuṣṭayam tasmin vikramārkaḥ varīate. ekadā paramaṇḍale
kasyacid rājñāḥ purataḥ kenacit stutipāṭhakena vikramasya
guṇāvalī pathitā. tām guṇāvalīm ḡrutvā tena rājñā manasi
spardhām vidhāya stutipāṭhaka uktaḥ: bho vandin, kimartham
sarve stutipāṭhakā vikramārkam eva stuvanti? kim anyo rājā
nā 'sti? vandino 'ktam: bho rājan, tyāge paropakāre sāhase
ḡaurye tatsadrḡo rājā tribhuvane nā 'sti. paropakāraकराणे
svadehe 'pi mamatvam nā 'sti. tedvacanam ḡrutvā sa rājā
'ham api paropakāram kariṣyāmī 'ti manasi vicārya kāmca
yoginam āhūyā 'bravīt: bho yogin, paropakārārtham prati-
dinam navanavam dravyam bhavati yathā, tathā kaḡcid upāyo
'sti? yogino 'ktam: bho rājan, kimapi nā 'sti. rājño 'ktam:
asti cet, upāyam mamā 'gre nivedaya; aham tam sādhayāmi.
yoginā bhaṇitam: kṛṣṇacaturdaḡdivase catuṣṣaṣṭiyoginīcakram
pūjanīyam. tatpurato mantreṇa puraḡcaraṇam vidhāya
daḡāṅḡahomaḡ kartavyaḡ. homāvasāne pūrṇāhutininittam
svaḡarīram evā 'gnāu hotavyam. tato yoginīcakram prasannaḡ
bhaviṣyati; yat tvayā prārthyate, tad dāsyati. tac chrutvā
rājā sarvam apy anuṣṭhāya pūrṇāhūtisamaye svayam evā 'gnāu
papāta. tato yoginīcakram prasannaḡ bhūtvā rājñe navaḡarīram
dattvā bhaṇati: bho rājan, varam vṛṇīṣva. rājño 'ktam: bho
mātarāḡ, yadi prasannā bhavatyāḡ, tarhi mama ḡrhe saptamahā-
ghaṭaḡ pratidinam suvarṇaparipūrṇā yathā bhavanti, tathā
kurvantu. tābhir uktaḡ: tvam evam māsatrayam pratidinam
svaḡarīram agnāu hoṣyasi cet, vayam tathā kariṣyāmaḡ. rājā
'pi tathā 'stv ity uktva pratidinam agnēu svāḡarīram juhōti.

ekadā vikramārko rāje 'mām vārttām ṣrutvā tat
 sthānam samāgatya pūrṇāhutisamaye svayam evā 'gnāu papāta.
 tato yoginībhiḥ parasparam bhaṇitam: adya naramānsam
 atīvasvādutaram vartate, tasya hṛdayam mahāsārabhūtam asti.
 iti punas tam samjīvyā bhaṇitam: bho mahāsattva, ko bhavān?
 tava ṣarīratyāge kim prayojanam? teno 'ktam: mayā paropa-
 kārārtham agnāu ṣarīram hutam. yoginībhir bhaṇitam: tarhi
 vayam prasannāḥ smaḥ; varam vṛṇīṣva. rājño 'ktam: yadi mama
 prasannā bhavatyāḥ, tarhy ayam rājā pratidinam maraṇān mahat
 kaṣṭam prāpnoti; tan nivāraṇiyam, asya saptamahāghaṭāḥ
 suvarṇena pūraṇīyāḥ. yoginībhis tathā kariṣyāma ity aṅgīkr̥tya
 sa rājā maraṇān nivāritāḥ, ghaṭāḥ ca suvarṇena pūritāḥ.
 rājā vikramo 'pi nijanagaram pratyāgataḥ.

imām kathām kathayitvā puttalikā bhojarājam abravīt:
 bho rājan, tvayy evamvidhaḥ paropakāro vidyate cet, tarhy
 asmin siṅhāsana upaviṣa.

iti saptadaṣopākhyānam

18. Story of the Eighteenth Statuette

Vikrama visits the sun's orb

SOUTHERN RECENSION OF 18

punar api rājā yāvat siṅhāsana upaviṣati, tāvad anyā
 puttalikā bhaṇati: bho rājan, yasya vikramasyāu 'dāryādayo
 guṇā bhavanti, tenāi 'va siṅhāsanam adhyāsitavyam. rājñō
 'ktam: kathaya tasyāu 'dāryādivṛttāntam. puttalikā 'bravīt:
 bho rājan, ṣrūyatām. vikramārko nītim ullaṅghya rājyaṁ na
 karoti; dharmam api na tyajati. rājñō 'ktam: sa nītimārgaḥ
 kathyatām. puttalikā vadati: bho rājan, ṣrūyatām. maṇipūre
 govindaçarmā brāhmaṇaḥ; sa ca nītiçāstrajñāḥ svaputrāya
 pratidinam nītiçāstraṁ kathayati; tadā mayā 'pi ṣrutam,
 tat tubhyaṁ nivedayāmi. rājñō 'ktam: nirupaya. puttalikayo
 'ktam: ṣrūyatām rājan. buddhimatā puruṣeṇa durjanāiḥ saha
 saṅgo na kartavyah; yato mahānarthaparamparāyā hetur bhavati.
 uktaṁ ca:

durvṛttasamgatir anarthaparamparāyā

hetuḥ satām; adhigatam vacanīyam atra:

laṅkeçvaro harati dāçaratheḥ kalatram,

prāpnoti bandham atha dakṣiṇasindhurājaḥ.

tasmāt sajjanānām saṅgo vidheyah. loke satsaṅgāt paro lābho
 nā 'sti. uktaṁ ca:

kandalayatya ānandaṁ, nindati mandānilendu-

candanakam; mandayati mandabhāvaṁ, samdhatte

sampado 'pi satsaṅgaḥ.

anyac ca: kenāpi vāiraṁ nakartavyam; pareṣām samtāpo na

vidheyah; aparādhāṃ vinā bhṛtyā na daṇḍanīyah; mahādoṣāṃ
vinā strī na tyājyā, yato 'kṣayanarakabhāg bhavati. uktaṃ ca:

ājñāsāmpādinīm dakṣāṃ vīrasūṃ priyavādinīm

yo 'dr̥ṣṭadoṣāṃ tyajati, so 'kṣayaṃ narakāṃ vrajet.

lakṣmīḥ sthīre 'ti na mantavyā; vārī 'va cañcalā. uktaṃ ca:

anubhavata dadata vittāṃ mānyān mānyata sajjanān

bhajata; atiparuṣapavanavilulitadīpaçikhe 'vā

'ticañcalā lakṣmīḥ.

striyāi guhyāṃ na nivedanīyam; bhaviṣyacintā na kāryā;
vāiriṇām api hitam eva cintanīyam; dānādhyayanādi vinā
divasāṃ vandhyāṃ na kuryāt; pitroḥ sevā kāryā; corāiḥ saha
sāmbhāṣaṇām na kāryam; sarvadā niṣṭhūram uttaram na
vaktavyam; alpanimittāṃ bahu na hāraṇīyam. uktaṃ ca:

na svalpasya kṛte bhūri nāçayen matimān narah;

etat eva hi pāṇḍityāṃ, yat svalpād bhūrirakṣaṇam.

ārtāya dānaṃ dātavyam; dharmasthāne menasā karmaṇā vācā
paropakāraḥ karaṇīyah. etat sāmānyapuruṣāṇām nītiçāstram
upadiṣṭam.

sa vikramo rājā svabhāvata eva sakalanīticāstrajñah.

evam kāle gacchaty ekadā kaçcid vāideçiko rājēnaṃ dr̥ṣṭvo

'paviṣṭah. tato rājñā bhaṇitam: bho devadatta, tava nivāsaḥ

kutra? teno 'ktam: bho rājan, aham vāideçikah; mama ko'pi

nivāso nā 'sti; sarvadā paribhramaṇam eva karomi. rājñō 'ktam:

pr̥thviparyatanāt tvayā kim-kim apūrvaṃ dr̥ṣṭam? teno 'ktam:

bho rājan, mayā mahad ekam āçcaryāṃ dr̥ṣṭam. rājñō 'ktam: kim

tat? kathaya. teno 'ktam: udayācalaparvata ādityasya mahān

prāsādo 'sti. tatra gaṅgā pravahati, gaṅgātaṭe pāpavināṣaṇam
 çivālayam asti. tad gaṅgāpravāhat keçcit suvarṇastambho
 nirgacchati. tasyo 'pari navaratnakhacitaṁ siṅhasanam asti.
 sa suvarṇastambhaḥ sūryodayād upari pṛthvīm prāpnoti,
 madhyāhne sūryamaṇḍalam prāpnoti, tataḥ sūryo yāvad astam
 prāpnoti, tāvat svayam apy uttīrṇo gaṅgāpravāhe nimajjati.
 pratidinam eva tatra bhavati. etan mahad āḥcaryam mayā dr̥ṣṭam.
 rājā vikramo 'pi tac chrutvā tena saha tat sthānam gato rātrāu
 nidrām gataḥ. prabhātasamaye yāvat sūrya udayam prāpnoti, tāvad
 gaṅgāpravāhād ratnasinhāsanayukto hemastambho nirgataḥ. tasmin
 stambhe rājā svayam upaviṣṭaḥ. stambho 'pi sūryamaṇḍalam
 gantum pravṛtto yāvat sūryasamīpam gacchati, tāvad
 agnikanaśadṛçāiḥ sūryakiraṇāir daḍḍham rājaçarīram mānsa-
 piṇḍākāram abhūt. tataḥ piṇḍarūpeṇa sūryamaṇḍalam prāpya:

namaḥ savitre jagadekakakṣuṣe jagatprasūtisthitināçahetave;
 trayīmayāya triguṇātmadhāriṇe virinci-
 nārāyaṇaçaṁkarātmane.

ity evam anekāiḥ stotrāiḥ stutvā namaçcakāra. tataḥ sūryas tam
 amrtenā 'siṅcat; tato rājā divyaçarīro jātaḥ. rājā 'vadat:
 dhanyo 'ham asmi. sūryeṇo 'ktam: bho rājan, tvam mahāsattvādhiko
 'si; etan maṇḍalam kasyāpy agamyam tvam prāpto 'si. tarhy
 aham prasanno 'smi, varam vṛṇīṣva. rājño 'ktam: bho deva, kim
 ataḥ param adhiko varo 'sti? yan mahāmunīnām apy agamyam tava
 sthānam, yad aham prāptaḥ. tava prasādān mama sarvam apy
 arthajātam asti. tadvacanena 'tisamtuṣṭaḥ sūryo navaratnakhacite
 svakīyakuṇḍale dattvā bhaṇati: bho rājan, etat kuṇḍaladvayam
 pratidinam ekam suvarṇabhāram prayacchati.

tato rājā kuṇḍaladvayam̄ gr̄h̄itvā punaḥ sūryam̄ namaskṛtya
 tasmād uttīrṇo yāvad ujjayinīm āgacchati, tāvat kaṅcid
 brāhmaṇo mārge samāgatya:

vedānteṣu yam āhur ekapuruṣam̄ vyāpya sthitam̄
 rodasī, yasminn Iḡvara ity ananyaviṣayaḥ ḡobdo
 yathārthākṣaraḥ,
 antar yaḡ ca mumukṣubhir niyamitaprāṇādibhir mṛgyate,
 sa sthānuḥ sthīrabhaktiyoga-
 sulabho niḡgreyasāyā 'stu vaḥ.

ity āḡīrvādam uktvā bhaṇati: bho yajamāna, aham̄ bahukutumbī
 brāhmaṇaḥ param̄ daridraḥ; sarvatra bhikṣāṇam̄ karomi,
 tathā 'py udaram̄ na pūrayati. tac chrutvā rājā tasmāi
 kuṇḍaladvayam̄ dattvā bhaṇati: bho brāhmaṇa, etat kuṇḍaladvayam̄
 nityam̄ suvarṇabhāram̄ ekam̄ dāsyati. tato 'tisamtuṣṭo brāhmaṇo
 rājanam̄ stutvā nijālayam̄ jagāma. rājā 'py ujjayinīm agāt.

imām̄ kathām̄ kathayitvā puttalikā bhojarājam̄ abravīt:
 bho rājan, tvayy evam̄ āudāryam̄ vidyate cet, tarhy asmin
 siṅhāsana upaviḡa. rājā tūṣṇīm̄ babhūva.

ity aṣṭādaḡopākhyānam

19. Story of the Nineteenth Statuette

Vikrama visits Bali, King of the nether world.

SOUTHERN RECENSICN OF 19

punar api rājā yāvat siṅhāsana upaviṣati, tāvad anyā
puttalikā 'vadat: bho rājan, tava vikramasyāu 'dāryādigunā
bhavanti cet, tarhy asmin siṅhāsana upaviṣa. rājño 'ktam:
bhoh puttalike, kathaya tasyāu 'dāryavṛttāntam. sā 'bravīt:
bho rājan, ṣrūyatām.

vikrama ūrvīm ṣāsati sati sarvo 'pi loka ānanda-
paripūrṇahṛdayo 'bhūt; brāhmaṇāḥ ṣaṭkarmaniratāḥ, striyaḥ
pativratāḥ, ṣatāyusaḥ puruṣāḥ, vṛkṣāḥ sadāphalayuktāḥ,
kāmararṣī parjanyaḥ, mahī sarvadā sampūrṇasasyavatī; lokānām
pāpād bhayam atithīnām pūjā jīveṣu kṛpā gurūnām sevā satpātre
dānam; evam prajāsu pravṛttir āsīt. tata ekadā rājā siṅhāsana
upaviṣto 'bhūt. tatra sabhāyām upaviṣtāḥ kīdṛgvidhāḥ sāmāntā
rājakumārāḥ; kecit stutipāṭhakair virudāvalim pāṭhayanti;
kecano 'dhatāḥ svabhujabalam svayam eva stuventi; kecana
ṣaḍviṅṣaddaṇḍāyudhasādhanābhijñāḥ ṣmaṣṭrulā yuvāno 'nyo-
nyam hasanti; kecana ṣaraṇāgataparipālanapravaṇāḥ; kecana
paratraviṣaye sāvadhānāḥ; kecana dharmasamgrahakārīṇāḥ;
evamvidhā rājakumārā rājānam sevante. tadā kaṣcin mṛgavadhaḥ
samāgatya rājānam praṇamyā 'vadat: bho deva, aranyamadhye
kaṣcid aṅjanaparvatākāro mahān varāhaḥ samāgato 'sti. tam
deva samāgatya paṣya. tasya vacanam ṣrutvā rājā tāir eva
rājakumārāiḥ saha vanam gataḥ; nadītaṣasthitanikuñjāntargatam
varāham apaṣyat. tataḥ sa varāho vīraṇām kolāhalam ṣrutvā

-tasmān niḥkūñjān nirgataḥ. tadanantaram sarve 'pi rājakumārā
 ahamahamikayā svahastakāuḥalāni darṣayantaḥ ṣaḍvinṣadāyudhāni
 tasyo 'pari cikṣipuḥ. sa varāhas tāny āyudhāny aḡaṇavan sarvān
 rājakumārān vañcayitvā parvatāntargataṁ kandaram viveṣa. rājā
 'pi tasya pṛṣṭhato lagnaḥ san parvatam agamat. tatra parvate
 kaṁcana biladvāram drṣṭvā svayam biladvāram praviṣṭo mahaty
 andhakāre kiyad dūram gataḥ. uttaratra mahāprakāṣo 'bhūt.
 tataḥ kiyaddūre nagaram ekam suvarṇamayaprākāram
 ṣubhrābhraṁlihaprāsādopaṣobhitam devatālayopavanādibhir
 alamkṛtam samastavastuparipurṇavipaṇibhūṣitam dheni-
 kalokasamākulam nānāvilāsinijanasamsevyaṁānam atimanoharam
 apaṣyat. tatra praviṣya vipaṇimadhye yāvad gacchati, tāvad
 atimanoharam dinakaramaṇḍalasadṛṣam rājabhavanam apaṣyat.
 tatra virocanasuto balī rājyam karoti. rājā rājabhavanam
 praviṣṭaḥ sinhāsanopaviṣṭena balinā jhaṭ iti samāgatyā
 'liṅgito 'tiramānīyasinhāsana upaveṣitaḥ pṛṣṭaṣ ca: bhoḥ
 svāminah, bhavantaḥ kutaḥ samāgatāḥ? vikrameṇo 'ktam: aham
 bhavatsamdarṣanārtham samāgato 'smi. balino 'ktam: adyā 'ham
 dhanyo 'smi; adya mama samtatiḥ pavitribhūtā sampadaṣ ca
 saphalā jātāḥ, yato bahunā puṇyena bhavanto 'smadgṛhān
 āgatāḥ. adyā 'smatkulasaṁtatiḥ sukṛtinī

adya me subahulālāc chlāghenīyam abhūd idam

yuṣmatpādāmbujasparṣasampannānuḡraham gṛham.

vikrameṇo 'ktam: bho rājan, tvam pavitrībhūtāntaḥkaraṇah, tavāi
 'va janma ṣlāghyam; sāksād vāikuṇṭhakaṇṭhīravo nārāyaṇas tava
 mandiram āyāto 'rthitvena; asmādrṣāḥ ke? balino 'ktam: svā-
 min, kim āḡamanakāraṇam? vikrameṇo 'ktam: bho dānavendra,

aham tvaddarṣanārtham eva samāgato 'smi, nā 'nyat kāraṇam.
 balino 'ktam: yadi mayi māitrīm vidhāya svāminā samāgatam,
 tarhi mayi kṛpām vidhāya kimapi vastu yācāmiyam. vikrameṇo
 'ktam: mama kimapi nyūnam nā 'sti; aham api tvatprasādāt
 sarvārthāiḥ sampūrṇo 'smi. balinā bhaṇitam: bhoh svāmin,
 bhavatām nyūnam iti mayo 'cyate kim? māitrīm uddiṣya
 bhaṇitam; yato mitralakṣaṇam evaṁ vadanti. uktaṁ ca:

dadāti pratigrhṇāti guhyam ākhyāti pṛcchati,
 bhuṅkte bhojayate cāi 'va ṣaḍvidhaṁ prītilakṣaṇam
 no 'pakāraṁ vinā prītiḥ kathamcit kasya jāyate;
 upayācitadānena yato devā abhiṣṭadāḥ. tathā ca:
 tāvat prītir bhavel loke, yāvad dānaṁ pradīyate;
 vatsaḥ kṣīrakṣayaṁ dṛṣṭvā svayaṁ tyajati mātaram.

anyac ca:

putrād api priyatamaṁ niyamena dānaṁ
 manye paçor api vivekavivarjitasya;
 datte khale 'pi nikhilaṁ khalu yena dugdhaṁ
 nityaṁ dadāti mahiṣī *sasutā *'pi *paçya.

evaṁ bhaṇitvā balinā vikramāya rājñe raso rasāyanaṁ ca dattam.
 tato rājā tasmād anujñāṁ prāpya bilān nirgato 'çvam āruhya
 yāvad rājamārga āgacchati, tāvan mahādāinyagrasto dāridryapīḍitaḥ
 saputraḥ kaçcid vṛddhabrāhmaṇaḥ samāgatyā 'nekāçīrvādān kṛtvā
 bhaṇati: bho yajamāna, aham atyantadāridryapīḍito bahukuṭumbī
 brāhmaṇaḥ; adya sakuṭumbasya mama kimapi bhojanaparyāptaṁ
 dhanam dehi. mahatyā kṣudhā pīḍitā vayam. rājñā bhaṇitem:
 bho brāhmaṇa, idānīm mama haste kimapi dhanam na 'sti, param
 raso rasāyanaṁ ce 'ti vastudvayam asti. anena rasena

sāmparke sati saptadhātavaḥ suvarṇā bhavanti. idaṁ rasāyanam
yas tu sevate, sa jarāmarañavarjito bhaviṣyati. ubhayor
madhya ekaṁ gṛhāṇa. tadā pitro 'ktam: yena rasāyanena
jarāmarañavarjito bhaviṣyati, tad diyatām. putreṇo 'ktam:
kiṁ kriyate tena rasāyanena? jarāmaranarahitenā 'pi punar
dāridryam. evā 'nubhavitavyam. yena rasena dhātusāmparke sati
suvarṇam bhavati, sa raso grāhyaḥ. ity ubhayor vivādo jātaḥ.
tato rājo 'bhayor vivādam ḡrutvā rasam rasāyanam ca tābhyām
dadāu. tato rājānam stutvā nijāleyam gatāu. rājā 'py
ujjayinīm āgatah.

imām kathām kathayitvā puttalikā rājānam abravīt: bho
rājan, tvayy evam āudāryam vidyate cet, tarhy asmin siṅhāsana
upaviṣa. rājā tūṣṇīm babhūva.

ity ekonaviṅṣopākhyānam

20. Story of the Twentieth Statuette

Vikrama visits a forest ascetic

SOUTHERN RECENSION OF 20

punar api rājā yēvat siṅhāsana upaviṣṭi, tāvad anyā
 puttalikā 'bravīt: bho rājan, yasya vikramasyāu 'dāryadiguṇā
 bhavanti, so 'smin siṅhāsana upaviṣṭatu. rājā 'vadat: bho
 puttalike, kathaya tasyāu 'dāryavṛttāntam. sā 'bravīt: bho
 rājan, ṣrūyatām.

vikramo rājā ṣaṅmāsam rājyam karoti, ṣaṅmāsam
 deṣāntaram gacchati. ekadā deṣānteragato nānādeṣān paribhramya
 padmālayam nāma nagaram agamat. tannagarād bahir udyānavane
 'tivimalodakam saroveram dr̥ṣṭvā tatro 'dakapānam vidhāyo
 'paviṣṭaḥ. tato 'nye kecana vāideṣikāḥ kecana svadeṣikā
 āgatya jalapānam vidhāyo 'paviṣṭāḥ, parasparam goṣṭhīm
 kurvanti: aho asmābhir anekadeṣā dr̥ṣṭāḥ, bahūni tīrthāni
 dr̥ṣṭāni, atidurgamāḥ kāirapy anadhigamyāḥ parvatā ārūdhāḥ,
 param ekatrā 'pi mahāpuruṣadarṣanam nā 'bhūt. anyena bhaṇitam:
 katham mahāpuruṣadarṣanam bhaviṣyati? yatra mahāsiddho 'sti,
 tatra gantum aṣakyaḥ; mārgo durgamaḥ; madhye 'nekaviṣṇāḥ;
 dehasyā 'pi nāṣo bhavati. yeno 'dyamena prathamam ātmanāṣam
 prāpnoti, tasya phalam ko 'nubhaviṣyati? ataḥ kāraṇāt
 prathamam ātmāi 'va rakṣaṇīyo buddhimatā. uktaḥ ca: ṣarīram
 ādyaḥ khalu dharmasādhanaḥ iti. tathā ca:

punar dārēḥ punar vittam punaḥ kṣetram punaḥ sutāḥ,
 punaḥ ṣubhāṣubham karma, ṣarīram na punaḥ-punaḥ.

tasmād buddhimatā puruṣeṇa sāhasāni na kartavyāni. tathā ca:

aphalāni durantāṇi samavyayaphalāni ca
 aḡkyāni ca kāryāni nā 'rabheta vicakṣaṇaḡ. kim ca:
 parvatam viṣamam ghoram bahuvyālasamākulam
 nā 'roheta naraḡ prājñāḡ samḡaye 'pi kadācana.

kim ca: yat kāryam kriyate, tad vicāryāi 'va kartavyam; yasmin
 kārye phalam svalpam, tan na kartavyam. rājā 'pi tadvacanam
 ḡrutvā bhaṇati: aho vāideḡikāḡ, kim evam ucyaṭe? yāvat
 puruṣeṇa pāuruṣam sāhasam ca na kriyate, tāvat sarvam
 durlabham. uktam ca:

duṣprāpyāni bahūni 'ca labhyante vāñchitāni vastuni;
 avasaratulanābhir alam tanubhiḡ.
 sāhasikapuruṣāṇām.

tathā ca:

patati kadācin nabhasaḡ khāte, pātālate 'pi jalam eti;
 dāivam acintyam balavad; balavān
 iha puruṣakāro na?

kleḡasya 'ṅgam adattvā sukham *eva sukhāni ne 'na labhyante;
 madhubhin mathanāyastāir *āḡliṣyati bāhubhir *lakṣmīm.
 tasya *katham na *calā syāt patnī viṣṇor *nr̥siṅhakasyā 'pi?
 māsāṅḡ caturo nidrām yo *bhajati jalam gataḡ satatam.
 duradhigamah parabhago yavat purusena paurusam na krtam;
 narati tulam adhirudho bhasvan iva jaladapatalani. tad
 rajavacanam crutva tair uktam: bho mahasattva, tarhi kim
 karyam kathaya. rajno 'ktam: asman nagerad dvadacayojanapary-
 antam yadi gamyate, tatra maharanyamadye visamah kaccit
 parvato 'sti. tatparvatopari trikalanatho nama yogicvaro
 vidyate. tasya darcanam kriyate cet, tarhi vanchitam artham

dāsyati. aham̄ tetra gacchāmi. tāir uktam: vayam apy
 āgamiṣyāmaḥ. rājño 'ktam: sukhenā 'gamyatām. tatas te rājña
 saha nirgatā mahad aranyam̄ mārgam ativiṣamam̄ dr̥ṣṭvā rājānam̄
 procuḥ: bho mahāsattva, kiyaddūre parvato 'sti? rājño 'ktam:
 ito 'ṣṭāu yojanāni vidyante. tāir uktam: tarhi vayam̄ gamiṣyāmaḥ;
 mahad dūram asti, mārgo 'py stivisamaḥ. rājño 'ktam: bho
 vāideçikāḥ, vyavasāyinām̄ kim dūram? uktam ca:

ko 'tibhāraḥ samarthānām̄? kim dūram̄ vyavasāyinām̄?

ko videçāḥ suvidyānām̄? kaḥ paraḥ priyavādinām̄?

punar api ṣaḍyojanāni gatvā purato yāvad gacchanti, tāvan
 mahākarālavadano viṣāgnim udvamann atibhayam̄karaḥ sarpo mārgam
 āvṛtya tiṣṭhati. te 'pi tam̄ sarpam̄ dr̥ṣṭvā sabhayāḥ palāyya
 gatāḥ. rājā punar api mārge gantum pravṛttaḥ. sarpaḥ samāgatya
 rājānam̄ veṣṭayitvā 'daçat. tatas tena veṣṭito 'pi viṣavegān
 murchām̄ gacchann atidurgamam̄ tam̄ parvatam̄ āruhya yoginam̄
 trikālanātham̄ dr̥ṣṭvā namaçcakāra. yogisam̄darçanam̄ātreṇa sarpas
 tam̄ muktvā gataḥ; rājā 'pi nirviṣo jātaḥ. yogino 'ktam: bho
 mahāsattva, mahāpramādabhūyiṣṭham̄ etad amānuṣam̄ sthānam̄
 atikaṣṭena kimartham̄ āgato 'si? rājño 'ktam: bhoḥ svāmin,
 aham̄ bhavatsam̄darçanārtham̄ eva samāgato 'smi. yogino 'ktam:
 mahākaṣṭam̄ anubhūtam̄ tvayā? rājño 'ktam: kimapi kaṣṭam̄ nā
 'sti; bhavatsam̄darçanam̄ātreṇa sakalam̄ api pātakam̄ gatam̄;
 kaṣṭam̄ kiyat? adyā 'ham̄ dhanyo 'smi; yato mahatām̄ darçanam̄
 atidurlabham̄. kim ca: yāvad idam̄ çarīram̄ sudṛḍham̄ indriyāni
 dr̥ḍhāni ca, tāvad evā 'tmahitam̄ anuṣṭheyam̄. tathā co 'ktam:

yāvat svastham̄ idam̄ çarīram̄ anaçham̄, yāvaj jarā dūrato,
 yāvacc ce 'ndriyaçaktir apratihātā, yāvat kṣayo
 nā 'yuṣaḥ,

ātmaḡreyasi tāvad eva viduṣā kāryaḡ prayatno mahān;
 sam̄dīpte bhavane tu kūpakhanane pratyudyamaḡ
 kīdr̄ḡaḡ?

tataḡ prasannena yoginā rājñe ghuṡikā yogadaṇḡaḡ kanthā ca
 dattāḡ, uktam̄ ca: bho rājan, anayā ghuṡikayā bhūmāu yāvatyo
 rekhā likhyante, tāvanti yojanāny ekasmin dine gantum̄ ḡakyate.
 amum̄ yogadaṇḡam̄ dakṣiṇahaste dhṡtvā spr̄ḡyate yadi, tarhi
 mṡtam̄ sāinyam̄ sajīvam̄ bhutvo 'ttiṡṡhati; vāmahaste dhṡtvā
 vāirisāinyam̄ spr̄ḡyate yadi, tadā sarvasyā 'pi vāirisāinyasya
 nāḡo bhavati. iyam̄ kanthā 'pī 'psitam̄ vastu dadāti. rājā tāni
 ḡhītvā yoginam̄ namaskṡtyā 'nujñām̄ labdhvā yāvad āgacchati,
 tāvan mārge kaḡcid rājakumārāḡ sam̄īpe 'gnim̄ sam̄sthāpya kāṡṡhāni
 sam̄cinoti. rājā tam̄ apr̄cchat: bhoḡ sāumya, kim etat kriyate?
 teno 'ktam̄: aham̄ kasyacid rājñāḡ kumārāḡ; mama rājyam̄ dāyādāir
 apahr̄tam̄. daridro 'ham̄ jīvitam̄ dhārayitum̄ akṡamaḡ sann
 agnipraveḡam̄ kartum̄ kāṡṡhāni sam̄cinomi. tato rājā tasyā
 'bhayam̄ ghuṡikām̄ yogadaṇḡam̄ kanthām̄ ca dattvā teṡām̄ guṇān
 akathayat. tadanantaram̄ samtus̄ṡto rājakumāro rājānam̄
 pranāmya svadeḡam̄ agamat. rājā vikramo 'py ujjayinīm̄ agamat.
 imām̄ kathām̄ kathayitvā puttalikā rājānam̄ abravīt: bho rājan,
 tvayy evam̄ āudāryam̄ vidyate cet, tarhy asmin̄ siṅhāsana upaviḡa.
 tac chrutvā rājā tūṡṡīm̄ sthitāḡ.

iti viṅḡopākhyānam

21. Story of the Twenty-first Statuette

Vikrama is entertained by personifications of the eight Magic Powers

SOUTHERN RECENSION OF 21

punar api rājā yāvat siṅhāsana upaviṣati, tāvad anyā
puttalikā bhanati: bho rājan, asmin siṅhāsane tenāi 'va
'dhyāsitavyam, yasya vikramasyāu 'dāryam bhavati. rājā 'vadat:
kathaya tasyāu 'dāryavrttāntam. sā 'bravīt: ṣrūyetām rājan.

vikrame rājyam kurvati sati buddhisindhur nāma mantrī
sama bhavat. tasya putro 'nargalah. sa ghr̥tāudanam bhūṅktvā
kumāravṛtṭyā tiṣṭhati, kimapi vidyābhyāsam na karoti. ekadā
pitṛā bhanitam: bho anargala, tvam mamo 'darāj jāto 'pi param
atīvadurvidheyah; vidyābhyāsam na karoṣi; hr̥dayaḥcūnyo mūrkhah
sans tiṣṭhasi. uktam ca:

aputrasya gr̥ham cūnyam, deḥaḥ cunyo hy abāndhavaḥ;
mūrkhasya hr̥dayam cūnyam, sarvaḥcūnyā daridratā.

mamā 'pi ko'py arthas tvatto nā 'sti.

ko 'rthah putrena jātena yo na vidvān na dhārmikah?
tayā gavā kim kriyate yā na dogdhṛī na garbhīnī?

tathā ca:

ko 'rtho 'sti bahubhiḥ putrāir ganānāpūranātmakāih?
varam ekah kulālabhī, yatra viḡramate kulam kim ca:
varam garbhasrāvo, varam rtuṣu nāi 'vā bhigamanam,
varam jātaḥ preto, varam api ca kanyāi 'va janitā;
varam vandhyā bhāryā, varam aḡrhavāse nivasanam,
na ced vidvān rūpadravinābalayukto 'pi tanayah.

etat pitṛvacanam ṣrutvā paḡcāttāpayukto 'nargalo vāirāgyam prāpya

deçāntaram jagāma. tatra deçāntare kasyacid upādhyāyasya
 sakāçāt sakalaçāstram pathitvā nijanagaram praty āgacchat.
 mārge 'ranyamadhye devālayam apaçyat. devālayasamīpe
 padminikhandaṃ manditam cakravākayugalālamkṛtam ativimalodakam
 sarovaram āsīt. sarovarāikadeçe 'tisamtaptam udakam asti.
 etat sarvam dr̥ṣtvā tatro 'paviṣṭaḥ. tataḥ sūryo 'stamgataḥ.
 tadanantaram ardharātrisamaye samtaptodakamadyād aṣṭāu
 divyastriyo nirgatya devālayam gatvā devasyā 'vāhanādiṣoḍaçoḍopāca-
 rapūjām kṛtvā nṛtyagītādibhir devam atoṣayan. tato devaḥ
 prasanno bhūtvā tāsām prasādam adāt. etat sarvam anargalo
 'pi paçyati. prabhāte nirgamanasamaye tābhir anargalo dr̥ṣṭaḥ.
 tāsām madhya ekayā bhanitam: bhoḥ sāumya, ehy asmannagaram
 prati gamiṣyāmaḥ. so 'pi tathā 'stv iti tayā saha gacchati.
 tāvat tās taptodakamadhye pravīṣṭaḥ; anargalo bhayān na
 pravīṣṭaḥ. svenagaram āgatya mātṛpitṛādīn sarvān bandhūn
 apaçyat. dviṭiyadivase rājadarçanārtham gatvā rājānam
 praṇamyo 'paviṣṭaḥ. rājñā samadhānam pr̥stvo 'ktaḥ: bho
 anargala, etāvanti dināni kutra gato 'si? teno 'ktam:
 vidyābhyāsārtham deçāntaram gato 'smi. rājño 'ktam: deçāntare
 kim-kim apūrvam dr̥ṣṭam? anargalena rājñe taptodakavṛttāntaḥ
 kathitaḥ. tac chrutvā rājā tena saha tat sthānam gataḥ.
 sūryo 'py astamgataḥ. ardharātrisamaye tā divyaḥ striyas
 tasmāt saroverāt taptodakamadyān nirgatya devasya samīpam
 gatvā ṣoḍaçoḍopācarapūjām vidhāya nṛtyagītādinā devam upasthāya
 prabhāte yāvad āgacchanti, tāvat tāsām madhye kācit surāṅganā
 rājānam dr̥ṣtvā samavadat: bhoḥ sāumya, ehi mama nagaram prati
 gacchāmaḥ. iti tac chrutvā rājā tayā saha nirgataḥ. taḥ

sarvās taptodakamadhye praviṣṭaḥ satyaḥ pātāle nijanagare
gatāḥ. rājā 'pi taptodakamadhye nimagnas tābhiḥ saha gataḥ.
tatas taḥ sarvāḥ striyas tasya nīrājanādyupacāram kṛtvā
procuḥ: bho mahāsattva, tava sadṛṣṭaḥ ṣāuryadhāiryādisampanno
nā 'sti. tarhy asya rājyasyā 'dhipatir bhava; vayam sarvāḥ
striyas tava sevām kariṣyāmaḥ. rājño 'ktam: mamā 'nena
rājyena prayojanam nā 'sti; mamā 'pi rājyam asti; aham etat
kāutūhalam draṣṭum samāgato 'smi. tābhir uktam: bho mahāpuruṣa,
vayam prasannāḥ smaḥ; varam vṛnīṣva. rājño 'ktam: bhavatyah
kāḥ? tābhir uktam: vayam mahāsiddhayaḥ. tarhi mahyam
aṣṭamahāsiddhayo dātavyāḥ. tato rājñe tāḥ striyo 'stāu ratnāni
daduḥ; tāny evā 'nimādyasṭagaṇayuktāni. rājā tani ratnani
grhītvā yāvad āgacchati, tāvan mārge kaṣcid vṛddho brāhmaṇaḥ
samāgatya:

utpanno nābhikamale harer yaḥ caturānaḥ,
sa pātu satatam yuṣman, vedānam ādipāṭhakaḥ.
ity āḥiṣam prayuktavān; tato rājñā pṛṣṭaḥ: bho brahmaṇa, kutaḥ
samāgamyate? tena brāhmaṇeno 'ktam: aham campāpuranivāsī
brāhmaṇo bahukuṭumbī param atyantadaridro bhāryayā nirbhart-
sito deḥāntaram āgataḥ. bho rājan, lokoktāu nītiḥ ca, yato
nirdhanam naram bhāryādayo parityajanti 'ti. uktam ca:

svāmī dvesti susevito 'pi bahuḥ, projjhanti
sadbāndhayā, dyotante na guṇas, tyajanti
tanujāḥ, sphārībhavanty āpadaḥ;
bhāryā sādhusuvaṅcajā 'pi bhajate no, yānti
mitrāni ca, nyāyāropitavikramān api narān
yeṣām na hi syād dhanam.

tatha ca:

gūrah surūpaḥ subhagaḥ tu vāgmī,
 ṣāstrāṇi ṣāstrāṇi vidāṃ varisthaḥ,
 arthaṃ vinā nāi 'va kalākalāpam
 prāpnoti martyo 'tra maṇṣyaloke.
 tānī 'ndriyāṇy avikalāni, tad eva nāma,
 sā buddhir apratihata, vacanam tad eva,
 arthosmaṇā virahitaḥ puruṣaḥ sa eva

so 'py anya eva bhavati 'ti kim atra citram!
 rājā tasya vacanam ṣrutvā tāny aṣṭāu ratnāni dadāu. sa vipro
 rājānam stutvā nijanagaram jagāma. rājā 'py ujjayinīm āgataḥ.

imāṃ kathāṃ kathayitvā puttalikā rājānam avadat: bho
 rājan, tave 'drṣam dhāiryam āudāryam bhavati cet, tarhy asmin
 sinhāsana upaviṣa. tac chrutvā rājā tūṣṇīm sthitaḥ.

ity ekaviṅṣopākhyānam

22. Story of the Twenty-second Statuette

Vikrama wins Kāmākṣī's quicksilver for another man

SOUTHERN RECENSION OF 22

punar api rājā yāvat siṅhāsana upaveṣṭum prayatate,
tāvad anyayā puttalikayo 'ktam: bho rājan, asmin siṅhāsane
tenāi 'vā 'dhyāsitavyam, yasya vikramasyāu 'dāryādiguṇā
bhavanti. rājño 'ktam: bhoḥ puttalike, kathaya tasyāu
'dāryavṛttāntam. sā 'bravīt: bho rājan, ṣṛṇu. vikramādityo
rājyaṃ kurvann ekadā pṛthvīparyaṭanārthaṃ nirgatya
nānāvidhatīrthadevālayapuraparvatādikaṃ dṛṣṭvā kadācin ma-
hāratnamayaprākāraparivṛtam abhraṃlihaprāsādupaṣobhitaṃ
nānāvidhaṣivālayaharimandirasahitam ekaṃ nagaram apaṣyat.
tatra nagarabāhyasthitaviṣṇugṛhaṃ gatvā tatrasthitasarovare
snātvā devaṃ namaskṛtya:

mayā jñātaṃ jagannātha māunam eva *bhavatstavah;

na jānāti paro brahmā hariṃ vācāṃ agocaram.

nā 'nyam vadāmi na ṣṛṇomi na cintayāmi,

nā 'nyam smarāmi na bhajāmi na cā 'ṣrayāmi,

muktvā tvadīyacaraṇāmbujam; ādareṇa

ṣṛīṣṛīnivāsapurūṣottama dehi dāsyam.

karacaraṇakṛtaṃ vā karmavākkāyajaṃ vā

ṣravaṇanayanajaṃ vā mānasaṃ vā 'parādham

vihitam avihitam vā sarvam etat kṣamasva,

jaya jaya karunābdhe ṣṛīpate ṣṛīmukunda.

ityādivākyaīḥ stutvā rangamaṇḍapa upaviṣṭah. tasmin samaye

kaṣcid brāhmaṇaḥ samāgatya rājasamīpa upaviṣṭah. rājā 'vadat:

bho brāhmaṇa, kutaḥ samāgato 'si? brāhmaṇeno 'ktam: ahaṃ

kaṣcit tīrthayātrakaḥ pṛthivīparyāṭanaṁ karomi. bhavatā
 kutah samāgatam? rājā 'vadat: ahaṁ bhavādr̥ṣaḥ kaṣcit
 tīrthayātrakaḥ. brāhmaṇena rājānaṁ samyag avalokya bhaṇitam:
 bho nātha, ko bhavān? atitejasvī dr̥ṣyase; rājalakṣaṇāni
 sarvāṇi dr̥ṣyante. tvam̐ siṅhāsanaṛhaḥ pṛthivīparyāṭanaṁ
 kimartham̐ karoṣi? athavā lalāṭalikhitaṁ ko vā laṅghayati?
 uktaṁ ca:

hariṇā 'pi hareṇā 'pi brahmaṇā 'pi surāir̥ api
 lalāṭalikhitā rekhā parimārṣṭum̐ na ṣakyate.
 tasya vacanaṁ ṣrutvā rājñā 'py aṅgīkṛtam; kutaḥ, yuktiyuktatvāt.
 uktaṁ ca:

yuktiyuktam upādeyaṁ vacanaṁ bālakād̐ api,
 anyac ca tṛṇavat tyājyam̐ ayuktaṁ padmajanmanah.
 rājñā bhaṇitam: bho brāhmaṇa, kimartham̐ atiṣṛānta iva dr̥ṣyase?
 teno 'ktam: ṣramakāraṇam̐ kim̐ kathayāmi? atyantakaṣṭam̐ prāpto
 'smi. rājā 'vadat: kathyatām̐ tasya kāraṇam. brāhmaṇeno 'ktam:
 bho rājan, ṣrūyatām. atra samīpe nīlo nāma parvato 'sti. tatra
 kāmāksī nāma devatā 'sti. tatra pātālavivaradvāraṁ pinaddham
 āste. tat kāmākṣīmantrajapena samudghāṭyate. tanmadhye rasasya
 kumbho 'sti. tena rasena 'ṣṭāu dhātavaḥ suvarṇā bhavanti. dvāda-
 ṣavarṣaparyantaṁ kāmākṣīmantrajapah kṛtaḥ, param̐ vivaradvāraṁ
 no 'dghāṭyate. tenā 'tiduḥkham̐ gato 'smi. rājā 'bravīt: tat
 sthānaṁ darṣaya; mayā ko'py upāyaḥ kriyate. tatas tena rājñe
 tat sthānaṁ darṣitam. tatra rātrāu dvāv̐ api nidrām̐ gatāu.
 rājñah svapne devatā samāgatya bhaṇati: bho rājan, tvam̐
 kimartham̐ āgato 'si? atra dvātriṅṣallakṣaṇayuktapuruṣasya
 raktasecanaṁ vinā biladvāraṁ no 'dghāṭyate. etad devatāvacaṇam̐

çrutvā rājā vivaradvāraṃ gatvā yāvat kaṇṭhe khaḍgaṃ nikṣipati,
 tāvad devatayo 'ktam: bho rājan, tavā 'haṃ prasannā 'smi,
 varam vṛṇīṣva. rājño 'ktam: bho devi, yadi prasannā 'si,
 tarhy asya brāhmaṇasya rasam prayaccha. devatā 'pi tathā
 'stv ity uktvā biladvāram udghātya brāhmaṇasya rasam dadāu.
 so 'pi brāhmaṇo rājānaṃ stutvā nijasthānaṃ jagāma. rājā
 'pi nijanagaram agamat.

imāṃ kathāṃ kathayitvā puttalikā rājānam avadat:
 bho rājan, tvayy evam dhāiryam āudāryam vidyate yadi, tarhy
 asmin siṅhāsana upaviṣa. rājā tūṣṇīm āsīt.

iti dvāvinṣopākhyānam

23. Story of the Twenty-third Statuette

Vikrama's daily life: his evil dream

SOUTHERN RECENSION OF 23

punar api rājā yāvat siṅhāsana upaveṣṭum gacchati,
 tāvad anyā puttalikā bhaṇati: bho rājan, asmin siṅhāsane
 'dhiroḍhum sa eva samarthaḥ, vikramasyāu 'dāryadiguṇavān yaḥ.
 rājño 'ktam: bhoḥ puttalike. kathaya tasyāu 'dāryavṛttāntam.
 sā 'bravīt: ṣṛṇu rājan.

ekadā vikramārko mahīm paribhramya nijanagaram āgataḥ.
 nagaravāsinām sarveṣām ānando jātaḥ. rājā svabhavanam praviṣṭaḥ.
 madhyāhnasamaye 'bhyaṅgaḥ kṛtaḥ; tadanantaram candanavastrā-
 dibhir alamkṛto devasya ṣoḍaṣopacāram vidhāya devastutim
 karoti:

tvam eva mātā ca pitā tvam eva,
 tvam eva bandhuḥ ca sakhā tvam eva;
 tvam eva vidyā draviṇam tvam eva,
 tvam eva sarvam mama devadeva!
 namo namaḥ kāraṇavāmanāya,
 nārāyaṇāya 'mitavikramāya;
 ṣṛīṣarṅgacakrāsigaḍḍharāya
 namo 'stu tubhyam puruṣottamāya!

iti devam stutvā namaskṛtya brāhmaṇebhyaḥ kapilābhūtilādinitya-
 dānāni dattvā tadanantaram dīnāndhabadhiraḥ kubyapaṅgvanāthā-
 dibhyo bhūridānam dattvā bhojanagrham praviṣṭo bālasuvāsinī-
 vṛddhādīn sambhojya svayam anyāir bandhubhiḥ saha bhuktavān.
 sādhu ce 'dam ucyate:

bālasuvāsinīvrddhān garbhinyāturakanyakāḥ
sambhojyā 'tithibhṛtyāṅḥ ca dampatyoḥ ṣeṣabhojanam.

anyac ca:

eka eva na bhujjīyād yad icchech chubham ātmanah;
dvitribhir bandhubhiḥ sārddham bhojanam kārayen narah.
abhīṣṭaphalasamsiddhis tuṣṭiḥ kāmyā susampedah
dvitribhir bahubhiḥ sārddham bhojanena prajayate.

tato bhojanānantaram kaṁcit kālam viṣramya samutthitaḥ. uktam ca:

bhuktvo 'paviṣatas tundam, bhuktvā samviṣataḥ sukham,
āyusyam kramamāṇasya, mṛtyur dhāvati dhāvataḥ. anyac ca:
atyambupānād viṣamāṇanāc ca, divāṣayāj jāgaranāc
ca rātrāu,
samrodhanān mūtrapurīṣayoḥ ca;

ṣadbhiḥ prakārāiḥ prabhavanti rogāḥ.

tadanantaram sāyamkāle samdhyākarma vidhāya bhojanam kṛtvā
ṣayanasthānam āgetaḥ. tatra ṣaṣṭikaranikaraprabhābhāsraprachada-
paṭaparistīrṇe kundamallikāvīkīrṇe mañcake suptaḥ. prabhāta-
samaye svapne rājā svayam ātmānam mahiṣārūdhām dakṣiṇām
diṣam gacchantam drṣṭvā sahasā prabuddho viṣṇum smaran
samutthitaḥ. samdhyādikarma samanusthāya sinhāsane samupaviṣṭo
brāhmaṇānām purataḥ svapnavṛttāntam akathayat. tac chrutvā
sarvajñabhaṭṭeno 'ktam: bho rājan, svapnā dvividhāḥ; kecana
gubhāḥ, kecanā 'ṣubhāḥ. tatra ṣubhāḥ:

ārohanam govṛṣakuñjarāṇām prāsādaṣāilāgravenaspatīnām,
viṣṭhānulepo rudhiram mṛtam ca svapneṣv

agamyāgamanam ca dhanyam.

aṣubhāḥ ca mahiṣārohanakharārohanakantakavrṣkṣārohanabhasmakār-

pāśadhūmravyāghrasarpavarāhavānarādīsamdarṣanam. uktam ca:

kharoṣṭramahiṣavyāghrān svapne yas tv adhirohati,
ṣaṇmāsābhyantare tasya mṛtyur bhavati niṣcitam.

anyac ca:

svapnas tu prathame yāme samvatsaravipākebhāk;
dvitīye ca 'ṣṭabhir māsāis, tribhir māsāis tṛtīyake.
aruṇodayavelāyām daḡāhena phalam labhet,
govisarjanavelāyām sadyaḥ phalada iṣyate.

kim bahunā? bho rājan, ayam duḥsvapnaḥ; tavā 'niṣṭakārī. rājño
'ktam: bho brāhmaṇa, asya duḥsvapnasyo 'paḡamanārtham kim
karaṇīyam? sarvajñabhaṭṭeno 'ktam: bho rājan, tvam savastrā-
lamkaraṇaḥ sann ājyāvekṣaṇam kṛtvā tad vastrādikam brāhmaṇāya
dehi; punar navavastram paridhāya devasyā 'bhiṣekam kārayitvā
navaratnāiḥ pūjām vidhāya brāhmaṇebhyo daḡa dānāni dehi,
paṅgvandhānāthādīnām bhūridānam dehi. anenā 'nuṣṭhānena
brāhmaṇaḡīrvādena ca duḥsvapnajātāriṣṭaphalam nāḡam yāsyati.
rājā 'py etat sarvajñabhaṭṭavacanam ḡrutvā yathoktam anuṣṭhāye
bhūri dānārtham dinatrayam bhāṇḡāḡāram vimuktavān. tato yasya
yāvata dhanena tṛptir bhavati, tena tāvad dhanam nitam.

iti kathām kathayitvā puttalikā rājānam avadat: bho
rājan, tvayy evam āudāryam vidyate cet, tarhy asmin siṅhāsena
upaviḡa. rājā tūṣṇīm āsīt.

iti trayoṇḡopākhyānam

24. Story of the Twenty-fourth Statuette

A strange inheritance : Ćālivāhana and Vikrama

SOUTHERN RECENSION OF 24

punar api rājā yēvat siṅhāsana upaviṣṭi, tāvad anyā
 puttalikā bhaṇati: bho rājan, yasya vikramasyāu 'dāryādayo
 guṇā bhavanti, so 'smin siṅhāsana upaveṣṭum kṣamo 'nyo na.
 rājño 'ktam: bhoḥ puttalike, kathaya tasyāu 'dāryavṛttāntam.
 sā 'bravit: ģrūyatām rājan. vikramādityasya rājye purandarapurī
 nāma nagarī samabhūt. tatra mahādhanikaḥ kaṣcid vaṇig āsīt.
 tasya catvāraḥ putrāḥ santi. tato mahati kāle gacchati
 vṛdḥaḥ sa vaṇig vyādḥito maraṇasamaye caturāḥ putrān āhūyā
 'vādīt: bhoḥ putrāḥ, mayi mṛte bhavatām caturṇām ekatrā
 'vasthānam bhavati vā na vā, paṣcād vivādo bhaviṣyati. tarhy
 aham jīvan eva bhavatām caturṇām jyeṣṭhānukramam vibhāgam
 kṛtavān asmi. atra mañcakasya caturṇām pādānām adhaḥ catvāro
 bhāgā nikṣiptāḥ; jyeṣṭhakaniṣṭhakramena grhṇīdhvam. tathā ca
 tāir āngikṛtam. tatas tasmīn paralokam gate sati catvāro
 bhrātaro māsam ekatra sthitāḥ. tatas teṣām strīṇām parasparam
 kalaho jātaḥ. tadanantaram tāir vicāritam: kim atra kolāhalaḥ
 kriyate? asmatpitṛā jīvatāi 'va pūrvam caturṇām vibhāgaḥ
 kṛtaḥ; tanmañcādhaḥsthitam vibhāgadrevyam grhītvā vibhaktā
 eva sukhena tiṣṭhāma ity uktvā yāvan mañcadhaḥ khananti tāvac
 caturṇām pādānām adhaḥ catvāri tāmrasamputāni nirgatāni.
 teṣām madhya ekasmin sampute mṛttikā, ekatrā 'ngārāḥ, anyatrā
 'sthīni, ekatra palālah. etac catuṣṭayam dṛṣṭvā te catvāraḥ
 parasparam vismayam gatāḥ procuḥ: aho asmatpitṛā samyagvibhāgaḥ

kṛtaḥ; ayam vibhāgakramaḥ kena jñāyate? ity uktvā sabhām
 upaviṣya tasyāḥ purato nivedito 'yam vṛttāntaḥ. sabhyāir
 vibhāgakramo na jñātaḥ. punas te catvāro bhrātaro yatra-yatra
 nagare jñātāraḥ santi, teṣāṃ purato nivedayanty amuṃ vṛttāntam;
 param te 'pi nirṇayam na cakruḥ. ekado 'jjayinīm prati samāgatā
 rājasabhām āgatya rājñāḥ sabhāyāḥ purato vibhāgavṛttāntam
 akathayan; tato rājña sabhayā ca vibhāgakramo na jñāyate.
 tadanantaram ekadā pratiṣṭhānanagaram āgataḥ, tatrasthitānām
 mahājanānām purato babhaṇuḥ. tāir api nirṇayo na jñātaḥ.
 tasmin samaye kumbhakāraḥ sthitaḥ ḡālivāhano 'muṃ vṛttāntam
 ākarṇya tatrā 'gato mahājanān prati bhaṇati: bhoḥ sāumyāḥ, kim
 atra durboḍhanam asti? kim āḡcaryam? katham ayam vibhāgakramo
 na jñāyate bhavadbhiḥ? tāir uktam: bho vaṭo, asmābhir āḡcaryam
 kriyate, nā 'vabudhyate ca; tvayā jñāyate yadi, kathaye katham
 vibhāgakrama iti. ḡālivāhaneno 'ktam: ete catvāra ekasyāi 'va
 dhanikasya putrāḥ. *jīvann evāi 'teṣāṃ pitā jyeṣṭha-
 kaniṣṭhānukrameṇa vibhāgam kṛtavān. tad yathā: jyeṣṭhasya
 mṛttikā dattā, tena yā samupārjitā bhūmiḥ sā sarvā dattā.
 dvitīyasya palālo dattaḥ, tena sarvam api dhānyam dattam.
 tṛtīyasyā 'sthīni dattāni, tena sarve 'pi paḡavo dattāḥ.
 caturthasyā 'ṅgārā dattāḥ, tena sakalam api suvarṇam dattam
 iti ḡālivāhanena teṣāṃ vibhāganirṇayaḥ kṛtaḥ. te 'pi sukhino
 bhūtvā svanagaram jagmuḥ. rājā vikramo 'pī 'mam vibhāganirṇaya-
 vṛttāntam ḡrutvā 'tivismayam gataḥ pratisthānanagaram prati
 pattrikām preṣayām āsa: kim iti: svasti ḡrīyajanayājanā-
 chyayanādhyāpanadānapratigrahaṣaṭkarmaniratān yamaniyamā-
 diguṇaniṣṭhān pratiṣṭhānanagaravāsino mahājanān kuḡala-
 preḡnapurvakam rājā vikramo vadati: bhavadgrāme yenāi 'ṣām

caturṇām vibhāganirṇayaḥ kṛtaḥ, so 'smadantikam preṣitavyaḥ.
mahājano 'pi rājña preṣitām pattrikām vācayitvā ḡalivāhanam
āhūyā 'vādiṣuḥ: bhoḥ ḡalivāhana, tvām rājādhirājaparamēgvaraḥ
pratyarthipṛthvīpatinamaskṛtacaraṇo vikramo rājo 'jjayinī-
nivāsaḥ sakalārthilokakalpadrumaḥ samāhvayati. tvam tatra
gaccha. teno 'ktam: vikramo rājā kiyān? tena samāhūto na
gacchāmi. yadi tasya prayojanam asti, svayam evā 'gacchatu.
mama tena kimapi prayojanam nā 'sti. tasya vacanam ḡrutvā
mahājanāiḥ sa na yātī 'ti punaḥ pattrikā rājānam prati preṣitā.
tato rājā pattrikālikhitārtham ḡrutvā krodhānelena dedīpya-
mānavigraho 'ṣṭedaḡākṣāuhiṇībalena saha nirgatya pratiṣṭhāna-
naḡaram āgatya 'vṛtya ḡalivāhanam prati dūtān preṣitavān.
tato dūtāir āgatya ḡalivāhano bhaṇitah: bhoḥ ḡalivāhana,
sakalarājādhirājo vikramo rājā tvām āhvayati; tarhi tasya
samdarḡanārtham āgaccha. ḡalivāhaneno 'ktam: bho dūtāḥ aham
ekākī san rājānam na draḡsyāmi; caturaṅgabaloḡpetah samarāṅgaṇe
vikramasya darḡanam kariṣyāmi. evam rājñe nivedayantu bhavantaḥ.
tad vacanam ḡrutvā te dūtā rājñe tathāi 'va cakhyuḥ. tac
chrutvā rājā vikramo yuddhāya samarabhūmim āgataḥ. ḡalivāhano
'pi kumbhakāraḡrhe mṛttikām ādāya kṛtahastyaḡvarathepadātīn
mantreṇa samujjīvyā tenāi 'va caturaṅgabalena naḡarān nirgatya
samarāṅgaṇam prati samāgataḥ. tata ubhayabalanirgamasamaye:

dikcakram calitam bhayāj, jalanidhir jāto

bhṛḡam vyākulaḥ, pātāle cakito bhujamḡamapatiḥ,

pṛthvīdharāḥ kampitāḥ;

bhrāntā sā pṛthivī, mehāviṣadharāḥ kṣvelam

vemanty utkaḡam, vṛttam sarvam anekadhā

janapater evaṁ camūnirgame.

pavanagatisamānāir aṣvayūthāir anantāir,

madadharagajayūthāi rājate sānyalakṣmīḥ,

dhvajacamarapatākāir āvṛtam kham samastam,

patupaṭahamṛdaṅgāir bherinādāis trilokī.

aṣvāṅghryuddhatareṇubhir bahuterāir vyāptam tv aṣeṣam

nabhaḥ,

chattrāir āvṛtam antarālam akhilaṁ, vyāptā

ca vīrāir dharā;

nirghoṣāi rathajāiḥ svanaḥ paṭahajaḥ karṇe 'pi na ḥṛyate,

vīraṇam ninadāiḥ prabhūtabhayadāir

yuktā prapannā camūḥ.

tata ubhayadalam militam. tasmin samaye:

khaṭvāṅgāir bhallaḡastrāiḥ khelakhuraṇagadā-

mudgarārdhenduvāṇāir

nārāḡaiḡ bhindipālāir halaradamusalāiḥ

ḡaktikuntāiḥ kṛpāṇāiḥ;

paṭṭiḡaiḡ cakravajraprebhṛtibhir aperāir

divyaḡastrāiḥ sutīkṣṇāir,

anyonyam yuddham evaṁ militadalayuge vertate

sadbhaṭānām.

tatra raṇe:

eke vāi hanyamānā raṇabhuvi subhaṭā jīvahīnāḥ patanti,

eke mūrccām prapannāḥ syur api

nijabelāir utthitāḥ sambhavanti;

muñcante saṭṭahāsam nijanikṛtiparam mānam

ādyaṁ prasādam

smṛtvā, dhāvanti cā 'gre jitamarābhayāh

prāudhim aṅge hi kṛtvā.

eke vāi cātravāṇām samarābhayavaçāt trāsam utpādayanti,

eke sampurnaghatair upahata-

vapuso nakanaripriyah syuh;

eke vai dhiraçhairya ripuhatajathara

lambyamenantrajala,

ghataih sombhinnadeka api bhayarahita

vairibhir yanti yoddhum.

tatra 'rec churikadicastranicaya bhanti 'va

*minalayah, kecasnayucirantrajalanivahah

caivalavad drcyate;

yani 'bhendrakalevarani patitani *'drnnarambhoniðeh

pretani 'va *vibhanti tani, rudhire ca

'sthini cankha iva.

mahad yuddham jatam. tato vikramarkena calivahanasainyam ni-

patitam. calivahano 'py ativihvalah sann apatkale mam smare

'ti pitra dattam varam smrtva cesanagendram pitaram sasmara.

cesena sarve 'pi sarpah presitah; taih sarpair dastam akhilam

vikramadityasainyam vicesena murchitam sad ranangane papata.

tadenantaram vikramo rajai 'kaki nijanagaram agatya

svasainyasamjivanartham ardhodale varseparyantam vasukimantram

anusthitavan. tato vasukis tasmai prasanno bhutva babhana: bho

rajan, varam vrnisva. rajno 'ktam: bhoh sarparaja, yadi

prasano 'si, tarhi sarpavisavegena murchitasya mama sainyasya

samjivanartham amrtaghatam dehi. tathe 'ti vasukina 'mrtaghatam

dattah. tam amrtaghatam grhitva raja vikramo yaven marge

samāyāti, tāvad brāhmaṇaḥ kaṅcit samāgatya:

harer līlāvarāhasya daṅṣṭrādaṅḍaḥ sa pātu vaḥ,

himādrikalaṅṅā yatra dhātrī chattraṅgriyam dadhāu.

ity āḅiṣam uktavān. tato rājña bhaṅitam: bho brāhmaṇa, kutaḥ
 samāgato 'si? brāhmaṇeno 'ktam: aham pratiṣṭhānanagarād
 āgataḥ. rājño 'ktam: kim vadasi? brāhmaṇo vadati: bhavān
 arthijanacintāmaṅiḥ; yataḅ cintitam vastu dātum samarthaḥ.
 ato mamāi 'kasmin vastuni prītir asti; tad dīyate yadi, tarhi
 vadāmi. rājño 'ktam: yat tvayā yācyate, tad aham dāsyāmi.
 brāhmaṇeno 'ktam: mahyam amṛtaghaṭo dātavyaḥ. rājño 'ktam:
 tvam kena preṣito 'si? brāhmaṇeno 'ktam: aham ḅālivāhanena
 preṣitaḥ. tac chrutvā rājña vicāritam: mayā pūrvam asmāi
 dāsyāmī 'ty uktam, idānīm na dīyate cet, apakīrtir adharmo
 'pi syāt. ataḥ sarvathā dātavyam eva. brāhmaṇeno 'ktam: bho
 rājan, kim vicāryate? bhavān sajjanaḥ; sajjanasya bhāṣitam
 punaruktaṁ na bhavati. tathā co 'ktam:

udayati yadi bhānuḥ paḅcime digvibhāge,

pracalati yadi meruḥ, ḅītatām yāti vahniḥ,

vikasati yadi padmam pārvatāgre ḅilāyām,

na bhavati punaruktaṁ bhāṣitam sajjanānām.

tathā ca:

adyā 'pi no 'jjhati haraḥ kila kālakūṭam;

kūrmo bibharti dharaṅīm khalu pṛṣṭhabhāge;

ambhonidhir vahati duḥsahavādabāgnim;

āṅgikṛtam sukṛtinaḥ paripālayanti.

rājño 'ktam: satyam uktam tvayā; gr̥hyatām amṛtaghaṭaḥ. iti
 tasmāi dadāu. so 'pi rājānam stutvā nijasthānam gataḥ. rājā
 'py ujjayinīm agāt.

imam kathām kathayitvā puttalikā rājānam avocat:
 bho rājan, tvayy evam āudāryam vidyate cet, tarhy asmin
 siṅhāsana upaviṣa. tac chrutvā rājā tūṣṇīm babbhūva.

iti caturviṅṣopākhyānam

25. Story of the Twenty-fifth Statuette

Vikrama averts an astrological evil omen

SCOURTHER RECENSION OF 25

punar api rājā yāvat siṅhāsana upaviṣṭi, tāvad anyā
 puttalikā 'bravīt: bho rājan, yasya vikramasyāu 'dāryādiguṇā
 bhavanti, so 'smin siṅhāsana upaveṣṭum kṣamaḥ. rājā bhaṇati:
 bho puttalike, kathaya tasyāu 'dāryādiguṇavṛttāntam. sā
 'bravīt: ṣṛūyatām rājan. vikramāditye rājyam kurvati saty
 ekadā kaṣcij jyotiṣikeḥ samāgatya:

sūryaḥ ṣāuryam, athe 'ndur indrapadevīm,
 sanmaṅgalam maṅgalaḥ,
 sadbuddhim ca budho, guruḥ ca gurutām,
 ṣukraḥ ṣubham, ṣam ṣaniḥ;
 rāhur bāhubalam karotu satatam, ketuḥ kulasyo 'nnatim;
 nityam prītikarā bhavantu
 bhavatām sarve 'nukūlā grahēḥ.

ity āṣiṣam dattvā pañcāṅgāny akathayat. rājā pañcāṅgani
 ṣrutvā jyotiṣikam aprcchat: bho dāivajña, asmin samvatsare
 kim phalam asti? dāivajñena bhaṇitam: asmin samvatsare rājā
 revih, mantri māṅgalaḥ, dhānyādhipatiḥ ṣaniḥ, meghādhipatir
 bhāumaḥ. anyac ca: ṣanāiṣcaro bhāumaḥ ca ṣukro rohiṇiṣakaṭam
 bhittvā yāsyanti; tasmāt sarvathā 'nāvṛṣṭir bheviṣyati. uktam
 ca varāhamihireṇa:

yady arkasuto bhaṅkte bhāumaḥ ṣukraḥ ca rohiṇiṣakaṭam
 bhittvā, dvēdaṣavarṣam na hi varṣati vārido niyatam.

tathā ca:

rohiṇīçakataṃ arkanandanaga

ced bhinatti rudhirāughabhān mahī;

kim bravīmi? na hi vārisāgare

sarvaloka upayāti samkṣayam.

matāntare: :

yadā bhinatti mando 'yam rohiṇyāḥ çakataṃ tadā

varṣāni dvādaçānī 'ha vārivāho na varṣati.

etaç dāivajñavacenaṃ çrutvā rājā 'bravīt: bho dāivajña, asyā

'varṣaṇasya nivāraṇe ko'py upāyo nā 'sti kim? dāivajñeno

'ktam: tato nā 'sti kimapi; grahahomādyanuṣṭhānam kriyate

cet, vṛṣṭir bhaviṣyati. tato rājā çrotriyān brāhmaṇān āhūya

teṣāṃ purataḥ pūrvavṛttāntam uktvā tāir homaṃ kārayitum

upakrāntavān. tataḥ sarvo 'pi homasaṃgrahaḥ

samānītaḥ, brahmanaih kalpokataprakarena navagrahāhavanam krtam,

homasādgunyārtham pūrṇāhutir dattā; rājña dravyānavastrādīnā

brāhmaṇāḥ samtoṣitāḥ, daça dānāni dattāni: tato bhūridānena

dīnāndhabadhīrakubjādayaḥ samtoṣitāḥ; param vṛṣṭir na bhavati.

tadabhēvena sarvo 'pi loko bubhuksitaḥ param kleṣam aḡamat.

rājā 'pi teṣāṃ duḥkhena svayam duḥkhitaḥ sann ekadā

yajñaçālāyam upaviṣṭo yāvac cintayati, tāvad aḡarīriṇī vāḡ

āsīt: bho rājan, puraḥsthitadevālayavāsinyā aḡapūriṇyā

devatāyāḥ purato dvātriṅçallakṣaṇayuktasya puruṣasya balir

dīyate cet, vṛṣṭir avāḡyam bhaviṣyati. tac çrutvā rājā

devālayam gatvā devīm praṇamya yāvat kaṇṭhe khaḡgam nidadhāti,

tāvad devatayā dhṛto bhaṇitaḡ ca: bho rājan, tava dhāiryena

prasannā 'smi; varam vṛṇīṣva. rājā bhaṇati: bho devi, yadi

prasannā 'si, tarhy anāvṛṣṭim nivāraya. devatayo 'ktam:

tathā kariṣyāmi 'ti. tato rājā nijabhavanam āgataḥ.

imām kathām kathayitvā puttalikā rājānam bhaṇati:
bho rājan, tvayy evamvidham dhāiryam vidyate cet, tarhy
asmin siṅhāsana upaviṣa. tac chrutvā rājā tūṣṇīm babhūva.

iti pañcaviṅṣopākhyānam

26. Story of the Twenty-sixth Statuette

Vikrama and the cow that grants every wish ("Wish-cow")

SOUTHERN RECENSION OF 26

punar api rājā yāvat siṅhāsana upaviṣṭi, tāvad anyā
puttalikā bhaṣati: bho rājan, asmin siṅhāsana upaveṣṭum sa
eva yogyo yasya vikramasyāu 'dāryādayo guṇā bhavanti. rājño
'ktam: bhoḥ puttalike, kathaya tasyāu 'dāryavṛttāntam. sā
'bravīt: bho rājan, ṣrūyatām.

vikramādityasadṛṣṭo rājā sattvāudaryadayāviveka-
chāiryādiguṇāir nā 'sti. anyac ca: yad uktaṁ tad anyathā na
karoti; yac citte sthitam tad eva vadati; yad vacanād
āgetam tad eva karoti. ataḥ sajjano 'yam. uktaṁ ca:

yathā cittam tathā vāco, yathā vācas tathā kriyā;
citte vāci kriyāyām ca sādḥunām ekarūpatā.

upakartum priyam vaktum kartum sneham anuttamam,

sajjanānām svabhāvo 'yam; kene 'nduḥ ṣiṣirīkṛtaḥ?

ekadā 'maranagaryām indraḥ siṅhāsana upaviṣṭo 'bhūt. tasya
sabhāyām aṣṭāṣṭisahasrarṣiṅām samūha upaviṣṭa āsīt,
trayastrīṅgatkotayo devatāḥ co 'paviṣṭā āsan, aṣṭāu
lokapālāḥ, ekonapañcāḥ marudgaṇāḥ, dvādaśā 'dityāḥ candraḥ
ca, nāradas tumburuḥ ca, divyāṅganā urvaḥīrambhāmenakā-
tilottamāmiṣṭakeḥīghṛtācīmañjuḥṣāprijadārḥṇāprabhṛti-
divyastriya upaviṣṭā babhūvuḥ, sarvo 'pi gandharvegana
upaviṣṭo 'bhūt. tasminn avasare nāradenā 'vādi: bhūmaṅdale
vikramasadṛṣṭaḥ kīrtimān paropakārī mahāsattvasaṁpanno rājā
nā 'sti. tad vacanam ākarṇya sarvā 'pi devasabhā param

vismayaṃ jagāma. kāmādhenuṃ api bhāṣati: ko 'tra samdehaḥ?
vismayo 'pi na kāryaḥ. uktaṃ ca:

dāne tapasi ḡāurye ca vijñāne vinaye naye
vismayo hi na kartavyo; bahuratnā vasuṃdharā.

tathā ca:

vājivāraṇalohānām, kāṣṭhapāṣāṇavāsasām,
nārīpuruṣatoyānām antarā mahad antaram.

tadanantaram indreṇa surabhir bhāṣitā: tvam̐ martyalokam̐ gatvā
vikramasya dayāparopakārēdīn guṇān niḡcitya mama nivedaya.
tataḥ surabhir atyantadurbalagorūpam̐ dhṛtvā martyalokam̐ gatā,
yēvad vikramārko mārgē samāyāti, tāvat svayam̐ tatrā 'tyanta-
dustare paṅke nimagnā satī rājānam̐ dr̥ṣṭvā kātaram̐ ḡabdām̐
cakāra. rājā 'pi tatsamīpam̐ āgatya yadā paḡyati, tadā
'tisam̐kīrṇe dustarapaṅke nimagnā 'sīt. tatsamīpe vyāghraḥ
kaḡcit samupaviṣṭo 'sti. rājā tām̐ ḡam̐ utthāpayati, sā no
'tṭiṣṭhati. sūryo 'py astam̐gataḥ. rātrāu vṛṣṭir lagnā. so
'pi tām̐ ḡam̐ anāthām̐ rakṣāns tatrāi 'va sthitaḥ. tataḥ
sūryodayo jātaḥ. ḡaur api rājñō dayādḡairyaḡdiguṇān nirīkṣya
svayam̐ evo 'tṭhitā rājānam̐ avadat: bho rājan, aham̐ surabhidhenus
tava dayādiguṇān avalikayitum̐ svargāt samāgatā. tarhi pratyayo
dr̥ṣṭaḥ; tvatsadr̥ḡo rājā dayāparo bhūtale nā 'sti. aham̐
prasannā 'smi; varam̐ vṛṇīṣva. rājñā bhāṣitam̐: tvatprasādān
mayi nyūnatā nā 'sti; kim̐ mayā prārthyate? tayo 'ktam̐: mama
vāk katham̐ niṣphalā bhavati? tarhy aham̐ tava samīpe eva
tiṣṭhāmī 'ti rājñā saha nirgatā. tato rājā yāvat tayā saha
rājamārgam̐ gaḡchati, tāvad brāhmaṇaḥ kaḡcid āgatya:

sanandam' nandihastāhatamurajaravāhūtakūmāraberhi-
 trāsān nāsāgrarandhram' viṣati phaṇipatāu
 bhoṣasamkocabhāji,
 gaṇḍoḍḍīnālimālāmukharitakakubhas tāṇḍave
 ḡulepāṇer vāināyakyac' ciram' vo vadanavidhuteyaḥ
 pāntu cītkāravatyah.

ity āḡiṣam' prayujyā 'bravīt: bho rājan, aham dāridryena
 siddhaḥ kṛtaḥ; yathā 'ham sarvān api janān paḡyāmi, mām'
 ke'pi na paḡyanti. uktaṁ ca:

dāridryāya namas tubhyam! śiddho 'ham' tvatprasādataḥ;
 jagat paḡyāmi yenā 'ham, na mām' paḡyanti kecana.
 yas tu dāridryamudritaḥ, tasya gr̥he sarvadā sūtakam eva bhavati.
 grāsam' me pathikāya dehi subhage! hā hā
 giro niṣphalāḥ, kasmād? brūhi. sakhe 'sti
 sūtakam idam'. kālēvadhīr nā 'sti kim?
 yāvejīvam idam'; na jātīr aparā; putra-
 prabhāvād idam'. ko jāto mama sarvevittaharaṇe?
 dāridryanēmā sutah.

rājño 'ktam: brāhmaṇa, kim yācyate tvayā? brāhmaṇena bhaṇitam:
 bho rājan, bhavān āḡritakalpavṛkṣaḥ; yāvejīvam' mama dāridrya-
 vichittir yathā bhavati, tathā vidheyam. rājño 'ktam: tarhī
 'yam' kāmachenus tave 'psitam' dāsyati; imām' gr̥hāṇa. iti tasmāi
 kāmachenum' prādāt. brāhmaṇaḥ svargasukham' gata ive kāmachenum'
 gr̥hītvā nijasthānam' gataḥ. rājā 'pi nijanagaram' aḡāt.

imām' kathām' kathayitvā puttalikā bhojarājam' jagāda:
 bho rājan, tvayy evam' āudāryam' vidyate cet, tarhy asmin
 sinhāsana upaviḡa. tac chrutvā rājā tūṣṇīm' abhūt.

iti ṣaḍvinḡopākhyānam

27. Story of the Twenty-seventh Statuette

Vikrama reforms a gambler

SOUTHERN RECENSION OF 27

punar api rājā yāvat sinhāsana upaveṣṭum prayatate,
 tāved anyā puttalikā bhaṇati: bho rājan, yasya vikramasyāu
 'daryādayo guṇā bhavanti, so 'smin sinhāsana upaveṣṭum
 kṣamaḥ. bhojeno 'ktam: bhoḥ puttalike, kathaya tasyāu
 'dāryādiguṇavṛttāntam. sā 'bravīt: ṣrūyatām rājan.

vikramarke rājā pṛthivīparyātanārtham nagerān
 nagaram ekam āgamat. tatrātye rājāno 'tīvadhārmikāḥ
 ṣrutismṛtivilhitānuṣṭhānatatperās tatrasthitān
 brāhmaṇādicaturvarṇān samyak paripālayanti; sarvo 'pi
 lokāḥ sadācārarato 'tithipriyo dayāparaḥ ca. rājā vikramas
 tatra pañca dināni sthāsyaṃ 'ti kamcid atimanoharam
 devālayam gatvā devam namaskṛtya raṅgamaṇḍapa upaviṣṭaḥ.
 tatrāntare keḥcid rājakumāra ivā 'timanohararūpo
 dukūlavastradhero nānālamkaraṇālamkṛtaḥ karpūrakuṅkumā-
 garumṛgamadadisugandhamilitacandanaliptatanur veṣyābhiḥ
 saha tatrā 'gatas tābhiḥ saha nānāvidhakāmakathāprastāva-
 vinodādikam vidhāya punas tābhiḥ saha nirgataḥ. rājā 'pi
 tam drṣṭvā ko 'yam iti vicārayan sthitaḥ. tato dvitīyadivase
 sa ekākī dīnavadano vastrādirahitaḥ kāupīnamātraḥ saḥ
 samāgatya devālayaraṅgamaṇḍape papāta. rājā tam drṣṭvā
 bhaṇati: bho devadatta, pūrvedyus tvam vastrālamkaranā-
 dyalamkṛtaḥ carīro 'si rājakumāra iva veṣyābhiḥ sevyamāno
 'tra samāgataḥ; adya katham idṛṣakāṣṭadaḥ prāpto 'si?

teno 'ktam: bhoḥ svāmin, kim etad ucyate? ahaṁ pūrvedyus
tathāi 'va sthitaḥ; idānīm dāivayogād evaṁ tiṣṭhāmi.
tathā hi:

ye vardhitāḥ karikapolamadena bhṛṅgāḥ,
protp hullapaṅkajarajaḥsurbhīkṛtāṅgāḥ,
te sāmpratam̄ pratidinam̄ kṣapayanti kālam̄
nimbeṣu ca 'rkakusumeṣu ca dāivayogāt.
sarasasahakāratālīparimalakelīparāyaṇo madhupaḥ,
adhunā hy atha niyativaçād arkavane
çarabhasam̄kule bhramati.

ye vardhitāḥ kanakapaṅkajareṇumadhye
mandākinīvimalanīlataraṅgamadhye,
te sāmpratam̄ pratidinam̄ khalu rājahaṅsāḥ
çāivālaajālaḥjalam̄ āçrayante. api ca:
vātāndolitapaṅkajacyutarajaḥpiṅgāṅgarāgojjvalo
yaḥ çṛṇvan kalakūjitam̄ madhulihām̄
sam̄jātahaṣotsavaḥ,
kāntācañcupuṭāvalambitabisagrāsagrahe 'py akṣamaḥ,
so 'yam̄ sam̄prati haṅsako marugataḥ
kaṣṭam̄ trṇam̄ yācate.

api ca: karmaṇā niyamito janaḥ kim̄ kaṣṭam̄ na prāpnoti?
tathā co 'ktam:

brahmā yena kulālavan niyamito brahmāṇḍa-
bhāṇḍodare, viṣṇur yena daçāvataragahane
kṣipto mahāsam̄kaṭe,
rudro yena kapālepāṇipuṭako bhikṣāṭanam̄
sevate, sūryo bhrāmyati nityam̄ eva gagane,

tasmāi namaḥ karmaṇe.

rājña bhaṇitam: ko bhavān? teno 'ktam: ahaṁ dyūtakāraḥ. rājño
'ktam: tvam dyūtakrīḍām jānāsi kim? teno 'ktam: dyūtaṁ viṣaye
'ham eva vicakṣaṇaḥ. anyac ca: sārīkrīḍām jānāmi. param
dāivam eva balavat. uktam ca:

gajabhujamgavihaṁgamabandhanam,
ḡaḡidivākarayor grahapīḍanam,
matimatām ca samīkṣya daridratām,
vidhir aho balavān iti me matiḥ. tathā ca:
nāi 'va 'kṛtiḥ phalati, nāi 'va kulam na ḡīlam,
vidyā 'pi nāi 'va, na ca yatnakṛtā 'pi sevā;
bhāgyāni pūrvatapasā khalu saṁcitāni
kāle phalanti puruṣasya yathāi 'va vṛkṣāḥ.

rājño 'ktam: bho devadatta, tvam atīvaprajñaḥ; katham evam
atipāpe dyūtakarmaṇi buddhiṁ karoṣi? teno 'ktam: prājño 'pi
puruṣaḥ karmaṇā preryamāṇaḥ kim na kariṣyati? tathā co 'ktam:

kim karoti naraḥ prājñaḥ preryamāṇaḥ svakarmabhiḥ?
prāḡ eva hi manuṣyāṇām buddhiḥ karmānusāriṇī.

rājña bhaṇitam: bhoḥ sāumya, dyūtam mahāpāpamūlam; sarveṣāṁ
vyasanānām āḡrayo dyūtaṁ vidhiḥ. uktam ca:

bhavanam idam akīrtiḡ, coraveḡyādisadma,
vyasanapatir, udagrāpennidhiḡ pāpabījam;
viṣamanarakamārgesv agrayāyī 'ti martyaḡ
ka iva viḡadabuddhir dyūtakāryam karoti? tathā ca
kvā 'kīrtiḡ kva daridratā kva vipadeḡ kva
krodhalobhādayaḡ, cāuryādivyasanam kva ca,
kva nareke duḡkham mṛtānām nṛṇām?

cetaḥ ced gurumohato na ramato dyūtam vadanty unnatāḥ;
 prājño yad bhuvī durjaneṣu nikhile naṣṭeṣu ca
 smaryate.

tasmāt kāraṇān mahāpāpāni saptavyasanāni buddhimatā tyājyāni.
 uktaṁ ca:

dyūtamānasurāvegyākheṭacāuryaparāṅganāḥ
 mahāpāpāni saptāi 'va vyasanāni tyajed budhaḥ.
 anyac ca: yas tv ekavyasanayuktaḥ sa niyamena naḥyati; kim
 punaḥ saptavyasanābhībhūtaḥ? uktaṁ ca:

dyūtād dharmasutaḥ, palād iha bako, madyād yador nandanah
 ḥakro jārātayā, mrgāntakatayā
 sa brahmadatto nṛpaḥ;
 coratvāc ca yayātir, anyavanitāsāṅgād daḥāsyo mahān,
 ekāikavyasanād dhātā iti narāḥ,
 sarvāir na ko naḥyati?

atas tvayā 'py etāni vyasanāni tyājyāni. teno 'ktam: bhoḥ
 svāmin mamāi 'tad eva jīvanam; katham parityajyate? yadi
 tvam mamō 'pari kṛpām vidhāya kamapi dhanopārjanopāyam kathayiṣyasi,
 tarhy aham dyūtam tyajāmi. asminn evasare videḥavāsinau dvāu
 brāhmaṇāv āgatya devālayāikadeḥe samupaviṣṭāu, parasparam
 mantrayantāu; tatrāi 'keno 'ktam: mayā ca sarvo 'pi
 piḥācalipikalpo 'valokitaḥ. tatrāi 'vam likhitam asti: asya
 devālayasye 'ḥānabhāge pañcadhanuḥpramēḥe dīnārapūritam
 ghaṭatrayam sthāpitam asti. tatsamīpe bhāiravasya pratimā 'sti.
 bhāiravam svaraktena secayitvā grāhyam iti. tadā rājā tasya
 vecanam ākarnya tatra gatvā svadeharaktena yāvad bhāiravam
 siñcati, tāvat prasannena bhāiraveḥa bhanitam: bho rājan,

prasanno 'smi, varam vṛṇīṣva. rājño 'ktam: yadi mama prasanno
 'si, tarhy asmāi dyūtakārāya dīnērapūritam ghaṭatrayam dehi.
 tato bhāiraveṇa tad dhanam dyūtakārāya dattam. dyūtakāro 'pi
 rājānam stutvā nijasthanam gataḥ. rājā vikramo 'pi nijanagaram
 āgataḥ.

imām kathām kathayitvā puttalikā rājānam abravīt: bho
 rājan, tvayy evam āudāryādayo guṇā vidyante yadi, tarhy asmin
 siṅhāsana upaviṣa. tac chrutvā rājā tūṣṇīm āsīt.

iti saptaviṅṣopākhyānam

28. Story of the Twenty-eighth Statuette

Vikrama abolishes the sacrificing of men to a bloody goddess

SOUTHERN RECENSION OF 28

punar api rājā yāvat śinhāsana upaviṣṭati, tāvad anyā
puttalikā bhaṇati: bho rājan, asmin śinhāsana āudāryādiguṇayukto
vikrama ivo 'paveṣṭum kṣamaḥ, nā 'nyaḥ. bhojeno 'ktam: bhoḥ
puttalike, kathaya tasyāu 'dāryādiguṇavṛttāntam. sā 'bravīt:
ḡrūyatām rājan.

vikramadityo rājā pṛthivīparyātanārtham nirgato
nagaram ekam agamat. tatra nagarasamīpe vimalodakā nadī pravahati.
nadītīre nānāvidhakusumaphalopaḡobhitam vanam āsīt. tanmadhye
'tīmanoharam devatāyatanam abhūt. rājā tatra nadījale snātvā
devam namaskṛtya devālaya upaviṣṭaḥ. tatrāntare catvāro
vāideḡikāḥ samāgatya rājasamīpa upaviṣṭaḥ. tato rājā tān
aprākṣit: bho yūyam, kutaḥ samāgatāḥ? tatra kenacid uktam:
vayam pūrvadeḡād āgatāḥ. rājño 'ktam: tatradeḡe kim-kim apūrvam
dṛṣṭam? teno 'ktam: svāmin, mahad apūrvam dṛṣṭam; yat prāṇān
haste ḡṛhītvā samāgatāḥ. rājño 'ktam: tat kim? teno 'ktam:
tatradeḡe vetālapurī vartate. tatra ḡṇitapriyā devatā 'sti.
tatrastho mahājano rājā ca pratīsamvatsaram svamanoratha-
pūranārtham tasyāi devatāyāi puruṣopahāram prayacchati. tasmin
dīne ko'pi vāideḡikāḥ samāyāti yadi, tarhi tam eva nihatya
devatāgre paḡumiva samarpayanti. vayam api tasminn eva dīne
mārgavaḡāt tam nagaram prāptāḥ; tatratyā asmān samuddhartum
samāgatāḥ. tac chrutvā vayam prāṇān haste ḡṛhītvā palāyya
samāgatāḥ. etan mahad āḡcaryam asmābhir dṛṣṭam. tac chrutvā rājā
vikramas tatra gatvā devatāyatanam atibhayamkaram ca vilokya

devatām namaskṛtya stāuti:

brahmāṇī kamalendusāumyavadanā, māheṣvarī
 līlayā, kāumārī ripudarpanāṣanakarī,
 cakrāyudhā vaiṣṇavī,
 vārāhī ghanaghoraghargharavā 'py, āindrī
 ca vajrāyudhā, cāmuṇḍā gaṇanātharudrasahitā,
 rakṣantu mām mātarah.

iti stutvā raṅgamaṇḍapa upaviṣṭah. tasminn avasare kaṣcid
 dīnavadano mahājanāiḥ saha vādyapuraḥsaram samāyātaḥ. rājā
 'pi tam dṛṣṭvā manasi vicārvayati: ayam eva devatābalinimittam
 mahājanāiḥ samānītaḥ. tato 'tyantadīnavadano dṛṣyate. asminn
 avasare mama ṣarīram dattvā 'mum mocayiṣyāmi. idam ṣarīram
 gatavarṣāṇi sthitvā sarvathā nāṣam eva yāsyati; ataḥ svadeha-
 vyayenā 'pi dharmah kīrtiḥ co 'pārjanīyā. uktam ca:

calā lakṣmīḥ calāḥ prāṇāḥ calo deho 'pi yāuvanam,
 calācalaḥ ca saṁsārah, kīrtir dharmāḥ ca niṣcalah.

anyac ca:

anityāni ṣarīrāṇi, vibhavo nāi 'va ṣāṣvataḥ,
 nityam samnihito mṛtyuh, kartavyo dharmasamgrahah.

tathā ca:

arthāḥ pādarajopamā, girinadīvegopamam yāuvanam,
 mānuṣyam jalabindulolacepalam, phenopamam jīvitam;
 dharmam yo na karoti niccalamatih svargalodghātanam,
 paṣcāttāpahato jarāpariṇataḥ ṣokāgninā dahyate.

evam vicārya rājā tān mahājanān uvāca: bho mahājanāḥ, ayam
 dīnavadanāḥ kutra nīyate? tāir uktam: amum devatāyāi balini-
 mittam dāsyāmaḥ. rājño 'ktam: kim kāraṇam? tāir uktam:
 devatā 'nena puruṣopahāreṇa tuṣṭā saty asmanmanoratham
 pūrayiṣyati. rājño 'ktam: bho mahājanāḥ, ayam atyantālpatanuḥ
 param bhītaḥ ca. asya ḡarīropahāreṇa devatāyāḥ kā trptir
 bhaviṣyati? tasmād amum muñcata; aham eva tadartham mama
 ḡarīram dāsyāmi. aham puṣṭāngo 'smi, mama mēnsopahāreṇa
 devatā trptā bhaviṣyati. ato mām mārayitvā tasyāi balir dīyatām.
 iti bhaṇitvā tam vimucya rājā svayam eva devatāyāḥ purato gatvā
 svakhaḍgam yāvat kaṇṭhe pāṭayati, tēvad devatayā khaḍgam
 dhṛtvā bhaṇitaḥ: bho mahāsattva, tava dhāiryēṇa paropakāreṇa
 ca samtūṣṭā 'smi; varam vṛnīṣva. rājño 'ktam: bho devi, yadi
 mama prasannā 'si, tarhy adyaprabhṛti puruṣamānsopahāram
 parityaja. devatayā tathā 'stv iti bhaṇitam. mahājano
 rājānam vadati: bho rājan, tvam sukhanirabhilāṣaḥ san parārtham
 eva khedaṁ vahasī, mahādruma iva. tathā hi:

svasukhanirabhilāṣaḥ khidyase lokahetoḥ

pratidinam, athevā te vṛttir evamvidhāi 'va;

anubhavati hi mūrḍhnā pēdapas tīvram uṣṇam,

ḡamayati paritāpam chāyayā cā 'ḡritānām.

rājā 'pi teṣām anujñām ḡhṛitvā nijanagaram agamat.

iti kathām kathayitvā puttalikā rājānam avadat: bho rājan,
 tvayy evam dhāiryam āudāryam vidyate yadi, tarhy asmin siṅhāsana
 upaviḡa. tac chrutvā rājā tūṣṇīm āsīt.

ity aṣṭāvinṡopākhyānam

29. Story of the Twenty-ninth Statuette

Vikrama's lavishness praised by a bard

SOUTHERN RECENSION OF 29

punar api rājā yāvat siṅhāsana upaviṣati, tāvad anyayā
 puttalikayā bhaṇitam: bho rājan, yasya vikramasyāu 'dāryādayo
 guṇā vidyante, sa evā 'tra siṅhāsana upaveṣṭum kṣamaḥ, nā
 'nyaḥ. bhojeno 'ktam: bhoḥ puttalike, kathaya tasyāu
 'dāryādiguṇavṛttāntam. sā 'bravīt: ḡrūyatām rājan. ekadā
 vikramārko rājā rājanyakumārāir upāsyamānaḥ sabhāyām upaviṣṭo
 'bhūt. tadā kaṅcit stutipāṭhakaḥ samāgetya:

yāvad vīcītaramgān vahati suranadī jāhnavī puṅyatoyā

gacchann ākaṅgamarge tapati

dinakaro bhāskaro lokapālaḥ,

yāvad vajrendranīlasphaṭikamaṇimayam vidyate merucrngam,

tāvat putraiḥ ca pāutrāiḥ

svejanaparivṛto bhukṣva rājyam nṛpāla.

ity āḅiṣam uktvā rājānam stāuti: bho rājan,

yathā sarati jīmūtam mayūro ḡrīṣmapīḍitaḥ,

trṣitaḥ pṛcchate toyam, tathā 'ham tava darḡanam.

aham himavannikaṭanivāsī tathā 'pi tava kīrtim samākarṇya dūrād
 āgato 'smi. tava kīrtiyā septārṇavā medinī maṅditā. tathā hi:

kerpūrād api kāiravād api daletkundād api svernadī-

kallolād api ketakād api calatkāntādrḡgantād api,

dūronmuktakalanākaṅgamkaraḡiraḡḅītanḡukhaṅḅād api,

ḡvetābhis tava kīrtibhir dhaivalitā septārṇavā

medinī.

bho rājan, tvam arthijanekalpadrumaḥ. aham adya daridratayā mukto 'smi. anyac ca: asminn avasare rājā smartavyaḥ; yathā tvam atra rājyam kurvan sakalārthilokam ātmasamam karoṣi, tatho 'ttarasyām diḡi himavadiḡānabhāge jambīranagare dhanegvaro nāma rājā 'rthinām dāridryaduḡkham nivārya dhanapatīn karoti. ekadā tena dhanegvareṇa māghaḡuddhasaptamīdivase vasantapūjā kṛtā. sarvo 'pi videḡavāsī yācakajanaḡ samāyātaḡ. tasminn avasare tena rājña dānārtham aṣṡādaḡakotīsuvarṇam dattam. evam āudāryaḡaḡariṣṡṡhaḡ sa rājā. asmin deḡe tvam eka eva drṡṡto 'si mayā. tasya vacanam ḡrutvā rājā bhāḡḡāḡārikam āhūyā 'bhaḡat: bho bhāḡḡāḡārika, amum stutipāṡṡhakam bhāḡḡāḡāram nītvā mahārḡāni ratnāni darḡaya. tato 'yam yāvanti ratnāni ḡrḡhīṡyati, tāvanti ḡrḡḡātu. tadanantaram bhāḡḡāḡārikas tam bhāḡḡāḡāram nītvā divyāny anekāni ratnāny adarḡayat. stutipāṡṡhako 'pi svepsitāni ratnāni ḡrḡhītvā peripūrṇamanoratho rājasamīpam āgatya bhaḡati: bho rājan, tava prasādād aham dhanapatir jāto 'smi. navā 'pi nidhayo mama haste prāptāḡ. idānīm tava sādḡḡyaviṡayam atikrāntam hiranyagārbhādayo 'pi na bibhrati; yato mahāparābhavā- didoṡam prāptāḡ. tvam punaḡ servakālam atitejasvī. atas te tavo 'pamānabhūtā na bhavanti.

tathā hi:

labdhārdhacandra īḡaḡ, kṛtakeḡsebhayam ca pāuruṡam viṡṡoḡ,
brahmā 'pi nā-'bhijātaḡ, keno 'pamīmāhe nṛpa
bhavantam?

vedhā vedanayā 'viṡṡo, govindo 'pi gadādharāḡ,
ḡubhaḡ ḡūlī viṡādī ca, devam keno 'pamīmahe?

evam stutvā sa brahmāyur bhava 'ty āḡiṡam dattvā nijasthānam gataḡ.

iti kathām kathayitvā puttalikā bhojarājam avadat:
bho rājan, tvayy evam āudāryam vidyate yadi, tarhy asmin
sinhāsana upaviṣa. rājā tūṣṇīm āsīt.

ity ekonatrinṅcopākhyānam

30. Story of the Thirtieth Statuette

The clever mountebank

SOUTHERN RECENSION OF 30

punar api rājā yāvat sinhāsana upaviṣati, tāvad anyā
 puttalikā bhaṇati: bho rājan, yas tu vikrama ivāu
 'dāryādiguṇayuktaḥ, so 'smin sinhāsana upaviṣatu. rājā 'brevīt:
 bhoḥ puttalike, kathaya tasyāu 'dāryavṛttāntam. sā 'bravīt:
 grūyatām rājan.

ekadā sakalasāmanterājakumarāir upāsyamāno vikramo
 rājā sinhāsana upaviṣto 'bhūt. tasmin samaye kaṣcid
 āindrajalikāḥ samāgatya brahmāyur bhava 'ty āḥiṣam uktvā
 bhaṇati: bho deva, tvam sakalakalābhijñāḥ; tava sampīpam
 āgatya 'nekāir āindrajalikāir lāghavāni darṣitāni; tarhy adya
 mamāi 'kam lāghavam suprasannena nirīkṣaṇīyam. rājño 'ktam:
 ne 'dānīm avasaro 'smākam; snānabhojanavelā jāta; prabhāte
 draṣṣyāmaḥ. tataḥ prabhāte lāghavī mahākāyo mahācmaḥrubhir
 dedīpyamānavadanaḥ kare khaḍgam grhītvā 'timanoharayā striyā
 keyācid yukto rājasabhām upaviṣto rājñe namaḥcakāra. tadā
 tatratyāir adhikāribhis tam mahākāyam drṣtvā savismayāiḥ pṛṣtam:
 bho vīra, ko bhavān, kutaḥ samāgataḥ? teno 'ktam: aham
 mahendrasya sevakaḥ, kadācit svāminā ḡpto bhūmaṇḍale patitas
 tiṣṭhāmi. iyaṁ mama bhāryā. adya devadāityānām mahad
 yuddham prārabdham; tarhy aham tatra gacchāmi. ayam rājā
 vikramādityaḥ paranērīsaḥoderaḥ; asya samīpe bhāryām nikṣipya
 yuddhārtham gamiṣyāmi. tac chrutvā rājā 'pi param vismayam
 gataḥ. tenā 'pi rājasamīpe bhāryām nikṣipya rājñe nivedya
 sekhaḍgena yāvad gaganam praty utpatitam tāvad ākāḣe mahān

bhāiravārāvo re re mārāya mārāya ghātāya ghātāye 'ti vāg
 abhūt. atha sarve 'pi sabhāyām upaviṣṭā lokā ūrdhvamukhāḥ
 sakāutukam apaḡyan. tadanantaram̄ muhūrte gate rājasabhāmadhye
 gaganāt sakhaḡgo rakteliptas tasyāi 'ko bāhuḡ patitaḡ. tadā
 servāir ālokye bhaṇitam: eho mahān ayaṁ vīraḡ samgrāme
 pratibhaṭāir hataḡ; tasyāi 'kaḡ sakhaḡgo bāhuḡ patitaḡ. evaṁ
 vedati sabhopeviṣṭe jane punaḡ ḡiraḡ ca papāta; tataḡ kabandhaḡ
 ca patitaḡ. taṁ drṣṭvā tasya yoṣitā bhaṇitam: bho deva, mama
 bhartā raṇāṅgaṇe yuddham̄ vidhāya ḡatrubhir nihataḡ. tasye
 'dam̄ ḡiraḡ sakhaḡgo bāhuḡ ca kabandho 'pi patitaḡ. tarhi sa
 me priyo yāvad divyāṅganābhir na vriyate, tāvad aham̄
 tadantikam̄ gamiṣyāmi. mamā 'gnir dīyatām. tasyā vacanam̄
 ḡrutvā rājā 'bravīt: bhoḡ putrike, kimartham̄ agnipraveḡam̄
 kariṣyasi? tvām aham̄ nijaputrīm̄ iva paripālayāni. rakṣā
 'tmaḡarīram. tayo 'ktam: bho deva, kim abhidhīyate?
 yannimittam̄ etac charīram̄ sthitam̄ sa mama svāmī raṇāṅgaṇe
 pratibhaṭāir nipātitaḡ. idānīm̄ etac charīram̄ kasya kṛte
 rakṣayāmi? anyac ca: tvayā 'py etan na vācyam; yataḡ
 pramadāḡ pativartmagā iti vicetanāir api viditam. tathā hi:

ḡaḡinā saha yāti kāumudī, saha meḡhena taḡit pralīyate;
 pramadāḡ pativartmagā iti pratipannam̄ hi vicetanāir
 api.

tathā ca smṛtiḡ:

mṛte bhartari yā nārī samārohed chutāḡanam,
 sā 'rundhatīsamācārā svargaloke mahīyate.
 yāvac cā 'gnāu mṛte patyāu bhāryā 'tmānam̄ pradāheyet,
 tāvan na mucyate sā hi strī ḡarīrāt katham̄cana.

mātr̥kaṃ pāitr̥kaṃ cāi 'va yatra cāi 'va pradīyate,
kulatrayaṃ punāty eṣā bhartāraṃ yā 'nugacchati.

tathā ca:

tisraḥ koṭyo 'rdhakoṭī ca yāni romāṇi mānave,
tāvat kalam vaset sverge bhartāraṃ yā 'nugacchati.
vyālagrāhī yathā vyālam balād uddharate bilāt,
tathā strī patim uddhṛtya saha tenāi 'va modate.
durvṛttam vā suvṛttam vā sarvapāpakaram tathā,
bhartāraṃ tārayaty eṣā bhāryā dharmeṣu niṣṭhitā.

anyac ca: rājan, patihīnāyāḥ strīyo jīvitena 'pi prayojanam na
bhavati. uktaṃ ca:

dīnāyāḥ patihīnāyāḥ kim nāryā jīvite phalam?
ḡmaḡānaveṣṭavac cāi 'va ḡarīram niṣprayojanam.
mitam dadāti hi pitā, mitam bhrātā, mitam sutah;
amitasya ca dātāraṃ bhartāraṃ kā na pūjayet? kim ca:
api bandhutayā nārī bahuputrā guṇāir yutā,
ḡocyā bhevati sā nārī patihīnā tapasvinī. tathā ca:
gandhāir mālyāis tathā dhūpāir vividhāir bhūṣaṇāir api,
vāsobhiḡ ḡayanāiḡ cāi 'va vidhavā kim kariṣyati?
nā 'tantrī vādyate vīnā, nā 'cakro vartate rathaḡ,
nā 'patiḡ sukham āpnoti nārī bandhuḡatāir api.
daridro vyasanī vṛddho vyādhito vikalas tathā,
patitaḡ kṛpaṇo vā 'pi, strīṇām bhartā parā gatiḡ.
nā 'sti bhartṛsamo bandhur, nā 'sti bhartṛsamaḡ suhṛt,
nā 'sti bhartṛsamo nātho, nā 'sti bhartṛsamā gatiḡ.
vāichavyasādṛḡam duḡkham strīṇām anyan na vidyate;
dhanyā sā yoṣitām māchye mriyate bhartur agrataḡ.

ity evam uktvā 'gnidānārtham rājñah pādayoḥ papāta. rājā 'pi
 tasyā vacanam ḡrutvā karuṇārasārdrāntaḥkaraṇaḥ sañ
 chrīkhaṇḍādibhiḥ citām viracye tasyā anujñām dadāu. sā 'pi
 rājñah sakāḡād anujñām prāpya bhartṛḡarīreṇa sahā 'gnim
 praviveḡa. tataḥ sūryo 'stamagāt. prabhāte rājā samdhyādikaṁ
 karmā 'nuḡṡhāya siṁhāsana upaviḡṡto yāvat sakalasāmantarājaku-
 mārādibhir upāsyate, tāvat sa eva nāyakaḥ pūrvavat khaḡḡahesto
 dīrghākāro dedīpyamānavigrahaḥ samāgatya rājñah kaṇṡhe
 kalpatarukusumagrathitām parimalalubdhamadhukaranikurumbaniran-
 tarām mālām nidhāye 'ndrādeḡam tasmāi nivedya nānavidhayuddhagoḡṡhīm
 kathitum pravṛttavān. tatas tam samāgatam drṡṡtvā sarvā sabhā vismayam
 gata; rājā 'pi vismayam gataḥ. punas tena bhaṇitam: bho rājan,
 aham asmāt sthānāt svargam gataḥ. tatra mahendrasya
 dāityānām mahān saṁgrāmo 'bhūt. tasmin samaye bahavo rākṡasā
 nipātītāḥ, kecana palāyya gatāḥ. yuddhāvasāne devendreṇa
 saprasādam aham bhaṇitah: bho nāyaka, cirād drṡṡto 'si. etāvantam
 kālam kutra sthito 'si? tato mayā bhaṇitam: aham svāminah ḡapād
 etāvanti dināni bhūloke sthito 'smi. adya svāmino dāityāiḥ saha
 yuddham prāptam iti ḡrutvā sāhāyyārtham āgato 'smi. tadā
 'tiprasannacittena mahendreṇa bhaṇitam: bho nāyaka, tvayā
 'dyaprabhṛti bhūlokaṁ prati na gantavyam; tava ḡapasyā 'vasānam
 abhūt; tavā 'ham prasanno 'smi, ḡṛhāṇāi 'tat kanakavaleyam
 navaratnakhacitam iti svakarān muktaṁ valayam mama haste svayam
 evā 'muñcat. punar mayā bhaṇitam: bhoḥ svāmin, atrāgamana-
 samaye vikramārkasamīpe bhāryā niḡṡiptā mayā; tām ḡṛhītvā jhaṡ
 iti punaḥ samāgacchāmī 'ti purandaram uktvā samāgato 'smi.
 tvam paranārīśahodarah; sā mama bhāryā dātavyā; tayā saha

punaḥ svargalokaṁ gamiṣyāmi. rājā tad vacanaṁ śrutvā vismayam
 gatvā tūṣṇīm abhūt. punas tenā 'vādi: bho rājan, kim iti
 joṣam āsyate? rājasamīpasthāir bhaṇitam: tava bhāryā 'gnim
 praviṣṭā. teno 'ktam: kimartham? tatas te niruttarībhūtās
 tūṣṇīm āsan. tadā tena bhaṇitam: bho rājan rājaḥciromaṇe
 paranārīśahodara sakalārthilokakalpadruma vikramebhūpāla,
 brahmāyur bhava. aham āindrajalikāḥ; mayāi 'tad indrajāla-
 vidyālāghavam darṣitam. rājā 'pi vismayam āpa. asminn avasare
 bhāṇḍāgārikenā 'gatyo 'ktam: bho rājan, pāṇḍyarājena svāmināḥ
 karaḥ preṣitaḥ. rājño 'ktam: kim preṣitam? teno 'ktam:
 svāmin, avahitamanāḥ ḡṛṇu.

aṣṭāu hāṭakakoṭayas, trinavatir muktāphalānām tulah,
 pancacan madagandhalubdhamadhupa
 dhūramdharāḥ sindhurāḥ,
 aḡvānām triḡatām, prapañcaturām paṇyāṅganānām ḡatām
 crimadvikramabhūmipala bhavatas tat
 pāṇḍyarāṭpreṣitam.

tato rājñā bhaṇitam: bho bhāṇḍāgārika, etat sarvam āindrajalikāya
 dīyatām. tadā tena tat sarvam dattam.

imām kathām kathayitvā puttalikā bhojerājam avadat:
 bho rājan, tvayy evam āudāryam vidyate cet, tarhy asmin
 siṅhāsana upaviḡa. rājā tūṣṇīm āsīt.

iti triṅḡopākhyānam

31. Story of the Thirty-first Statuette

Vikrama and the vampire (vetala)

SOUTHERN RECENSION OF 31

punar api rājā yāvat siṅhāsana upaviṣati, tāvad anyā
 puttalikā bhaṇati: bho rājan, asmin siṅhāsana upaveṣṭum sa
 eva kṣamaḥ, yasya vikramasyāu 'dāryādayo guṇā bhavanti.
 rājño 'ktam: bhoḥ puttalike, kathaya tasyāu 'dāryavṛttāntam.
 sā 'bravīt: grūyatām rājan. vikramārke rājyam kurvaty ekadā
 kaṅcid digambaraḥ samāgatya:

grīpatir bhagavān puṣyād bhaktānām vaḥ samīhitam,
 yadbhaktiḥ ḥulkatām eti muktikanyākaragrahe.

dhyānavyājam upetya cintayasi kām, unmīlya cakṣuḥ kṣaṇam?

pacya 'nangacaraturam

janam imam trata 'pi no raksasi!

mithyā kāruṇiko 'si; nirghṛṇataras tvattaḥ huto 'nyah pumān?

sersyam māravadhūbhir

ity abhihito devo jinah patu vah.

ity āgiṣam uktvā rājño haste phalam ekam adāt. tata upaviṣṭo
 bhaṇati: bho rājan, aham mārgaḥīrṣamāse kṛṣṇacaturdaḥdivase
 mahāgmaḥāne havanam kariṣyāmi. tarhi bhavān paropakārī mahā-
 sattvādhikah; tatra mama tvayo 'ttarasādhakena bhavitavyam.
 rājño 'ktam: mayā kim kartavyam? digambareṇo 'ktam: tasya
 gmaḥānasya nā 'tidūre gamīpādapo 'sti. tatra kaṅcid vetālas
 tiṣṭhati. so 'pi tvayā māunenā 'netavyah. rājña tathā kariṣyāmi
 'ti pratijñā dattā. kṣapanakah kṛṣṇacaturdaḥdivase mahāgmaḥāne
 homasāadhanadravyāni grhītvā sthitaḥ. rājā 'pi mahaniḥithe
 gmaḥānam gataḥ. tena darṣitaḥ gamīvrkṣamārgah; tena mārgena

ḡamīvrkṣam̄ prāpya vetālam̄ skandhe grhītvā yāvec chmaḡānamārga
 āgacchati, tāvad vetāleno 'ktam: bho rājan, mārgaḡramāpana-
 yanārtham̄ kāpi kathā kathyatām. rājā māunabhaṅgabhayāt
 tūṣṇīm̄ sthitaḡ. punar vetāleno 'ktam: bho rājan, tvam̄ kathām̄
 na kathayasi, māunabhaṅgabhayāt; tarhy aham̄ kathām̄ kathayāmi;
 kathāvasāne mama praḡnottaram̄ jñātvā 'pi māunabhaṅgabhayān
 na kathayiṣyasi cet, tava ḡiraḡ sahasradhā bhagnam̄ bhaviṣyati
 'ti bhanītvā kathām̄ kathayati: bho rājan, ḡrūyatām.

himavato dakṣiṇepārḡve vindhyevatī nāma nagarī. tatra
 suvicāro nāma rājā prativasati. tasya putro jayasenah̄. sa
 ekadā 'kheṡanārtham̄ vanam̄ gataḡ. vane kariṅam̄ ekam̄ drṣṡtvā
 tadanugato mahāvanam̄ praviṣṡtaḡ. yathā katham̄cin nagaramārgam̄
 gata āsīt, tata ekākī yāvad āgacchati, tāvad vanamedhya ekā
 nadī drṣṡtā. tatra nadītaṡe kaḡcid brāhmaṅo 'nuṣṡhānam̄ karoti.
 rājaputras tatsamīpam̄ gatvā 'vadet: bho brāhmaṅa, yāvad aham̄
 jalapānam̄ vidhāsyāmi, tāvad amum aḡvam̄ ḡrhāṅa. brāhmaṅeno
 'ktam: aham̄ kim̄ tava preṣyo 'ḡvam̄ dhārayiṣyāmi? tatas tena
 kaḡayā tāḡitaḡ. brāhmaṅo rudan rājasamīpam̄ āgatya nivedayām
 āsa. rājā 'pi krodhārūṅalocanaḡ sen putram̄ svadeḡān
 nirghāṡayām āsa. tasmīn avasare mantriṅā bhanītam: he deva,
 rājyabhārodvahanayogyah̄ kumārah̄ kim̄ iti deḡān nirghāṡyate?
 etad ucitam̄ na bhavati. rājño 'ktam: bho mantrin, etad ucitam;
 yad brāhmaṅaḡarīre kaḡāpātenam̄ kṡtam, tasmād ayam̄ samīcīno na
 bhavati. buddhimatā brāhmaṅadveṣo na kartavyah̄. uktam̄ ca:

na viṣam̄ bhakṣayet prājño, na krīḡet pannagāih̄ saha,
 na nindyād yogivr̄ndāni, brahmedveṣam̄ na kārayet.
 bho mantrin, kim̄ tvayā purāṅāni na ḡrutāni? purā brāhmaṅasya

ḡapād iḡvarasya liṅgapāto jātaḡ. tathā ca:

atyunnatapadaṁ prāptaḡ pūjyān nāi 'vā 'vamānayet;
nahuṣaḡ ḡakratāṁ prāptaḡ cyuto 'gastyāvamānanāt.

atas te brāhmaṇāḡ sarve pūjanīyā eva. uktāṁ ca:

dviajā ca nā 'vamantavyās, trāilokyāiḡvāryapūjitāḡ;
devavat pūjanīyās te dānamānārcanādibhiḡ. tatha ca:
yāiḡ kṛtaḡ sarvabhakṣyo 'gnir, apeyaḡ sa mahodadhiḡ,
kṣayāiḡ ca 'dhyāsitaḡ candraḡ, ko na naḡyet prakopenāt?

kiṁ ca:

yaddhastena sadā 'ḡnanti havyāni tridivāukasāḡ,
kavyāni cāi 'va pitarāḡ, kiṁ bhūtam adhikāṁ tataḡ?

tathā ca:

ye pūjitāḡ surāiḡ sarvāir manuṣyāiḡ cāi 'va bhārata,
tapovratadharā ye ca, kas tāñ jagati nā 'rcayet?
pūrvam pītaḡ samudro yāir, vindhyādriḡ ca nivāritaḡ,
yāiḡ ca 'pi devatāḡ sṛṣṭāḡ, kiṁ bhūtam adhikāṁ tataḡ?

tathā ca:

ya eva devam anvicched ārādhayitum avyeyam,
sarvopāyāiḡ prayatnena sāntoṣayatu vāi dviajān.

tathā ca dvārāvatyām svayam kṛṣṇenā 'py uktam:

ghnantam ḡapantam paruṣam vadantam

yo brāhmaṇam nā 'rcayate yathā 'ham,

sa pāpakṛd brahmadavāgnimadhye

vadhyāḡ ca daṇḍyāḡ ca na cā 'smadiyāḡ.

yāḡ ca mām parayā bhaktyā hy ārādhayitum icchati,

tena viprāḡ sadā pūjyā; evam tuṣṭo bhavāmy aham.

bho mantrin, yena hastena brāhmaṇas tāditaḥ, tasya hastasya chedaḥ kārya itī yāvat tasya hastam chedayati, tāvad eva sa brāhmaṇaḥ samāgatya bhaṇati: bho rājan, tava sutenā 'jñānavaçāt tathā kṛtam; adyaprabhṛty evamvidham anucitam na kariṣyati. mama kāraṇād asāu kumāro rakṣaṇīyaḥ. aham prasanno jāto 'smi. tasya vacanam çrutvā rājā svaputram visasarja. brāhmaṇo 'pi nijasthānam agāt.

iti kathām kathayitvā vetālo vadati: bho rājan, anayor madhye guṇādhikah kah? rājñā vikramaṇa bhaṇitam: rājā guṇādhikah. tac chrutva māunabhaṅgo jāta itī vetālah çamīterum jagāma. rājā 'pi punas tatra gatvā tam skandhe samāropya yēved āgacchati, tāvat punar api kathām kathayati. evam kathānam pañcaviṅcatiḥ kathitā vetālena. tato vetālah sūkṣmabuddhikalāvaidagdhyaçr̥pāsattvāudāryādiguṇān nirīkṣya prasanno jātaḥ. tato vetālena vikramādityo bhaṇitaḥ: bho rājan, ayam digambaras tvām nihantum prayatnam karoti. rājño 'ktam: katham? itī. vetāleno 'ktam: yadā tvām mām tatra nayiṣyasi, tadā sa evam bhaṇiṣyati: bho rājan, tvam atīvaçrānto 'si. idānīm agnikuṇḍam pradakṣiṇīkṛtya daṇḍavat praṇamya nijasthānam gacche 'ti. yadā tvām praṇāmam kurvan namro 'si, tadā sa digambarah khadgena tvām nihaniṣyati, tatas tava mānsena havanam kariṣyati. tatra home mām brāhmaṇam kariṣyati; evam kriyamāṇe tasyā' nimādyastāsiddhayo bhaviṣyanti. vikramaṇo 'ktam: maya kim kriyate? vetāleno 'ktam: tvam evam kuru. yadā digambaras tvām namaskṛtya gacche 'ti vadiṣyati, tvayāi 'tad eva vaktavyam: aham sārvaḥmah; sarve 'pi rājāno mamāi 'va

pranāmaṁ kurvanti, mayā kadāpi praṇāmo na kṛtaḥ. ato 'haṁ
 praṇāmaṁ kartuṁ na jānāmi. tvam̐ prathamam̐ praṇāmaṁ kṛtvā
 darçaya; tam̐ dr̥ṣṭvā paçcād aham̐ kariṣyāmi 'ti. tataḥ sa yadā
 praṇāmaṁ kartuṁ namro bhaviṣyati, tadā tvam̐ tasya çiraç
 chindhi. aham̐ tava havanam̐ kariṣyāmi; tavā 'ṣṭāu siddhayo
 bhaviṣyantī 'ti vetālena nivedite rājā vikramas tathāi 'vā
 'kārsīt. tato vetālena svayam̐ brahmabhūtena havanam̐ kāritam̐;
 tasya digambarasya çirasā pūrṇāhutiḥ kṛtā. rājño 'ṣṭāu
 mahāsiddhayaḥ prāptāḥ. tato vetāleno 'ktam: bho rājan,
 tavā 'ham̐ prasanno 'smi, varam̐ vṛṇīṣva. rājño 'ktam: yadi
 tvam̐ mama prasanno 'si, tarhy amuṁ digambaram̐ samuddhara;
 yadā 'ham̐ tvām̐ smariṣyāmi, tadā tvayā 'gantavyam. sa tathe
 'ti pratijñāya yoginam̐ uddhṛtya nijasthānam̐ gataḥ. rājā
 vikramo 'pi tasmāi digambarāya tā aṣṭamahāsiddhīr dattvā
 svanagaram̐ viveça.

imām̐ kathām̐ kathayitvā puttalikā bhojarājam̐ abravīt:
 bho rājan, tvayy evam̐ āudāryasāhasādayo guṇā vidyante cet,
 tarhy asmin̐ siṅhāsana upaviça. rājā tūṣṇīm̐ āsīt.

ity ekatrinçopākhyānam

32. Story of the Thirty-second Statuette

Vikrama's power and magnanimity

SOUTHERN RECENSION OF 32

punar api rājā yāvat siṅhāsana upaviṣati, tāvad anyā
 puttalikā bhaṇati: bho rājan, asmin siṅhāsana upaveṣṭum sa
 vikramārka eva kṣamo nā 'hyaḥ. tasya vikramasya sadṛṣo rājā
 bhūmaṇḍale nā 'sti; yaḥ kāṣṭhamayakhaḍgena pṛthvīmadhyavartī
 sakalapratyarthipṛthvīpatīn vijityāi 'kachattreṇa rājyam
 kṛtavān; yas tv anyeṣāṃ ṣakam nirakṛtyā 'tmanaḥ ṣakam prāvartayat,
 ṣako nāma. mahīmaṇḍale yāvanto rājānaḥ santi teṣāṃ sarveṣāṃ
 vaṣyakaraṇam samastadurjananirākaraṇam samastayācakalokānām
 dāridryaharaṇam durbhikṣaduḥkhādīnām nirasanaṃ tat sarvaṃ
 vikrameṇa kārītam. ato vikramārkasadṛṣo rājā nā 'sti.

evam sattvasāhasadhāiryāudāryādayo guṇās tvayi vidyante
 yadi, tarhy asmin siṅhāsana upaviṣa. tac chrutvā rājā tūṣṇīm
 āsīt.

iti dvātriṅṣopākhyānam

ภาคผนวก ข.

นิทานเรื่องที่ ๑

กฎการบริจาคตานของท้าววิกรมมาทิตย์

ศุกศาตินทูลว่า "ข้าแต่พระราชา สิงหასน์ตัวนี้เป็นของท้าววิกรมมาทิตย์
หากว่าพระองค์ทรงพอพระทัยพระองค์จะประทานทองคำหนึ่งโกฏิกแก่ผู้ยากไร้

ผู้ที่พระองค์ทรงเห็นจะประทานพันเหรียญ

ผู้ที่พระองค์ทรงสนทนาค้วยจะประทานหมื่นเหรียญ

ผู้ที่ทำให้พระองค์ทรงสรวลจะประทานแสนเหรียญ

และผู้ที่ทำให้พระองค์ทรงถึงพอใจจะประทานโกฏิกเหรียญ

หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นนี้ขอพระองค์โปรดประทับบนสิงหასน์นี้เถิด

จบนิทานสิงหასน์เรื่องแรก เรื่องจริยวัตรของท้าววิกรมมาทิตย์

นิทานเรื่องที่ 2

ยัชฌพิธิที่ไร้ประสิทธิผล

ในขณะที่ท้าวโกษะจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ตึกคาหินอีกตัวหนึ่งพูดว่า "ข้าแต่พระราชา หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเยี่ยงท้าววิกรมมาทิกย์ พระองค์จึงจะได้ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" ท้าวโกษะตรัสว่า "ดูก่อนเจ้าตึกคาหิน เจ้าจงเล่าเรื่องราวแห่งคุณธรรมของท้าววิกรมมาทิกย์พระองค์นั้น" นางพูดว่า "ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์โปรดสดับ

ในกาลครั้งหนึ่งท้าววิกรมมาทิกย์ผู้ครองราชสมบัติได้ตรัสกับเหล่าจากรบรุษที่ทรงมีรับสั่งให้หาว่า "ดูก่อนทูตทั้งหลายผู้ท่องเที่ยวไปทั่วแผ่นดิน ในขณะที่พวกท่านท่องเที่ยวไปในกลางแผ่นดินนี้ พวกท่านได้เห็นสิ่งที่น่าสนใจและสถานที่พิเศษแห่งใดบ้าง ขอพวกท่านจงบอกให้เรารู้ เราจะไป ณ ที่นั้น" เวลาได้ผ่านไปวันหนึ่งทูตคนหนึ่งผู้กลับจากการท่องเที่ยวในประเทศอื่นได้ทูลพระราชาว่า "ข้าแต่พระราชา ในกลางป่าศไปวันที่อยู่ใกล้ภูเขาศิครกฏ มีเทวาลัยอันน่ารื่นรมย์ยิ่ง ณ ที่นั้นสายน้ำอันบริสุทธิ์ สะอาดได้ตกลงมาจากยอดเขา ผู้ที่ได้ทำพิธีสวด ณ ที่นั้นสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายทั้งปวงของเขา เช่นบาปอันมหันต์จะหมดสิ้นไป และคนบาปมหันต์คนใดทำพิธีสวดนำสีก่าสนิท จะไหลออกมาจากร่างของเขา ผู้ที่ทำพิธีสวด ณ ที่นั้นจะเป็นผู้มีบุญ นอกจากนี้แล้ว สถานที่นั้นมีพรานหนึ่งคนทำพิธีบูชาวงสรวงบนโหมกษุทก่องใหญ่ ไม่มีใครรู้ว่าเขาทำพิธีบูชาวงสรวงมานานกี่ปีแล้ว ทุก ๆ วันซึ่งเฝ้าที่ออกมาจากกองกษุทนั้นจะมีลักษณะเหมือนกับภูเขา พรานหนึ่งคนจะไม่พูดกับใครเลย ข้าพเจ้าได้เห็นสถานที่อันวิจิตรพิสดารยิ่งมาอย่างนี้" ครั้นสดับแล้วอย่างนี้พระราชาพระองค์เองเสด็จไปยังสถานที่นั้นพร้อมกับทูตผู้นั้นตามล่ำพัง ทรงได้รับความเพลิดเพลินพระหฤทัยอย่างยิ่ง ได้ตรัสว่า "โอ้ สถานที่นี้เป็นวิถิแห่งความบริสุทธิ์ยิ่ง โลกมารคาประทับอยู่ ณ ที่นี้จริง ๆ เมื่อเราได้เห็นสถานที่แห่งนี้แล้วใจของเราบริสุทธิ์อย่างยิ่ง เมื่อพระองค์ตรัสแล้วทรงทำพิธีสวดในสายน้ำกลางอากาศ ณ ที่นั้นทรงทำความเคารพเทพเจ้าทั้งหลายและเสด็จไปยังที่ที่พรานหนึ่งคนทำพิธีบูชาวงสรวงอยู่ พระองค์ตรัสกับพรานหนึ่งว่า "ดูก่อนพรานหนึ่ง ท่านได้เริ่มทำพิธีบูชาวงสรวงมากี่ปีแล้ว" พรานหนึ่งตอบว่า "ข้าพเจ้าเริ่มทำพิธีบูชาวงสรวงเมื่อมณฑลของหมุ่คาวฤช 7 องค์อยู่ในช่วงแรก

ของคาวนักษัตริย์เรวดี บัดนี้มณฑลของหมู่ควาณี่ 7 องค์ได้มาอยู่ในคาวนักษัตริย์สวี
 ข้าพเจ้าได้ทำพิธีบูชาวงสรวงมา 100 ปีแล้ว แต่เทพเจ้าก็ยังไม่โปรด" ครั้นสัก
 แล้วอย่างนี้ พระราชาทรงระลึกถึงเทพเจ้าและทรงโยนเครื่องสังเวกลงในโหมกษัต
 ค้วยพระองค์เอง แม้จะทรงทำเช่นนั้นเทพเจ้าก็ไม่โปรด ในขณะที่เองพระราชาจึง
 ทรงคำริว่า "เราจะถวายคอกบัวคือศีรษะของเราเองเป็นเครื่องสังเว" ในขณะที่
 พระองค์ทรงเอาคาววางไว้ที่พระศอก เทพเจ้าได้ยี้คาวไว้และตรัสว่า "ดูก่อนพระราชา
 เราพอใจแล้ว พระองค์จงเลือกขอพรเถิด" พระราชาทูลว่า "พราหมณ์ผู้นี้ได้ทำพิธี
 บูชาวงสรวงมาเป็นเวลานานแล้ว เพราะเหตุใดพระองค์จึงไม่ทรงโปรดแต่เหตุใด
 จึงทรงโปรดการบวงสรวงของข้าพเจ้าอย่างรวดเร็ว" เทพเจ้าตรัสตอบว่า "ดูก่อน
 พระราชา พราหมณ์ผู้นี้ได้ทำพิธีบูชาวงสรวงแต่ความมั่นคงอย่างสูงสุดไม่มีอยู่ในใจ
 ของเขา ค้วยเหตุนี้เราจึงไม่พอใจ" มีคำกล่าววว่า

การสวคมนตรีพิมพ์ค้วยปลายนิ้ว การสวคมนตรีพิมพ์ในขณะกระโคค
 ข้ามภูเขา การสวคมนตรีพิมพ์ค้วยใจที่สับสน การสวคมนตรีสภมวิธี
 นี้ปราศจากผล

อีกบทหนึ่งมีว่า

บุคคลยอมไม่พบเทพเจ้าในตอนไม้ ในก้อนหิน หรือในสรรพสิ่ง
 ที่ทำจากดิน แต่เขาจะพบเทพเจ้าในใจ ค้วยเหตุนี้ใจจึงเป็น
 ต้นเหตุ

และอีกบทหนึ่งมีข้อความว่า

การภาวนาถึงสิ่งต่อไปนี้คือ มนตร์ สถานที่บำเพ็ญบุญ ทวีชาติ
 เทพเจ้า ผู้รู้โชคชะตา เกสซ์และครุค้วยวิธีการ เช่นไร
 ความสำเร็จจะมีขึ้นค้วยวิธีการ เช่นนั้น"

พระราชาทูลว่า "ข้าแต่เทวี หากว่าพระองค์ทรงโปรดข้าพเจ้าแล้วละก็ขอพระองค์
 โปรดทำให้พราหมณ์ผู้นี้ได้สมมโนรถเถิด" เทพเจ้าตรัสตอบว่า "ดูก่อนพระราชา
 พระองค์เป็นผู้มีอุปการะต่อผู้อื่นเสมือนต้นไม้ใหญ่ ทรงอดทนต่อความเจ็บปวดในพระ
 วรกายของพระองค์เองและทรงขจัดความเหนื่อยล้าของผู้อื่น มีคำกล่าววว่า

ต้นไม้ใหญ่ยอมแผ่ร่มเงาเพื่อผู้อื่น ส่วนตนเองนั้นยืนอยู่ท่ามกลาง
ความร้อน ผลที่มีขึ้นก็เพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นมิใช่เพื่อตนเอง

และอีกบทหนึ่งมีว่า

แม่น้ำทั้งหลายไหลไปเพื่อสงเคราะห์ผู้อื่น แม่น้ำทั้งหลาย
ให้น้ำนมเพื่อสงเคราะห์ผู้อื่น ต้นไม้ทั้งหลายให้ผลเพื่อ
สงเคราะห์ผู้อื่น ผู้มีอำนาจทั้งหลายเกิดขึ้นเพื่อสงเคราะห์ผู้อื่น
ผู้เป็นคณิศ"

เมื่อเทพเจ้าได้สดุดีพระราชาเช่นนี้แล้วก็ทรงทำให้พราหมณ์ได้สมมโนรถ ต่อจากนั้น
พระราก็เสด็จกลับพระนครของพระองค์"

เมื่อเล่านิทานเรื่องนี้แล้ว ก็กตาทินทุลท้าวโกษะว่า "ข้าแต่พระราชา
หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นนี้แล้ว ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้เถิด"

จบนิทานเรื่องที่ 2

นิทานเรื่องที่ 3

รัตนมณีวิเศษสี่เม็ดอันเป็นของกำนัลจากพระสมุท

ในขณะที่พระราชประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกตาทินอีกตัวหนึ่ง
ทูลว่า "ข้าแต่พระราช บุคคลผู้มีคุณธรรมเยี่ยงท้าววิกรมมาทิตย์เท่านั้นจึงจะมีสิทธิ์ได้
นั่งบนสิงหาสน์นี้" ท้าวโกษะตรัสว่า "ดูก่อนเจ้าทูกตาทิน เจ้าจงเล่าเรื่องราวแห่ง
คุณธรรมของพระองค์" นางทูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์โปรดสืบ

พระราชผู้เยี่ยงท้าววิกรมมาทิตย์ย่อมไม่มีในโลกนี้ ความคิดแบ่งแยกว่า
"คนนี้เป็นคนอื่นหรือคนนี้เป็นพวกของฉัน" ไม่มีในพระทัยของพระองค์ พระองค์ทรง
บริหารทั่วสากลจักรวาล มีคำกล่าวว่

คนใจแคบย่อมมีความคิดแบ่งแยกว่า คนนี้เป็นพวกของเราหรือคนนี้เป็น
คนอื่น แต่สำหรับผู้มีใจสูงแล้ว โลกนั้นเหี่ยวเป็นคร่อมครว้ของเขา
และมีคำกล่าวอีกว่า

ไม่มีผู้ใดที่จะเสมอกับพระองค์ในด้านความแก่ล้า
ความเพียรพยายามและความเฉลียวฉลาด
เนื่องจากเหตุนี้ ทวยเทพทั้งหลายมีพระอินทร์เป็นต้น
ยอมช่วยเหลือพระองค์

มีคำกล่าวว่

ความเพียรพยายาม ความแก่ล้า ความเฉลียวฉลาด
พุทธบัญญัติ ๑๐ ประการ และความเป็นวีรบุรุษ ผู้ใดมี
คุณสมบัติ 6 ประการอย่างนี้ แม้เทพเจ้าก็ต้องยำเกรงเขา
อีกประการหนึ่ง ข้าแต่พระราช ผู้ใดทำให้ความปรารถนาของผู้ขอได้สมมโนรถ
เทพเจ้าจะให้ความปรารถนาของเขาบรรลุผลเช่นกัน มีคำกล่าวอีกบทหนึ่งว่า

ในการศรัทธาใจแน่วแน่ของบุรุษนั้น ทวยเทพจะช่วยให้
ความปรารถนาของเขาบรรลุผลฉันใด ในการ
สงครามของช่างทอผ้าพระวิษณุพร้อมด้วยจักรและครุฑ

เสด็จมาช่วยให้ความปรารถนาของเขามรรณุนั้น

ทุกบุรุษถึงพร้อมด้วยความอดสาหัส มีความว่องไว
 รู้วิธีทำงาน ไม่ข้องอยู่ในความชั่วร้าย กล่าวหาญ
 รู้ว่าอะไรสมควรและมีการตัดสินใจแน่วแน่
 พระลักษณะมีเทวีแห่งโชคลาภยอมปรารถนาที่จะ
 อาศัยอยู่ด้วย

ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงเป็นที่พำนักของคุณความดีทั้งปวง เช่นนี้ และทรงบริบูรณ์ด้วยสรรพพร
 วันหนึ่งพระองค์ทรงรำพึงอยู่ในพระทัยว่า "โอ้ สังสารวัฏนี้ยอมเอาสาระอะไรไม่ได้
 ไม่มีใครรู้เลยว่าอะไรจะเกิดขึ้นกับใครและเมื่อไร ดังนั้นทรัพย์สมบัติที่หามาได้ยอม
 ปราศจากผลหากไม่มีการให้และการบริโลก ด้วยเหตุนี้ ทรัพย์สมบัติจะมีค่าก็ต่อเมื่อได้
 ให้แก่คนที่มีความคู่ควร กับของนั้น

มีค่ากล่าววว่า

การให้ การบริโลก และการเสียไปโดยไร้ประโยชน์
 เป็นคติ 3 ประการของทรัพย์สมบัติ ผู้ใดไม่ได้ให้
 ไม่ได้บริโลก ผู้นั้นยอมถือคติที่สาม

อีกบทหนึ่งมีว่า

คนรวยควรให้และควรบริโลก ไม่ควรเก็บสะสม
 ท่านจงดู สิ่งที่ตั้งสะสมไว้ ณ ที่นี้
 ย่อมจะถูกคนอื่นเอาไป

ท่านทั้งหลายจงให้และจงใช้ทรัพย์สมบัติ
 ให้เป็นประโยชน์ จงเคารพผู้ที่ควรเคารพ
 และจงชื่นชมคนดี โชคลาภเป็นสิ่งที่ไม่ยั่งยืน
 เช่นเดียวกับเปลวประทีปที่สิ้นไหมเมื่อต้องลมแรง

การบริหารจากทรัพย์สมบัติที่หามาได้เป็นการรักษา
 ทรัพย์สมบัติที่แท้จริง เช่นเดียวกับการไหลล้น
 ออกมาของน้ำที่ซึ่งอยู่ในสระน้ำ

เมื่อทรงไตร่ตรองเช่นนี้แล้ว ทรงมีพระดำริที่จะทำยัชญพิธีอันประกอบด้วยทักษิณาของพระองค์เองทั้งหมด ทรงรับสั่งให้เหล่าช่างศิลป์ปั้นปลุกโรงประรำพิธีที่งดงามอย่างยิ่ง ทรงรับสั่งให้รวบรวมเครื่องใช้ทุกอย่างสำหรับยัชญพิธี ทรงอัญเชิญเทพเจ้า ฤๅษี คนขรรพ ยักษ์ และนักโลหิตี เป็นต้น เหล่าพราหมณ์ทั้งหลายมาประชุมกันและเชื้อเชิญพระราชาทูตทั้งหลายและพระญาติพระองค์ด้วย ในกาลครั้งนั้นพระองค์ทรงส่งพราหมณ์คนหนึ่งไปยังฝั่งมหาสมุทร เพื่ออัญเชิญพระสมุทฺร พราหมณ์ผู้นั้นไปถึงฝั่งมหาสมุทร และเมื่อได้ทำความเคารพทิศทั้ง 10 ด้วยเครื่องหอมและดอกไม้แล้ว ได้กล่าวว่า "ข้าแต่พระสมุทฺร ท้าววิกรมชาติศย์ทรงกระทำยัชญพิธี พระองค์ได้ส่งข้าพเจ้ามาที่ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้ามาเพื่อจะอัญเชิญท่าน" เมื่อกล่าวแล้ว ก็ได้ลอยดอกไม้ 1 กำมือไปในน้ำ แล้วก็ยืนนิ่งอยู่ชั่วครู่หนึ่ง ไม่มีใครตอบคำพูดของเขา เขาจึงกลับไป ขณะที่เขากลับไปถึงบ้านนั้น คนผู้หนึ่งผู้มีรูปลักษณะอย่างพราหมณ์และมีสรีระที่รุ่งเรืองสว่างไสวได้มาหา และกล่าวว่า "ข้าแต่พราหมณ์ ท้าววิกรมชาติศย์ส่งท่านไปเชื้อเชิญเรา ด้วยเหตุนี้เองเราขอรับเกียรติยศที่พระองค์มอบให้ สิ่งนี้เองเป็นลักษณะของมิตร เป็นท่านและเป็นการให้เกียรติในเวลาที่เหมาะสม เป็นต้น
มีคำกล่าวว่า

การให้และการรับ การบอกความลับและการถามความลับ
การกินอาหารและการเลี้ยงอาหาร หกประการนี้เป็น
ลักษณะของมิตร

นอกจากนี้ คำกล่าวที่ว่า "มิตรภาพของผู้ห่างไกลกันย่อมสูญสิ้น มิตรภาพของผู้ใกล้ชิดกันย่อมเจริญงอกงาม" นั้น ไม่เป็นความจริงในกรณีนี้ ความเสน่หาเพียงอย่างเดียวเท่านั้นที่เป็นเครื่องวัด
มีคำกล่าวว่า

ผู้ที่อยู่ใจเป็นผู้ที่อยู่ไกล แม้ว่าเขาจะอยู่ห่างไกล
ผู้ที่อยู่ไกลใจเป็นผู้ที่อยู่ไกล แม้ว่าเขาจะอยู่ใกล้ชิดก็ตาม

อีกบทหนึ่งว่า

นกยูงอยู่บนภูเข่า เมฆอยู่บนทิวฟ้า ดวงอาทิตย์อยู่ไกล
แสนโยชน์ ดอกบัวหลวงอยู่ในน้ำ ดวงจันทร์อยู่ไกล

สองแสนโยชน์ คอกบัวแดงอยู่บนดิน มิตรภาพจะไม่ทำให้เขา
ห่างไกลกันเลยไม่ว่าในเวลาใด

เนื่องจากเหตุนี้ เราจะไปอย่างแน่นอน จุดประสงค์ของเราก็คือ เราจะถวายรัตน
ที่หาค่ามิได้ 4 รัตนะแก่พระราชารองค์นั้น คุณสมบัติที่ยิ่งใหญ่ของรัตนะเหล่านั้น
มีดังนี้ รัตนะที่ 1 จะเนรมิตสิ่งที่เจ้าของนิกรปรารถนา รัตนะที่ 2 จะเนรมิตอาหาร
ที่ควรบริโภคอันเปรียบเสมือนกับน้ำอมฤต รัตนะที่ 3 จะเนรมิตจตุรงคเสนาที่พร้อม
พร้อมด้วยช้าง ม้า รถและพลเดินเท้า รัตนะที่ 4 จะเนรมิตทิพยพัศตราภรณ์ต่าง ๆ
ดังนั้นเมื่อท่านรับรัตนะเหล่านี้ไปแล้วจงถวายในพระหัตถ์ของพระราชาร และทูลว่า
เป็นรัตนะที่พระสมุทรวายมาด้วยความเคารพอย่างยิ่ง" เมื่อพราหมณ์รับรัตนะ
เหล่านั้นมาแล้วก็กลับสู่กรุงอุชชยีนี เวลาอันยาวนานได้ล่วงไปในขณะนั้นยัชฌุพิชิตได้
เสร็จสิ้นไปแล้ว พระราชารทรงทำพิธีส่นานหลังจากการทำยัชฌุพิชิต และทรงกระทำ
ให้อาหาราษฎรทั้งปวงได้สมปรารถนา เมื่อพราหมณ์มองเห็นพระราชารได้ถวายรัตนะ
ทั้งหลายและทูลถึงคุณสมบัติของรัตนะเหล่านั้นทีละอย่าง จากนั้นพระราชารตรัสว่า
"ข้าแต่พราหมณ์ เวลาแห่งการถวายทักษิณาในยัชฌุพิชิตได้ผ่านไปแล้ว หมูพราหมณ์ทั้งปวง
ชื่นชมยินดีกับทักษิณาของเรา บัดนี้ในบรรดารัตนะทั้ง 4 นี้ ท่านจงเลือกเอารัตนะหนึ่ง
ที่ท่านพอใจไป" พราหมณ์ทูลว่า "ข้าแต่พระราชาร ข้าพเจ้าจะกลับบ้านไปตามภรรยา
บุตร และบุตรสะใภ้ก่อน หากคนเหล่านั้นพอใจรัตนะใด ข้าพเจ้าก็จะเอารัตนะนั้น"
พระราชารตรัสว่า "ตามใจท่านเถิด" ฝ่ายพราหมณ์เมื่อกลับมายังบ้านของตนได้แล้ว
เรื่องราวทั้งหมดแก่คนเหล่านั้น บุตรเมื่อฟังแล้วได้กล่าวว่า "เราควรเลือกรัตน
ะที่เนรมิตจตุรงคเสนา เพราะว่ามันทำให้เราได้ครอบครองราชสมบัติอย่างง่ายดาย"
พราหมณ์ผู้บิดาคอบว่า "ผู้มีปัญญาไม่ควรปรารถนาราชสมบัติ เพราะว่า

เมื่อใคร่ครวญถึงการถูกเนรเทศของพระราม การถูกลบลัญของ
พระพลี การออกไปอยู่ป่าของราชบุตรปาวพ ความพินาศของ
ชนเผ่าวณชิ ความวิบัติของพระนล การสิ้นชีวิตบนศัตราวุช
ของภีมะ ความเป็นคนแคะของพระวิฆณุ และการทำลายล้าง
พระอรชุนรวมทั้งเมื่อได้เห็นพระเจ้ากรุงลงกาไม่โยคี
ในราชสมบัติแล้ว บุคคลไม่ควรปรารถนาราชสมบัติ

ด้วยเหตุนี้เราจะเลือกคนที่เนรมิตทรัพย์ เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมได้มาด้วยทรัพย์
มีคำกล่าวว่

ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดที่จะไม่ได้มาด้วยทรัพย์
ผู้มีความคิดพิจารณาเห็นเช่นนี้แล้ว ควรเพียรพยายาม
เพื่อทรัพย์เพียงอย่างเดียว"

ภรรยา กล่าวว่ " เราควรเลือกเอาภรรยาที่เนรมิตอาหารอันประกอบด้วยรสทั้ง 6
อาหารเพียงอย่างเดียวเท่านั้นที่เกื้อหนุนชีวิตของสรรพสัตว์
มีคำกล่าวว่

พระผู้สร้างทรงเนรมิตอาหาร เพื่อเกื้อหนุนชีวิตของ
มรรคยชน ผู้มีความคิดไม่ควรเพิกเฉยต่ออาหาร
และไม่ควรปรารภสิ่งอื่น ๆ"

บุตรสะใภ้กล่าวว่ " เราควรเลือกภรรยาที่เนรมิตพัสดุทรัพย์ต่าง ๆ

บุคคลพึงประดับประดาไว้ด้วยบุญกรรมเพื่อสาระสำคัญ
คือสถานะที่สูงส่งของตน เพื่อเสริมความเปล่งปลั่ง
และความงาม และเพื่อความเจริญก้าวหน้าของชีวิต
และโชควาสนา

ในหมู่เพื่อน ภรรยาและสิ่งอื่น ๆ ช่วยเสริมความงามให้
เด่นขึ้นเสมอ ในงานเฉลิมฉลองเครื่องประดับก็ช่วย
เสริมความงามให้เด่นขึ้นเช่นกัน แม้แต่เทวาก็พอใจ
ที่จะสวมใส่เครื่องประดับ"

การทะเลาะวิวาทต่อกันและกันของคนทั้งสี่ได้เกิดขึ้นด้วยประการฉะนี้ ต่อจากนั้น
พราหมณ์ไปเข้าเฝ้าพระราชาและทูลเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับเขาทั้ง 4 คน พระราชา
ทรงสยบแล้วจึงให้ภรรยาทั้งสี่แก่พราหมณ์ผู้นั้น"

เมื่อเล่าเรื่องนี้แล้ว ตฤกคานทูลพระราชาว่ " ข้าแต่พระราชา
คุณธรรมเป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมิใช่สิ่งที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติพิเศษ
เพราะว่

คุณธรรมเป็นสมบัติที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเช่นเดียวกับ
กลิ่นหอมของดอกจำปา ความงามของไข่มุก หรือความหวาน
ของต้นอ้อย

หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้เถิด”

จบนิทานเรื่องที่ 3

นิทานเรื่องที่ 4

เทวทัตทดสอบความกตัญญูของท้าววิกรมมาติศย์

ในขณะที่พระราชจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกตาทินอีกตัวหนึ่ง
ได้ทูลว่า "ผู้ที่มีคุณธรรมเยี่ยงท้าววิกรมมาติศย์จึงสมควรนั่งบนสิงหาสน์ตัวนี้"
พระราชตรัสว่า "เจ้าจงเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับคุณธรรมของพระองค์" ทูกตาทิน
ทูลว่า "ข้าแต่พระราชขอพระองค์โปรดสดับ

ในรัชสมัยของท้าววิกรมมาติศย์ มีพรหมณ์ผู้หนึ่งอาศัยอยู่ในพระนครนั้น
พรหมณ์ผู้นี้มีความเป็นเลิศในสรรพวิทยาการ และมีคุณงามความดีครบถ้วนทุกประการ
แต่เป็นผู้ไม่มีบุตร วันหนึ่งภรรยาของเขา กล่าวว่า "ข้าแต่ท่านสามี ผู้รู้ระเบียบประเพณี
ได้กล่าวไว้ว่า หนทางของคฤหัสถ์จะไม่มีหากว่าไม่มีบุตร และกล่าวอีกว่า

หนทางของผู้ไม่มีบุตรย่อมไม่มีสวรรค์สำหรับเขาก็ไม่มี
เมื่อได้เห็นหน้าบุตรแล้วเท่านั้น คนจึงจะไปเป็นคาวสได้
ดวงจันทร์ เป็นประทีปของยามค่ำคืน ดวงอาทิตย์
เป็นประทีปของยามกลางวัน ชรรมะเป็นประทีปของ
สามโลก บุตรที่ดีเป็นประทีปของวงศ์ตระกูล

อีกบทหนึ่งมีว่า

ช่างงามเพราะการตกมัน น่างามเพราะปทุมชาติ
กลางคืนงามเพราะจันทร์เพ็ญ สตรีงามเพราะความประพฤติก
ม่างามเพราะความเร็ว คฤหาสน์งามเพราะงานเลี้ยงฉลอง
เป็นนิตย คำพูกงามเพราะไวยากรณ์ แม่น่างามเพราะหงส์คู่
สภางามเพราะบัณฑิต วงศ์ตระกูลงามเพราะบุตรที่ดี

โลกงามเพราะพระเจ้าแผ่นดิน สามโลกงามเพราะดวงอาทิตย์"

พรหมณ์กล่าวว่า "ที่รักเชอพูดความจริง คนเราจะไ้ทรัพย์สินก็ด้วยความเพียรพยายาม
อย่างใหญ่หลวง และจะได้ความรู้ก็ด้วยการเชื่อฟังครู ยศและการสืบวงศ์ตระกูลจะมี
ไม่ได้หากไม่ได้อ่อนนวยนขอจากองค์พระศิวะ มีคำกล่าวว่

หากหัวใจปรารถนาความสุขอันเป็นนิรันครแล้ว ขอจงทำใจให้
มั่นคงและบูชาพระศิวะอยู่เป็นนิตย"

ภรรยาบอกว่า "ข้าแต่ท่านสามี ไม่มีใครเลยที่เป็นผู้รู้เหมือนเช่นท่าน ท่านเป็น
สัตย์คุณ ค่วยเหตุนี้ ขอท่านจงทำบางสิ่ง เช่นการถือพรต เป็นต้น เพื่อให้พระศิวะ
ทรงโปรดปราน" สามีกล่าวว่า "ที่รัก เธอขอชอบแล้ว ฉันเห็นค่วยกับคำพูด
ของเธอ เพราะว่า

ผู้รู้ควรรับฟังคำพูดที่หลักแหลมจากเด็ก
และไม่ควรรับฟังคำพูดที่ไม่ดีจากผู้ใหญ่"

เมื่อกล่าวแล้วเช่นนี้ พราหมณ์ก็ทำพิธีหุงเพื่อให้พระศิวะทรงโปรดปราน ในคืนหนึ่ง
หลังจากนั้น พราหมณ์ฝันเห็นพระศิวะผู้ทรงยอชญา ผู้มีโคผู้เป็นพาหนะ ผู้มีชายา
ประทับอยู่บนพระเพลาที่ด้านซ้าย ครัสกับพราหมณ์ว่า "ดูก่อนพราหมณ์ ท่านจงบำเพ็ญ
ประโทษพรต แล้วท่านจะมีบุตรค่วยการบำเพ็ญพรตนี้" ในตอนเช้า พราหมณ์ก็เล่า
เหตุการณ์ในความฝันให้ผู้อาวุโสฟัง ผู้อาวุโสเหล่านั้นกล่าวว่า "ดูก่อนพราหมณ์
ความฝันนี้จะกลายเป็นความจริง มีคำกล่าวในหนังสือแห่งความฝันว่า

เทพเจ้า พราหมณ์ คุรุ โค บรรพบุรุษ และ
พระผู้มีลึงค์เป็นเครื่องหมายกล่าวถ้อยคำใด

ในความฝัน บุคคลพึงปลงใจในถ้อยคำนั้น

เมื่อบำเพ็ญพรตแล้ว ท่านจะไต่บุตร" เมื่อได้ฟังถ้อยคำของผู้อาวุโสเหล่านั้น
พราหมณ์จึงบำเพ็ญประโทษพรต ในวันเสาร์ขึ้น 13 ค่ำ เดือนมาฆะศักราช
(พฤศจิกายน-ธันวาคม) ตามกฎที่กำหนดไว้อย่างเหมาะสมแก่ครั้งโบราณกาล องค์พระ
ปรเมศวรทรงพอพระทัยในการบำเพ็ญพรตนี้จึงทรงประทานบุตรแก่เขา ในโอกาสนั้น
เองพราหมณ์ก็ทำพิธีชาครกรรม ให้แก่บุตรของตน และในวันที่ 12 ค่ำตั้งชื่อบุตรว่า

* พิธีชาครกรรม หรือพิธีการเกิด เป็นพิธีทางศาสนาที่สร้างขึ้นเพื่อชดเชยอิทธิพล
จากเวทมนต์อาถรรพ์และความหวาดกลัวทั้งหลาย พิธีนี้เกิดขึ้นเนื่องจากพื้นฐานทาง
กายภาพของทารกที่เกิดใหม่ และจะทำทันทีหลังจากที่เด็กเกิดและต้องทำก่อนการ
ตัดสายสะดือ โดยกำหนดให้บิดาเป็นผู้ทำพิธีก่อนที่เด็กจะถูกผู้อื่นนอกจากมารดาและ
หมอตำแยแตะต้อง (อรุณศรี อังตระกุล, 2522 : 20-21).

เทวทัต หลังจากนั้นมาก็ไ้ทำพิธีกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญเริ่มด้วยพิธีอันนปราศนะ* และจบลงด้วยพิธีอุปนิยน์** หลังจากทำพิธีอุปนิยน์แล้ว พราหมณ์ได้สอนศิลปศาสตร์ทุกแขนงวิชา มีเวทศาสตร์ เป็นต้นให้แก่บุตร เมื่อบุตรมีอายุ 16 ปี ไ้ทำพิธีโกนผม เข้าพิธีวิวาห์ และตั้งหลักฐานการเลี้ยงชีพ ตัวของพราหมณ์ปรารถนาที่จะออกจาริกแสวงบุญ จึงไ้แนะนำสั่งสอนความรู้แก่บุตรว่า "ลูกเอ๋ย เจ้าจงฟังคำแนะนำสั่งสอนที่พ่อจะบอกนี้ จะทำให้เจ้าเป็นผู้มีความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า" บุตรตอบว่า "พ่อจงอธิบายเถิด" พราหมณ์กล่าวสั่งสอนว่า "ลูกเอ๋ยจงอย่าละเลยการปฏิบัติธรรมะของพ่อแม่จะอยู่ในช่วงชีวิตที่เวิ้งว้าง จงอย่าวิวาทกับผู้อื่น จงเมตตากรรณาต่อสรรพสัตว์ จงภักดีต่อองค์พระปรมาศวร จงอย่ามองคุณรยาของผู้อื่น จงอย่าเป็นศัตรูกับผู้มีอำนาจ จงเคารพผู้ที่เฉลียวฉลาด จงกล่าววาจาที่เหมาะสมแก่เวลา จงใช้จ่ายตามฐานะของตน จงคบคนดี จงหลีกเลี่ยงคนชั่วและไม่ควรบอกความลับแก่สตรี" เมื่อสั่งสอนความรู้ทางความประพฤติต่าง ๆ แก่บุตรทั้งนี้แล้วตัวของพราหมณ์ก็ไปสู่เมืองพาราณสี ฝ่าย

* พิธีอันนปราศนะ เป็นพิธีป้อนอาหารแห้งครั้งแรกแก่เด็ก การประกอบพิธีนี้ จะทำในคืนที่ 6 หลังคลอดหรือระยะที่เด็กเริ่มพ่นอกแล้ว ส่วนอาหารที่ไ้ป้อนเด็กในพิธีนั้น บิดามารคาคงการจะให้บุตรของตนเติบโตขึ้นมีบุคลิกภาพอย่างไรก็เลือกอาหารแต่ละชนิดไ้ตามต้องการ หรือจะให้ทุกชนิดก็ไ้ เช่น

เนื้อแพะ ถ้าปรารถนาความอุดมสมบูรณ์

เนื้อมนกระทา ถ้าปรารถนาความรุ่งเรืองในทางศาสนา ฯลฯ

เมื่อเลือกอาหารแล้ว ก็นำไปประกอบโดยไ้ต้มเปรี้ยว น้ำผึ้ง และเนยใส (อรุณศรี อึ้งตระกูล, 2522 : 58-59).

** พิธีอุปนิยน์ หมายถึงพิธีที่อาจารย์พาเด็กชายเข้ามาข้างหน้าและประกอบพิธีรับตัว พร้อมทั้งสวมค้ายศกัศลินีให้ พิธีเช่นนี้จะทำให้เด็กผู้เข้าพิธีมีฐานะเป็นทวิชะ คือ ถือว่าเกิดอีกเป็นครั้งที่สอง อันเป็นการเกิดโดยพิธีทางศาสนาและทำให้เขามีโอกาสทองหรือศึกษาพระเวทไ้. (Sir Monier-williams 1981 : 201).

เทวทัตตะอาศัยอยู่ที่เมืองนั้นและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดาในวันหนึ่ง เขาได้เข้าไปในป่าใหญ่เพื่อหาพื้นที่ใช้ในการบูชาวงสรวง ในขณะที่ตัดไม้อยู่นั้น ท้าววิกรมมาทิกย์ได้เสด็จเข้าไปในป่าเพื่อล่าสัตว์ พระองค์ได้เสด็จเข้าไปในป่าใหญ่และทรงไล่ตามหมู่ป่าจนกระทั่งหลงทาง เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นเทวทัตตะจึงตรัสถามถึงทางไปนคร เมื่อพระองค์ตรัสถาม เทวทัตตะได้เดินนำเสด็จพระราชากลับพระนคร ต่อจากนั้นพระราชาทรงประทานให้เกียรติยศมากมายแก่เทวทัตตะ มีโองการแต่งตั้งให้เขาได้ดำรงตำแหน่ง เวลาได้ผ่านไปนาน วันหนึ่ง พระราชาตรัสว่า "เราจะตอบแทนความช่วยเหลือของเทวทัตตะในการที่เขาได้นำทางเราออกจากป่าใหญ่มาสู่นครได้อย่างไร" ในโอกาสเช่นนี้มีคำกล่าววว่า ผู้ที่เป็นสัตว์บุรุษจะไม่ลืมความช่วยเหลือที่คนอื่นได้ทำไว้ มีคำกล่าวอีกว่า

ในวัยเยาว์ของมนุษย์เรานั้น เราร่ำลึกลงถึงคัมมะพรวัว
ที่แมกภาระไว้นนศิระ มะนิน้ำคิมเพียงเล็กน้อยที่
เสมอกับน้ำอมฤตตลอดชีวิตของมนุษฺชนจะไม่ลืม
อุปการคุณของผู้อื่น

เมื่อพราหมณ์ได้ฟังพระราชดำรัสของพระราชาเช่นนี้ ก็ใคร่ครองอยู่ในใจของตนว่า พระราชาตรัสเช่นนี้จะจริงหรือไม่จริงหนอ เราควรจะต้องพิสูจน์ เมื่อเขาพูดเช่นนี้แล้ว ก็ได้นำราชกุมารไปซ่อนไว้ที่บ้านของตนโดยไม่ได้ออกให้ใครรู้ เขาได้ให้คนใช้นำเครื่องประดับของราชกุมารนั้นไปขายที่ในเมือง ในเวลาเดียวกันนี้ได้เกิดความโกลาหลขึ้นในพระราชวังว่า "ราชกุมารได้ถูกโจรฆ่าตายเสียแล้ว" พระราชาทรงส่งเจ้าพนักงานไปทุกหนทุกแห่งเพื่อค้นหาพระราชบุตรของพระองค์ ในขณะที่เจ้าพนักงานเหล่านั้นได้ไปที่ตลาด ได้มองเห็นคนใช้ของเทวทัตตะถือเครื่องประดับของราชกุมาร เขาเหล่านั้นรู้นั้นเป็นเครื่องประดับของราชกุมาร จึงจับคนใช้ผู้นั้นนำมาเฝ้าพระราชา พระองค์ตรัสถามว่า "นี่แน่ะ เจ้าคนหยามช้า เครื่องประดับนี้มาอยู่ในมือเจ้าได้อย่างไร" คนใช้ทูลตอบว่า "พราหมณ์เทวทัตตะเป็นผู้ให้ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเป็นคนใช้ของเขา เขาสั่งว่า "เมื่อนำเครื่องประดับนี้ไปขายที่ตลาดแล้วจงนำเงินกลับมา" ต่อจากนั้นพระราชาทรงเรียกเทวทัตตะมาและตรัสว่า "ดูก่อนเทวทัตตะ เครื่องประดับนี้ใครให้ท่าน" เทวทัตตะทูลตอบว่า "ไม่มีใครให้พระเจ้าข้า

ข้าพเจ้าอยากได้เงินจึงได้ขาราชกุมารของพระองค์ และยึดเอาเครื่องประดับของ
 ราชกุมาร ข้าพเจ้าได้ให้เครื่องประดับชิ้นหนึ่งในบรรดาเครื่องประดับเหล่านั้นแก่
 ชายนี้เพื่อนำไปขาย บัดนี้ขอพระองค์โปรดทรงกระทำตามความพอพระทัยของ
 พระองค์เถิด ความคิดเช่นนี้ไฉนก็เกิดขึ้นเนื่องจากอำนาจแห่งกรรมของข้าพเจ้า"
 เมื่อทูลเช่นนั้นแล้ว เขาก็ถวายคำนับ เมื่อพระราชาสดับถ้อยคำนั้นก็ทรงนั่งอยู่
 ขณะนั้นมีคนหนึ่งลุกขึ้นกลางสภาว่า "โอ้ชายผู้นี้เป็นผู้รู้ธรรมศาสตร์ทุกประการ เป็น
 ผู้รู้ธรรม ทำไมเขาจึงมีความคิดที่จะทำสิ่งที่ เป็นบาปเช่นนั้น?" อีกคนหนึ่งพูดว่า
 "อะไรคือความดีงาม? ความคิดเช่นนี้เกิดจากแรงกรรมของตน" มีคำกล่าวว่า

เมื่อนักปราชญ์ถูกผลักดันด้วยกรรมของตนนั้น
 เขาจะทำอะไรได้ เพราะว่าโดยทั่วไปแล้ว
 ความคิดของมนุษย์มีผลเนื่องมาจากกรรม

ณ ที่นั้นเหล่ามนตรีทั้งหลายพูดว่า "ข้าแต่พระราชา พราหมณ์คนนี้เป็นคนขาราชกุมาร
 และขโมยทองคำไปถวายเหตุนี้ เขาควรถูกฆ่าด้วยหอกที่ทำจากคันสีเสียด" มนตรีอีก
 คนหนึ่งพูดว่า "เมื่อสักเขาเป็นร้อยขึ้นแล้ว ให้เนื้อของเขาเป็นอาหารของแร้ง"
 เมื่อพระราชาทรงสดับคำพูดของเหล่ามนตรีได้ตรัสว่า "ดูก่อนมนตรีทั้งหลาย คนคนนี้เป็น
 คนที่เราควรเมตตาเพราะเป็นผู้ช่วยเหลือเราด้วยการแนะนำทางกลับส่งนคร
 ถวายเหตุนี้ สัตบุรุษไม่ควรเพ่งคุณและโทษของผู้น่าฟังฟัง มีคำกล่าวว่า

ดวงจันทร์ในยามช่างแรม มีรูปร่างโค้งตามธรรมชาติ
 มีที่ตำหนิ ปรากฏในร่างในยามค่ำคืน และส่องแสงจ้า
 ในยามวิบติของมิตร แม้กระนั้นพระศิวะก็ทรงเทิด
 ดวงจันทร์ไว้บนพระเศียรตลอดเวลา การเพ่งคุณ
 และโทษของของผู้น่าฟังฟังนั้นเป็นสิ่งที่ผู้เป็นใหญ่
 ไม่ควรกระทำ

อีกบทหนึ่งว่า

ความดีที่กระทำแก่ผู้มีอุปการคุณนั้น เป็นความดีอะไรเล่า
 ในความหมายของความดี แต่ความดีที่กระทำแก่ผู้ไม่มี
 อุปการคุณต่างหากที่สัตบุรุษถือว่าเป็นความดี

เมื่อตรัสเช่นนี้แล้ว พระองค์ตรัสกับเทวทัตตะว่า "ดูก่อนเทวทัตตะ ท่านอย่ากลัวเลย บุตรของเราถูกกรรมตามธรรมชาติอันมีกำลังยิ่งฆ่าเสียแล้ว ท่านได้ทำอะไรเล่า? เพราะว่าไม่มีใครสามารถพ้นจากกรรมตามธรรมชาติ" มีคำกล่าวว่

พระกามเทพทรงมีพระลักษณะเป็นมารคา มีพระวิษณุเป็นมิกา และพระองค์เองทรงมีขนูถึง 5 คอก แม้กระทั่งนั้นพระองค์ ก็ยังถูกพระศิวะแผกเผา ใครเล่าจะมีชัยเหนือธรรมชาติได้ นอกจากนี้ "ท่านมีบุญคุณอย่างใหญ่หลวงต่อเราในการนำเราออกจากป่าใหญ่สู่นคร แม้เราจะตอบแทนบุญคุณท่านถึงพันครั้ง เราก็คงไม่หลุดพ้นจากที่นี่" เมื่อพระองค์ ทรงปลอมประโลมเช่นนี้แล้ว ได้ประทานเครื่องประดับต่าง ๆ มีพัศตราภรณ์เป็นต้น แก่เทวทัตตะและทรงปล่อยเขาเป็นอิสระ ฝ่ายเทวทัตตะได้นำราชกุมารมาถวาย พระราชา พระราชาทรงแปลกพระทัยและตรัสถามว่า "ดูก่อนเทวทัตตะ ทำไมท่าน ทำเช่นนั้น?" เทวทัตตะทูลตอบว่า "ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์โปรดศรัทธา พระองค์ ได้ตรัสกลางสภาหลายครั้งว่า "เราจะตอบแทนความช่วยเหลือของเทวทัตตะได้ อย่างไร และแล้วข้าพเจ้าจึงทำเช่นนี้เพื่อจะพิสูจน์พระทัยของพระองค์ ความเชื่อมั่น ในศิวพระองค์ได้บังเกิดขึ้นแล้ว" พระราชาตรัสว่า "ผู้ใดลืมนอุปการคุณของคนอื่น ผู้นั้นเป็นคนต่ำช้า" เทวทัตตะทูลว่า "ข้าแต่พระราชา พระองค์ทรงมีอุปการคุณต่อ ชาวโลกทั้งปวง โดยปราศจากสาเหตุ ค้วยเหตุนี้เอง พระองค์จึงทรงเป็นคนดีใน โลกนี้ นอกจากนี้มีคำกล่าวว่

คนเหล่าใดมีชีวิตอยู่เพื่อทำคุณประโยชน์แก่ผู้อื่น
โดยปราศจากสาเหตุ คนเหล่านั้นเป็นคนดี
เป็นคนมีความสุข เป็นคนฉลาด และเป็นคนทำ
แต่ความดีตลอดเวลา

เมื่อเล่าเรื่องนี้แล้ว ตักตาทินได้ทูลพระราชาว่า "หากว่าพระองค์ทรงช่วยเหลือ ผู้อื่น ทรงมีคุณธรรม และทรงกล้าหาญเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทัมหนึ่งบนสิงหาสน์นี้เถิด" ท้าวโกษะทรงดำรงอยู่ในคุณณียภาพ

จบนิทานเรื่องที่ดี

นิทานเรื่องที่ 5

การหนีเสือปะจระเข้ของคนนำแก้วมณี

ในขณะที่พระราชารจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูตกาหिनอีกตัวหนึ่งทูลว่า "บุคคลผู้มีคุณธรรมเยี่ยงท้าววิกรมมาทิตย์เท่านั้นจึงจะมีสิทธิ์ไค้นั่งบนสิงหาสน์นี้" ท้าวโกษะศรีว่า "คุณก่อนเจ้าทูกาหิน เจ้าจงเล่าเรื่องราวแห่งคุณธรรมของท้าววิกรมมาทิตย์พระองค์นั้น" ทูกาหินทูลว่า "ข้าแต่พระราชฯ ขอพระองค์โปรดคสกับ

ในรัชสมัยของท้าววิกรมมาทิตย์ ครั้งหนึ่งมีพ่ค้าเพชรพลอยคนหนึ่งไค้มาเข้าเฝ้า และได้ถวายแก้วมณีอันหาคามีไค้เม็ดหนึ่งแก่พระราชฯ ฝ่ายพระราชฯ เมื่อทอดพระเนตรเห็นแก้วมณีอันแวววาวยิ่ง ไค้ศรีสเรียกเหล่าช่างตรวจสอบและศรีสว่า "คุณก่อนเหล่าช่างตรวจสอบ พวกท่านจงพิจารณาทูลว่า แก้วมณีเม็ดนี้เป็นอย่างไร เป็นแก้วมณีแท้หรือว่าไม่แท้ แล้วจงศึราคาแก้วมณีเม็ดนี้" เมื่อเหล่าช่างตรวจสอบพิจารณาแก้วมณีนั้นแล้ว ไค้ทูลว่า "ข้าแต่พระราชฯ แก้วมณีนี้หาคามีไค้หากว่าเมื่อไม่รูราคาของแก้วมณีเม็ดนี้แล้วซื้อไปความตกต่ำอย่างใหญ่หลวงจะบังเกิดแก่พวกเรา" เมื่อสคับคำพูดของช่างตรวจสอบเหล่านั้นแล้ว พระราชฯไค้ประทานทรัพย์จำนวนมากแก่พ่ค้าและศรีสว่า "คุณก่อนพ่ค้า ท่านมีแก้วมณีแบบนี้อีกไหม" พ่ค้าทูลตอบว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ ข้าพเจ้าไค้ไค้แก้วมณีแบบนี้มาที่นี้แค่ที่บ้านของข้าพเจ้ามีแก้วมณีแบบนี้อีก 10 เม็ด ถ้าพระองค์ทรงมีพระประสงค์ เมื่อพระองค์ทรงชำระค่าเม็ดมณีเหล่านั้นแล้วพระองค์ก็จะได้รับไป" ทอจากนั้นช่างตรวจสอบเพชรพลอยของพระราชฯไค้ศึราคาแก้วมณีเหล่านั้นเป็นราคาเม็ดละ 6 โกฎทองคำ เมื่อพระราชฯไค้ประทานทองคำจำนวนนั้นไค้แก่พ่ค้าแล้ว โปรดให้ข้าราชการคนหนึ่งที่เป็นที่ไค้วางใจไปกับพ่ค้านั้น และศรีสว่า "คุณก่อนคนนำแก้วมณี เมื่อรับแก้วมณีเหล่านั้นแล้ว ท่านจงกลับมาภายในแปกวันและเราจะไค้รางวัลที่เหมาะสมแก่ท่าน" คนนำแก้วมณีทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ ข้าพเจ้าจะมาเฝ้าเทพบาทของพระองค์ภายในเวลา 8 วัน หากว่าไค้เป็นไปตามนี้แล้ว ข้าพเจ้าขอรับโทษทัณฑ์" เมื่อกล่าวเช่นนั้นแล้ว คนนำแก้วมณีผู้นั้นไค้ไปที่เมืองของพ่ค้าพร้อมกับพ่ค้าผู้นั้น และพ่ค้าไค้ให้แก้วมณี 10 เม็ดเหล่านั้นแก่เขา เมื่อรับแก้วมณีเหล่านั้นมาแล้วเขาก็ไค้เดินทาง

กลับ ระหว่างทางฝนได้ตกหนัก ค่ายเหตุแห่งฝนตกหนักนั้น แม่น้ำสายหนึ่งได้ไหลท่วมทัน
 ทั้ง 2 ฝั่ง ทำให้เขาไม่สามารถข้ามไปฝั่งที่อยู่ไกลออกไปได้ เขาได้พบกับคนแจวเรือ
 จ้างที่ยืนอยู่ที่ฝั่งนั้นว่า "คุณก่อนคนแจวเรือจ้าง ท่านจงนำเราข้ามแม่น้ำนี้" คนแจวเรือจ้าง
 ตอบว่า "คุณก่อนคนเดินทาง วันนี้แม่น้ำได้ไหลท่วมฝั่งเราจะข้ามไปได้อย่างไร อนึ่ง คน
 ฉลาดย่อมหลีกเลี่ยงการข้ามแม่น้ำใหญ่ มีคำกล่าวว่

บุคคลควรหลีกเลี่ยงให้ไกลจากการข้ามแม่น้ำใหญ่
 การ เป็นอริกับมหาบุรุษและการต่อสู้กับชนหมู่มาก
 และอีกบทหนึ่งมีว่า

บุคคลไม่ควรไว้วางใจในกริยาท่าทางของสตรี
 ในฝั่งแม่น้ำที่ท่วมทัน ในความโปรดปรานของ
 พระราชา ในมิตรภาพกับงู และในความรักใคร่
 ของพอค้า"

คนนำแก้วมณีพูดว่า "คุณก่อนคนแจวเรือจ้าง คำพูดของท่านเป็นความจริงที่เกี่ยว แต่ธุรกิจ
 ของข้าพเจ้าสำคัญมาก ธุรกิจที่พิเศษย่อมสำคัญกว่าธุรกิจธรรมดา มีคำกล่าวว่

กฎข้อบังคับพิเศษย่อมสำคัญกว่ากฎข้อบังคับธรรมดา
 และโดยทั่ว ๆ ไป กฎข้อบังคับที่มีมาแต่ดั้งเดิม
 จะต้องถูกยกเลิกในเวลาต่อมา

ค่ายเหตุนี้ การข้ามแม่น้ำของข้าพเจ้าเป็นธุรกิจธรรมดา แต่ราชกิจเป็นธุรกิจสำคัญ"
 คนแจวเรือจ้างถามว่า "ราชกิจอันสำคัญยิ่งนั้นคืออะไร" คนนำแก้วมณีตอบว่า "วันนี้
 เราต้องกลับไปเฝ้าพระราชา และนำแก้วมณี 10 เม็ดนี้ไปค่าย มิฉะนั้นพระราชาจะ
 ลงอาญาเราเพราะเราละเมิดคำสั่ง" คนแจวเรือจ้างพูดว่า "ในบรรดาแก้วมณี
 เหล่านั้นถ้าท่านให้เรา 5 เม็ด เราจะพาท่านข้ามแม่น้ำ" คนนำแก้วมณีจึงให้แก้วมณี
 5 เม็ดแก่คนแจวเรือจ้าง และเมื่อข้ามแม่น้ำแล้วเขาได้กลับไปเฝ้าพระราชาถวาย
 แก้วมณี 5 เม็ดในพระหัตถ์ พระราชาตรัสถามว่า "คุณก่อนคนนำแก้วมณี ทำไมท่าน
 จึงนำแก้วมณีมาเพียง 5 เม็ด ท่านทำอะไรกับแก้วมณีอีก 5 เม็ดที่เหลือ" คนนำแก้วมณี
 หูลตอบว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ ขอพระองค์โปรดสืบ ข้าพระองค์จะเล่าถวาย
 เมื่อข้าพเจ้าออกจากเมืองไปกับพอค้า ข้าพเจ้าได้ไปถึงเมืองของพอค้าและเขาได้ให้

แก้วมณีทั้ง 10 เม็ดแล้ว ข้าพเจ้าได้ออกจากเมืองพร้อมกับแก้วมณีเหล่านั้น ระหว่างทางฝนตกหนักมาก แม่น้ำสายหนึ่งได้ไหลท่วมทันทั้ง 2 ฝั่ง และน้ำที่ตกลงมาใหม่นั้นไหลเชี่ยวมาก เมื่อพิจารณาว่าข้าพเจ้าต้องมาเฝ้าแทบพระบาททั้งสองของพระองค์ ผู้เป็นนายภายใน 8 วัน ข้าพเจ้าจึงให้แก้วมณีแก่คนแจวเรือไป 5 เม็ดเพื่อให้เขาพาข้ามแม่น้ำ ส่วนอีก 5 เม็ดนั้นข้าพเจ้าได้นำมาด้วย เพราะหากว่าข้าพเจ้าไม่กลับมาภายใน 8 วัน พระองค์ผู้เป็นนายจะต้องบังเกิดความทุกข์ขึ้นในพระทัย ด้วยเหตุที่ข้าพเจ้าละเมิดโองการ มีคำกล่าวไว้ว่า

การละเมิดคำสั่งของพระราชา การไม่ให้เกียรติพรหมณ์

และการให้สตรีนอนคนเคียว ถือว่าเป็นการฆ่าโดยปราศจากอาวุธ

เมื่อข้าพเจ้าพิจารณาแล้วเช่นนี้จึงได้ให้แก้วมณี 5 เม็ดไป" เมื่อพระราชาสดับคำพูดของเขาทรงพอพระทัยอย่างยิ่ง จึงประทานแก้วมณี 5 เม็ดที่เหลือแก่คนนำแก้วมณีนั้น"

เมื่อเล่าเรื่องนี้แล้ว ทุกตาเห็นได้ทูลท้าวโกษว่า "ข้าแต่พระราชา ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงมีคุณธรรมและความดีงามเป็นเลิศ หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นนี้ ขอพระองค์ทรงประทับบนสิงหาสน์นี้เถิด" เมื่อพระราชาทรงสดับถ้อยคำนั้น ทรงดำรงอยู่ในคุณณียภาพ

จบนิทานเรื่องที่ทำ

นิทานเรื่องที่ 6

ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงทำให้พราหมณ์ผู้โกหกสมปรารถนา

ในขณะที่พระราชจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกตาทินอีกตัวหนึ่งทูลว่า "ข้าแต่พระราช บุคคลผู้มีคุณธรรมเยี่ยงท้าววิกรมมาทิตย์เท่านั้นจึงจะเหมาะสมที่จะประทับนั่งบนสิงหาสน์" ท้าวโกษะศรีทูลว่า "เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับคุณธรรมของท้าววิกรมมาทิตย์เถิด" ทูกตาทินทูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์โปรดสดับ

เมื่อท้าววิกรมมาทิตย์ครองราชสมบัติอยู่ วันหนึ่งในเดือนจัตมาศในงานฤดูวสันต์ พระองค์เสด็จดำเนินไปสู่ศฤงคารวันเพื่อการ เล่นบันเทิงใจพร้อมด้วยหญิงสาวนางในทั้งปวง ในป่านั้น

เนื่องจากต้นไม้มีขอลเล็กข่อยชุ่มชื้นด้วยสายธารน้ำหวาน
เจรจาโต้ตอบกับเสียงร้องของฝั่งสาวที่บินอยู่เป็นฝูง
อันเสริมแต่งเสียงร้องของนกคุเหว่าซึ่งอยู่ในความเพลิกเพลिन
ลำพองใจ แสดงให้เห็นว่างานเฉลิมฉลองอันยิ่งใหญ่
แห่งเดือนจัตมาศแผ่ไปทั่วทุกแห่ง

และเช่นเดียวกัน

เกสรดอกไม้อันสายลมอ่อน ๆ พัดพาไปจากต้นจันทร์
ไปสัมผัสท้องนภาเบื้องบน กิ่งก้านมะม่วงงคงามแตกหน่อ
อ่อนนุ่มแกว่งไกวด้วยมีปีกฝั่งมาสัมผัส
ได้แต่ความรื่นรมย์ยินดีออกไปทั่ว

ในศฤงคารวันแห่งนั้นงคงามด้วยต้นไม้และดอกไม้บานาพันธุเป็นต้น ในโรงกรีฑาอันอบอวลด้วยกลิ่นหอมบานาชนิด ในสนามที่ปูลาดด้วยจันทร์กานตะที่งามด้วยกำแพงแก้วอินทนิล พระราชาทรงเล่นสำราญเป็นเวลานานกับพวกนางในทั้ง 4 เหล่ามีบัณฑิตเป็นต้น ผู้ตกแต่งร่างกายด้วยเสื้อผ้า ไบพสุ ดอกไม้ และเครื่องประดับที่ไกลกับป่าแห่งนั้น มีที่ประทับของพระเทวีจันทิกา ณ ที่นั้น พรหมจารีคนหนึ่งยืนอยู่ เมื่อเห็นพระราชเสด็จมาจึงคิดในใจว่า "อนิจจา เราว่าเพ็ญทบะมาเพียงแค่นี้ชีวิตถูกใช้ไปอย่างไรจุดหมาย ไม่เคยเสพสุขสักนิคแม้ในความฝัน ความคิดอะไร

อย่างนี้ที่ว่า ภายหลังจากที่ได้ใช้เวลาย่างยากลำบากตลอดชีพแล้ว ย่อมได้เสวยผลของ
การบำเพ็ญพรตเมื่อตายแล้ว บางคนพูดว่า ความสุขเกิดจากสิ่งน่าสัมผัส มีความทุกข์
เจือปนอยู่ด้วย และผู้ที่ฉลาดพึงหลีกเลี่ยง นี่เป็นความคิดของคนโง่ และมีคำกล่าวว่า

ความคิดของคนโง่มีว่า พึงละทิ้งความสุขของบุรุษ
ที่เกิดจากการอยู่ใกล้ชิดกับบรรดาสิ่งน่าสัมผัส
ที่มีความทุกข์เจือปน ใครเล่าที่ปรารถนา
ประโยชน์จักละทิ้งข้าวเปลือกที่อุดม
ด้วยข้าวสารขาวที่เลิศ เพราะมีเปลือกของมันติดอยู่

แม้ช่วยการทำสิ่งยากลำบากยิ่ง บุคคลพึงเสพสุขที่เกิดแก่สตรีอันเป็นสาระของสงสารวิญ
และมีคำกล่าวอีกว่า

ในสงสารวิญอันมีสภาพไร้แก่นสาร สิ่งที่เป็นสาระก็คือ
นางผู้มีนัยน์ตางงามเหมือนตากวาง
นรชนยอมปรารถนาทรัพย์ก็เพื่อนาง
เมื่อละทิ้งนางแล้วเงินมีประโยชน์อะไร
สงสารวิญอันมีสภาพไร้แก่นสาร
สิ่งที่เป็นสาระก็คือนางผู้มีสะโพกสวยงาม
เพราะคิดเช่นนั้นนั่นเทียว พระศิวะจึงมีนาง
ผู้เป็นที่รักเป็นร่างครึ่งหนึ่ง

ขณะที่ท้าววิกรมมาทศย์เสด็จมาถึง ครั้นขอพระราชทานที่ดินผืนหนึ่ง วิวาทกับผู้หญิงคนหนึ่ง
เราจักเป็นผู้มีความสุขในโลก' ครั้นคิดแล้วเช่นนี้ จึงเข้าไปเฝ้าพระราชอาแล้วถวาย
อาศิรวาทดังนี้

"ขอให้การชายพระเนตรของพระนางปารวตีจงคุ้มครองพระองค์
การชายพระเนตรที่ประสานมวลแสงสว่างอันแพรวพราวจากเล็บ
บนหลังมือที่เหมือนอยู่ในท่าน้าวสายขนู
การชายพระเนตรที่ผู้มีลักษณะเหมือนหมุภมรบินวนเวียน
ด้วยปรารถนา เครื่องประดับหูอันเป็นช่อดอกไม้"

ต่อจากนั้นพระราชโอรสโปรดให้พรหมจารีนั้นนั่งบนอาสน์แล้วตรัสว่า "ดูก่อนพราหมณ์ ท่านมาจากไหน" พราหมณ์นั้นทูลว่า "ข้าพเจ้าอยู่ที่นี้และไค้บวงสรวงพระมารดาแห่งโลก 50 ปีมาแล้ว ข้าพเจ้ารับใช้พระเทวีอยู่เนื่องนิตย์ ข้าพเจ้าเป็นพรหมจารี วันนี้ในช่วงสุดท้ายของกลางคืน พระเทวีเสด็จมาหาข้าพเจ้าในฝันแล้วตรัสว่า 'ดูก่อนพราหมณ์ ท่านไค้รับความยากลำบากในการบวงสรวงรับใช้เราเป็นเวลานาน เราพอใจท่าน ทั้งนี้บัดนี้ท่านจงเป็นศฤหส์ เมื่อให้กำเนิดบุตรชายแล้ว ท่านจงปลงใจในโมกษะ ไม่เช่นนั้นความสุขสงบของท่านจะไม่มี' มีคำกล่าวว่

เมื่อชำระหนี้ทั้งสามแล้ว บุคคลพึงตกลงปลงใจในความหลุดพ้น
แต่บุคคลที่มุ่งหมายความหลุดพ้นโดยไม่ชำระหนี้
ยอมตกนรก

เมื่อเป็นนักเรียนแล้วพึงอยู่ครองเรือนเป็นศฤหส์ เมื่อเป็นศฤหส์แล้วพึงเป็นผู้อยู่ในป่า เมื่อเป็นผู้อยู่ในป่าแล้วต่อจากนั้นพึงท่องเที่ยวไป อนึ่ง พระเทวีตรัสในความฝันอย่างนี้ว่า 'เราไค้บอกแก่ท้าววิกรมมาทิตย์ในความฝันแล้ว พระองค์จักทำให้ความปรารถนาของท่านประสบผลสำเร็จ' ทั้งนี้ข้าพเจ้าจึงมาเฝ้าพระองค์" เขาไค้หลอกลวงพระราชโอรส เมื่อพระราชโอรสศับคำพูดนั้นแล้วพระองค์ทรงดำริในพระทัยว่า "เทพเจ้าไม่ไค้มาบอกในความฝัน ชายคนนี้พูดโกหกแน่นอน ทีละ เมื่อเขาเป็นผู้เฝ้ากร่อน เราจะทำให้ความปรารถนาของเขาประสบผลสำเร็จสมบูรณ์ทุกประการ มีคำกล่าวว่

พระเจ้าแผ่นดินเมื่อให้ท่านแก่ผู้เฝ้ากร่อน บุษบาเทวดิงค์
ที่เปล่าเปลือย คุมครองผู้มาขอพึ่งพิงเป็นนิตย์
ยอมไค้รับผลแห่งการทำพิธีอิศวเมษ"

ครั้นครีกครองเช่นนี้แล้ว พระองค์ให้สร้างนครแห่งหนึ่ง ทรงอภิเษกพราหมณ์ผู้นั้นให้ครองนคร แล้วประทานนางงามร่อนนาง ช่างทำลิบเชือก ม้าทำลิบตัว รถสี่ลิบคัน และคนรับใช้ห้าพันคน ให้แก่พราหมณ์ผู้นั้น และให้ชื่อนครนั้นว่า จันฉิกาปุระ ต่อจากนั้นพราหมณ์ผู้นั้นที่มีความปรารถนาสำเร็จบริบูรณ์ไค้ถวายการสกุติแก่พระราชโอรส พระราชาจึงเสด็จกลับพระนครของพระองค์

เมื่อเล่านิทานเรื่องนี้แล้ว ผู้กตาคินทูลพระราชว่า "ข้าแต่พระราช
หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นนี้ ขอพระองค์ประทับนั่งบนสิงหასันนี้เถิด" พระราช
ทรงดำรงอยู่ในคุณธิยภาพ

จบนิทานเรื่องทีหก

นิทานเรื่องที่ 7

ท้าววิกรมมาติศย์ทรงช่วยชุบชีวิตร่างที่ไร้ศีรษะสองร่าง

ในขณะที่พระราชาก็ประทับนั่งบนสิงหาสน์ในเวลาฤกษ์ก็อีกครั้งหนึ่งนั้น
 ต่อกทาคินอีกตัวหนึ่งพูดว่า "ข้าแต่พระราช ผู้มีคุณธรรมและความกล้าหาญเยี่ยง
 ท้าววิกรมมาติศย์เท่านั้น เป็นผู้เหมาะสมที่จะประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" พระราชาทศว่า
 "จงเล่าเรื่องราวคุณธรรมของพระองค์" ต่อกทาคินพูดว่า "ข้าแต่พระราช
 ขอพระองค์โปรดสดับ

ในรัชสมัยของท้าววิกรมมาติศย์ ประชาชนทั้งหลายต่างมีความสุข ในโลกนี้
 ไม่มีความยากลำบากยุ่งยากอันเกิดจากคนชั่ว ประชาชนล้วนประพฤติดี พวกพราหมณ์
 ศึกษาเล่าเรียนพระเวท ปวงศาสตร์ ปฏิบัติหน้าที่ของตน และยินดีในหน้าที่การงาน
 ทั้ง 6 อย่าง วรณะทั้งปวงต่างเกรงกลัวบาป ยินดีในชื่อเสียง ปรรณนาที่จะช่วย
 เหลือผู้อื่น พอใจในความสัตย์ เกลียดชังความโลภ รังเกียจการให้ร้ายผู้อื่น เมตตา
 คอลิ่งมีชีวิต ภักดีต่อพระพรเมศวร มีร่างกายปราศจากมลทิน พิจารณาถึงสิ่งที่ถาวร
 และไม่ถาวร ตระหนักถึงโลกหน้า พுகแต่ความจริง รักษาคำพูดอย่างมั่นคง ตั้งอยู่
 ในคุณธรรม ชาวโลกทั้งปวงเป็นผู้มีความปรารถนาดี มีใจบริสุทธิ์อยู่อย่างมีความสุข
 ค้ำชูบารมีของพระราช ในเมืองนั้นมีพ่อค้าคนหนึ่งชื่อว่า ชนิต เขาเป็นคนร่ำรวย
 อย่างเหลือล้น วัตถุอันใดที่บุคคลปรารถนาจะได้ บุคคลยอมหาได้ ณ บ้านพ่อค้าผู้นั้น
 นั้นเทียว ความคิดเรื่องความไม่เที่ยงแท้ในสรรพสิ่งใดเกิดขึ้นในใจของพ่อค้าผู้นี้
 ผู้เป็นแหล่งแห่งความร่ำรวยทั้งหมดดังนี้ "ก็อะไรเล่า 'สังสารวัฏ' นี้ไร้แก่นสาร
 แม้ทรัพย์สินสมบัติ เป็นเพียงกองวัสดุที่ไม่เที่ยงแท้ถาวร

จงรู้เถิดว่า การอยู่ร่วมกับผู้เป็นที่รักเป็นเสมือนวิมานในอากาศ
 ความเยาว์วัยก็ดี ทรัพย์สินสมบัติก็ดี เสมอด้วยหมู่เมฆ
 หมู่ญาติ บุตร และร่างกายเป็นต้น ไม่คงที่เหมือนฟ้าแลบ
 ความเป็นไปของสังสารวัฏมิอยู่ชั่วขณะหนึ่ง

นอกจากนี้

การฟังพากย์ การไม่ฟังพากย์ เป็นรากฐานแห่งสัมพันธภาพ
 ของมนุษย์ ภรรยาที่คุ้นเคยชั่วขณะเป็นประตูไปสู่

ความเค็ร^๑รอน^๑ทั้งปวง ข้าแต่ท่านผู้^๑องการ^๑ที่^๑ฟัง
 จงพิจารณาใ^๑ครครว^๑ญ^๑เด^๑ก บุ^๑ตร^๑ก็^๑เป็น^๑ค^๑ศ^๑ร^๑
 จงสละ^๑สิ่ง^๑ทั้ง^๑หม^๑ค^๑นี้ จงประ^๑พ^๑ต^๑ค^๑บ^๑ร^๑ิ^๑ท^๑ิ^๑ช^๑ร^๑ร^๑ม^๑
 อันปรา^๑ศ^๑จาก^๑ม^๑ล^๑ห^๑ิน^๑เด^๑ก

เพราะว่า^๑ช^๑ร^๑ร^๑ม^๑น^๑ั้น^๑แ^๑ห^๑ละ^๑คือ^๑ที่^๑ฟ^๑ัง^๑ของ^๑ผู้^๑อยู่^๑ใน^๑สัง^๑ส^๑าร^๑ว^๑ิ^๑ญ^๑ ก^๑็^๑ม^๑ี^๑ค^๑ำ^๑ก^๑ล^๑ำ^๑ว^๑่า
 ช^๑ร^๑ร^๑ม^๑ที่^๑เ^๑า^๑ร^๑ัก^๑ษ^๑า^๑ไ^๑ว^๑้^๑แล้ว^๑ย^๑่อ^๑ม^๑ร^๑ัก^๑ษ^๑า^๑เ^๑า ช^๑ร^๑ร^๑ม^๑ที่^๑เ^๑า^๑ท^๑ำ^๑ล^๑าย
 ไป^๑แล้ว^๑ย^๑่อ^๑ม^๑ท^๑ำ^๑ล^๑าย^๑สิ่ง^๑มี^๑ชี^๑วิ^๑ต^๑ไ^๑ค^๑ย^๑แ^๑ท^๑้^๑ ไม่^๑ฟ^๑ัง^๑ท^๑ำ^๑ล^๑าย^๑ช^๑ร^๑ร^๑ม^๑
 เพราะ^๑ช^๑ร^๑ร^๑ม^๑เ^๑า^๑น^๑ั้น^๑เป็น^๑ที่^๑ฟ^๑ัง^๑ของ^๑ผู้^๑อยู่^๑ใน^๑สัง^๑ส^๑าร^๑ว^๑ิ^๑ญ^๑ไ^๑ค^๑ย^๑ประ^๑ก^๑าร^๑ท^๑ัง^๑ป^๑วง^๑
 ช^๑ร^๑ร^๑ม^๑ย^๑ัง^๑ให้^๑บุ^๑ค^๑ค^๑ล^๑ไ^๑ด้^๑รับ^๑แ^๑ม^๑ค^๑ำ^๑แ^๑ห^๑่ง^๑ที่^๑ม^๑ร^๑ร^๑ค^๑า^๑ไ^๑ย^๑ค^๑ิ^๑เพ^๑ง^๑จ^๑ิต^๑เ^๑้า^๑ถ^๑ิง^๑
 น^๑อ^๑ก^๑จาก^๑ช^๑ร^๑ร^๑ม^๑ย^๑่อ^๑ม^๑ไม่^๑มี^๑เ^๑ื่อ^๑น^๑อ^๑ี^๑ก^๑ ไม่^๑ป^๑ร^๑าก^๑ก^๑ุ^๑ญ^๑มี^๑ค^๑ว^๑าม^๑สุ^๑ข^๑
 และ^๑ผู้^๑มี^๑ค^๑ว^๑าม^๑รู้^๑ น^๑อ^๑ก^๑จาก^๑ผู้^๑ประ^๑พ^๑ต^๑ิ^๑ช^๑ร^๑ร^๑ม^๑

ช^๑ร^๑ร^๑ม^๑ส^๑าม^๑ารถ^๑สร^๑้าง^๑ค^๑ว^๑าม^๑สุ^๑ข^๑อัน^๑เป็น^๑ส^๑าร^๑ะ^๑ส^๑ำ^๑ค^๑ัญ^๑แ^๑ห^๑่ง^๑เ^๑ื่อ^๑ง^๑พ^๑ญ^๑า^๑น^๑าค^๑
 ช^๑ร^๑ร^๑ม^๑เป็น^๑ค^๑ว^๑าม^๑บ^๑ิ^๑ต^๑ิ^๑ย^๑ิน^๑ค^๑ิ^๑ที่^๑ไ^๑พ^๑บุ^๑ล^๑ย^๑์^๑ใน^๑โล^๑ก^๑ม^๑น^๑ุ^๑ษ^๑ย์^๑ที่^๑ผู้^๑ป^๑ร^๑าร^๑ถ^๑น^๑ำ^๑มัน^๑
 ส^๑าม^๑ารถ^๑ม^๑ร^๑ร^๑ดู^๑ถ^๑ิง^๑ไ^๑ด้^๑ ช^๑ร^๑ร^๑ม^๑เป็น^๑แ^๑ห^๑ล^๑่ง^๑เก^๑ิ^๑ต^๑ของ^๑ค^๑ว^๑าม^๑บ^๑ัน^๑เ^๑ิง^๑สุ^๑ข^๑
 อัน^๑ไม่^๑มี^๑ที่^๑ล^๑ิ้น^๑สุ^๑ก^๑ใน^๑เ^๑ื่อ^๑ง^๑ส^๑ว^๑ร^๑ร^๑ค^๑ ช^๑ร^๑ร^๑ม^๑มี^๑ไ^๑ช^๑หรือ^๑ที่^๑เ^๑ิ^๑ก^๑ไ^๑อ^๑ก^๑าส^๑
 อัน^๑เ^๑ห^๑มา^๑ะ^๑สม^๑ให้^๑ไ^๑ค^๑อยู่^๑ร^๑วม^๑กับ^๑หญิง^๑ส^๑าว^๑คือ^๑ค^๑ว^๑าม^๑หล^๑ก^๑พ^๑ัน

ก^๑็^๑น^๑ั้น^๑ ค^๑ณ^๑ล^๑า^๑ค^๑ฟ^๑ัง^๑ให้^๑ท^๑ร^๑พ^๑ย์^๑ที่^๑เ^๑า^๑ห^๑า^๑ไ^๑ว^๑้^๑ไ^๑ด้^๑เ^๑ื่อ^๑การ^๑ส^๑ัง^๑สม^๑ค^๑ว^๑าม^๑ค^๑ิ^๑ ท^๑ร^๑พ^๑ย์^๑ที่^๑ให้^๑แ^๑ก^๑เ^๑น^๑ค^๑ิ^๑ย^๑่อ^๑ม^๑
 เ^๑ื่อ^๑ม^๑พ^๑ูน^๑ ก^๑็^๑ค^๑ำ^๑ก^๑ล^๑ำ^๑ว^๑่า^๑

ท^๑ร^๑พ^๑ย์^๑สม^๑บ^๑ิ^๑ต^๑ิ^๑ที่^๑ให้^๑แ^๑ก^๑เ^๑น^๑ค^๑ิ^๑เล^๑ิ^๑ศ^๑ย^๑่อ^๑ม^๑ไ^๑ค^๑ุ^๑ณ^๑ค^๑ว^๑าม^๑ค^๑ิ^๑อ^๑ีก^๑อัน^๑ห^๑น^๑ึง^๑
 จาก^๑ผู้^๑รับ^๑เส^๑มี^๑อ^๑น^๑ห^๑ย^๑ค^๑น^๑ำ^๑ของ^๑เ^๑ม^๑พ^๑ที่^๑ค^๑ก^๑อยู่^๑ใน^๑เบ^๑ส^๑ี^๑อ^๑ก^๑ห^๑อย^๑ใน^๑ทะ^๑เล^๑
 อัน^๑กล^๑าย^๑เป็น^๑ไ^๑ช^๑ม^๑ก^๑

และ^๑ก^๑็^๑ซ^๑้อ^๑ค^๑ว^๑าม^๑ที่^๑ว^๑่า^๑

เส^๑มี^๑อ^๑น^๑เ^๑ม^๑ล^๑ิ^๑ค^๑เล^๑็ก^๑ ๆ^๑ ของ^๑ค^๑ัน^๑ไ^๑ท^๑ร^๑ที่^๑ค^๑ก^๑อยู่^๑ใน^๑ค^๑ิ^๑น^๑ค^๑ิ^๑และ^๑อ^๑ุ^๑ค^๑ม^๑สม^๑บ^๑ุ^๑ร^๑ณ^๑
 ย^๑่อ^๑ม^๑แ^๑่^๑ช^๑ย^๑าย^๑ไป^๑อ^๑ย^๑่าง^๑ก^๑ว^๑ำ^๑ช^๑ว^๑ำ^๑ง^๑ เช่น^๑เ^๑ื่อ^๑ว^๑กับ^๑ท^๑าน^๑
 ที่^๑ให้^๑แ^๑ก^๑ผู้^๑เ^๑ห^๑มา^๑ะ^๑สม^๑อ^๑ย^๑่าง^๑ย^๑ิ่ง^๑

ครั้งพิจารณาอย่างนี้แล้วหลายครั้ง เขาได้เชื่อเชิญพราหมณ์โศครยะทั้งหลาย และเมื่อได้ฟังเรื่องทานทั้งหลายเป็นต้นว่าการให้โค การให้แผ่นดิน การให้ลูกสาว การให้ความรู้ การให้อาหารและการให้น้ำอันปรากฏในชมพูทนานที่เขมหรือพรรณนาไว้แล้ว เขาได้ให้ทานทั้งหลายแก่คนที่เหมาะสม เมื่อเป็นผู้มีจิตใจที่บริสุทธิ์แล้วเขาได้พิจารณาอีกว่า "พรตและการให้ทานเป็นต้นที่ได้บำเพ็ญแล้ว จะมีผลก็ต่อเมื่อเราเดินทางไปเมืองทวาราวดีและเยี่ยมพระกฤษณะ" เมื่อใคร่ครองแล้วเช่นนี้ก็เดินทางไปเมืองทวาราวดี เมื่อไปถึงริมฝั่งมหาสมุทร เขาได้เรียกคนเรือมา ให้สมบัติจำนวนมากแก่เขาและพาคนทั้งหลายเช่น ภิกษุ โยคี คนต่างเมือง คนอนาถา เป็นต้นลงเรือ ชนได้พูดคุยอย่างพึงพอใจและสนทนาเกี่ยวกับธรรมะกับพวกเขา ในขณะที่เดินทางอยู่ เขาเห็นภูเขาลูกเล็ก ๆ ลูกหนึ่งอยู่กลางทะเล บนภูเขานั้นมีเทวดาใหญ่เทวดาเล็กหนึ่ง เขาได้เข้าไปในเทวดานั้นและกราบไหว้บูชาพระเทพี พระภูวนเศร์พระผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินด้วยเครื่องสักการะ 16 ชนิดเช่นเครื่องหอมและดอกไม้ ขณะที่เขาทอดสายตาไปทางซ้ายของพระเทพี เขาเห็นบุรุษและสตรีหัวชากุหนึ่ง และเห็นอักษรจารึกอยู่บนกำแพงที่ค้ำอยู่เบื้องหน้าว่า 'ผู้ใดมีอุปการคุณต่อผู้อื่น เพียบพร้อมด้วย ความกล้าหาญมั่นคงอย่างยิ่งได้แสดงความเคารพพระภูวนเศร์ด้วยเลือกจากลำคอของตน เมื่อนั้นบุรุษและสตรีคู่นี้จะมีชีวิต' เมื่ออ่านจารึกนี้แล้ว ชนรู้สึกประหลาดใจ เขากลับไปลงเรืออีกครั้งหนึ่ง เมื่อไปถึงเมืองทวาราวดี เขาได้เยี่ยมเยียนพระกฤษณะ แสดงความเคารพและสรรเสริญว่า

การแสดงความเคารพพระกฤษณะแม้เพียง ครั้งเดียว
มีค่าเท่ากับการทำศน์ให้บริสุทธิ์หลังจากได้ทำพิธี
อัศวเมธ 10 ครั้ง และผู้ที่ทำพิธีอัศวเมธ 10 ครั้ง
ยังต้องเกิดอีก แต่ผู้ที่แสดงความเคารพ
พระกฤษณะไม่มีการเกิดอีก

เมื่อสกุติเช่นนี้แล้ว เขาได้บูชาพระศรีกฤษณะด้วยเครื่องบูชา 16 อย่างและเขาได้ถวายสิ่งของแปลกใหม่ที่เขานำมาถวายแก่พระกฤษณะ หลังจากที่ได้พำนัก ณ ที่นั้นเป็นเวลา 3 วันแล้วเขาได้กลับไปเมืองของตน ในเวลาเช้าเขาตกทายพวกญาติด้วยของขวัญจากพระกฤษณะ และได้นำสิ่งของแปลกใหม่บางอย่างไปเฝ้าพระราชามีคำกล่าวว่

นิทานเรื่องที่ 8

ท้าววิกรมมาทิตยทรงทำให้น้ำเต็มสระ

ในขณะที่พระราชจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกตาทินอีกตัวหนึ่ง
ทูลว่า "ข้าแต่พระราช หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเยี่ยงท้าววิกรมมาทิตย ขอ
พระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้เถิด" ท้าวโกษะตรัสว่า "เจ้าจงเล่าเรื่อง
คุณธรรมของพระองค์เถิด" นางทูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์โปรดสดับ

จากปากของจากรบรุษ ท้าววิกรมมาทิตยทรงรู้เรื่องราวทั้งปวงเช่นเรื่อง
ตื่นเต้นเร้าใจอันเต็มไปด้วยความเพลิกเพลิดและความมหัศจรรย์นานาชนิดที่เกิดขึ้น
ณ ที่ต่าง ๆ บนโลก มีคำกล่าวว่

วิรูควัยกลืน พราหมณ์รูควัยพระเวท
พระราชารูควัยจากรบรุษ
คนทั้งหลายรูควัยตาทั้งสอง

ข้าแต่พระราช ขอพระองค์สดับ บุคคลผู้ใดเป็นพระราชาบุคคลผู้นั้นพึงรู้สภาพความ
เป็นอยู่ของประชาชน พึงรู้ความคิดของเขา พึงปกปักรักษาประชาชนอย่างดีที่สุด
พึงลงโทษคนชั่ว พึงคุ้มครองรักษาคนดี พึงหาทรัพย์สมบัติด้วยวิธีที่ถูกต้อง พึงประพฤติ
ปฏิบัติต่อคู่ความด้วยคุณธรรม สิ่งเหล่านี้เป็นบัญญัติอันยิ่งใหญ่ 5 ประการของพระราช
และมีคำกล่าวว่

การลงโทษคนชั่ว การยกย่องบูชาคนดี
การเพิ่มพูนทรัพย์สินค้าด้วยวิธีการที่ถูกต้อง
การให้ความยุติธรรมแก่คู่ความ
และการรักษาราชอาณาจักร
ทั้ง 5 อย่างนี้คือบัญญัติของพระราช

นอกจากนี้

มีประโยชน์อะไรที่พระราชามวงสรวงบูชาเทพเจ้า
แต่กคชี่ประชาชน การบูชาเทพเจ้า
การสวดบริกรรม และการบูชายัญของพระราช

อยู่ที่ไม่มีกรหลังน้ำตาในอาณาจักร

ครั้งนี้เมื่อท้าววิกรมมาทิตย์ครองราชย์อยู่นั้น ครึ่งหนึ่งจاربรูขึงหลายผู้ท่องเที่ยวไปทั่วแผ่นดินได้กลับมาเข้าเฝ้าพระราชและทูลพระราชเมื่อถูกถามว่า "ข้าแต่พระราช ในดินแดนแคชเมียร์มีพ่อค้าคนหนึ่งบริบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติมากมาย พ่อค้านั้นได้ให้คนขุดสระน้ำสระหนึ่งกว้าง 5 โกศ กลางสระน้ำนั้นเขาได้สร้างเทวาลัยของพระนารายณ์ ประทับไสยาสน์อยู่ในน้ำ แต่ไม่มีน้ำขังอยู่ในสระนั้น พ่อค้าได้เชิญให้พราหมณ์ทั้งหลาย ทำพิธีบวงสรวง 4 อย่าง เช่น พิธีสงวน้ำอุทิศให้พระวรุณผู้บันดาลให้น้ำเกิดมีขึ้น แม้น้ำขังนั้นยังไม่มีน้ำ ด้วยเหตุนี้พ่อค้าผู้นั้นจึงเสระโศก เขาได้นั่งที่ริมขอบสระน้ำนั้น ทุกวันและถอนใจรำพึงว่า "อนิจจา น้ำไม่มีขังอยู่เลยไม่ว่าด้วยกลวิธีใด การลงแรง เป็นไปอย่างเปล่าประโยชน์" วันหนึ่งขณะที่พ่อค้านั่งอยู่ที่ริมขอบสระน้ำนั้น มีเสียงของเทวดาคังมาจากท้องฟ้าว่า "คุณกอนบุตรนายวานิช ท่านถอนใจทำไม เมื่อใดที่พระมสระน้ำนี้ด้วยเลือกจากคอกของบรูษผู้ประกอบด้วยลักษณะที่ดี 32 ประการ เมื่อนั้นจะมีน้ำบริสุทธิ์เกิดขึ้นไม่เป็นอื่น" เมื่อได้ฟังคำพูดนั้น พ่อค้าจึงให้สร้างโรงอาหารหลังใหญ่ที่ริมสระน้ำ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้นได้มารวมกันเพื่อกินอาหารที่โรงอาหารนั้น ผู้ตรวจราชการที่ยืนอยู่ ณ ที่นั้นได้พูดต่อหน้าชาวเมืองอย่างนี้ว่า 'ผู้ใดก็ตามที่ปะพระมสระน้ำนี้ด้วยโลหิตจากคอกของตนจะได้รับทองคำหนัก 100 ภาระ' แมคนเหล่านั้นได้ยินคำพูดของเขาก็ไม่มีใครตกลงกระทำการรุนแรงนั้น ข้าพเจ้าได้เห็นเรื่องแปลกอย่างนี้"

เมื่อท้าววิกรมมาทิตย์สดับถ้อยคำของจاربรูษเหล่านั้น พระองค์ได้เสด็จไปสถานที่นั้น ทรงเห็นสระน้ำกว้างใหญ่ที่น้ำรินรมย์อย่างยิ่งและปราสาทใหญ่โตของพระวิษณุผู้ประทับนอนอยู่ในน้ำ ทรงประหลาดใจและทรงใคร่ครวญในพระทัยว่า "หากว่า เราปะพระมสระน้ำนี้ด้วยเลือกจากคอกของเรา สระน้ำนี้จักมีน้ำเต็มบริบูรณ์ เราควรช่วยเหลือชาวโลกทั้งมวล ร่างกายของเรานี้แม้จะอยู่ได้ถึง 100 ปีก็ตาม จักพินาศสิ้นไป ด้วยเหตุนี้มหาบรูษไม่ควรผูกพันกับร่างกายของตน แต่ควรให้ร่างกายของตนเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น มีคำกล่าวว่

แม้บุคคลจะมีชีวิตอยู่ถึง 100 ปี

เขาย่อมพินาศอย่างสิ้นเชิงโดยที่นอนเตียง

บุคคลที่ไม่ผูกพันกับร่างกายอันมีแนวโน้มที่จะรับความวิบัติได้ง่าย
เป็นที่น่าทึ่งนักแต่เพียงอย่างเดียวในโลกทั้งปวง
ยอมเป็นแสงสว่างของโลก

ยิ่งกว่านั้น

ร่างกายของมนุษย์ถูกโรคร้ายเข้าเบียดเบียนเสมอ
เป็นเรือนแห่งความโศกเศร้าเสมอ
ทรงคือร่างของมนุษย์ยอมเข้าถึงความแตกดับเสมอ
ผู้ประกอบกรรมดีที่สละประโยชน์ตนและร่างกาย
อันไร้ความหมายยอมได้รับผลดีของชีวิต

เมื่อทรงไคร้ทรงเองเช่นนี้แล้ว พระองค์ได้เสด็จเข้าไปในปราสาทที่อยู่เบื้องหน้า ทรง
บูชาพระวิษณุผู้ประทับนอนอยู่ในน้ำ ทรงนมัสการและตรัสว่า "ข้าแต่เทพเจ้าแห่งน้ำ
เมื่อพระองค์ทรงปรารถนาเลือกจากคอกของบุรุษผู้ประกอบด้วยลักษณะที่ดี 32 ประการ
ดังนั้นขอพระองค์พอพระทัยเลือกจากคอกของข้าพเจ้าเถิด ขอพระองค์ได้โปรดให้สร
รน้ำนี้มีน้ำบริบูรณ์เถิด" เมื่อพระองค์ตรัสเช่นนี้แล้ว ทรงวางคานไว้ที่พระศอ ในขณะที่
นั้นเทพเจ้าได้ยี่คานไว้และตรัสว่า "ดูก่อนท่านผู้กล้าหาญ เราพอใจท่านแล้ว ท่าน
จงเลือกพรเถิด" พระราชาทูลว่า "หากว่าพระองค์ทรงพอพระทัยข้าพเจ้า ขอ
พระองค์ได้โปรดให้สรรน้ำนี้มีน้ำบริบูรณ์เถิด" เทพเจ้าได้ตรัสอีกว่า "ข้าแต่พระราชา
ผู้เจริญ ท่านจงออกไปจากสถานที่นี้อย่างรวดเร็ว เมื่อท่านหันไปอยู่ข้างหลัง สรรรน้ำจะ
มีน้ำเต็มบริบูรณ์" เมื่อพระราชาสดับเช่นนั้น พระองค์ได้เสด็จไปสู่ขอบสรรน้ำอย่าง
รวดเร็วและสรรน้ำนั้นมีน้ำบริบูรณ์ ท้าววิกรมทิตยจึงเสด็จกลับนครของพระองค์"

เมื่อเล่านิทานเรื่องนี้แล้ว ทุกคานินทูลท้าวโกษะว่า "ข้าแต่พระราชา
หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรม เช่นความมีใจดี การช่วยเหลือผู้อื่น ความกล้าหาญ
อย่างเยี่ยมยอด ขอพระองค์ได้โปรดประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้เถิด"

จบนิทานเรื่องที่แปด

นิทานเรื่องที่ 9

นางคนิกาดูเคื่อคร่อนเพราะรากษส

ในขณะที่พระราชเสด็จขึ้นประทับบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกตาหินอีก
ตัวหนึ่งพูดว่า "ข้าแต่พระราช บุคคลผู้มีความกล้าหาญอันเป็นคุณธรรมของท้าว
วิกรมชาติยศเท่านั้นที่สมควรประทับบนสิงหาสน์นี้" ท้าวโกชะตรัสว่า "เจ้าจงเล่าเรื่อง
คุณธรรมของพระองค์" นางพูดว่า

ในรัชสมัยของท้าววิกรมชาติยศนั้น มีภักฎิเป็นมนตรี โควินทะเป็นอุปมนตรี
จันทรเป็นเสนาบดี ทริวิกรมเป็นบุโรหิต ทริวิกรมมีบุตรคนหนึ่งชื่อกมลลากร เมื่อเขา
รับประทานข้าวเหนยและตักแกงกายด้วยเสื่อผ้าและเครื่องประดับรวมทั้งใบพลูแล้ว เขา
จะแสวงหาความสุขจากสิ่งอันน่าพึงใจ เนื่องจากบิดาทรมใจ วันหนึ่งบิดาพูดว่า
"นี่แน่ะกมลลากร เจ้าเกิดเป็นพราหมณ์ เจ้าจะประพฤติตนตามความพอใจเช่นนี้ได้
อย่างไร วิญญาณนี้เกิดในครรรค์ต่าง ๆ ถึง 100ชาติ ได้เกิดเป็นมนุษย์ก็ด้วยอำนาจ
แห่งกรรมดี การได้เกิดในสกุลพราหมณ์ก็ด้วยบุญอันยิ่งใหญ่ เจ้าเกิดเป็นพราหมณ์แต่
ประพฤติปฏิบัติคนไม่ดี เจ้าไปนอกบ้านตลอดเวลาและกลับบ้านเฉพาะเวลารับประทาน
อาหารเท่านั้น เจ้าทำสิ่งไม่เหมาะสม อนึ่ง นี่เป็นเวลาศึกษาเล่าเรียน หากว่าเจ้า
ไม่ศึกษาเล่าเรียนในเวลานี้ ต่อไปภายหน้าเจ้าจะเคื่อคร่อนอย่างยิ่ง มีคำกล่าวว่

ผู้ใดเป็นผู้ปราศจากความคิดเพราะเยาว์วัย ปวดร้าวใจเพราะความรัก
ผู้นั้นทำลายร่างกายเป็นที่คู่มิ้นในยามแก่ชรา เสมือนคอกบัวในฤดูหนาว
ดังคำที่ว่า

ผู้ใดไม่มีวิชาความรู้ ไม่บำเพ็ญศบะ ไม่ให้ทาน ไม่รักษาศีล
และไม่มีธรรมะ ผู้นั้นเป็นภาระของแผ่นดิน และท้องเที่ยว
ในโลกมนุษย์เสมือนสัตว์ในรูปของมนุษย์

ในสังสารวัฏนี้ เครื่องประดับของมนุษย์ที่สูงกว่าความรู้นั้นย่อมไม่มี ดังคำกล่าวที่ว่า

ความรู้เป็นความมั่งคั่งที่แท้จริงของมนุษย์ เป็นทรัพย์สมบัติ
ที่เก็บซ่อนไว้ ความรู้ก่อให้เกิดความรื่นเริง ความรุ่งเรือง
และก่อให้เกิดความสุข ความรู้เป็นครุของครุทั้งหลาย

ความรู้ เป็นเพื่อนในการ เดินทางต่างแดน
 ความรู้ เป็นเทพเจ้าสูงสุด ในหมู่พระราชา
 ความรู้ ใ้รับการยกย่องมิใช่ทรัพย์สินสมบัติ
 และผู้ไม่มีความรู้ คือปศุสัตว์

นอกจากนี้

ประโยชน์อะไร กับตัวตระกูลใหญ่หากไร้ความรู้
 แม้จะเกิดในสกุลที่ต่ำต้อยแต่มีความรู้
 ก็เป็นที่นับถือของโลกทั้งสาม

ณะลูกเอ๋ย ในขณะที่พ่อยังมีชีวิตอยู่ เจ้าควร ศึกษาหาความรู้ เพราะความรู้ที่เจ้าศึกษา
 จะทำหน้าที่ของเพื่อนทั้งหมดของเจ้าตลอดไป มีคำกล่าววว่า

ความรู้ ย่อมปกปักรักษา เสมือนมารดา และย่อมสั่งสอน
 สิ่งที่ดี เป็นประโยชน์ เสมือนบิดา ความรู้ย่อมทำให้เรา
 ยินดีปรีดา โดยขจัดความเศร้าโศก เสมือนภรรยา
 ความรู้ ทำให้ชื่อเสียงขจร ขยายทั่วทุกทิศทุกทาง
 และทำให้ทรัพย์สินสมบัติเพิ่มพูน แท้จริงความรู้
 ทำหน้าที่ทั้งปวงของเพื่อน"

หลังจากที่ได้ฟังคำพูดของบิดา กมลางกร สำนึกผิดและพูดกับบิดาว่า "เมื่อลูกเป็นผู้
 รบรูแล้ว ลูกจะกลับมาเยี่ยมคุณพ่อ" เมื่อกล่าวเช่นนี้แล้ว เขาได้เดินทางไปแคว้น
 แคนเมียร์ ณ ที่นั้นเขาได้ไปที่สำนักของอาจารย์ชื่อ จันทร เมธาภิภักฐะ เขาได้ทอศตัว
 กราบคุจไม้เท้าและพูดว่า "ข้าแต่ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าเป็นคนโง่ ข้าพเจ้าได้ยิน
 ชื่อเสียงของท่านจึงเดินทางมาเพื่อศึกษาหาความรู้ เมื่อท่านเมตตาข้าพเจ้าแล้ว
 ขอท่านอาจารย์สั่งสอนวิชาความรู้ที่มีอยู่ให้ข้าพเจ้าด้วย" เมื่อกล่าวเช่นนี้แล้ว เขา
 ได้ทอศตัวกราบคุจไม้เท้าอีกครั้งหนึ่ง อาจารย์ตกลงรับเขาเป็นศิษย์และเขา
 ได้ปฏิบัติตามอาจารย์ทั้งกลางวันและกลางคืน มีคำกล่าววว่า

บุคคลย่อมไ้รับความรู้ โดยการ เชื่อฟังครู
 หรือด้วยเงินจำนวนมาก
 หรือด้วยความรู้อื่น ไม่มีวิธีที่ 4

กมลลากร ได้ปฏิบัติตามคำสอนของอาจารย์ เช่นนี้เป็นเวลายาวนาน อยู่มาวันหนึ่งอาจารย์เมตตากมลลากร ได้สั่งสอนมนตร์พระสรวิศคีแห่งความสำเร็จให้แก่เขา ด้วยคำสั่งสอนนั้น กมลลากร เป็นผู้รอบรู้ ได้รับอนุญาตจากอาจารย์กลับไปบ้านเมืองของตน ในระหว่างทาง เขาได้เดินทางถึงเมืองกาญจิจิ ณ เมืองนั้นมีท้าวทนต์เสนาเป็นพระราชา มีหญิงสาวคนหนึ่งชื่อนรโมหิณีอาศัยอยู่ ณ ที่นั้น นางงคงวามเป็นหนึ่งใน ผู้ใดใคร่แลเห็นนางเขาจะถูกทรมานเจ็บป่วย เพราะความรักและอยู่ในสภาพท้อถอย แต่ผู้ที่นอนกับนางเพื่อร่วมอภิรมย์ จะถูกรากษสตนหนึ่งที่อาศัยอยู่ที่ภูเขาวินชัยคัม เลือคเขาแล้ว เขาก็เสียชีวิต เมื่อกมลลากร ได้พบเห็นเรื่องแปลกประหลาดนี้แล้ว เขาได้เดินทางกลับเมืองของตน บิคา มารคาเป็นต้น เห็นกมลลากรกลับมาจึงจ้จ้งงานเลี้ยงครั้งใหญ่ขึ้น ในวันที่สองกมลลากรได้เข้าเฝ้าพระราชา พร้อมกับบิคาของตน ได้แสดงความเชี่ยวชาญในศิลปะของตนและถวายพระพรพระราชาว่า

ผู้ที่เป็นเจ้าของความเป็นมงคลเป็นผู้ที่ดูแลรักษาน้ำผึ้ง
ที่แฝงอยู่ในคอกบัวสีขาว เป็นผู้ดูแลรักษาสวรรค์
ขอได้ประทานความเป็นมงคลแก่ท่าน

พระราชาจึงได้ประทานเสื้อผ้าเป็นต้นและตรัสถามว่า "ดูก่อนกมลลากร ท่านเห็นอะไรอะไร ในดินแดนที่ท่านไปมา" กมลลากรทูลว่า "ข้าแต่ฝ่าฝ้ามเป็นผู้เจริญ ในดินแดนนั้น ข้าพเจ้า มิได้เห็นสิ่งใดเลย แต่ในขณะที่เดินทางกลับข้าพเจ้าได้เห็นเรื่องแปลกซึ่งไม่เคยเห็นมาก่อนเรื่องหนึ่งในเมืองกาญจิจิ" พระราชาตรัสถามว่า "ท่านได้เห็นอะไรจงเล่ามาเถิด" กมลลากรกราบทูลว่า " ณ เมืองกาญจิจินั้นมีหญิงสาวคนหนึ่งชื่อนรโมหิณี ชายผู้ใดแลเห็นนางเขาจะอยู่ในสภาพคลุ้มคลั่ง หากว่าใครนอนกับนาง รากษสตนหนึ่งที่อาศัยอยู่ที่ภูเขาวินชัย จะมาคัม เลือคของเขา ต่อจากนั้นเขาจะเสียชีวิต นี่เป็นเรื่องแปลกที่ข้าพเจ้าได้พบเห็น" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนกมลลากร มาเถอะ เวะสองคนจะไปที่นี่" ดังนั้นพระราชาได้เสด็จไปเมืองกาญจิจิพร้อมกับกมลลากร เมื่อทรงเห็นความงคงวามของนางนรโมหิณี พระองค์ทรงประหลาดใจและได้เสด็จไปบ้านของนาง นางได้ต้อนรับพระองค์ด้วยการล้างพระบาทด้วยเครื่องลูบไล้ของหอมและดอกไม้เป็นต้น ทูลว่า "ข้าแต่พระราชา ผู้เจริญ วันนี้ข้าพเจ้ามีความสุข บ้านของข้าพเจ้าเป็นสถานที่ที่มีเกียรติ เพราะบริเวณภายในได้รับความพึงพอใจ ได้สัมผัสสละของชุดีพระบาทของท่านผู้เจริญ

นับเป็นเวลาอันยาวนานจนถึงวันนี้ บ้านหลังนี้ของข้าพเจ้า ได้กลายเป็นบ้านที่มีเกียรติ เพราะได้รับความอนุเคราะห์

อันเกิดจากการไต่สัณนิษฐานของพระองค์

"ข้าแต่สวามิน ขอพระองค์โปรดเสวยอาหารที่บ้านของข้าพเจ้าเถิด" พระราชาตรัสว่า "เราบริโภคอาหารแล้วเคี้ยวนี้จึงมา" นางจึงถวายหมากแก่พระองค์ ยามแรกในราตรีผ่านไปอย่างนี้ นางนรโมหินีนอนหลับ ในเวลายามสองราภสโคตเข้ามา มองดูเตียงของนางนรโมหินีเห็นนางนอนหลับอยู่คนเดียวไม่มีผู้อื่นนอนอยู่ด้วย ในขณะที่ราภสกลับออกไปนั้นพระราชาก็ทรงหน่วงเหนี่ยวไว้และฆ่าเสีย เมื่อนางนรโมหินีได้ยินเสียงอีกทีก็ตื่น นางรู้สึกตัวตื่นแลเห็นราภสถูกฆ่าตาย นางก็ใจมาก เมื่อสฤติพระราชาแล้วนางทูลว่า "ข้าแต่พระราชา ควดยพระเมตตาของพระองค์ข้าพเจ้าจึงปลอตกภัย นับแต่วันนี้การรบกวนของราภสสิ้นสุดลง ข้าพเจ้าจะตอบแทนพระองค์อย่างไรสำหรับอุปการะที่พระองค์ได้ทรงกระทำไว้ อนึ่ง ข้าพเจ้าจะปฏิบัติตามที่พระองค์คำรัส" พระราชาตรัสว่า "หากว่าเจ้าจะปฏิบัติตามคำที่เราพูดละก็ จงผูกสมัครรักใคร่กลมลากรผู้นี้" ดังนั้นนางนรโมหินีจึงผูกสมัครรักใคร่กลมลากร ท้าววิกรมวิชัยจึงเสด็จกลับนครอุชชยีนี"

เมื่อเล่านิทานเรื่องนี้แล้ว ตู๊กตาหินทูลท้าวโกษะว่า "ข้าแต่พระราชา หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรม ความกล้าหาญ และการอุปการะผู้อื่นเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับบนสิงหาสน์นี้เถิด" เมื่อสลับถ้อยคำนั้นแล้ว พระราชาทรงดำรงอยู่ในคุณนิยภาพ

จบนิทานเรื่องที่เก้า

นิทานเรื่องที่ 10

ท้าววิกรมมาทิตย์ได้รับมนตรีวิเศษจากฤๅษี

ในขณะที่พระราชเสด็จประทับบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ที่ทุกาหินอีกตัวหนึ่ง
ทูลว่า "ข้าแต่พระราช บุคคลผู้มีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาทิตย์เท่านั้นที่
สมควรประทับบนสิงหาสน์นี้" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนเจ้าทุกาหิน เจ้าจงเล่าเรื่อง
คุณธรรมของพระองค์" นางทูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์โปรดสืบ

เมื่อท้าววิกรมมาทิตย์ครองราชย์อยู่นั้น มีโยคีคนหนึ่งมายังกรุงอุชชยินี เขา
เป็นผู้เชี่ยวชาญในพระเวท ธรรมศาสตร์ แพทยศาสตร์ คาราศาสตร์ คณิตศาสตร์
นาฏยศาสตร์และศิลปะทั้งปวง พุคสัน ๆ ก็คือ ไม่มีผู้ใดเสมอเหมือนเขา เขาเป็น
ผู้รอบรู้ที่มีตัวตน วันหนึ่งท้าววิกรมมาทิตย์ได้สดับชื่อเสียงของโยคี จึงมีรับสั่งให้
บุโรหิตไปเชิญเขามา เมื่อบุโรหิตไปถึงที่อยู่ของเขาได้นมัสการเขาและทูลว่า
"ข้าแต่ท่านอาจารย์ พระราชาขอเชิญท่านผู้เจริญ โปรดไปเข้าเฝ้าเถิด" โยคีตอบว่า
"ดูก่อนท่านอำมาตย์ ข้าพเจ้าจะไปเข้าเฝ้าพระองค์เพื่อประโยชน์อะไรเล่า มีคำ
กล่าววว่า

ขอพวกเราวิภคสิ่งที่ได้จากการขอ นุ่งหม้อทองคำ
และหลับนอนบนพื้นดิน ทว่าไม่พวกเราต้องติดต่อกับพระราชา

อนึ่ง

ผู้ไม่มีความปรารถนาย่อมไม่เป็นเจ้าพนักงาน
ผู้ไม่มีความรักยอมไม่สนใจเครื่องประดับ
ผู้ไม่ชำนาญลาคไม่ฟังหูค้อนหวาน
ผู้พูดเปิดเผยยอมไม่เป็นคนหลอกลวง

เมื่อได้ฟังถ้อยคำของโยคีเช่นนี้แล้ว บุโรหิตได้เล่าถ้อยคำของเขาทั้งหมดแก่พระราช
พระราชาก็ได้เสด็จไปพบเขาค้นพระองค์เอง เมื่อนมัสการเขาแล้วพระองค์จึง
ประทับนั่งอยู่และทรงสนทนากับโยคีนั้น เมื่อพระองค์ตรัสตามเรื่องใด โยคีได้ทูลตอบ
ทุกเรื่อง พระราชาทรงพอพระทัยอย่างยิ่งจึงเสด็จมาพบโยคีทุกวัน ทรงสนทนาเรื่อง

ต่าง ๆ เกี่ยวกับอาทมนต์อันสูงสุด วันหนึ่งพระองค์ทรงถามโยคีว่า "ข้าแต่ท่านอาจารย์ ท่านมีอายุเท่าไร" โยคีตอบว่า "ข้าแต่พระราชาผู้เจริญ พระองค์ทรงถามเรื่องนี้ทำไม บรมบุรุษนิคมแบบแผนย่อมไม่บอกอายุของตน มีอยู่ 9 อย่างที่บุคคลควรปกปิด

บุคคลควรปกปิด 9 อย่างคือ อายุ ทรัพย์สินสมบัติ ช่องโหว่ในบ้าน
มนตรี โอสถ เพศสัมพันธ์ ทาน ความใฝ่รับการยกย่อง
และการถนอมหิน

อนึ่ง โยคีผู้ยิ่งใหญ่ยอมมีชีวิตที่ยาวด้วยการลงเวลา ข้าแต่พระราชาผู้เจริญ หากว่า พระองค์ทรงมีความสามารถที่จะทำให้สำเร็จ ข้าพเจ้าจะสอนมนตรีให้แก่พระองค์" พระราชาทูลว่า "เราจะใฝ่รับอะไรจากการเรียนมนตรีของท่าน" โยคีทูลว่า "คิ้วอำนาจของมนตรี พระองค์จะไม่แก่และไม่ตาย" พระราชาทูลว่า "ดังนั้นท่าน จึงสอนมนตรีแก่เราเถิด เราจะทำมนตรีให้บรรลุผล" ต่อจากนั้นโยคีได้สอนมนตรี - **ผล** ทูลว่า "ข้าแต่พระราชาผู้เจริญ เมื่อพระองค์ทรงท่องมนตร์นี้ตลอดเวลา 1 ปี และทรงถือพรหมจรรย์แล้ว ขอพระองค์จงทำพิธีบูชาสิบชนิดด้วยหน้าทูลว่า ต่อจากนั้น ในขณะที่การบูชาวงสรวงสมบุรณ์จะมีบุรุษคนหนึ่งถือผลไม้ไว้ในมือออกมาจากกองกฐนที่ ที่บูชาวงสรวงและจะถวายผลไม้แก่พระองค์ เมื่อพระองค์เสวยผลไม้ในนั้นพระองค์จะไม่แก่และไม่ตาย และมีพระกายแข็งคังเพชร" คังนี้โยคีได้สอนมนตรีแก่พระราชาแล้ว ได้กลับไปที่อยู่ของตน พระราชาทรงท่องมนตร์และประพฤติพรหมจรรย์อยู่นอกพระนคร เป็นเวลาหนึ่งปี และพระองค์ทรงทำพิธีบูชา 10 ชนิดด้วยหน้าทูลว่าในกองไฟ ในขณะที่พระองค์ทรงบูชาวงสรวงให้สมบุรณ์ มีบุรุษคนหนึ่งออกมาจากกองกฐนที่บูชา วงสรวงนั้น และได้ถวายผลไม้ทิพย์ผลหนึ่งแด่พระราชา พระราชาทรงรับผลไม้ในนั้น และเสด็จกลับเมือง ขณะที่พระองค์เสด็จมาในทางหลวง มีพราหมณ์คนหนึ่งเป็นผู้มี แขนขาพิการเพราะโรคเรื้อนได้ถวายพระพรพระราชาและทูลว่า "ข้าแต่พระราชา ผู้เจริญ แท้จริงพระราชาได้รับแต่งตั้งให้เป็นมารคาและบิดาของพวกพราหมณ์ มีคำ กล่าววา

พระราชาทรงเป็นญาติของผู้ไม่มีญาติ

พระราชาทรงเป็นดวงตาของคนตาบอด

พระราชาทรงเป็นทั้งบิดาและมารคา

พระราชาทรงเป็นผู้ขจัดความเคียดแค้นและทรงเป็นครู

ดังนั้นพระองค์ทรงซจึคความเคือคร้อนของทุก ๆ คน ร่างกายของข้าพเจ้าถูกรอคภัย เบียดเบียน จากการสูญเสียร่างกายการปฏิบัติศาสนกิจก็สิ้นสุดลง เพราะร่างกายเป็น เครื่องมือสำหรับการปฏิบัติศาสนกิจทั้งปวง มีคำกล่าวว้า

เศษหินและหญ้าทุกะสำหรับการบูชาบวงสรวง เป็นสิ่งหาได้ง่าย

สายน้ำหึ่งหลายเหมาะสำหรับพิธิสนานกาย แม้วัยความ

สามารถของนท่านบ้าเพ็ญตะไค้

แน่อนร่างกายเป็นเครื่องมืออันแรกสำหรับปฏิบัติธรรม

ค้วเหตุนี้ พระองค์ทิงกระทำโดยประการที่ร่างกายของข้าพเจ้านี้ปราศจากโรคภัย

เหมาะสมที่จะปฏิบัติศาสนกิจได้ เมื่อพระราชาได้สตับถ้อยคำของพราหมณ์แล้วได้

ประทานผลไม้แก่เขา พราหมณ์จึงพอใจอย่างยั้งและไค้กลับไปที่อยู่ของน พระราชาจึง

เสค้จกลับพระราชวัง

เมื่อเล่านิทานเรื่องนี้แล้ว ตุ๊กตาหินหูลท้าวโกษะว้า "ข้าแต่พระราชา

ผู้เจริญ หากว้าพระองค์ทรงมีความคิเลิศเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับบนสิงหาสน์

นี้เถิด" เมื่อสตับถ้อยคำนั้น พระราชาทรงค่างอยู่ในคณณียภาพ

จบนิทานเรื่องทีลียบ

นิทานเรื่องที่ 11

การสังเวชนมนุษย์แก่รากษสทุกวัน

ในขณะที่พระราชจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกคานินอีกตัวหนึ่ง
ทูลว่า "ข้าแต่พระราช บุคคลผู้มีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาทิตย์เท่านั้นที่
สมควรประทับบนสิงหาสน์นี้" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนเจ้าทูกคานิน เจ้าจงเล่าเรื่อง
คุณธรรมของท้าววิกรมมาทิตย์" นางทูลว่า "ข้าแต่พระราช ผู้เจริญ ขอพระองค์
โปรดสดับ

เมื่อท้าววิกรมมาทิตย์ครองราชย์อยู่ ในโลกนี้ไม่มีคนชั่ว คนพูดส่อเสียด
ขโมย และผู้ทำชั่ว นอกจากนี้ เมื่อพระราชามีการพิจารณาว่าค้ำยข้อวิตก
กังวลของอาณาจักรก็ดี การพิจารณาวิธีเอาชนะข้าศึกผู้มีพลังมากกว่าพระองค์เองก็ดี
พระองค์จะไม่บรรทมทั้งในเวลากลางวันและกลางคืนเพราะทรงวิตกกังวล มีคำ
กล่าวว่

ครุฑก็ดี ญาติกก็ดี ไม่มีแก่ผู้เคื้อคร้อนเพราะทรัพย์
ความกลัวก็ดี ความละอายก็ดี ไม่มีแก่ผู้เคื้อคร้อนเพราะรัก
ความสุขก็ดีและการนอนหลับก็ดี ไม่มีแก่ผู้เคื้อคร้อน
เพราะวิตกกังวล รสก็ดี ความสุขดิบก็ดีไม่มีแก่
ผู้เคื้อคร้อนเพราะหิว

แต่ท้าววิกรมมาทิตย์ไม่ทรงเป็นเช่นนั้น เมื่อทรงปราบปรามพระราชผู้เป็นปฏิปักษ์ให้
อยู่แทบบัวบาทของพระองค์แล้ว พระองค์ทรงปกครองแผ่นดินโดยไม่ทรงละเมียดกฎหมาย
ดังคำกล่าวว่

การครองราชย์มีกฎหมายเป็นผล การบำเพ็ญเพียรมีความ
ประพฤติพรหมจรรย์เป็นผล ความรู้มีความเฉลียวฉลาดเป็นผล
ทรัพย์มีการให้และการบริโภคนเป็นผล

วันหนึ่ง พระราชาทรงมอบหมายภาระในการปกครองแผ่นดินให้แก่เหล่ามนตรี
ส่วนพระองค์ได้เสด็จเดินทางไปต่างแดนด้วยการปลอมแปลงพระองค์เป็นโยคี
พระองค์ประทับอยู่สองสามวันในสถานที่ที่จิตของพระองค์พบกับความสงบสุข

ในสถานที่ที่พระองค์ทรงพบเห็นสิ่งแปลกประหลาดพระองค์จะประทับชั่วคราวหนึ่ง พระอาทิตย์ตกไปในขณะที่พระองค์ทรงท่องเที่ยวอยู่ในป่าใหญ่ในวันหนึ่ง พระองค์จึงประทับอยู่ที่ต้นไม้ บนต้นไม้มีพญานกตัวหนึ่งชื่อ จิรมชีวี บุตรและหลานของพญานก จะบินไปทางแดนในเวลาเช้าเพื่อหาอาหารเลี้ยงท้องของตน แต่ละตัวคาบเอาผลไม้ ผลหนึ่ง ในเวลาเย็นนกเหล่านั้นจะนำผลไม้ผลหนึ่งมาให้แก่จิรมชีวีผู้ชราทุกวัน สิ่งนี้นับเป็นสิ่งดี

พระมุนีกล่าวว่าบุคคลควรเลี้ยงดูบิดามารดาที่ชรา ภรรยาที่ดี และบุตรผู้เยาว์วัยแม่จะทำผิดถึงร้อยครั้ง

ต่อจากนั้น ในเวลากลางคืนจิรมชีวีผู้นั่งอยู่อย่างมีความสุขใต้ถุนนกเหล่านั้น พระราชาประทับอยู่ที่ต้นไม้และได้สลับถ้อยคำเหล่านั้นว่า "ลูกรัก พวกเจ้าไปท่องเที่ยวในดินแดนต่าง ๆ พวกเจ้าได้เห็นเรื่องแปลกประหลาดอะไรบ้าง" นกตัวหนึ่งจึงตอบว่า "ฉันไม่ได้เห็นเรื่องแปลก แต่วันนี้จิตใจของฉันเป็นทุกข์อย่างยิ่ง" จิรมชีวีพูดว่า "จงเล่ามาเถิด ทำไมเจ้าจึงเป็นทุกข์" นกตัวนั้นตอบว่า "การเล่าอย่างเดียว คงจะไม่ทำอะไรเกิดขึ้น" นกชราตอบว่า "ลูกลอย บุคคลผู้มีความทุกข์เมื่อได้เล่าความทุกข์ของตนให้เพื่อนฟังแล้วก็จะมีความสุข ทั้งมีคำกล่าวว่

บุคคลผู้เล่าความทุกข์ให้แก่เพื่อนผู้ซื่อสัตย์ แก่คนไข้ที่ดี
แก่ภรรยาที่เชื่อฟังและแก่เจ้านายผู้ใจดีย่อมมีความสุข"

เมื่อได้ฟังคำพูดนั้น นกตัวนั้นจึงเล่าความทุกข์ของตนว่า "ข้าแต่บิดา ขอท่านจงฟังเถิด ในดินแดนทางเหนือมีภูเขาสูงหนึ่งชื่อ ไศวาลโฆชะ ใกล้เคียงภูเขาสูงนั้นมีเมืองปลาตะบณภูเขานั้นมีราक्षสตนหนึ่งอาศัยอยู่ ราक्षสจะเข้ามาในเมืองและใช้กำลังจับบุรุษที่พบเห็นเอาไปกินที่ภูเขาดูทุกวัน วันหนึ่งคนที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้นพูดว่า "ดูก่อนพญาสุร ท่านอย่าจับบุรุษที่พบเห็นกินตามใจชอบเลย พวกเราจะให้บุรุษคนหนึ่งเป็นอาหารแก่ท่านทุกวัน" ราक्षสนั้นก็ตกลง ต่อมาชาวเมืองจึงจับบุรุษให้ราक्षสวันละคนทุกวัน ตามลำดับที่ละบ้าน เป็นอย่างนี้ตลอดเวลายาวนาน วันนี้เป็นคราวของพราหมณ์ผู้เป็นมิตรอันมีนิमितแต่ปางก่อนของฉัน เขามีบุตรเพียงคนเดียว หากว่าเขาให้บุตรไป เขาก็จะขาดผู้สืบสกุล หากว่าเขาให้ตนเองภรรยาของเขาจะเป็นหม้าย และการเป็นหม้ายเป็นความทุกข์อย่างใหญ่หลวง ทั้งนี้ฉันจึงมีความทุกข์เพราะความทุกข์ของคน

เหล่านี้ นี่คือการแห่งความทุกข์ของฉัน" เมื่อได้ฟังคำพูดของเขา นักตัวอื่น ๆ ที่
อยู่ ณ ที่นั้นพูดขึ้นว่า "โอ้ นี่คือการแห่งความจริงที่ตนเองมีทุกข์เพราะความทุกข์ของ
เพื่อน นี่คือการเป็นเพื่อนแท้ มีคำกล่าวว่

เพื่อนคือผู้ที่เขาเองเป็นสุข เมื่อเพื่อนเป็นสุข
และเป็นทุกข์เมื่อเพื่อนเป็นทุกข์
เหมือนมหาสมุทร เอ่อท้นยินดีเมื่อพระจันทร์ขึ้น
และสลดลงเมื่อพระจันทร์ตก

และที่ว่า

แท้จริงในตอนแรก นมได้ให้คุณความดีทั้งหมดแก่น้ำที่ปน
อยู่กับตน เพราะน้ำสังเกตเห็นความเค็มคร่อนในนม
น้ำจึงสั่งเว่ยตนเองในไฟเพราะนม
ฝ้ายนมเห็นความวิบัติเค็มคร่อนของมิตร
ก็มุ่งมากเข้าไปสู่กองไฟ นมพึงพอใจเมื่อเจือปนด้วยน้ำ
แท้จริงมิตรภาพของบุรุษเป็นเช่นนี้"

เมื่อสดับคำพูดของนักเช่นนี้ พระราชาได้เสด็จไป ณ ที่เมืองนั้นตั้งอยู่ ต่อจากนั้น
พระองค์ทรงเห็นศิลาที่ใช้ในการบูชาญู พระองค์ทรงสนานแล้วในสระน้ำที่บริสุทธิ์
สกลใญ่ไกลศิลา นั้น และประทับนั่งบนศิลาที่ใช้ในการบูชาญู ในตอนนั้นรากษสได้
เข้ามา เมื่อแลเห็นรอยยิ้มบนหน้าก็ประหลาดใจและพูดขึ้นว่า "พระมหาสัตว์ผู้เจริญ
ท่านมาจากไหน ทุกคนผู้นั่งบนศิลานี้แทบตายด้วยความกลัวก่อนที่เราจะมาทุกวัน แต่
ท่านมีรอยยิ้มบนหน้าเป็นผู้มีความเค็ดเคียวมั่นคง นอกจากนี้เมื่อผู้ใดถึงเวลาใกล้ตาย
อินทรีย์สัมผัสยอมเลื่อมถอย แต่ท่านว่าเริงมีความม่งงามอย่างยิ่ง ทั้งนั้นจงบอกมาเถิด
ว่าท่านเป็นใคร" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนรากษส จะมีประโยชน์อะไรแก่ท่าน เรา
ได้อุทิศร่างกายเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ท่านจงทำสิ่งที่ท่านพอใจเถิด" รากษสคิดในใจ
ว่า "โอ้ นี่คือการนี้ เพราะละทิ้งความปรารถนาในคนที่จะเสพความสุข เขาย่อมมีทุกข์
เมื่อองค้วยความทุกข์ของผู้อื่น มีคำกล่าวว่

บรรดาคนที่ย่อมละทิ้งความปรารถนาของตนที่จะเสพความสุข
เป็นผู้แสวงหาความสุขเพื่อสรรพสัตว์ และมีความทุกข์
อย่างยิ่งเนื่องด้วยความทุกข์ของผู้อื่น"

รากษสก็พูดกับพระราชาว่า "ข้าแต่มหาบุรุษผู้เจริญ ท่านเสียสละร่างกายเพื่อผู้อื่น
ท่านเป็นผู้ที่มีชีวิตนาสรรเสริญจริง ๆ เพราะว่า

แท้จริงสัตว์มีชีวิตอยู่เพื่อหาเลี้ยงท้องของคนเท่านั้น
แต่ผู้ใดมีชีวิตอยู่เพื่อผู้อื่น ชีวิตของเขาย่อมควร
แก่การสรรเสริญ

นอกจากนี้ ข้าแต่พระมหาสัตว์ผู้เจริญ ด้วยการอุปการะผู้อื่นนี้ท่านย่อมได้รับความเจริญ
รุ่งเรือง ดังมีคำกล่าวว่

ผู้ใดเอาใจใส่ทำชุระเพื่ออุปการะผู้อื่นในโลก
ผู้นั้นย่อมได้รับความรุ่งเรืองแม้อสิ่งทีเหนือกว่าสิ่งอื่น

ดังที่ว่า

เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลกคนก็อย่างนี้ถูกบังเกิดมาในโลก
เป็นผู้อุทิศตนในการอุปการะผู้อื่น และพ้นจากความปรารถนา
หาความสุขในสวรรค์"

เมื่อกล่าวเช่นนี้แล้ว รากษสพูดกับพระราชาอีกว่า "ข้าแต่พระมหาสัตว์ผู้เจริญ
ข้าพเจ้าพึงพอใจท่านขอเลือกพรเถิด" พระราชาทว่า "ดูก่อนท่านรากษส
หากว่าท่านพอใจเราละก็ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ท่านจงเลิกกินมนุษย์เถิด นอกจากนี้
ท่านจงฟังคำสั่งสอนที่เราชี้แจงเถิด ดังคำกล่าวว่

โดยประการที่ชีวิตเป็นที่รักของตน (ชีวิตย่อมเป็นที่รัก)
ของสิ่งมีชีวิตทั้งปวง ดังนั้นผู้รู้พึงคุ้มครองชีวิตจากภัย
แห่งมฤตยู

ดังคำกล่าวที่ว่า

ในห้วงมหรณพแห่งสังสารวัฏที่นำหวั่นเกรง สิ่งมีชีวิต
ย่อมเหือคร้อนเป็นนิตย์ด้วยความทุกข์จากการเกิด การตาย
และการแก่ เพราะเหตุนี้เขาเหล่านั้นหวาดหวั่นความตาย

ด้วยความคิดที่ว่าบุคคลมีความทุกข์เพราะคิดว่า "ฉันจะตาย"
แม้ผู้เป็นศัตรูก็สามารถได้รับการคุ้มครอง

อนึ่ง

โดยประการที่เป็นที่รักของตน ชีวิตแม่ของผู้อื่น
ก็เป็นที่รัก ชีวิตของตนถูกรักษาอย่างไร จงรักษา
ชีวิตแม่ของผู้อื่นอย่างนั้น .

เมื่อรากษสได้ฟังคำสั่งสอนของพระราชาเช่นนี้ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาได้เลิกการฆ่า
สิ่งมีชีวิต ฝ่ายท้าววิกรมมาทิตย์จึงเสด็จกลับพระนครของพระองค์"

เมื่อเล่านิทานเรื่องนี้แล้ว ทุกคาถินทูลท้าวโกษะว่า "ข้าแต่พระราชา
ผู้เจริญ หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นความมีใจสูงส่งและการอุปการะผู้อื่นเช่นนี้
ละก็ ขอพระองค์โปรดประทับบนสิงหাসน์นี้เถิด" เมื่อพระราชาสดับถ้อยคำนั้น ก็
ทรงดำรงอยู่ในกุษณียภาพ

จบนิทานเรื่องทีลิวเอ็ค

นิทานเรื่องที่ 12

ทายาทผู้ดูแลสมบัติและหญิงผู้ทนทุกข์ทรมานเพราะรากลศ

ในขณะที่พระราชาเสด็จไปเพื่อที่จะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น
 ทูตกาหिनอีกตัวหนึ่งได้ทูลว่า "ข้าแต่พระราชา นี่คือนสิงหาสน์ของท้าววิกรมมาทิกย์ผู้ที่มี
 คุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาทิกย์เท่านั้นจึงจะมีสิทธิ์ได้นั่งบนสิงหาสน์นี้"
 ท้าวโกษะครีส์ว่า "เจ้าจงเล่าเรื่องราวคุณธรรมของพระองค์เถิด" ทูตกาหินทูลว่า
 "ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์โปรดเสด็จ"

ในรัชสมัยของท้าววิกรมมาทิกย์ ในนครของพระองค์มีพ่อค้าคนหนึ่งชื่อภัทร เสน
 เขามีบุตรชื่อปุรันทร ภัทร เสนมีทรัพย์สมบัติมากมายเหลือล้นแต่ไม่เป็นคนสุรุษสุร่าย
 เมื่อเวลาว่างไปและภัทร เสนถึงแก่กรรม ปุรันทร ใ้รับทรัพย์สมบัติทั้งปวงของบิดา
 และเริ่มตนใช้จ่ายอย่างสุรุษสุร่ายตามความเคยชินของสภาพโอกาส วันหนึ่งขณะที่
 เพื่อนสนิทของเขาบอกว่า "ดูก่อนปุรันทร ท่านเป็นบุตรของพ่อค้าแต่ใช้จ่ายทรัพย์
 อย่างสุรุษสุร่ายราวกับมหาราชากุมาร การกระทำเช่นนี้ไม่ใช่ลักษณะของผู้ที่เกิดใน
 ตระกูลพ่อค้า บุตรของพ่อค้าแม้จะเป็นบุตรคนโตก็ควรสะสมทรัพย์ การใช้จ่าย
 สุรุษสุร่ายแม้เพียงเบียดเบียนไม่ควรทำ ทรัพย์สมบัติที่หามาได้นั้นย่อมจะเป็นประโยชน์
 แก่บุรุษในยามหายณะในวันหนึ่ง ค้ำยเหตุนี้คนฉลาดจึงควรสะสมทรัพย์เพื่อประโยชน์ใน
 ยามหายณะ มีคำกล่าวว่"

บุคคลพึงรักษาทรัพย์เพื่อประโยชน์ในยามหายณะ
 พึงรักษาภรรยาแม้ด้วยทรัพย์สมบัติ และพึงรักษา
 ตนเองอยู่ตลอดเวลาแม้ด้วยภรรยาและด้วยทรัพย์"

เมื่อฟังคำพูดนี้ ปุรันทรพูดว่า "ดูก่อนขณะที่ ผู้ที่กล่าวว่า "ทรัพย์สมบัติที่หามาได้จะเป็น
 ประโยชน์ในยามหายณะนั้น" เป็นผู้ไม่มีวิจาร์ณญาณ เพราะเมื่อใดที่ความหายณะมาถึง
 เมื่อนั้นแม้ทรัพย์ที่หามาได้จะพลอยหายณะไปค้ำย ค้ำยเหตุนี้บุรุษผู้มีวิจาร์ณญาณจะไม่
 เสรว้าไศกกับสิ่งที่ผ่านไปแล้ว และจะไม่วิตกกังวลกับเรื่องในอนาคต เขาจะคิดถึงอยู่
 เฉพาะปัจจุบันเท่านั้น มีคำกล่าวว่"

คนเราไม่ควรโศกเศร้ากับสิ่งที่ผ่านไปแล้ว และไม่ควรวิตกกังวล
กับสิ่งที่จะเกิดขึ้น คนฉลาดจะคำนึงเฉพาะการงานในปัจจุบันเท่านั้น
สิ่งใดจะเกิดขึ้นสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นอย่างง่ายดาย สิ่งใดจะสูญสลายไปสิ่งนั้นก็จะสูญสลายไป
มีคำกล่าวอีกว่า

นักปราชญ์ท่านกล่าวว่า สิ่งที่จะเกิดขึ้นจะต้องเกิดขึ้นเหมือนกับน้ำ
ของผลมะพร้าว สิ่งที่จะต้องสูญสลายจะต้องสูญสลายเหมือนกับ
ลูกมะขวิดที่ข้างกิน เพราะว่าสิ่งที่จะไม่บังเกิดขึ้นจะไม่บังเกิดขึ้น
สิ่งที่จะบังเกิดขึ้นจะบังเกิดขึ้นโดยไม่ต้องเพียรพยายามเลย
สิ่งใดไม่มีการดำรงอยู่ สิ่งนั้นย่อมจะสูญสลายไป แม้ว่าจะจะเป็น
สิ่งที่อยู่ในความครอบครองก็ตาม”

เมื่อปุรันทรพูดเช่นนี้ ชนตะกั๊นงเสียมิได้โต้ตอบ จากนั้นมาปุรันทรได้ใช้จ่ายทรัพย์สินทั้งปวง
ของบิดาจนหมดทุกอย่างสุ่ยสุ่ย ค้วยเหตุนี้ญาติและเพื่อนเป็นต้นจึงไม่ให้เกียรติปุรันทร
ผู้ไม่มีทรัพย์สินและไม่สมาคมกับเขาอีก ปุรันทรคิดอยู่ในใจว่า "ขณะที่เรามีทรัพย์สินอยู่ในมือ
คนทั้งหลายมีเพื่อนเป็นต้นก็จะคบค้ากับเรา บัดนี้เขาไม่สมาคมกับเราอีกแล้ว กฎทาง
ศีลธรรมที่ว่า 'ผู้ใดมีทรัพย์สินผู้นั้นจะมีเพื่อนเป็นต้นนี้เป็นความจริง'
มีคำกล่าววว่า

ผู้ใดมีทรัพย์สินผู้นั้นมีมิตร ผู้ใดมีทรัพย์สินผู้นั้นมีพวกพ้อง
ผู้ใดมีทรัพย์สินผู้นั้นเป็นบุรุษในหมู่ชาวโลก และผู้ใดมีทรัพย์สิน
ผู้นั้นเป็นบัณฑิต

นอกจากนี้ยังมีอีกบทหนึ่งว่า

ญาติพี่น้องจะไม่ปฏิบัติต่อผู้ที่หมดทรัพย์สินเหมือนดังเช่นในกาลก่อน
บริวารผู้อยู่ค้วยเฉพาะในยามรุ่งโรจน์ก็จะไปตามความพอใจของตน
เพื่อนพ้องก็จะเปลี่ยนแปลง ประโยชน์อะไรค้วยการพูดมากมาย
เพราะแม้ภรรยาของผู้ที่หมดทรัพย์สินก็จะไม่เชื่ออาทรต่อเขา
อย่างเช่นนี้แน่นอน

อีกบทหนึ่งมีว่า

คนที่มัทธพย์เป็นคนมีตระกูล เป็นบัณฑิต เป็นพหูสูตร เป็นผู้รู้จัก
 สิ่งที่ดีงาม เป็นนักพูด และเป็นคนรุกราม คุณงามความดี
 ทั้งปวงอาศัยทองคำเป็นที่อยู่

และอีกบทหนึ่งมีว่า

คนที่มัทธพย์แม้จะเป็นคนตระหนี่ก็จะยังมีริวารเป็นพัน ๆ
 ทรายเท่าที่เขายังดำรงอยู่ในฐานะ แต่ในยามสิ้นไร้
 ไม้คอกเขาจะไม่ได้เห็นแม่แต่ใบหน้าของญาติพี่น้อง

นอกจากนี้อีกบทหนึ่งมีว่า

ลมเป็นมิตรกับไฟที่เผาป่า แต่ลมที่นั่นแหละที่เป็นตัวทำลายไฟ
 ของดวงตะเกียง ใครเล่าจะมีมิตรภาพกับคนยากจน
 ภัยเหตุนี้ความตายจึงประเสริฐกว่าความยากจน

มีคำกล่าววว่า

เพื่อนเอียงงูลูกขึ้นเกิดและจงแบกภาระแห่งความยากจน
 ของฉันสักชั่วขณะหนึ่งเกิด ฉันผู้เหน็ดเหนื่อยจะได้เสปสุข
 อันเกิดจากความตายอย่างเช่นตัวท่านไปชั่วกาลนาน
 เมื่อได้ฟังถ้อยคำที่คนผู้สูญสิ้นทรัพย์สมบัติกล่าวเช่นนี้
 และเมื่อรู้ว่าความตายนั้นเป็นพรที่ประเสริฐกว่า
 ความยากจนแล้ว ชากศพิในสุสานก็สงบนิ่ง

มีคำกล่าวอีกว่า

ขอนอบน้อมแด่ท่านผู้เป็นความยากจน ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จ
 ได้ก็ด้วยความรู้ณาของท่าน เพราะว่าข้าพเจ้ามองเห็น
 ชาวโลก แต่ไม่มีชาวโลกคนใดมองเห็นข้าพเจ้าเลย

นอกจากนี้อีกบทหนึ่งมีว่า

ความตายคือคนจน ความตายคือการไม่มีบุตรของคู่สมรส
 ความตายคือทานที่ให้แก่พรหมณ์ผู้ไม่เชื่อวชาญในคัมภีร์พระเวท
 และความตายคือยัชญพิธีที่ไม่มีของทักษิณา

เมื่อคิดไตร่ตรองเช่นนี้แล้ว เขาจึงเดินทางไปสู่เมืองอื่น เขาท่องเที่ยวไปถึงเมือง ๗
 หนึ่งซึ่งอยู่ใกล้ภูเขาหิมาลัยและมีป่าไผ่อยู่ไม่ไกลจากเมืองนั้นนัก ตัวเขาเองได้เข้าไป
 ในหมู่บ้าน และในเวลากลางคืนเขาอนหลับบนเก้าอี้ในบ้านของคน ๆ หนึ่ง ในเวลา
 เที่ยงคืนเขาได้ยินเสียงร้องไห้คร่ำครวญของหญิงสาวผู้หนึ่งซึ่งมาจากกลางป่าไผ่ว่า
 "ข้าแต่มหาชน ขอได้โปรดช่วยข้าพเจ้าด้วย โปรดช่วยข้าพเจ้าด้วย รากษสคนหนึ่ง
 จะฆ่าข้าพเจ้า" หลังจากที่เขาได้ยินเสียงร้องไห้คร่ำครวญเช่นนี้ ในตอนเช้าเขาได้
 ถามคนที่อยู่ในหมู่บ้านว่า "ข้าแต่มหาชน มีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นในป่าไผ่หรือ
 หญิงสาวที่ร้องไห้คร่ำครวญในตอนกลางคืนเป็นใคร" คนเหล่านั้นตอบว่า "ในป่านี้
 ทุก ๆ คืนจะได้ยินเสียงร้องไห้คร่ำครวญเช่นนี้เสมอ แต่เนื่องจากความกลัวจึงไม่มีใคร
 กล้าเข้าไปสืบค้น" ปุรันทรจึงกลับเข้าเมืองของคน เขาได้เข้าเฝ้าพระราช
 พระราชาตรัสถามว่า "ดูก่อนปุรันทร ในขณะที่ท่านท่องเที่ยวไปในเมืองอื่นนั้นท่าน
 ได้เห็นอะไรที่ไม่เคยเห็นมาก่อนบ้าง" ปุรันทรได้ทูลเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นใน
 ป่าไผ่ เมื่อพระราชสคัมเรื่องแปลกประหลาดจึงเสด็จไปในเมืองนั้นพร้อมกับปุรันทร
 และในยามราตรีพระองค์ทรงสคัมเสียงร้องไห้คร่ำครวญของหญิงสาวซึ่งมาจากกลาง
 ป่าไผ่ ในขณะที่พระองค์เสด็จเข้าไปในกลางป่าได้ทอดพระเนตรเห็นรากษสคนหนึ่ง
 ที่น่าเกลียดน่ากลัวอย่างยิ่งกำลังจะฆ่าหญิงสาวผู้ไม่มีที่พึ่งผู้กำลังร้องไห้คร่ำครวญอยู่
 พระองค์ตรัสว่า "นี่แน่ เจ้าคนชั่วช้า เจ้าจะฆ่าหญิงสาวผู้ไม่มีที่พึ่งทำไม" ปีกา
 ตอบว่า "ธุระอะไรของท่านด้วยเล่า ท่านจงไปตามทางของท่าน มิฉะนั้นท่านจะต้อง
 คายคายน้ำมือของเราอย่างง่ายดาย" ต่อจากนั้นการต่อสู้ของทั้งสองฝ่ายได้เกิดขึ้น
 พระราชาทรงประหารรากษสได้ หญิงสาวคนนั้นจึงเข้ามาทูลขอกราบแทบพระบาท
 ของพระราชและทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนาย ด้วยพระกรุณาของพระองค์
 คำสาปของข้าพเจ้าจึงได้สิ้นสุดลง พระองค์ทรงนำข้าพเจ้าให้พ้นจากห้วงสาคร
 แห่งความทุกข์อันยิ่งใหญ่" พระราชาตรัสถามว่า "เจ้าเป็นใคร" นางทูลตอบว่า
 "ขอพระองค์โปรดสคัม ในนครนี้มีพราหมณ์คนหนึ่งร่ำรวยมาก ข้าพเจ้าเป็นภรรยา
 อยู่นอกใจของเขา ข้าพเจ้าไม่รักเขาในขณะที่เขารักข้าพเจ้าอย่างมากมาย ข้าพเจ้า
 เป็นผู้มีความหยิ่งในรูปโฉมและสิ่งอื่น ๆ เมื่อเขาเรียกข้าพเจ้าให้เข้าไปหาเพราะ
 ความปรารถนาที่จะอยู่ใกล้ชิด ข้าพเจ้าก็ไม่ไป ดังนั้นเขาต้องทุกข์ทรมานเพราะ
 ความรักตลอดชีวิต ในเวลาที่จะตายสามีของข้าพเจ้าได้สาปข้าพเจ้าว่า "คือละ

เจ้าคนชั่วช้าสารเลว คว้ยเหตุที่เราต้องทนทุกข์ทรมานเพราะเจ้าตลอดชีวิต ดังนั้น
 ในเวลากลางคืนทุก ๆ คืนรากลษศตวรรษที่มีรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัวอย่างยิ่งที่อาศัย
 อยู่ในป่าไผ่จะฆ่าเจ้าผู้ไม่ต้องการเพื่อความสุขของมัน เขาสาปข้าพเจ้าเช่นนี้"
 แต่ข้าพเจ้าได้ถอนวอนขอการสิ้นสุดของคำสาปว่า "ข้าแต่สามี ขอท่านจงให้การ
 สิ้นสุดของคำสาปคว้ยเถิด" เขาตอบว่า "ในเวลาใดที่บุรุษหนึ่งผู้เปรียบพร้อมคว้ย
 ความกล้าหาญอย่างยิ่งและเป็นผู้ช่วยเหลือผู้อื่นมาและฆารากลษศตวรรษ ในเวลานั้น
 คำสาปของเจ้าจะสิ้นสุดลง" คว้ยเหตุนี้พระองค์จึงทรงทำให้ข้าพเจ้าหลุดพ้นจาก
 คำสาป ลมหายใจของข้าพเจ้ากำลังจะออกจากร่างแล้ว ดังนั้นทองคำที่มีอยู่เต็ม
 9 หม้อของข้าพเจ้าจักไร้ค่าไปเปล่า ๆ ขอพระองค์ทรงรับเอาไปเถิด" เมื่อ
 ทูลพระราชาราชถึงที่เก็บทรัพย์สมบัติแล้ว นางก็สิ้นใจ ฝ่ายพระราชาก็ประทาน
 ทรัพย์สมบัติเต็ม 9 หม้อนั้นให้แก่ปรัมปรรผู้เป็นพ่อค้าและเสด็จกลับเมืองอุชชยีนี
 พร้อมเขา"

เมื่อเล่าเรื่องนี้แล้ว ตุกตาทินได้ทูลพระราชาราชว่า "ข้าแต่พระราชาราช
 หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมและความกล้าหาญเช่นนี้แล้ว พระองค์โปรดประทับนั่ง
 บนสิงหาสน์นี้เถิด" เมื่อสคัมถ้อยคำนั้น พระราชาราชทรงอยู่ในคุณธิยภาพ

จบนิทานเรื่องที่สิบสอง

นิทานเรื่องที่ 13

ความไม่เห็นแก่ตัวของท้าววิกรมมาติศย์ทำให้นักปราชญ์ต้องอับอาย

ในขณะที่พระราชจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกตาทินอีกตัวหนึ่งได้ทูลว่า "ข้าแต่พระราช บุคคลที่มีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาติศย์เท่านั้นที่สมควรจะได้ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" ท้าวโกษะตรีว่า "ดูก่อนทูกตาทิน เจ้าจงเล่าเรื่องราวคุณธรรมของพระองค์" ทูกตาทินทูลว่า "ข้าแต่พระราช ของพระองค์โปรดสลับ

ในกาลครั้งหนึ่งท้าววิกรมมาติศย์ทรงวางพระราชภารกิจไว้กับเหล่ามนตรีพระองค์เองทรงปลอมแปลงร่างเป็นโยคีเสด็จท่องเที่ยวไปทั่วแผ่นดิน ในหมู่บ้านหนึ่งพระองค์จะประทับอยู่หนึ่งคืน และในเมือง ๆ หนึ่งพระองค์จะประทับอยู่ห้าคืน ในขณะที่พระองค์ทรงท่องเที่ยวอยู่เช่นนี้ วันหนึ่งพระองค์เสด็จเข้าไปในเมือง ๆ หนึ่งที่ริมฝั่งแม่น้ำใกล้เมืองนั้นมีเทวาลัยหลังหนึ่ง ในเทวาลัยนั้นฝูงชนทั้งหลายตั้งปวงกำลังฟังคัมภีร์ปุราณะจากพรหมณฺฑูเชียวชาญคัมภีร์ปุราณะ เมื่อพระราชาทรงทำพิธีสนาน* ในแม่น้ำแล้วได้เสด็จไปในเทวาลัย ทรงนมัสการเทพเจ้าและประทับนั่งใกล้ ๆ ฝูงชนในขณะนั้นเองพรหมณฺฑูเชียวชาญคัมภีร์ปุราณะได้ทูลข้อความจากคัมภีร์ปุราณะว่า

"ร่างกายทั้งหลายเป็นของไม่เที่ยง อานาจก็เป็นของไม่เที่ยง
ความตายเข้ามาใกล้ตลอดเวลา มนุษย์จึงควรสะสมความดี
จงฟังธรรมะทั้งปวงที่มีกล่าวไว้ในหนังสือเป็นโกฏี ๆ เล่ม
การอุปการะผู้อื่นเป็นบุญ การเบียดเบียนผู้อื่นเป็นบาป
ผู้ใดเมื่อเห็นสัตว์โลกทั้งหลายเป็นทุกข์แล้วทุกข์ด้วย
และเมื่อเห็นสัตว์โลกทั้งหลายเป็นสุขแล้วสุขด้วย
ผู้นั้นเป็นผู้รุกรานอันสูงสุด

* พิธีสนาน เป็นพิธีอาบน้ำในแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์เพื่อชำระร่างกายให้บริสุทธิ์ เป็นกิจวัตรประจำวัน 1 ใน 6 อย่างของชาวอินเดีย และใช้เป็นส่วนประกอบสำคัญในงานพิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิธีของพรหมจารินที่จะครองเรือน (Sir Monier-william 1981 : 1266).

ธรรมชาติให้ความปลอดภัยแก่สิ่งมีชีวิตทั้งหลายผู้กลัวเกรงภัย
ธรรมชาติยิ่งใหญ่มากกว่าธรรมชาติอื่นใดของมนุษย์

พรที่ค้ำชูยอมเป็นของผู้ที่ให้ชีวิตแก่สัตว์แม่เพียงตัวเดียว
มิใช่เป็นของผู้ที่ให้โคพื้นตัวแก่พรหมณพันคนทุกวัน

ผู้ที่เปี่ยมด้วยความเมตตา กรุณา ย่อมให้อภัยแก่สรรพสัตว์
การสิ้นสุดของเขาย่อมจะไม่มี แม้ว่าเขาจะละทิ้งร่างไปแล้วก็ตาม

บุรุษผู้ให้สิ่งทั้งหลายเช่นทองคำ แม่โคนม และที่ดิน
ยอมหาได้ง่ายในโลก แต่บุรุษผู้เปี่ยมด้วยความเมตตา กรุณา
แก่สรรพสัตว์ ย่อมหาได้ยากในโลก

ผลแห่งยัญพิธีอันยิ่งใหญ่ ย่อมสิ้นสุดลงตามกาลเวลา
แต่ผลแห่งการให้อภัยของผู้ให้ยอมไม่มีวันสิ้นสุด

ทานที่ให้ เครื่องเซ่นสรวง ทบะที่บำเพ็ญ และการจาริกแสวงบุญ
สิ่งทั้งหมดนี้ไม่มีค่าเทียบเท่าแม้เศษ 1 ส่วน 16 ของการให้อภัยทาน

ในระหว่างผู้ที่ให้แผ่นดินอันมีมหาสมุทรทั้ง 4 เป็นที่สุด
กับผู้ให้อภัยแก่สรรพสัตว์ ผู้ให้อภัยเป็นผู้ประเสริฐกว่า

ด้วยเหตุที่ว่าร่างกายเป็นของไม่เที่ยงมีความเสื่อมอยู่ทุกขณะ
หากผู้ใดไม่มีธรรมชาติเที่ยงแท้ ผู้นั้นเป็นคนโง่เขลาอย่างน่าเวทนา

หากว่าร่างกายนี้ได้เป็นประโยชน์แก่การรับใช้สิ่งมีชีวิตแล้ว
ทำไมมนุษย์จึงยังรับใช้ร่างกายนี้อยู่ทุกวันเล่า

เครื่องเซ่นสรวงทั้งหลายทั้งปวงอันประกอบด้วยทักษิณาทุกอย่าง
ที่มีค่าเลิศ มีคุณค่าเพียงประการเดียวคือการปกปักรักษาชีวิต
ผู้หวาดกลัวภัยอันตราย

พูดสั้น ๆ ก็คือ

ในโลกนี้บุรุษผู้ใดถือว่าการอุปการะผู้อื่น เป็นงานที่สำคัญที่สุด
บุรุษผู้นั้นจะประเสริฐยิ่งกว่าผู้อื่น

ในขณะที่ท้องคัมภีร์ปุราณะนี้ มีพราหมณ์คนหนึ่งกำลังข้ามแม่น้ำมากับภรรยา กระแสน้ำอันเชี่ยวกรากได้พัดพาเขาไป เขาส่งเสียงร้องและตะโกนไปยังฝูงชนว่า "ข้าแต่ฝูงชน ขอท่านทั้งหลายจงวิ่งอย่างรวดเร็ว จงวิ่งอย่างรวดเร็ว ข้าพเจ้าเป็นพราหมณ์ชราที่มากับภรรยา ข้าพเจ้าถูกกระแสน้ำที่เชี่ยวกรากพัดพาไป ผู้ที่มีมโนธรรมและคุณธรรมขอได้โปรดช่วยชีวิตข้าพเจ้าและภรรยาด้วย" เมื่อได้ยินเสียงร้องของพราหมณ์ผู้ถูกกระแสน้ำพัดพาไป ฝูงชนทุกคนต่างพากันมองดูด้วยความกระหายอยากรู้ แต่ก็ไม่มีใครช่วยเหลือเขา ไม่มีใครที่จะเข้าไปกลางแม่น้ำเพื่อนำตัวเขาออกจากกระแสน้ำ ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงช่วยเหลือเขา พระองค์ตรัสว่า "ท่านจงอย่ากลัว" พระองค์เสด็จไปที่กลางแม่น้ำ ทรงดึงตัวพราหมณ์ผู้นั้นและภรรยาออกมาจากกระแสน้ำอันเชี่ยวกรากและทรงนำตัวมาที่ฝั่ง พราหมณ์ผู้รอดชีวิตทูลพระราชาว่า "ข้าแต่พระมหาสัตรี ร่างกายข้าพเจ้านี้ มีกำเนิดครั้งแรกจากมิตคามารคา บัดนี้มันมีกำเนิดครั้งที่สองจากท่าน เนื่องจากการช่วยชีวิตนี้หากว่าข้าพเจ้าไม่ได้ทำอะไรให้ท่านผู้มีอุปการะคุณเป็นการตอบแทนแล้ว ชีวิตของข้าพเจ้าจะสูญเปล่าอย่างแน่นอน ดังนั้นข้าพเจ้าจะอุทิศบุญกุศลให้แก่ท่าน บุญกุศลนี้ชื่อว่าทริชปะ เกิดจากการที่ข้าพเจ้าเอ่ยพระนามพระเป็นเจ้าทั้งสามตลอดเวลา 12 ปีที่กลางแม่น้ำโคทาวารี นอกจากนี้กรรมดีที่ข้าพเจ้าได้รับจากการบำเพ็ญพรตต่าง ๆ เช่นจันทรายนพรตอันยากลำบาก ขอท่านจงรับกรรมดีทั้งหมดนี้ไป" เมื่อกล่าวเช่นนั้น เมื่อถวายบุญกุศลทั้งปวงนี้แก่พระราชา และเมื่อถวายพระพรแล้วก็กลับไปยังเมืองของตนพร้อมกับภรรยา

ในขณะนั้นเองพรหมรากษสคนหนึ่งซึ่งมีรูปร่างที่น่าเกลียดน่ากลัวอย่างยิ่ง ได้เข้ามาใกล้พระราชา เมื่อพระราชาทอดพระเนตรเห็นได้ครึ่กับเขาว่า "ดูก่อนมหาบุรุษ ท่านเป็นใคร" เขาทูลว่า "ครั้งหนึ่งข้าพเจ้าเป็นพราหมณ์อยู่ในเมืองนี้ ตลอดเวลาข้าพเจ้าเป็นผู้มีชีวิตอยู่ด้วยทักขิณาที่ยากจะได้รับ และทำพิธีบูชาบวงสรวงให้กับผู้ที่ถูกขับออกจากวรรณะ และเพราะความหยิ่งทะนงในความรู้ ข้าพเจ้าได้หมิ่นประมาทสาธุชนทั้งปวงผู้มีอาวุโสและเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ด้วยอำนาจแห่ง

* คือการลดจำนวนอาหารที่บริโภคลงทุกวันตลอดปีทั้งข้างแรม และเพิ่มขึ้นเมื่อถึงปีทั้งข้างขึ้น (Sir Monier-william, 1981 : 302).

มาป็นข้าพเจ้าจึงกลายเป็นพรหมรากษสอยู่บนต้นไม้โพธิ์ที่ขึ้นอยู่ตรงหน้า ข้าพเจ้า
 อยู่มาด้วยความทุกข์ทรมานแสนสาหัสเป็นเวลาหนึ่งหมื่นปีแล้ว วันนี้ข้าพเจ้าได้ฟัง
 คำสนทนาของท่านทั้งสอง ข้าพเจ้าจึงมาเฝ้าพระองค์ พระองค์ทรงเป็นผู้อุปการะ
 ชาวโลกทั้งมวลประดุจคังคังไม้ใหญ่" พระราชาตรัสว่า "ท่านจะขออะไร" พรหม
 รากษสทูลว่า "วันนี้พรหมณ์ได้อุทิศกรรมดีแก่พระองค์ ขอพระองค์โปรดประทาน
 กรรมดีนั้นแก่ข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้าจะข้ามพ้นห้วงสาครแห่งกรรมอันน่าสะพรึงกลัวนี้
 ด้วยบุญนั้น" พระราชาจึงประทานบุญนั้นแก่เขาในที่ ค่ายบุญนั้นเองพรหมรากษส
 ได้หลุดพ้นจากกรรมนั้นและได้รับทิพยรูป เมื่อสกุติพระราชาแล้วเขาก็ไปสวรรค์
 พระราชาเสด็จกลับพระนครของพระองค์"

เมื่อเล่าเรื่องนี้แล้ว ตักคานินทูลพระราชาว่า "ข้าแต่พระราชาถ้าพระองค์
 ทรงอุปการะผู้อื่นและทรงมีคุณธรรมเช่นนี้แล้ว ขอพระองค์ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้"
 เมื่อได้ฟังถ้อยคำนั้นแล้ว พระราชาทรงก้มพระพักตร์

จบนิทานเรื่องที่สิบสาม

นิทานเรื่องที่ 14

ณิเคื่อนท้าววิกรมมาติศย์มิให้ละเลยต่อราชกิจ

ในขณะที่พระราชจะเสด็จไปประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ตักทาทินอีกตัวหนึ่งพูดว่า "ข้าแต่พระราช พระราชาพระองค์ใดทรงมีคุณธรรมเยี่ยงท้าววิกรมมาติศย์ พระราชาพระองค์นั้นเพียงพระองค์เดียวเท่านั้นที่สมควรจะได้ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" พระราชาตรัสว่า "เจ้าจงเล่าเรื่องคุณธรรมของพระองค์" นางพูดว่า

กาลครั้งหนึ่ง ท้าววิกรมมาติศย์ได้เสด็จท่องเที่ยวด้วยการปลอมแปลงพระองค์เป็นโยคีเพื่อทอดพระเนตรว่าสถานที่ต่าง ๆ บนโลกนี้มีสิ่งอัศจรรย์อะไรบ้าง หรือมีใครเป็นคนดีบ้าง มีบุญสถานใดบ้างหรือมีเทวดาล้อยอะไรบ้าง พระองค์ได้เสด็จไปถึงเมือง ๆ หนึ่ง ใกล้เมืองนั้นมีป่าคโปวันป่าหนึ่ง ในป่าคโปวันนั้นมีปราสาทใหญ่โตของโลกมารคาเทวีและใกล้ ๆ ปราสาทนั้นมีแม่น้ำสายหนึ่งไหลผ่าน เมื่อพระราชาทรงสนานในแม่น้ำนั้นแล้ว ทรงนมัสการเทพเจ้าและขณะที่พระองค์จะเสด็จเข้าไป มีโยคีคนหนึ่งชื่ออวชุกวาสะได้เดินออกมาจากที่นั้น พระองค์ทรงนมัสการโยคีและโยคีได้ทอบว่า "ขอจงเป็นสุขเถิด" หลังจากนั้นพระองค์ทรงประทับนั่งพร้อมกับโยคีในเทวดาล้อยนั้น โยคีถามว่า "ท่านมาจากไหน" พระราชาตรัสตอบว่า "เราเป็นคนเดินทางคนหนึ่งและกำลังเดินทางไปจาริกแสวงบุญ" โยคีพูดว่า "ความจริงพระองค์คือท้าววิกรมมาติศย์ ครั้งหนึ่งข้าพเจ้าได้เห็นพระองค์ในกรุงอุชชยีนี ข้าพเจ้าจึงรู้จักพระองค์ พระองค์เสด็จออกมาเพราะเหตุใด" พระราชาตรัสตอบว่า "ข้าแต่โยคี เราได้เกิดความคิดขึ้นในใจอย่างนี้ว่า ด้วยการท่องเที่ยวไปในโลกเราจึงจะได้เห็นสิ่งอัศจรรย์บางอย่างและได้พบคนดีและคนสำคัญ" อวชุกวาสะพูดว่า "ข้าแต่พระราช พระองค์ทรงประมาทด้วยการละทิ้งราชสมบัติและเสด็จมาประเทศอื่นเช่นนี้ได้อย่างไร หากว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดมีขึ้นแล้วพระองค์จะทรงทำอะไร" พระราชาตรัสตอบว่า "เราได้มอบราชภาระทั้งปวงไว้ในมือของเหล่ามนตรีแล้วเราจึงออกมา" อวชุกวาสะพูดว่า "ข้าแต่พระราชพระองค์ทรงไม่ปฏิบัติตามนิตินศาสตร์ มีคำกล่าววว่า

พระราชาเหล่าใดทรงมอบราชภาระไว้ในมือของเหล่ามนตรี
แล้วเสด็จท่องเที่ยวหาความสำราญไปตามพระทัย
พระราชาเหล่านั้นทรงโง่เขลาเสมือนหนึ่งทรงวางเหยือกนม

ไว้ใกล้หมู่แมวแล้วก็บรรทมหลับ

และอีกบทหนึ่งมีว่า พระราชาไม่ควรละเลยราชสมบัติ ค่ายการคิดว่า 'มันอยู่ในอำนาจของเราแล้ว' เพราะแม้สิ่งที่อยู่ในอำนาจของเราแล้วเราก็ต้องคอยระแวดระวังให้มันคงปลอดภัย มีคำกล่าวว่

การกลีกรรรม ความรู้ พอค้ำ ภรรยา ทรัพย์สมบัติและราชสมบัติ เป็นสิ่งที่ต้องคอยระแวดระวังให้มันคงปลอดภัย เสมือนหนึ่งอยู่บนหัวงูเห่า ฉนี้โคกฉนี้ฉนั้น"

เมื่อสคัมถ้อยคำนั้น พระราชาครัสว่า "ข้าแต่โยคี คำพูดทั้งหมดนี้ไร้สาระ ในกรณีนี้ โชคชะตาเท่านั้นที่มีอำนาจ ในขณะที่ราชสมบัติได้รับการระแวดระวังอย่างดี และในขณะที่ความสามัคคีของทุกหมู่เหล่ามีอยู่อย่างจริงแท้นั่นเอง บุรุษผู้ประกอบด้วยความกล้าหาญก็ยิ่งประสบความสำเร็จได้หากว่าโชคชะตาไม่เข้าข้าง มีคำกล่าวว่

พระอินทร์ทรงมีพระพฤษศิเป็นผู้นำ มีสายฟ้าเป็นอาวุธ มีทวยเทพเป็นกองทหาร มีสวรรค์เป็นป้อมปราการ มีความอนุเคราะห์ของพระวิษณุและมีช้างไอร่วเป็นช้างทรง แล้วพระองค์ทรงประกอบด้วยพลังกำลังที่นำอัสจรรยเช่นนี้ พระองค์ก็ยิ่งหมดสิ้นพลังกำลังพ่ายแพ้แก่ศัตรูในการสงคราม โชคชะตาเท่านั้นที่เป็นที่พึ่งได้ ความกล้าหาญไม่มีผลอะไรเลย

อีกบทหนึ่งกล่าวว่

รูปทรง วงศ์ตระกูล ความประพฤติ ความรู้ และการรับใช้ที่กระทำด้วยความตั้งอกตั้งใจไม่ไค้ก่อให้เกิดผลอะไรเลย บุญบารมีที่คนสะสมไว้ด้วยการบำเพ็ญตบะในกาลก่อน เมื่อถึงเวลายอมให้ผลแก่บุรุษเสมือนหนึ่งคนไม้

อีกบทหนึ่งมีว่

ในการสงครามอกของข้าพเจ้าเคยทำให้กระบองงาข้างของพระอินทร์คอง และคมขวานของพระศิวะที่อและบั้น บัดนี้เองนี้เองถูกทำร้ายด้วยเล็บของพระวิษณุ ความความเป็นจริงนั้น เมื่อโชคชะตาอ่อนกำลังลง แม้น้ำก็จะกลายเป็นสายฟ้าไปได้

นอกจากนี้อีกบทหนึ่งมีว่า

คันไทรคันนี้และยักษ์ 5 คนในคันไม้นี้ทิ้งให้และทิ้งนำไป
โอร่างผู้กล้าหาญ เธอจงทอคล้องเท้าเด็ก สิ่งใดจะต้อง
บังเกิดขึ้น สิ่งนั้นจะบังเกิดขึ้น"

โยคีทูลถามว่า "เรื่องราวเป็นอย่างไร" พระราชาตรัสแล้วว่า

"ในประเทศทางเหนือมีนครแห่งหนึ่งชื่อนันทิวรณะ พระราชาผู้ครองราชสมบัติ
ในนครนั้นทรงพระนามว่า ราชเศรษฐี พระองค์ทรงอุทิศตนรับใช้เทพเจ้าและพราหมณ์
และทรงคุณธรรมอย่างยิ่ง วันหนึ่งรัชทายาททุกพระองค์ได้เสด็จมาพร้อมกันและทำ
สงครามกับพระองค์ โค้แย้งชิงราชสมบัติและเนรเทศพระองค์กับพระมเหสี พระราชา
พร้อมด้วยพระมเหสีและโอรสเสด็จไปประเทศอื่น พระองค์ได้เสด็จเข้าไปในป่าละเมาะ
ของเมืองแห่งหนึ่ง และในเวลาอาทิตย์อัสดงพระองค์ พระมเหสี และโอรสได้เสด็จ
ไปประทับนั่งที่โคนคันไทรคันหนึ่ง บนคันไม้มีนกห้าตัวอาศัยอยู่ นกเหล่านั้นกำลังคุยกัน
นกตัวหนึ่งพูดขึ้นว่า "พระราชาของนครนี้สวรรคตแล้วและพระองค์ไม่มีรัชทายาท
ดังนั้นใครจะเป็นพระราชา" นกตัวที่สองพูดว่า "ราชสมบัติจะเป็นของพระราชาที่
ประทับอยู่ที่โคนคันไทรนี้" นกตัวอื่น ๆ พูดว่า "คงเป็นเช่นนั้น" พระราชาสดับ
คำพูดของนกเหล่านั้น ต่อจากนั้นเมื่อพระอาทิตย์ขึ้น คนทั้งปวงต่างปฏิบัติงานประจำ
ของตน ฝ่ายพระราชาเมื่อทรงสวดมนต์ในคอนเช้าแล้วทรงนมัสการสุรยเทพด้วย
บทสวดที่ว่า

"ข้าพเจ้าขอนมัสการสุรยเทพยามอุทัยผู้เป็นดวงเนตรของโลก
ผู้ประทานความสมหวังแก่ผู้จงรักภักดี ผู้ทำให้ดอกบัวแย้มบาน
ผู้ประทานพรและผู้จัดความมิด"

เมื่อทรงนมัสการสุรยเทพเช่นนี้แล้ว ในขณะที่เสด็จมุ่งหน้าไปยังหมู่บ้านนั้น ช่างพัง
ที่สวมพวงมาลัยซึ่งพวกเสนาบดีได้ปล่อยไปเพื่อให้คนหาพระราชาได้มองเห็นพระราชา
จึงวางพวงมาลัยบนพระศอกของพระองค์ให้พระองค์ขึ้นประทับบนหลังและนำพระองค์ไป
สู่พระราชวัง ต่อจากนั้นเสนาบดีทั้งปวงได้มาประชุมกันและจัดพิธีอภิเษกขึ้น สถาปนา
ท้าวราชเศรษฐีขึ้นเป็นพระราชาของอาณาจักรนั้น วันหนึ่งพระราชาผู้เป็นปฏิบัติ
ทั้งปวงทรงรวมกันยกทัพมาที่เมืองนั้นเพื่อล้มล้างท้าวราชเศรษฐี... ในเวลานั้น

พระราชาทรงเล่นสกาอยู่กับพระมเหสี พระมเหสีทูลว่า "ข้าแต่พระสวามี เพราะเหตุใด พระองค์จึงทรงเจยอยู่ ข้าศึกได้ล้อมเมืองไว้แล้ว และคงจะยึดพวกเราและเมืองนี้ได้ ใน ตอนเช้า เหตุการณ์คงจะเป็นไปเช่นนี้ พระองค์ควรจะจัดการสิ่งใดลงไป" พระราชา ตรัสว่า "ดูก่อนนางผู้คงาม จะเพียรพยายามทำไปเพื่อประโยชน์อะไร ตรามโคที่ โขคชะตาอยู่ข้างเรา ตรามนั้นก็กิจการทุก ๆ อย่างจะดำเนินไปเอง และหากว่า ตรามโคโขคชะตาไม่เข้าข้างแล้ว ตรามนั้นก็กิจการทุก ๆ อย่างจะพินาศไปเอง เธอ ยังไม่เข้าใจอีกหรือ โขคชะตาเท่านั้นที่เป็นสาเหตุสำคัญที่สุดในความสำเร็จหรือความ พินาศไม่ใช่สิ่งอื่นเลย มีคำกล่าวที่ว่า

เมื่อถูกจับอยู่ในตระกร้า มันจะไม่รู้ลึทิวและไม่มีความหวัง
ในยามกลางคืนหนูตกลงไปเองและทำให้ตระกร้าเป็นรู
มันตกเข้าไปอยู่ในปากของงู งูพอใจเนื้อของหนูมันจะเลื้อยไป
อย่างรวดเร็วตามทางนั้นและปลอดภัย โขคชะตาเพียงอย่างเดียว
เท่านั้นที่เป็นสาเหตุสำคัญที่สุดในความสำเร็จหรือความพินาศ

นอกจากนี้อีกบทหนึ่งมีว่า

สิ่งที่เราไม่รักษาจะยังคงอยู่หากว่าโขคชะตารักษาไว้
สิ่งที่เรารักษาไว้อย่างดียิ่งจะพินาศไปหากว่าโขคชะตา
ประหัตประหารมัน คนไม่มีที่พึ่งถูกขับให้ไปอยู่ป่ายังมีชีวิตรอด
อยู่ได้ ส่วนคนที่คล่องแคล่วว่องไวกลับสิ้นชีวิตในเรือนของตน

ผู้ที่ให้ราชสมบัติแก่เราในขณะที่เราอยู่ที่โคนต้นไม้จะเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบเอง" ฝ่าย (เทพผู้ดูแลรักษา) คิดว่า "พระราชาทรงองค์นี้ทรงไว้วางพระทัยในตัวเราถึงเพียงนี้ ถึงกับมอบราชสมบัติให้เป็นภาระของเรา บัดนี้หากเราไม่เพียรพยายามทำเพื่อพระองค์แล้ว บาปอันยิ่งใหญ่จักบังเกิดขึ้น" เมื่อคิดไตร่ตรองเช่นนี้แล้ว เทพองค์นั้นจึงทรงแปลงร่างให้ นากลัวอย่างยิ่ง และประหัต-ประหารเหล่าอริราชศัตรูสิ้น ต่อจากนั้นมาท้าวราชเศรษฐ ทรงครองราชสมบัติโดยสวัสดิ์"

ท้าววิกรมทศย์ทรงเป็นผู้เล่านิทานเรื่องนี้ และเมื่อโยคีได้ฟังนิทานนี้แล้ว ก็พอใจมาก เขาได้ถวายกาศมีรลึงค์อันหนึ่งแก่พระราชและทูลว่า "ข้าแต่พระราช กาศมีรลึงค์นี้เสมือนแก้วจินคามีคือจะให้สิ่งต่าง ๆ ตามที่พระองค์ปรารถนา ขอพระองค์

ทรงบูชาอย่างดีเกิด" พระราชาทรงตอบว่า "ดีมาก" และทรงแสดงความเคารพ
โยคีนั้น ในขณะที่พระองค์เสด็จกลับนครนั้น มีพรานหนึ่งคนหนึ่งมาเข้าเฝ้าเขาได้
ถวายพระพรว่า

"ขอพระศิวะผู้ตรีเนตร พระแม่ปารวตี และพระสกันตกุมาร
ผู้ทวาทศเนตร ได้โปรดคุ้มครองพระองค์เกิด"

เขาทูลว่า "ข้าแต่พระราชา ข้าพเจ้าถือพรตในการบูชาศิวลึงค์ แต่ข้าพเจ้าได้ทำ
ศิวลึงค์หายในระหว่างทาง ข้าพเจ้าออกอาหารมา 3 วันแล้ว คังนั้นขอได้โปรดทรง
ประทานศิวลึงค์นี้แก่ข้าพเจ้าเกิด เพื่อข้าพเจ้าจะได้เลือกอาหาร" พระราชา
สดับคำพูดนั้นแล้วได้ประทานกาศมีรลึงค์แก่พรานนั้นแล้วเสด็จกลับนคร"

เมื่อเล่านิทานนี้แล้ว ตักทาทินทูลพระราชาว่า "ข้าแต่พระราชาหากว่า
พระองค์ทรงมีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมนี้ ขอพระองค์ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้เกิด"
เมื่อพระราชาสดับถ้อยคำนั้นแล้ว ทรงดำรงอยู่ในคุณนิยภาพ

จบนิทานเรื่องทีลิสี่

นิทานเรื่องที่ 15

นางฟ้าและหมอน้ำมันเค็ลค

ในขณะที่พระราชาก็ประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น คุกตาทินอีกตัวหนึ่ง
 ทูลว่า "ข้าแต่พระราช พระราชามีคุณธรรมเยี่ยงท้าววิกรมมาทิตย์ เพียงพระองค์
 เดียวเท่านั้น จึงจะมีสิทธิ์ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนเจ้า
 คุกตาทิน เจ้าจงเล่าเรื่องราวคุณธรรมของพระองค์" นางทูลว่า "ข้าแต่พระราช
 ขอพระองค์โปรดเสด็จ

ในรัชสมัยของท้าววิกรมมาทิตย์ บุโรทิตของพระองค์ที่ชื่อ วสุมิตร เป็นผู้
 รูปร่างอย่างยิ่งและเชี่ยวชาญในศิลปศาสตร์ทั้งสิ้นทั้งปวง พระราชาทรงโปรดปราน
 เขามาก เขาชอบช่วยเหลือผู้อื่น เป็นที่รักยิ่งของทุก ๆ คน และเที่ยวพร้อมไปด้วย
 ทรัพย์สมบัติ วันหนึ่งเขาคบคิดว่า "ไม่มีวิถีไหนทำให้บาปหมดสิ้นไปได้นอกจากการ
 ชำระสระสนานในแม่น้ำคงคาเท่านั้น มีคำกล่าวที่ว่า

ไม่มีความบริสุทธิ์ใจที่จะสูงส่งกว่าการชำระสระสนานที่หน้า
 ศักดิ์สิทธิ์ หากคนเราไม่บรรลุนิติแห่งความสำเร็จได้ด้วย
 การบำเพ็ญชบะ ด้วยการประพฤติพรหมจรรย์ ด้วยยัชฌุพิธี หรือด้วย
 การบริจาคแล้วละก็ เขาควรจะไปสักการะแม่น้ำคงคา

ความเจริญก้าวหน้าที่ยังเกิดขึ้นแก่บุรุษผู้ควบคุมตนเองได้
 ผู้ชำระสระสนานด้วยน้ำอันบริสุทธิ์สะอาดของแม่น้ำคงคานั้น
 จะไม่บังเกิดขึ้นด้วยการทำพิธีกรรมทางศาสนา ร้อยพิธี

อาทิตย์ยามอุทัยย่อมซจกความมีมคติให้หมดไปฉันใด
 ผู้ที่ชำระสระสนานในน้ำของแม่น้ำคงคาเพื่อซจกบาป
 ทั้งหลายของตนให้หมดสิ้นไปแล้วย่อมดวงใจฉันนั้น

เมื่อโยนกองฝ้ายลงไปไฟ มันย่อมไหม้หมดไปใน
 ทันทีทันใดฉันใด สรรพบาปจะหมดสิ้นไปด้วยน้ำของ
 แม่น้ำคงคาฉันนั้น

ผู้ที่ค้ำน้ำของแม่น้ำคงคาซึ่งถูกแตกเผาด้วยรัศมีของดวงอาทิตย์
และค้ำนมโคอย่างถูกต้องตามกฎหมายที่ไค้บัญญัติไว้จะ เป็นผู้หลุดพ้น
จากบาป

ผู้ที่ทำร่างกายให้บริสุทธิ์ด้วยการ ถูพรตจนทรายชะพื้นครั้ง
กับผู้คนที่ค้ำน้ำของแม่น้ำคงคานั้น เป็นผู้ที่ไม่เสมอกัน

สำหรับสรรพสัตว์ผู้ทุกข์ทรมานใจและแสวงหาที่พึ่งนั้น
ไม่มีที่พึ่งใดจะเสมอกับแม่น้ำคงคา

ด้วยการบูชาพระแม่คงคา พระองค์จะทรงช่วยชีวิตคน
จำนวนมากผู้หมดกำลังใจ ผู้ทนทุกข์ทรมานด้วยบาปอันมหันต์
และตกอยู่ในรกอันน่าสะพรึงกลัว

ผู้ที่ไค้เห็น ไค้ค้ำกิน และไค้ชำระสระสนานในแม่น้ำคงคานั้น
พระแม่คงคาจะทรงช่วยเหลือเชื้อสายทั้งหมดของเขา
นับย้อนแต่ชั้นบรรพบุรุษลงไป 7 ชั้น และชั้นลูกหลานขึ้นไป 7 ชั้น
บุรุษจะบริสุทธิ์สะอาด เป็นร้อยเท่าหรือพันเท่าด้วยบุญอันเกิด
จากการเห็น การสัมผัส การเข้าฌาน หรือการท่องพระนาม
พระแม่คงคา

คนเหล่าใดไค้เห็นแม่น้ำคงคาอันเป็นแม่น้ำชำระบาป
คนเหล่านั้นจะเป็นเช่นเดียวกับคนที่บอกมาแต่กำเนิด
ในโลกนี้ และจะเท่าเทียมกับสัตว์ป่าและสัตว์เลี้ยง

เมื่อคิดไตร่ตรองเช่นนี้แล้ว เขาก็ออกเดินทางสู่เมืองพาราณสี ไปคุรุรูปันพระคิเวและ
ถวายนมัสการพระองค์ ต่อจากนั้นเขาไปทำพิธีสโนานในเคื่อนมาฆะ* ที่เมืองประยาค**

* เป็นชื่อเคื่อนที่พระจันทร์เต็มดวงในหมู่ดาวนักษัตรมษะ ตรงกับเคื่อนมกราคม-
กุมภาพันธ์ (Sir Monier-William, 1981 : 805).

** เป็นชื่อสถานที่สำหรับการจาริกแสวงบุญ เป็นบริเวณที่แม่น้ำคงคาและแม่น้ำยมุนา
ไหลมาบรรจบกัน และสมมุติเป็นที่อยู่ของพระสรัสวดี ปัจจุบันเรียกว่าเมืองอัลลฮาบาด
(Sir Monier-William, 1981 : 687).

ไปทำพิธีศราทชะที่เมืองคยา แล้วก็ย้ายหน้ากลับเมืองของตน ในระหว่างทางเขา
 ไปได้ถึงเมือง ๆ หนึ่ง ที่เมืองนั้นมีนางอัปสรผู้ทองคำสาปเป็นผู้ปกครองและนางยัง
 ไม่มีสามี ณ ที่นั้นมีเทวาลัยใหญ่สำหรับพระลักษมีและพระนารายณ์ และมีวิวาหณพ
 ทรงประตูเทวาลัย มีน้ำมันงาที่กำลังเดือดในโลหบาทรใบใหญ่ คนที่ยืนประจำอยู่ ณ
 ที่นั้นจะพูดกับคนทั้งหลายที่มาจากเมืองอื่นว่าอย่างนี้ "หากว่าผู้กล้าหาญคนใดจะ
 กระโจนลงในน้ำมันงาเดือดนี้ นางอัปสรชื่อมันมชสฺยชีวินี จะนำพวงมาลัยมาคล้องที่
 คอของเขา" เมื่อวสุมิตรได้เห็นเหตุการณ์ทั้งหมดนี้แล้ว เขาก็กลับไปเมืองของตน
 และได้ไปเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องทุกคนซึ่งต่างก็ยินดีที่ได้ทราบว่าเขากลับมาอย่าง
 ปลอดภัย ในเวลาเช้าเขาไปที่พระราชวังเข้าเฝ้าพระราชบิดา เมื่อถวายน้ำจาก
 แม่น้ำคงคาและถวายส่วนบุญจากการนมัสการพระศิวะแด่พระราชบิดาแล้ว เขาก็นั่งลง
 ค่อยจากนั้นพระราชบิดาได้ตรัสถามว่า "คุณก่อนวสุมิตร ท่านเดินทางไปจาริกแสวงบุญ
 ด้วยความปลอดภัยหรือไม่" เขาทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนาย ด้วยพระกรุณา
 ของพระองค์ทำให้ข้าพเจ้าเดินทางไปจาริกแสวงบุญและเดินทางกลับอย่างปลอดภัย"
 พระราชาตรัสว่า "ในประเทศอื่นนั้นท่านได้เห็นอะไรแปลกบ้าง?" วสุมิตรได้ทูล
 เล่าถึงเรื่องนางอัปสรและน้ำมันงาเดือด พระราชาได้เสด็จไป ณ เมืองนั้นพร้อม
 กับวสุมิตร เมื่อพระองค์ทรงสนาน ณ ที่นั้นแล้ว ทรงนมัสการพระลักษมีและพระ
 นารายณ์และทรงกระโจนลงในน้ำมันงาเดือด ประชาชนที่อยู่ ณ ที่นั้นต่างส่งเสียง
 ร้องด้วยความตกใจ พระวรกายของพระราชากลายเป็นเสมือนก้อนเนื้อ เมื่อนาง
 มันมชสฺยชีวินีได้ทราบเรื่องนี้ก็ได้ให้นำน้ำมันงาเดือดและประพรมลงบนก้อนเนื้อ ในขณะ
 นั้นเองพระราชบิดาทรงเกิดใหม่เป็นชายหนุ่มรูปงามราวกับเทวดา ค่อยจากนั้นในขณะที่
 นางมันมชสฺยชีวินีจะสวมมาลัยที่พระศอกของพระราชา พระราชาตรัสว่า "คุณ
 มันมชสฺยชีวินี หากว่าฉันนี้เจ้าเป็นของเรา เจ้าจงฟังคำพูดของเรา" นางทูลตอบว่า
 "ข้าแต่พระองค์ผู้สามี ขอจงตรัสเถิด ข้าพเจ้าจะปฏิบัติตามพระคำรัสของพระองค์"
 พระราชาตรัสว่า "หากว่าเจ้าจะทำตามคำพูดของเรา เจ้าจงเลือกบุโรหิตคน
 นี้ของเราเถิด" นางทูลตอบว่า "ข้าพเจ้าจะปฏิบัติตามนั้น" และนางก็นำพวงมาลัย
 สวมที่คอของบุโรหิต ฝ่ายพระราชบิดาเมื่อทรงจัดพิธีวิวาห์ให้แก่คนทั้งสองแล้วทรง
 กระทำพิธีราชาภิเษกให้วสุมิตรแล้วเสด็จกลับนครของพระองค์

เมื่อเล่าเรื่องนี้แล้ว ตึกตาหินได้ทูลพระราชว่า "ข้าแต่พระราช หาก
ว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมและความกล้าหาญเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทัมนั่งบน
สิงหასนี่เถิก"

จบนิทานเรื่องที่สิบห้า

นิทานเรื่องที่ 16

เทศกาลวสันตฤดูและบุตรสาวของพรหม

ในขณะที่พระราชจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกตาทินอีกตัวหนึ่ง
 ทูลว่า "ข้าแต่พระราช หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาติศย์
 แล้วละก็ ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้เถิด" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อน
 เจ้าทูกตาทิน เจ้าจงเล่าเรื่องคุณธรรมของพระองค์" นางทูลว่า "ข้าแต่พระราช
 ขอพระองค์โปรดสดับ

กาลครั้งหนึ่ง ท้าววิกรมมาติศย์เสด็จไปเพื่อจะพิชิตดินแดนต่าง ๆ ทั่วทุกสารทิศ
 พระองค์เสด็จไปทางทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศเฉียงต่าง ๆ
 พระองค์ทรงปราบพระเจ้าแผ่นดินในดินแดนเหล่านั้นให้อยู่ใต้อำนาจของพระองค์ ทรง
 ยึดทรัพย์สินที่มีค่ามาก เช่น ฝูงช้างและม้า และเมื่อทรงสถาปนาให้พระเจ้าแผ่นดิน
 ปกครองประเทศแต่ละประเทศนั้นแล้ว พระองค์เสด็จกลับพระนครของพระองค์ ใน
 ขณะที่พระองค์จะเสด็จเข้าพระนคร โจรคนหนึ่งทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ
 ในช่วง 4 วันนี้ไม่ใช่วโรกาสที่พระองค์จะเสด็จเข้าพระนคร" เมื่อสดับคำพูดของเขา
 พระราชาจึงเสด็จไปประทับอยู่นอกเมือง ทรงโปรดให้สร้างประรำในวนอุทยานและ
 ประทับอยู่ ณ ที่นั้นตลอดเวลา 4 วัน ในช่วงเวลานั้นเป็นวสันตฤดูอันเป็นเจ้าแห่งฤดูกาล
 ในวสันตฤดูนั้น

คันพิรุณจะผลิตกอกกุ่มขึ้นในทันทีทันใดและฝูงผึ้งจากทุกสารทิศ
 จะบินมาค่อม มีผู้กล่าวว่า เปรียบเสมือนนางอัปสรผู้มีนัยน์ตายาว
 คุจคอกบัวถือน้ำไว้รินให้ฝูงชน

นอกจากนี้

ฝูงผึ้งหลวงที่ส่งเสียงหึ่งด้วยความรู้รรมย์ใจ กำลังกอดรัด
 อย่างแนบแน่นด้วยความเสนหาอันเกิดจากความหลงใหล
 ในน้ำผึ้งอันชวนให้มันเมาของคันมะม่วง และสายลมอ่อน
 ที่ถักคร่าเพยกลิ่นหอมจากใบหน้าอันงามประดุจคอกบัว
 ของหญิงสาวที่พิศโสมยอยู่ตลอดเวลา

เมื่อมองเห็นความงามของวสันตฤดูเช่นนี้ มนตรีชื่อสุมันตระได้เข้าเฝ้าพระราช
และทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ วสันตฤดูอันเป็นเจ้าแห่งฤดูกาลได้มาถึงแล้ว
วันนี้เป็นวันที่ควรจะทำการบูชาวสันตฤดู หากพระองค์บูชาวสันตฤดูแล้ว ทุกฤดูกาล
จะเป็นฤดูที่น่ารื่นรมย์ใจ ความมั่งคั่งสมบูรณ์และศาสนิสุขจะบังเกิดแก่ชาวโลกทุกคน"
เมื่อพระราชทาน^{ได้}สัจด้วยคำของเขาแล้ว ทรงเห็นพ้องควยและทรงมีโองการให้
สุมันตระตระเตรียมการบูชาวสันตฤดูให้ครบถ้วนทุกประการ มนตรีสุมันตระได้สั่ง
ให้สร้างสภามณฑปอันงดงามยิ่ง และได้เชื้อเชิญเหล่าพราหมณ์ผู้เชี่ยวชาญเวทศาสตร์
เชื้อเชิญนาฏยศิลปินผู้เชี่ยวชาญในการขับร้อง เล่นดนตรีและพ้อนรำ รวมทั้งหญิงงาม
ทั้งหลายควย พวกที่มาเองโดยไม่ได้รับการเชื้อเชิญ เช่น พวกยาจก คนอับโชค
คนตาบอด คนหูหนวก คนพิการ และคนหลังค่อม ในสภามณฑปนั้นได้ตั้งสิงหาสน์ที่
ฝั่งนพรักัน และได้ประดิษฐานพระประติมา 2 องค์ คือพระลักษมีและพระนารายณ์
ในการบูชาพระประติมาเขาได้นำสิ่งต่าง ๆ ที่มีกลิ่นหอมยิ่งมาวางกองรวมกัน เช่น
หญ้าฝรั่น การบูร ชะมกเช็ค ไม้จันทน์ และไม้กฤษณา ดอกไม้ต่าง ๆ เช่นดอก
มะลิซ้อน ดอกมะม่วง ดอกมะลิลา ดอกมะลิป่า ดอกบัว ดอกถั่ว ดอกสาระแน
ดอกขงโค และดอกลำเจียก เขาก็นำมาวางกองรวมกันไว้เช่นกัน เมื่อการ
ตระเตรียมทุกสิ่งทุกอย่างพร้อมแล้วเช่นนี้ พระราชาพระองค์เองทรงโปรดให้กระทำ
การสักการบูชา 16 ครั้งแด่พระนารายณ์ และประธานสิ่งต่าง ๆ มีเครื่องประดับ
เป็นต้นแก่ชนทั้งหลายผู้เชี่ยวชาญในศิลปศาสตร์ เช่นพราหมณ์เป็นต้น ในระหว่างนั้น
เหล่านักร้องเมื่อได้ประพันธ์บทสฤติควยวสันตคิลกฉันทแล้วก็ได้ขับร้องเพลงวสันตฤดู
ต่อมาเมื่อพระราชประธานหมากพลูแก่นักร้องเหล่านั้นแล้วทรงโปรดให้พวกเขา
กลับไป ส่วนพวกที่เหลือเช่น พวกคนพิการและคนตาบอดทรงทำให้พวกเขาพอใจ
ด้วยการประธานทองคำ ในขณะที่นั้นมีพราหมณ์คนหนึ่งจูงเด็กหญิงคนหนึ่งมาเข้าเฝ้า
เขาได้ถวายพระพรว่า

ขอวงพัทตร์ของพระนางปาวรที่ผู้ทรงอาการคืองู เป็นกำไลหัตถ์
ในวันอภิเษกสมรสกับพระศิวะจึงประธานพรแด่พระองค์
วงพัทตร์ของพระนางนั้นปรากฏอาการประหม่าขึ้นในทันทีทันใด
และก้มลงต่ำควยความอาย ขณะตรัสอย่างไม่เต็มประโธษรู้ว่า
"ทมอมฉันขอถวายนมัสการแด่พระศิวะ"

แล้วจึงทูลว่า "ข้าแต่พระราชา ข้าพเจ้ามีเรื่องขอพระกรุณา" พระราชาตรัสว่า "ท่านจงบอกมาเถิด" พราหมณ์ทูลว่า "ข้าพเจ้าอาศัยอยู่ในเมืองนั้นทิวรณะ ข้าพเจ้ามีบุตรชาย 8 คนแต่ไม่มีบุตรสาว ค้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าและภรรยาจึงได้ตั้งความปรารถนาเช่นนี้ต่อพระพักตร์ของเจ้าแม่ทุรคา 'ข้าแต่พระอัมพิกา หากว่าข้าพระองค์มีบุตรสาว ข้าพระองค์จะตั้งชื่อเขาตามพระนามของพระองค์ และข้าพระองค์จะยกทองคำหนักเท่าตัวบุตรสาวและตัวบุตรสาวเองให้แก่เจ้าบ่าวผู้รู้พระเวท' บัดนี้ถึงเวลาสำหรับการวิวาห์ของนางแล้ว คาวพฤหิสบคีจะปรากฏอยู่ 11 วันและจะไม่มาปรากฏอีกในปีหน้า ข้าพเจ้ามาเฝ้าพระองค์ด้วยความคิดที่ว่าในแผ่นดินนี้ไม่มีใครอื่นเลยนอกจากท้าววิกรมมาทิตย์เท่านั้นที่ประทานทองคำเท่าตัวบุตรสาวผู้นี้" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนพราหมณ์ ท่านปฏิบัติดีแล้ว ท่านจงนำทรัพย์สินไปตามที่ท่านต้องการ" พระองค์ตรัสเรียกเจ้าหน้าที่พระคลังมาและตรัสว่า "ดูก่อนทรัพย์สินทัต เจ้าจงให้ทองคำหนักเท่าตัวหญิงสาวคนนี้แก่พราหมณ์ผู้นี้เถิด นอกจากนี้จงให้ทองคำ 8 โกฎิ 8 กองค้วย" ทรัพย์สินทัตจึงให้ทองคำจำนวนนั้นแก่พราหมณ์ตามคำรับสั่งของพระองค์ พราหมณ์ดีใจมากและได้กลับไปเมืองของตนพร้อมกับบุตรสาว ฝ่ายพระราชาได้เสด็จเข้าเมืองในเวลาอันเป็นมงคล"

เมื่อเล่าเรื่องนี้แล้ว ทุกท่านหันตูลพระราชาว่า "ข้าแต่พระราชา ถ้าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้เถิด" พระราชาทรงดำรงอยู่ในคุณณียภาพ

จบนิทานเรื่องที่สิบหก

นิทานเรื่องที่ 17

ท้าววิกรมมาติศย์ทรงอุทิศพระองค์เพื่อช่วยเหลือศัตรู

ในขณะที่พระราชารจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกตาทินอีก
ตัวหนึ่งทูลว่า "ข้าแต่พระราชา บุคคลที่มีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าว
วิกรมมาติศย์เท่านั้นที่สมควรจะได้ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อน
เจ้าทูกตาทิน เจ้าจงเล่าเรื่องคุณธรรมของพระองค์" นางทูลว่า "ข้าแต่
พระราชา ขอพระองค์โปรดสืบ

ไม่มีบุคคลใดมีคุณธรรมเยี่ยงท้าววิกรมมาติศย์ ด้วยคุณธรรมนั้นพระเกียรติคุณ
ของพระองค์จึงแพร่ไปคลอบคลอสามโลก ทุก ๆ คนที่มีความต้องการจะสรร เสริญ
พระราชารพระองค์นี้เพียงพระองค์เดียว คำให้ศีลให้พรของผู้มีความต้องการยอมก้อ
ให้เกิดความบิตติยินก็แก่ผู้ให้มิใช่แก่ผู้กล่าว มีคำกล่าววว่า

คำให้ศีลให้พรของผู้ต้องการทรัพย์ก่อให้เกิดความบิตติ โสมนัสแก่ผู้ให้
ในขณะที่เสียงกลองรบก่อให้เกิดความบิตติ โสมนัสแก่ผู้กล่าว

นอกจากนี้คุณความดีต่าง ๆ เช่นความกล้าหาญ ความรู้ และการปฏิบัติศาสนกิจ
เป็นคุณความดีสำหรับคนทั่ว ๆ ไป แต่คุณความดีคือการเสียสละมิใช่เช่นนั้น มีคำ
กล่าววว่า

ปลุสัคว์ทั้งปวงรู้จักต่อสู้ นกแก้วและนกสาริการูจักพูด
ผู้ที่ให้ทานคือผู้กล้าคือผู้ที่เป็นบัณฑิต

อีกบทหนึ่งมีวว่า

คนบางคนเป็นคนกล้าหาญโดยธรรมชาติ และบางคนเป็นคนกล้าหาญ
เพราะความสงสาร คนทั้งหมดเหล่านี้ไม่มีค่าเทียบเท่าเศษ 1 ส่วน
16 ของคนกล้าหาญในการให้ทาน

ความเสียสละเป็นคุณธรรมเพียงประการเดียวที่มีค่าควรแก่การ
สรรเสริญ คุณธรรมอื่น ๆ มากมายไม่มีประโยชน์อะไรเลย เพราะ
ความเสียสละเท่านั้นที่ทำให้คนบูชาผู้ปลุสัคว์ ก้อนหิน และต้นไม้

ข้าพเจ้ามีความเห็นว่าความเสียสละเป็นคุณธรรมที่เหนือกว่าคุณธรรมอื่น
 ร้อยประการ หากว่าผู้ที่มีความเสียสละเป็นผู้ที่มีความรู้เป็นอาภรณ์
 ค้ำแล้ว ข้าพเจ้าจะกลัวอะไรได้ และหากว่าเขามีความกล้าหาญค้ำ
 ข้าพเจ้าก็ขออนอบน้อมต่อเขา ผู้ที่มีคุณธรรมทั้ง 3 ประการนี้และไม่
 เป็นคนเย่อหยิ่ง ผู้นั้นเป็นผู้ทรงคุณธรรมอันเลิศ

ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงมีคุณธรรมทั้งสี่ประการนี้ ในกาลครั้งหนึ่ง ณ ทินแดนอื่นกวีผู้หนึ่ง
 ใค้สวดสรรเสริญคุณธรรมของท้าววิกรมมาทิตย์เฉพาะพระพักตร์พระราชอาพระองค์หนึ่ง
 เมื่อสดับบทสวดสรรเสริญคุณธรรมของท้าววิกรมมาทิตย์ พระราชาทรงรู้สึกริษยา
 ขึ้นในพระทัย จึงตรัสถามกวีว่า "ดูก่อนกวี เพราะเหตุใดกวีทุกคนจึงสรรเสริญเฉพาะ
 ท้าววิกรมมาทิตย์ ไม่มีพระราชอาพระองค์อื่นเยี่ยงพระองค์เลยหรือ?" กวีทูลตอบว่า
 "ข้าแต่พระราชอา ในสามโลกนี้ไม่มีพระราชอาพระองค์ใดที่จะมีความเสียสละ ความ
 ช่วยเหลือผู้อื่น ความอาจหาญ และความเป็นวีรบุรุษเสมอกับท้าววิกรมมาทิตย์ ใน
 การช่วยเหลือผู้อื่นนั้นความเห็นแก่ตัวย่อมไม่มีแม้ในพระกายของพระองค์เอง" เมื่อ
 สดับถ้อยคำนั้น พระราชาทรงคิดในพระทัยว่า "เราเองก็จะอุปการะผู้อื่นเช่นกัน"
 พระองค์ทรงเชื่อเชิญโยคีผู้หนึ่งมาและตรัสว่า "ดูก่อนโยคี มีวิธีใดบ้างที่จะทำให้ทรัพย์
 บังเกิดขึ้นหลายเท่าทุก ๆ วันเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น" โยคีทูลว่า "ข้าแต่พระราชอา ไม่มี
 วิธีใดเลยพระเจ้าข้า" พระราชาตรัสว่า "หากว่ามีวิธีของท่านจงบอกวิธีนั้นแก่เราเถิด
 เราจะปฏิบัติตาม" โยคีทูลว่า "ขอพระองค์ทรงบูชาบวงสรวงหมู่โยคินี 64 คนใน
 วันแรม 14 ค่ำ ต่อจากนั้นเมื่อทรงทำพิธีกรรมเบื้องต้นด้วยมนตร์ต่อหน้าโยคินีเหล่านั้น
 แล้ว ฟังพำชัยชัยส่วนที่ 10 ในตอนสิ้นสุดชัยชัย พระองค์พึงสังเวทพระสรีระร่าง
 ของพระองค์เองในกองไฟเพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งการสังเวทที่สมบูรณ์ ต่อจากนั้นหมู่
 โยคินีจะพอใจและจะถวายสิ่งที่พระองค์ทรงปรารถนา" เมื่อสดับในถ้อยคำนั้น
 พระราชาทรงปฏิบัติตามนั้นทั้งหมด และทรงกระโดดเข้าไปในกองไฟในช่วงขณะ
 แห่งการสังเวทที่สมบูรณ์ หมู่โยคินีพอใจมากจึงถวายพระสรีระร่างใหม่แก่พระราชอา
 และทูลว่า "ข้าแต่พระราชอา ขอพระองค์ทรงเลือกพรเถิด" พระราชาตรัสว่า
 "ข้าแต่พระแม่เจ้า หากว่าทรงโปรดปรานขอทรงทำให้หม้อใบใหญ่ 7 ใบใน
 พระราชวังของข้าพเจ้าบริบูรณ์ด้วยทองคำทุกวัน" หมู่โยคินีทูลว่า "หากว่าพระองค์
 ทรงสังเวทพระสรีระร่างของพระองค์เองในกองไฟเช่นนี้ทุกวันตลอด 3 เดือน

พวกเราจะให้ตามที่พระองค์ทรงขอ" พระราชาตรีศอบตกลงแล้วทรงสั่งเวียงพระ
สรีระว่างของพระองค์เองในกองไฟทุกวัน

วันหนึ่งท้าววิกรมมาติศย์สคัมเรื่องนี้ จึงเสด็จไปยังสถานที่นั้นและทรง
กระโดดเข้าไปในกองไฟในช่วงขณะแห่งการสังเวยที่สมบูรณ์ ต่อจากนั้นหมูโยคินีได้
พูดกันว่า "วันนี้เนื้อมนุษย์หวานกว่าเค็มและหัวใจของเขาก็แข็งแรง" แล้วหมูโยคินี
ก็ได้ชมชีวิตของพระองค์ และทูลว่า "ดูก่อนพระมหาสคัม ท่านเป็นใครและท่าน
เสียสละร่างกายของท่านเพื่อประโยชน์อะไร" พระองค์ตรัสว่า "ข้าพเจ้าสังเวย
ร่างกายในกองไฟเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น" หมูโยคินีทูลว่า "พวกเราพอใจแล้ว ขอจง
เลือกพรเถิด" พระราชาตรีศอบว่า "หากว่าพระแม่เจ้าทรงโปรดข้าพเจ้า ขอให้
พระราชาพระองค์นี้ทรงพ้นจากความทุกข์ทรมานแสนสาหัสจากการตายทุก ๆ วัน
ขอพระแม่เจ้าพึงปกป้องพระองค์ และขอให้หม้อใหญ่ 7 ใบของพระองค์บริบูรณ์ด้วย
ทองคำเถิด" หมูโยคินียินยอมโดยกล่าวว่า "พวกเราจะทำตามนั้น" พระราชา
พระองค์นั้นทรงรอคอยพ้นจากความตายและหม้อของพระองค์ก็บริบูรณ์ด้วยทองคำ
ท้าววิกรมมาติศย์จึงเสด็จกลับพระนครของพระองค์

เมื่อเล่าเรื่องนี้แล้ว ตุกตาหินทูลท้าวโกษะว่า "ข้าแต่พระราชา หากว่า
พระองค์ทรงช่วยเหลือผู้อื่นเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหาคันนี้เถิด"

จบนิทานเรื่องทีลิมเจ็ค

นิทานเรื่องที่ 18

ท้าววิกรมมาทิกย์เสด็จเยี่ยมเยียนเทพสวิตฤ

ในขณะที่พระราชจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกทาทินอีกตัวหนึ่งทูลว่า "ข้าแต่พระราช บุคคลที่มีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาทิกย์เท่านั้นที่สมควรจะได้ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" พระราชาตรัสว่า "เจ้าจงเล่าเรื่องต่าง ๆ เช่นคุณธรรมของพระองค์" ทูกทาทินทูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์โปรดสดับ

ท้าววิกรมมาทิกย์ทรงครองราชสมบัติโดยไม่ฝ่าฝืนนิตี และไม่ทรงละทิ้งธรรมะ พระราชาตรัสว่า "จงเล่าเรื่องแนวทางแห่งนิตินั้นเถิด" ทูกทาทินทูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์โปรดสดับ ในเมืองมณีนครมีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อ โควินทศรมัน เขาเป็นผู้รู้นิติศาสตร์และเขาจะพูดถึงนิติศาสตร์นั้นให้บุตรของเขาฟังทุกวัน ในเวลานั้นข้าพเจ้าก็ได้ฟังด้วย ข้าพเจ้าจะเล่าถวายพระองค์" พระราชาตรัสว่า "จงเล่ามาเถิด" ทูกทาทินทูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์โปรดสดับ คนฉลาดย่อมไม่คบคนชั่วเพราะจะเป็นสาเหตุแห่งความวิบัติอย่างใหญ่หลวงโดยไม่มีที่สิ้นสุด มีคำกล่าวว่

การคบคนชั่วเป็นสาเหตุแห่งความวิบัติอย่างไม่มีที่สิ้นสุด
สำหรับคนดี ณ ที่นี้ข้าพเจ้าจะพูดถึงสิ่งที่ข้าพเจ้าได้เรียนรู้มา
ด้วยเหตุที่พระเจ้ากรุงลงกาทรงลักพาชายาของพระราม
มหาสมุทรทางทิศใต้จึงถูกเชื่อมต่อกัน
ดังนั้นคนเราควรคบคนดี ลาภใดในโลกนี้ที่จะสูงกว่าการคบคนดียอม
ไม่มี

มีคำกล่าวว่

การคบคนดีก่อให้เกิดความสุขอย่างใหญ่หลวง
มันลดคุณค่าของสายลมอ่อน ของดวงจันทร์และไม้จันทร์
มันนำความสุขมาให้กับจิตใจที่ทุกข์ทรมาน
และยังนำความสำเร็จมาให้ด้วย

นอกจากนี้แล้วไม่ควรเป็นศัตรูกับผู้ใด ไม่ควรทำให้ผู้อื่นต้องเดือดร้อน ไม่ควรลงโทษ

คนใช้โดยปราศจากความผิด ไม่ควรทอดทิ้งภรรยาโดยปราศจากโทษหนัก เพราะว่าการกระทำเช่นนั้นจะทำให้ตนรกอย่างไม่มีการนับ มีคำกล่าวที่ว่า

คนใดทอดทิ้งภรรยาผู้เชื่อฟังคำสั่ง เณรียวณลาต ให้กำเนิดบุตรชาย พุทธเจ้าอ่อนหวาน และไม่มีความผิด จะต้องตกนรกอย่างไม่มีการนับ

ไม่ควรคิดว่าโชควาสนานั้นคงที่ เพราะมันประจุกสายน้ำที่ไหลขึ้นลง มีคำกล่าวที่ว่า

ท่านทั้งหลายจงมีทรัพย์และจงให้ทรัพย์ จงเคารพนับถือผู้ที่ควรแก่การเคารพนับถือ และจงชื่นชมคนดี เพราะว่โชควาสนานั้นไม่คงที่อย่างยิ่ง มันประจุกเปลวประทีปที่สิ้นไหวเมื่อต้องลมแรง

ไม่ควรบอกความลับแก่สตรี ไม่ควรกังวลถึงอนาคต ควรคิดแต่สิ่งที่ดีแม้กับศัตรู ไม่ควรปล่อยให้วันเวลาผ่านไปโดยไม่ไ้ทำอะไรต่าง ๆ เช่นให้ท่านหรือศึกษาเล่าเรียนพระเวท ควรรับใช้มีคามารคา ไม่ควรสนทนากับพวกโจร ไม่ควรกล่าวทอภัยด้วยคำหยาบ และไม่ควรทำลายสิ่งใหญ่ด้วยสาเหตุจากสิ่งเล็ก ๆ มีคำกล่าวที่ว่า

คนฉลาดไม่ควรทำลายสิ่งสำคัญเพื่อสิ่งที่ไม่สำคัญ เพราะว่าการรักษาสิ่งสำคัญจากสิ่งที่ไม่สำคัญนั้น เป็นความฉลาด

ควรให้ทานแก่ผู้ทุกข์ยาก ควรตั้งอยู่ในธรรมและกระทำกรอุปการะผู้อื่นด้วยใจด้วยการกระทำและด้วยคำพูด นี่คือนิติศาสตร์ที่สอนคนธรรมดาทั่ว ๆ ไป ท้าววิกรมทิตย์ทรงรับนิติศาสตร์ทั้งหมดด้วยพระองค์เอง กาลเวลาผ่านไป วันหนึ่งมีคนแปลกหน้าคนหนึ่งมาเข้าเฝ้าพระราชา พระราชาตรัสถามว่า "ดูก่อนเทวทัต บ้านของท่านอยู่ที่ไหน" เขาทูลว่า "ข้าแต่พระราชา ข้าพเจ้าเป็นคนต่างแดน ข้าพเจ้าไม่มีบ้าน ข้าพเจ้าท่องเที่ยวไปเรื่อย ๆ" พระราชาตรัสถามว่า "จากการท่องเที่ยวไปทั่วโลก ท่านได้เห็นอะไรแปลก ๆ บ้าง" เขาทูลว่า "ข้าแต่พระราชา ข้าพเจ้าได้เห็นสิ่งอัศจรรย์ยิ่งสิ่งหนึ่ง" พระราชาตรัสถามว่า "สิ่งมหัศจรรย์อะไรท่านจึงเล่ามาเถิด" ชายแปลกหน้าผู้นั้นทูลว่า "ที่ภูเขาทงทิศตะวันออกมีปราสาทใหญ่ของอาทิตยเทพหลังหนึ่ง ณ ที่นั้นมีแม่น้ำคงคาไหลผ่าน ที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคามีเทวดาลับพระศิวะ

ชื่อ บาบพินาศ และมีเสาทองคำคันหนึ่งไผ่ลื่นมาจากแม่น้ำคงคานั้น บนเสาทองคำนั้น มีสิงหาลักษณ์ประดับด้วยนพรัตน์ ขณะที่ดวงอาทิตย์ขึ้นเสาทองคำจะไผ่ลื่นเหนือพื้นดิน ในเวลากลางวันจะขึ้นสูงถึงรัศมีของดวงอาทิตย์ และขณะที่ดวงอาทิตย์ตก เสาทองคำนั้น จะลดต่ำลงเองและจมหายไปใต้มันน้ำคงคา เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นทุกวัน สิ่งนี้คือสิ่งมหัศจรรย์ยิ่งที่ข้าพเจ้าได้เห็น เมื่อท้าววิกรมมาทิตยฺทรงสดับเรื่องนี้ พระองค์ได้เสด็จไปยังสถานที่นั้นพร้อมกับชายแปลกหน้าผู้นั้น และในเวลากลางคืนพระองค์บรรทม ณ ที่นั้น ในเวลาเช้าขณะที่ดวงอาทิตย์ขึ้น เสาทองคำที่มีสิงหาลักษณ์ประดับนั้นก็ไผ่ลื่นขึ้นจากแม่น้ำคงคา พระราชาพระองค์เองประทับนั่งบนเสาทองคำนั้น และเสาค่อยเริ่มขึ้นสูงเพื่อให้ถึงรัศมีของดวงอาทิตย์ ขณะที่เข้าใกล้ดวงอาทิตย์นั้นเอง พระสรีระวางของพระราชานุภรรยาของดวงอาทิตย์ซึ่งเสมือนลูกไฟเผาไหม้จนกลายเป็นก้อนเนื้อคั่งนั้นขณะที่พระองค์เสด็จเข้าไปถึงรัศมีของสุรยเทพในรูปของก้อนเนื้อนั้น พระองค์ทรงสวดสรรเสริญด้วยบทสวดสรรเสริญหลายบท เช่น บทที่ว่า

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่เทพสวิตฤๅเป็นดวงทาควงเคียวของโลก
 ผู้เป็นเหตุแห่งการเกิด การดำรงอยู่ และการสูญสลายของชาวโลก
 ผู้ประกอบค้ำพระเวททั้งสาม ผู้ทรงไว้ซึ่งสาระแห่งคุณทั้งสาม
 และผู้มีอาคมันของพระพรหม พระนารายณ์ และพระศิวะ

แล้วพระองค์ทรงนมัสการ ต่อมาสุรยเทพทรงประพรมพระองค์ด้วยน้ำอมฤต พระราชาทรงได้รับทิพยสรีระ พระราชาทูลว่า "ข้าพเจ้าเป็นผู้โชคคี่" สุรยเทพทูลว่า "คุณก่อนพระราชา พระองค์ทรงเป็นยิ่งกว่าพระมหาสัคว์ เพราะว่าพระองค์ทรงมาถึงรัศมีนี้ซึ่งไม่มีใครเคยมาถึง เราพอใจมาก พระองค์โปรดเลือกขอพรเถิด" พระราชาทูลว่า "ข้าแต่ทเวะ พรใดจะประเสริฐยิ่งกว่าการได้มาซึ่งที่ประทับของพระองค์ซึ่งแม้แต่พระมหามุนีก็ไม่เคยมาถึง เนื่องจากพระกรุณาของพระองค์ ข้าพเจ้ามีทุกสิ่งแล้ว" พระสุรยเทพทรงพอพระทัยเป็นที่ยิ่งในพระคำรัสของพระราชา จึงประทานแหวนสองวงของพระองค์เองที่ประดับด้วยนพรัตน์และทูลว่า "คุณก่อนพระราชา แหวนสองวงนี้จะให้ทองคำหนึ่งกองทุกวัน" เมื่อพระราชาทรงรับแหวนสองวงนั้นแล้วทรงนมัสการสุรยเทพและเสด็จลงจากที่นั้น ขณะที่พระองค์เสด็จกลับนครอุชชยินี ในระหว่างทางมีพราหมณ์คนหนึ่งมาเข้าเฝ้า เมื่อกล่าวคำอ้อนวณพรว่า (มาจากเรื่อง วิกรมวรคิของกาลิหาส)

"ในคัมภีร์ เวทานตะมีคำเรียกเทพองค์ใดว่าเป็นวิญญาณ
สูงส่งดวงเดียวที่แผ่ฐานอยู่ตลอดสวรรค์และโลก
ในเทพองค์ใดที่ศัพท์ว่าอิศวรหมายถึงเฉพาะถึงสิ่งหนึ่ง
เพียงสิ่งเดียวและมีตัวอักษรถูกต้อง
เหล่าผู้ปรารถนาความหลุดพ้น แสวงหาเทพองค์ใด
ในภายในคัมภีร์ต่าง ๆ มีการกำหนดคัมภีร์เป็นต้น
ขอเทพองค์นั้นซึ่งคือองค์พระศิวะอันผู้มีภักดีโยคะ
อย่างมั่นคงจะเข้าถึงได้อย่างง่ายดาย จงประทานพร
ที่ประเสริฐสุดแก่พระองค์"

แล้วเขาได้ทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นองค์อุปถัมภ์ ข้าพเจ้าเป็นพราหมณ์ยากจนมาก
แต่มีครอบครัวใหญ่ ข้าพเจ้าออกภิกขาจารทุกหนทุกแห่งแต่ก็ไม่อิ่มท้อง" เมื่อพระราช
สดับถ้อยคำนั้น ได้ประทานแหวนสองวงนั้นแก่เขาและตรัสว่า "ดูก่อนพราหมณ์
แหวนสองวงนี้จะให้ทองคำหนึ่งกองเป็นประจำ" พราหมณ์ดีใจอย่างยิ่ง เมื่อสรรเสริญ
พระราชแล้วได้กลับไปที่อยู่ของตน ฝ่ายพระราชเสด็จกลับนครอุชชยีนี"

เมื่อเล่านิทานนี้แล้ว ตุกตาหินทูลท้าวโกษะว่า "ข้าแต่พระราช หากว่า
พระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นนี้ ขอทรงประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้เถิด" พระราชทรง
ดำรงอยู่ในคุณธิปไตย

จบนิทานเรื่องที่สิบแปด

นิทานเรื่องที่ 19

ท้าววิกรมมาทิตย์เสด็จเยี่ยมเยียนท้าวพลีราชาแห่งยมโลก

ในขณะที่พระราชจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกตาทินอีกตัวหนึ่ง พู่ว่า "ข้าแต่พระราช หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาทิตย์ ขอพระองค์ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนเจ้าทูกตาทิน เจ้าจงเล่า เรื่องราวเกี่ยวกับคุณธรรมของพระองค์เถิด" นางพู่ทูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์ โปรดสดับ

ในรัชสมัยของท้าววิกรมมาทิตย์ ประชาชนทุกคนมีแต่ความเบิกบาน พวก พรหมณ์อุทิศตนให้กับหน้าที่ 6 ประการของพรหมณ์ พวกผู้หญิงชื่อสัจย์คอสามี พวก ผู้ชายมีอายุยืนถึง 100 ปี ต้นไม้ให้ผลตลอดเวลา เมฆฝนให้ฝนตามความปรารถนา แขนงดินบริบูรณ์ด้วยพืชผลตลอดเวลา ประชาชนมีความเกรงกลัว มีการให้เกียรติแก่ ผู้มาเยือน มีความเมตตาากรุณาต่อสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย มีความเคารพนับถือแก่บรรดาครู และมีการให้ทานแก่ผู้ที่ยากจน ประชาชนของพระองค์ประพาศิเช่นนี้ วันหนึ่งขณะที่ พระราชาประทับนั่งบนสิงหาสน์ ราชกุมารลักษณะต่าง ๆ จากบรรดาประเทศราช ทั้งหลายได้เสด็จเข้ามาในสถานนั้น ราชกุมารบางพระองค์ทรงให้ทิวทองบทราชสคูติ บางพระองค์ยกพระพาหาของตนขึ้นเพื่อจะโอ้อวดกำลังพระพาหาของตน บางพระองค์ ที่ยังทรงพระเยาว์แต่มีพระมัสสุและเชียวชาญการใช้อาวุธในกองทัพ 26 ชนิดกำลัง หัวเราะกัน บางพระองค์ทรงอุทิศตนเป็นผู้บริบาลผู้มาขอที่พัก บางพระองค์ทรงมุ่งใน เรื่องของโลกหน้า และบางพระองค์ทรงสนใจการวิเคราะห์ธรรมะ ราชกุมาร ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ทรงอยู่แคว้นล้อมพระราช ในเวลานั้นพรานคนหนึ่งได้มาเข้าเฝ้า เมื่อเขาถวายบังคมพระราชแล้วได้ทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ ในป่านี้มีหมูป่า ตัวหนึ่งตัวใหญ่เท่าภูเขายักษ์ ขอพระองค์เสด็จไปทอดพระเนตรเถิด" เมื่อพระราช สดับถ้อยคำของเขา พระองค์ได้เสด็จไปในป่าพร้อมด้วยราชกุมารทั้งหลายเหล่านั้น ทอดพระเนตรเห็นหมูป่าเข้าไปในหมู่ไม้หนาที่ริมฝั่งแม่น้ำ ในขณะที่นั้นเมื่อหมูป่า ได้ยินเสียงอีกทีของนักรบทั้งหลายมันได้ออกจากหมู่ไม้หนาที่นั้น ในทันทีนั้นเพราะ ความอยากโอ้อวดว่าตนเป็นผู้เก่งกว่าเหล่าราชกุมารทั้งหลายผู้ต้องการแสดงให้เห็น ความเชี่ยวชาญของตนจึงขวางอาวุธ 26 ชนิดไปที่หมูป่าตัวนั้น แต่หมูป่ามิได้หวาดหวั่น

คืออาวูชเหล่านั้น มันหลบหลีกราชกุมารทุกพระองค์ไปได้และเข้าไปในถ้ำที่นำไปสู่ภูเข
พระราชเสด็จตามหลังหมูป่านั้น เข้าไปในภูเขาค้วย ที่ภูเขานั้นพระองค์ทอดพระเนตร
เห็นประตูถ้ำแห่งหนึ่งจึงเสด็จเข้าไปในประตูถ้ำนั้น พระองค์เสด็จเข้าไปไกลในความมืด
สนิท ใต้ทอดพระเนตรเห็นแสงสว่างจ้าอยู่เบื้องหน้า และไม่ไกลจากที่นั่นใต้ทอดพระเนตร
เห็นเมืองงามยิ่งเมืองหนึ่ง ซึ่งมีกำแพงทำค้วยทองคำประดับประดาด้วยปราสาททองคำ
สูงเทียมเมฆอลังการค้วยสิ่งต่าง ๆ มีเทวดาลีและปาละเมาะ เป็นต้น มีตลาดอันบริบูรณ์
ค้วยสินค้าทุกชนิด เต็มไปค้วยคนร่ำรวย และตลาดล้าไปค้วยหญิงงามทุกประเภท ขณะที่
พระองค์เสด็จเข้าไปในตลาดนั้น พระองค์ทอดพระเนตรเห็นพระราชวังอันงามยิ่งราว
กับรัศมีของดวงอาทิตย์ เมืองนั้นมีท้าวพลีโอรสของท้าววิโรจน์เป็นผู้นปกครอง ท้าววิกรมมัททย
เสด็จเข้าไปในพระราชวังและได้เข้าเฝ้าท้าวพลีผู้ประทับนั่งบนสิงหาสน์ ในทันทีทันใด ท้าวพลี
ทรงสวมกอดและเชื้อเชิญให้พระองค์ประทับนั่งบนสิงหาสน์อันงามยิ่งและตรัสถามว่า "ข้า
แต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่ เพราะเหตุใดพระองค์จึงเสด็จมาที่นี่" ท้าววิกรมมัททยตรัสตอบว่า
"ข้าพเจ้ามาที่นี่เพื่อมาเฝ้าพระองค์" ท้าวพลีตรัสว่า "วันนี้ข้าพเจ้ามีความสุข วันนี้
ราชวงศ์ของข้าพเจ้าเป็นผู้วิสุทธิ์ และโชคชะตาทั้งหลายของข้าพเจ้าก็บังเกิดผลเพราะ
ผลบุญอันยิ่งใหญ่ซึ่งเกิดจากพระองค์ผู้ได้เสด็จมายังวังของข้าพเจ้า วันนี้ความเป็นมงคล
มาสู่ราชวงศ์ของข้าพเจ้าแล้ว"

นับจากช่วงเวลาอันยาวนาน วันนี้วังหลังนี้ของข้าพเจ้าได้กลายเป็น
เป็นวังที่มีค่าเพราะความอนุเคราะห์อันเกิดจากการได้สัมผัส
บวบาทของพระองค์"

ท้าววิกรมมัททยตรัสว่า "ข้าแต่พระราช พระองค์ทรงมีดวงหทัยที่วิสุทธิ์ การประสูติ
ของพระองค์ควรแก่การสรรเสริญ เพราะสิ่งใดของพระวิญญูคือพระนารายณ์ได้เสด็จมาสู่
พระราชมณเฑียรของพระองค์ตามที่พระองค์ปรารถนา ใครบ้างที่จะเป็นเช่นข้าพเจ้า?"
ท้าวพลีตรัสถามว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่ พระองค์เสด็จมาเพื่อสิ่งใด" ท้าววิกรมมัททย
ตรัสตอบว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่แห่งพวกท้าว ข้าพเจ้ามาที่นี่เพื่อมาเฝ้าพระองค์เท่านั้น
ไม่ได้มีกิจธุระอื่น" ท้าวพลีตรัสว่า "หากว่าพระองค์ผู้เป็นใหญ่เสด็จมาเพื่อมิตรไมตรีกับ
ข้าพเจ้าแล้ว ขอพระองค์ทรงเมตตาข้าพเจ้าค้วยการทรงขอสิ่งที่ปรารถนาเถิด"
ท้าววิกรมมัททยตรัสตอบว่า "ข้าพเจ้าไม่ขาดแคลนสิ่งใดค้วยพระเมตตาของพระองค์
ข้าพเจ้าได้รับทุกสิ่งที่ปรารถนาแล้ว" ท้าวพลีตรัสว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่
ข้าพเจ้าได้พุกว่าพระองค์ทรงขาดแคลนสิ่งใดหรือ ข้าพเจ้าพุกเพื่อแสดงมิตรไมตรี

เท่านั้น มีค่ากล่าวถึงลักษณะของมิตรไว้เช่นนี้"

ลักษณะของมิตรภาพมี 6 ประการ คือ ให้อภัยและรับ

บอกความลับและถามความลับ ร่วมสุขสํารามและให้ความสําราม หากปราศจากความช่วยเหลือกันแล้วมิตรภาพไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ เพราะแม้ช่วยเทพก็ทรงประทานความสมหวังด้วยการให้แก่มิตรผู้สวค้ออ่อนวอน

อีกบทหนึ่งมีว่า

คราวใดที่มีการให้ของคราวนั้นในโลกนี้ยังมีมิตรภาพอยู่ ลูกวัวจะทิ้งแม่วัวไปก็ต่อเมื่อเห็นว่าแม่วัวไม่มีน้ำนมให้แล้ว

อีกบทหนึ่งมีว่า

ข้าพเจ้าแน่ใจว่าของที่ให้เป็นที่รักมากกว่าบุตร แม้นในปศุสัตว์ เราก็คงสามารถพิสูจน์ได้ ท่านจงดูสิเมื่อเราให้ฟางแก่แม่โค แม่โคจะให้ให้น้ำนมทั้งหมดของมันแก่เรา เสมอแม้มันจะมีลูกอ่อนก็ตาม"

เมื่อท้าวพลีศรีสเช่นนี้แล้ว ได้ประทานน้ำทิพย์และยาอายุวัฒนะแก่ท้าววิกรมมาติศย์ ต่อจากนั้นเมื่อทรงไ้รับอนุญาตแล้วได้เสด็จออกจากถ้ำทรงม้า ในระหว่างทางเสด็จมีพราหมณ์แก่คนหนึ่งผู้ทุกข์ทรมาณอย่างยิ่งยวดเพราะความยากจนได้มาเข้าเฝ้าพระองค์พร้อมกับบุตรชาย เมื่อเขากล่าวคำถวายพระพรแล้วได้ทูลขอต่อพระราชาว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ ข้าพเจ้าเป็นพราหมณ์ผู้ทุกข์ทรมาณอย่างยิ่งยวดเพราะความยากจน ข้าพเจ้ามีครอบครัวใหญ่ โปรรคประทานเงินให้ข้าพเจ้าซื้ออาหารสำหรับตัวข้าพเจ้าและครอบครัวได้บริโภคในวันนี้ด้วยเถิด พวกข้าพเจ้าทิวโหยอย่างยิ่ง" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนพราหมณ์ เวลานี้เราไม่มีเงินอยู่ในมือ แต่เรามีของวิเศษ 2 อย่าง คือน้ำทิพย์และยาอายุวัฒนะ ถ้ามสมแร่ธาตุ 7 ชนิดกับน้ำทิพย์นี้แร่ธาตุเหล่านั้นจะกลายเป็นทองคำ และถ้าเสพยาอายุวัฒนะจะไม่แก่และไม่ตาย ระหว่างของสองสิ่งนี้ เจ้าจงเลือกเอาสิ่งหนึ่ง" พราหมณ์ผู้บิคาทูลว่า "ขอโปรรคประทานยาอายุวัฒนะซึ่งทำให้ไม่แก่และไม่ตายเถิด" ฝ่ายบุตรทูลว่า "ยาอายุวัฒนะจะมีประโยชน์อะไรหากเราไม่แก่และไม่ตายแต่เรายังยากจนอยู่ ขอได้โปรรคประทานน้ำทิพย์ที่ผสมกับแร่ธาตุแล้วจะทำให้แร่ธาตุกลายเป็นทองคำเถิด" แล้วพราหมณ์พอลูกก็ทะเลาะวิวาทกัน

เมื่อพระราชาก็สลับคำวิวาทของคนทั้งสองจึงประทานทั้งน้ำทิพย์และยาอายุวัฒนะ
ทั้งสองได้สรรเสริญพระราชและกลับไปที่อยู่ของตน ฝ่ายพระราชาเสด็จกลับนคร
อุชชยีนี"

เมื่อเล่าเรื่องนี้แล้ว ก็กตาทินไค้ทูลพระราชว่า "ข้าแต่พระราช หากว่า
พระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหასน์นี้เถิด" พระราชา
ทรงดำรงอยู่ในคุณนียภาพ

จบนิทานเรื่องที่สิบเก้า

นิทานเรื่องที่ 20

ท้าววิกรมมาทศย์เสด็จเยี่ยมเยียนฤๅษีในป่า

ในขณะที่พระราชจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกตาทินอีก
 ด้วหนึ่งทูลว่า "ข้าแต่พระราช ผู้ที่มีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาทศย์
 เท่านั้นจึงจะมีสิทธิ์ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" พระราชาทูลว่า "ดูก่อนเจ้าทูกตาทิน
 เจ้าจงเล่าเรื่องคุณธรรมของพระองค์" นางทูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์
 โปรดสดับ

ท้าววิกรมมาทศย์จะทรงครองราชสมบัติเพียง 6 เดือน ส่วนอีก 6 เดือน
 พระองค์จะเสด็จไปดินแดนอื่น ครั้งหนึ่งขณะที่พระองค์เสด็จไปดินแดนอื่นและกำลัง
 เสด็จประพาสนานาประเทศนั้น พระองค์ได้เสด็จไปถึงเมืองเมืองหนึ่งชื่อ บัทมาลัย
 ในป่าละเมาะนอกเมืองนั้นทรงทอดพระเนตรเห็นกระแสน้ำคงามมีน้ำใสสะอาดยิ่งนัก
 เมื่อพระองค์ทรงค้ำน้ำในสระนั้นแล้วได้ประทับนั่ง ในเวลาต่อมามีคนต่างชาติและ
 คนพื้นเมืองกลุ่มหนึ่งเข้ามา หลังจากที่ได้ค้ำน้ำแล้วพวกเขาได้นั่งลงสนทนากันว่า
 "พวกเราได้เห็นดินแดนมากมายได้เห็นที่จาริกแสวงบุญหลายแห่ง และได้ขึ้นภูเขาค้ำ
 ขึ้นยากอย่างยิ่งซึ่งไม่มีใครเคยขึ้นมาก่อน แต่พวกเราไม่เคยพบเห็นมหาบุรุษในที่ใด
 สักแห่งหนึ่งเลย" อีกคนหนึ่งทูลว่า "เราจะพบเห็นมหาบุรุษได้อย่างไร ในเมื่อไม่มี
 ใครเคยไปถึงสถานที่ที่นักสิทธิ์ผู้ยิ่งใหญ่อยู่เพราะหนทางลำบากมาก ในระหว่างทางมี
 อุปสรรคมากมายที่ทำให้เสียชีวิตได้ ใครเล่าจะพยายามไปในเมื่อเขาจะต้องตาย
 ก่อนที่จะประสบความสำเร็จ ด้วยเหตุนี้คนฉลาดควรรักษาตนไว้เป็นอันดับแรก
 มีคำกล่าวที่ว่า 'ร่างกายคือสิ่งแรกสำหรับการปฏิบัติธรรมะ' มีคำกล่าวอีกบทหนึ่งว่า

ภรรยา ทพยสมบัติ ทุ่งนา บุตร กรรมดีและกรรมชั่ว

เป็นสิ่งที่มิขึ้นไค้ก็อีก แต่ร่างกายเป็นสิ่งที่มิไค้ครั้งเดียว

ด้วยเหตุนี้คนฉลาดไม่ควรกระทำสิ่งที่ยามัน เพราะว่า

ผู้มีวิจรรณญาณยอมไม่ทำสิ่งที่ไม่มืผล สิ่งที่ยากลำบาก สิ่งที่น่าไปสู้

ความพินาศ และสิ่งที่ไม่สามารถจะทำให้สำเร็จได้

อีกบทหนึ่งมีว่า

ในเวลาใดก็ตาม แม้จะอยู่ในความสงสัยไม่แน่ใจ นักปราชญ์ก็จะ
ไม่ขึ้นภูเขาที่ขรุขระน่ากลัว และเต็มไปด้วยสัตว์ป่าที่ร้ายมากมาย
นอกจากนี้ก่อนทำกิจกรรมใด ๆ ควรไตร่ตรองก่อนว่ากิจการนั้นเป็นสิ่งควรทำ และไม่
ควรทำกิจการที่ให้ผลเพียงเล็กน้อย" เมื่อพระราชสาส์นถ้อยคำของคนเหล่านั้น
พระองค์ตรัสว่า "ดูก่อนคนต่างถิ่น ทำไมท่านพูดเช่นนี้ กิจการทุกอย่างจะยากลำบาก
หากว่าท่านไม่ได้ทำด้วยความกล้าหาญและด้วยความอุทิศสละหะ มีคำกล่าวที่ว่า

วัสดุมากมายที่ได้ยากหากปรารถนาก็จะได้ มุรุษผู้กล้าหาญ
จะไม่กำหนดคว่ำร่างกายของตนเสมอกับโอกาสที่ได้รับ

อีกบทหนึ่งมีว่า

ในบางครั้งน้ำจะตกจากฟ้าลงสู่หนองบึง แต่ในบางครั้งน้ำก็ไหล
มาจากบาดาล โขกชะตาเป็นสิ่งที่คาดคิดไม่ได้และมีพลัง
แต่ในโลกนี้การกระทำของมนุษย์มิใช่สิ่งที่มีพลังคอกหรือ

เมื่อไม่เปิดโอกาสให้ร่างกายของผู้บวชใจได้รับความสุข
เขาก็จะไม่ได้รับความสุขทั้งหลายในโลกนี้

พระวิษณุทรงสวมมกคพระลักษณะมีค้วยพระพาหา
ที่เหนียวอ่อนจากการกวนเกษียรสมุทร

พระเทวีของพระวิษณุผู้รสิงห์ทรงมันคงคอป่องค์ใค้อย่างไร
ทั้ง ๆ ที่พระองค์ทรงนิทรอยู่ในน้ำตลอดเวลาสี่เดือน

โชคที่สูงส่งเป็นสิ่งที่ได้รับด้วยความยากยิ่งหากว่ามนุษย์มิได้
กระทำอย่างลุ่มลึกขยา เสมือนกับพระอาทิตย์ผู้เสด็จขึ้นสู่
ความเท่าเทียมทรงขจัดกลุ่มก้อนเมฆให้มลายไป"

เมื่อได้ฟังพระคำรัสของพระราชฯ คนเหล่านั้นทูลว่า "ข้าแต่พระมหาสัคว์
โปรดตรัสเถิดว่าพวกเราควรทำอย่างไร" พระราชฯตรัสว่า "หากว่าเดินทางจาก
เมืองนี้ไปเป็นระยะทาง 12 โยชน์ จะพบภูเขาขรุขระลูกหนึ่งอยู่กลางป่าใหญ่ บนภูเขา
นั้นมีโยคีผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งชื่อตรีกาลนาถ หากว่าใครได้พบเห็นเขา เขาจะให้ทุกอย่าง
ตามที่ปรารถนา เราจะไปยังที่นั่น" คนเหล่านั้นทูลว่า "พวกข้าพเจ้าจะไปค้วย"

พระราชากรัสว่า "พวกท่านจงไปโดยสวัสดิภาพเถิด" ต่อจากนั้นคนเหล่านั้นก็ออกเดินทางพร้อมกับพระราชกรัส เมื่อพวกเขาได้เห็นป่าใหญ่และหนทางที่ขรุขระอย่างยิ่ง พวกเขาได้ทูลพระราชกรัสว่า "ข้าแต่พระมหากษัตริย์ ภูเขายูไกลแค่ไหน" พระราชกรัสตอบว่า "อยู่ห่างจากที่นี่ 8 โยชน์" พวกเขาทูลว่า "ถ้าเช่นนั้น พวกข้าพเจ้าจะกลับ เพราะหนทางไกลมากและขรุขระอย่างยิ่ง" พระราชกรัสว่า "ดูก่อนคนต่างถิ่น หนทางไกลเกินความเพียรพยายามหรือ มีคำกล่าวว่

ภาระอะไรเล่าจะหนักสำหรับผู้ที่ยิ่งใหญ่ หนทางใดเล่า จะไกลสำหรับผู้ที่ยืดหยุ่น เมืองใดเล่าจะเป็นเมืองต่างประเทศสำหรับผู้ที่มีความรู้ดี ใครเล่าจะเป็นศัตรูกับผู้ที่มีวาจาอ่อนหวาน"

ในขณะที่พวกเขาเดินทางต่อไปได้อีก 6 โยชน์นั้น ภูเขาคิวหนึ่งที่น่ากลัวอย่างยิ่ง เพราะมีปากใหญ่และพ่นไฟพิษออกมาขวางทางอยู่ เมื่อพวกเขาเห็นภูเขาคิวนั้นก็พากันหนีไปเพราะความกลัว

พระราชกรัสจึงไปตามหนทางนั้นต่อไป ภูเขาคิวเลื้อยมาหาพระราชกรัสได้ โอบรัดและกักพระองค์ ในขณะที่ภูเขาคิวโอบรัดพระองค์นั้นพระองค์สิ้นพระสติไปด้วยอำนาจของพิษ เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นไปบนภูเขาอันทุรกันดารอย่างยิ่งทรงทอดพระเนตรเห็นโยคีศรีกาลาดและทรงถวายนมัสการโยคีนั้น ในทันทีที่มองเห็นพระโยคี ภูเขาคิวได้ปล่อยพระราชกรัสและเลื้อยไป พระราชกรัสทรงพ้นจากพิษของภูเขาคิว โยคีได้ทูลว่า "ข้าแต่พระมหากษัตริย์ เพราะเหตุใดพระองค์จึงเสด็จมาสถานที่นี้ซึ่งไม่ใช่ที่อยู่ของมนุษย์ด้วยความยากลำบากและประมาทอย่างยิ่ง" พระราชกรัสตอบว่า "ข้าแต่ท่านผู้เป็นใหญ่ ข้าพเจ้ามาที่นี่เพื่อมาพบท่านเท่านั้น" โยคีทูลถามว่า "พระองค์ทรงลำบากมากไหม" พระราชกรัสว่า "ไม่ลำบากเลย เพียงแต่ได้เห็นท่านผู้เจริญบารพทั้งหมดของข้าพเจ้าก็ได้หมดสิ้นไป ความยากลำบากอะไรจะมีอยู่ วันนี้ข้าพเจ้ามีความสุขเพราะการได้เห็นท่านผู้ยิ่งใหญ่อันเป็นการเห็นที่ยากจะได้รับ นอกจากนี้ ทรายใดที่ร่างกายแข็งแรงและพลังกำลังทั้งหลายยังมั่นคงอยู่ ทรายนั้นบุคคลย่อมประสบความสำเร็จในประโยชน์ของตน มีคำกล่าวว่

ทราบดีที่ร่างกายนี้แข็งแรงไม่เจ็บป่วย ทราบดีที่ความชรายังอยู่
ห่างไกล ทราบดีที่พลังของอินทรียลัมผัสยังไม่ถูกทำลาย
และทราบดีที่ชีวิตยังไม่สูญสิ้นทราบดีที่ผู้รู้ควรทำกิจการงาน
ที่ต้องใช้ความพยายามอันใหญ่หลวงเพื่อความเจริญก้าวหน้า
ของตนเอง แต่ในขณะที่บ้านถูกไฟไหม้เป็นการแก้ไขด้วยการ
ชุก่อนน้ำจะมีประโยชน์อะไร"

พระโยคีพอใจมาก ได้ถวายชอล์กไม้เท้าวิเศษ และเสกผ้าแก่พระราชา พร้อมกับ
พูดว่า "ข้าแต่พระราชา หากว่าพระองค์ทรงลากเส้นบนพื้นดินด้วยชอล์กนี้ แม้จะ
เป็นระยะทางหลายโยชน์ พระองค์จะทรงสามารถเสด็จไปถึงได้ภายในวันเดียว
หากว่าพระองค์ทรงถือไม้เท้าวิเศษนี้ด้วยพระหัตถ์ข้างขวา และทรงใช้ตะทหารที่
ถูกฆ่าตาย ทหารเหล่านั้นจะกลับมีชีวิตอีก และหากว่าพระองค์ทรงถือด้วยพระหัตถ์ซ้าย
และทรงแตะกองทัพอันของศัตรู กองทัพของศัตรูทั้งปวงจะพินาศไป ส่วนเสกผ้านี้จะให้
วิเศษที่ปรารถนา" พระราชาทรงรับของเหล่านั้น ทรงนมัสการโยคีและทรงจากไป
ขณะที่พระองค์เสด็จกลับนั้นระหว่างทางมีราชกุมารพระองค์หนึ่งก่อกองไฟอยู่ใกล้ ๆ
และกำลังเก็บฟืนอยู่ พระราชาจึงตรัสถามว่า "ดูก่อนสหาย เพราะเหตุใดท่านจึงทำ
สิ่งนี้" ราชกุมารพูดว่า "ข้าพเจ้าเป็นโอรสของพระราชาพระองค์หนึ่ง และ
ราชสมบัติของข้าพเจ้าถูกพวกญาติแย่งชิงไป ข้าพเจ้าซัดสนจนไม่สามารถดำรงชีวิตได้
จึงรวบรวมฟืนมาก่อไฟเพื่อจะเผาตัวเองในกองไฟ" พระราชาทรงปลอบโยนเขา
และประทานชอล์ก ไม้เท้าวิเศษ และเสกผ้าแก่เขา และทรงบอกเขาเกี่ยวกับ
คุณสมบัติของสิ่งของเหล่านั้นด้วย ราชกุมารทรงยินดีอย่างยิ่ง และเมื่อทรงคำนับ
พระราชาแล้วได้กลับไปประเทศของตน ท้าววิกรมวิทย์ได้เสด็จกลับนครอุชชยีนี"

เมื่อเล่าเรื่องนี้แล้ว ตุกตาหินพูดพระราชาว่า "ข้าแต่พระราชา
หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้เถิด"
เมื่อสดับค่านั้น พระราชาทรงดำรงอยู่ในคุณนิยภาพ

จบนิทานเรื่องที่ยี่สิบ

นิทานเรื่องที่ 21

ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงได้รับความสวามิภักดิ์จากบุคลลาธิษฐานของอำนาจอายากดทั้งแปด

ในขณะที่พระราชาก็ประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทักทายกันอีกตัวหนึ่ง
ทูลว่า "ข้าแต่พระราชบิดา บุคคลผู้มีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาทิตย์เท่านั้นจึง
จะมีสิทธิ์ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" พระราชาตรัสว่า "เจ้าจงเล่าเรื่องคุณธรรมของ
พระองค์" นางทูลว่า "ข้าแต่พระราชบิดา ขอพระองค์โปรดสดับ

ในรัชสมัยของท้าววิกรมมาทิตย์ มন্ত্রীผู้หนึ่งของพระองค์ที่ชื่อว่าพุทธิสินธุ
มีบุตรชายชื่ออนรรคัล **อนรรคัล** นั้นประพฤติกินเลี้ยงชายหนุ่มทั่วไปคือบริโภคชาวผสม
เนยใสและมีได้ศึกษาความรู้อะไรเลย วันหนึ่งบิดาของเขาได้พูดขึ้นว่า "ดูก่อนอนรรคัล
เจ้าเป็นลูกของพ่อแต่เจ้าประพฤติกินก่กมะเหรทุกอย่างยิ่ง เจ้าไม่ศึกษาหาความรู้ ไม่มี
ความคิดและเป็นคนโง่ มีคำกล่าวว่

บ้านเรือนของผู้ไร้บุตรย่อมว่างเปล่า
ท้องดินที่ไร้ญาติย่อมว่างเปล่า
หัวใจของคนโง่ย่อมว่างเปล่า
ความยากจนคือความว่างเปล่า

ในทุกๆ สิ่ง

เจ้าไม่มีประโยชน์สำหรับพ่อเลย

จะมีประโยชน์อะไรสำหรับบุตรที่เกิดมาแล้ว
ไม่มีความรู้และไม่มีความดี เช่นเดียวกับแม่โค
ที่ไม่มีน่านมและไม่มีลูกจะเอาไปทำอะไรได้

อีกบทหนึ่งมีว่า

จะมีประโยชน์อะไรสำหรับบุตรจำนวนมากมาย
ที่คูบริบูรณ์เฉพาะจำนวนเท่านั้น บุตรเพียงคนเดียว
ที่เป็นผู้ค้ำจุนครอบครัวและเป็นที่ยิ่งของวงศ์ตระกูล
มีประโยชน์กว่ามากมายนัก

และอีกบทหนึ่งมีว่า

การแท้งบุตร การไปอยู่ด้วยกันในเวลาที่ไม่สมควร
การตายของบุตร การให้กำเนิดบุตรสาว
การมีภรรยาเป็นหมัน และการดำรงชีวิตในสภาวะที่ไร้บ้านเรือน
ย่อมดีกว่าการมีบุตรที่มีรูปงาม มีความมั่งคั่งและมีอำนาจแต่ไม่มีความรู้

เมื่ออนรรคัลโลได้ฟังถ้อยคำของบิคาเช่นนี้ ก็รู้สึกเสียใจจึงสละโลภวิสัยออกเดินทางไป
 ยังดินแดนอื่น ในดินแดนอื่นนั้นเขาได้เล่าเรียนศิลปศาสตร์ต่าง ๆ จากครูคนหนึ่ง
 แล้วก็เดินทางกลับเมืองของตน ในระหว่างทางเขาเห็นเทวาลัยหลังหนึ่งอยู่กลางป่า
 ใกล้เคียง ๆ เทวาลัยนั้นมีสระใหญ่น้ำใสสะอาดยิ่งนัก ประดับประดาค้วยบึงบัวและนก
 จากพรากที่จับอยู่เป็นคู่ ๆ คำนหนึ่งของสระใหญ่เป็นน้ำเคือก เมื่อเขาเห็นเช่นนี้ก็ได้นั่งลง
 ณ ที่นั้น เมื่อพระอาทิตย์ตกแล้วต่อจากนั้นในเวลาเที่ยงคืนนางฟ้า 8 นาง
 ได้ขึ้นมาจากน้ำเคือกเข้าไปในเทวาลัย และทำการบูชาเทพเจ้าด้วยพิธีกรรม 16 พิธี
 มีการอ่อนวอนเป็นต้น นางฟ้าทั้งแปดได้พ้อนรำและขับร้องเพื่อให้เทพเจ้าโปรดปราน
 ต่อมาเทพเจ้าทรงพอพระทัยและได้ประทานพรแก่นางฟ้าเหล่านั้น อนรรคัลโลเห็น
 เหตุการณ์ทั้งหมด ในเวลาเช้าขณะที่เหล่านางฟ้ากำลังจะกลับนั้นก็ได้เห็นอนรรคัล
 นางฟ้าองค์หนึ่งในหมู่ นางฟ้าเหล่านั้นได้พูดขึ้นว่า "ดูก่อนท่านผู้มีเกียรติ จงมาเถิด
 พวกเรากำลังจะกลับเมืองของเรา" อนรรคัลโลตอบว่า "ตกลง" และไปพร้อมกับ
 เหล่านางฟ้า นางฟ้าเหล่านั้นได้ลงไปนอนน้ำเคือก แต่อนรรคัลโลหวาดกลัวจึงไม่ลงไป
 เขาได้กลับไปยังบ้านเมืองของตนและได้ไปเยี่ยมเยียนบิดามารดาและญาติทั้งปวง
 ในวันที่สองเขาได้เข้าเฝ้าพระราชบิดา เมื่อเขาทูลความเคารพแล้วเขานั่งลง
 พระราชาตรัสถามเขาคอยความสนพระทัยว่า "ดูก่อนอนรรคัล ท่านไปไหนมาหลายวัน"
 เขาทูลว่า "ข้าพเจ้าเดินทางไปดินแดนอื่นเพื่อศึกษาหาความรู้" พระราชาตรัสว่า
 "ในดินแดนอื่นนั้น ท่านได้เห็นอะไรแปลกบ้าง" อนรรคัลโลเล่าเรื่องน้ำเคือกถวายแด่
 พระราชา เมื่อพระราชาสดับเรื่องราว พระองค์ได้เสด็จไปสถานที่นั้นพร้อมกับ
 อนรรคัล เมื่อพระอาทิตย์ตกไปแล้วในเวลาเที่ยงคืนพวกนางฟ้าได้ขึ้นมาจากน้ำเคือก
 ในสระใหญ่นั้นและได้เข้าเฝ้าเทพเจ้ากระทำการบูชาด้วยพิธีกรรม 16 พิธีและรับใช้
 เทพเจ้าด้วยการพ้อนรำและขับร้อง ในเวลาเช้าขณะที่หมู่ นางฟ้ากำลังจะกลับ นางฟ้า
 องค์หนึ่งในหมู่ นางฟ้าเหล่านั้นได้เห็นพระราชาจึงพูดขึ้นว่า "ดูก่อนท่านผู้มีเกียรติ
 จงมาเถิดพวกเรากำลังจะกลับเมืองของเรา" เมื่อสดับถ้อยคำเช่นนั้นพระราชาได้
 เสด็จไปพร้อมกับเหล่านางฟ้า นางฟ้าทุกองค์ได้ลงไปนอนน้ำเคือกและไปสู่เมืองบาดาล
 ของตน พระราชาได้เสด็จไปพร้อมกับนางฟ้าเหล่านั้นด้วยการค้ำลงไปในน้ำเคือก
 ต่อจากนั้นเหล่านางฟ้าทั้งปวงได้ถวายการต้อนรับแก่พระราชาด้วยพิธีต่าง ๆ มีพิธี

ปราชนะ* เป็นต้น และได้พูดว่า "ข้าแต่พระมหาสัคว์ ไม่มีผู้ใดที่จะกอบปรักด้วย
คุณสมบัติต่าง ๆ เช่นความกล้าหาญและความมั่นคงเยี่ยงพระองค์ ขอพระองค์ทรงเป็น
ผู้ปกครองอาณาจักรนี้เถิด และพวกเราเหล่านางฟ้าทั้งปวงจะรับใช้พระองค์" พระราชา
ตรัสว่า "อาณาจักรนี้ไม่มีประโยชน์สำหรับเรา เพราะเรามีอาณาจักรของเราแล้ว เรา
มาที่นี่เพื่อคุณสิ่งแปลกประหลาดเท่านั้น" เหล่านางฟ้าพูดว่า "ข้าแต่พระมหาบุรุษ
พวกเราพอใจมาก ขอพระองค์โปรดเลือกพรเถิด" พระราชาตรัสถามว่า "พวกท่าน
เป็นใคร" นางฟ้าตอบว่า "พวกเราคือผู้มีอำนาจทางเวทมนต์คาถา" พระราชาตรัส
ว่า "ดังนั้นพวกท่านจงให้อำนาจทางเวทมนต์คาถา 8 ประการแก่เราเถิด" นางฟ้า
เหล่านั้นได้ให้แก้วมณี 8 ดวง มีคุณสมบัติ 8 ประการมีความละเอียดอ่อนเป็นต้น
พระราชาทรงรับแก้วมณีเหล่านั้น และในขณะที่พระองค์เสด็จกลับพระนคร ใน
ระหว่างทางมีพราหมณ์ชราคนหนึ่งมาเข้าเฝ้า เขาได้ถวายพระพรว่า

"ขอพระผู้มีสี่พักตร์ ผู้ทรงอุบัติจากมลนาภีของพระหริผู้ทรง
สวคคัมภีร์พระเวทเป็นองค์แรกได้โปรดคุ้มครองพระองค์
ตลอดกาล"

พระราชาตรัสถามว่า "ดูก่อนพราหมณ์ ท่านมาจากไหน" พราหมณ์ตอบว่า "ข้าพเจ้า
เป็นพราหมณ์อาศัยอยู่ที่เมืองจัมปาปุระ ข้าพเจ้ามีครอบครัวใหญ่แต่ยากจนมาก ข้าพเจ้า
เดินทางมาประเทศอื่น เพราะถูกภรรยาของข้าพเจ้าคาวา ข้าแต่พระราชา นิตินิสภาษิก
กล่าวไว้ว่า เมื่อผู้ชายยากจนลงคนในครอบครัวมีภรรยาเป็นต้นจะทอดทิ้งเขา อีกบทหนึ่ง
มีว่า

คนที่มีอำนาจตามกฎหมาย แต่หากว่าไรทรัพย์เสียแล้ว
แม้ชายผู้ได้รับการรับใช้อย่างดีมาโดยตลอดก็จะเกลียดชังเขา
เพื่อนที่ดีก็จะละทิ้ง คุณงามความดีของเขาจะไม่ปรากฏ
บุตรจะละทิ้ง ความวิบัติทั้งหลายจะเพิ่มมากขึ้น ภรรยาที่เป็นคนดี
และเกิดในวงศ์ตระกูลที่ดีจะไม่รักเขาและมีทรนัยทั้งหลายก็จะสืบจาก

* คือการโบกดวงไฟหน้ารูปเคารพเพื่อแสดงการบูชา (Sir Monier-
William: 1981 : 516).

อีกบทหนึ่งว่า

มรรคัยชนในโลกมนุษย์นี้จะไม่ได้รับศิลปศาสตร์ทั้งหมด
หากว่าเขาไม่มีทรัพย์ แม้ว่าเขาจะเป็นคนกล้าหาญ
รุกราม นารัก ช่างพูด และเป็นเลิศในหมู่ผู้รู้ทางวิชาการ
และศาสตร์ราชูทก็ตาม

และอีกบทหนึ่งว่า

น่าแปลกประหลาดอะไร เช่นนี้ เมื่อบุรุษปราศจากรศมี
ของความมั่งคั่งเสียแล้ว เขาจะกลายเป็นคนอื่นไปทันที
แม้ว่าอวัยวะทั้งปวงยังคงมีบริบูรณ์ มีชื่อเคิม มีความ
เจดียวรรณาคที่ไม่มีใครเทียมไค่และมีการพูดที่เหมือนเคิมก็ตาม
เมื่อพระราชาสดับด้อยค่าของเขา พระองค์ไค่พระราชทานแก้วมณีทั้งแปดแก่เขา
พรหมณ์ไค่สคคิพระราชและกลับไค่เมืองของตน ฝ่ายพระราชาเสด็จกลับนครอุชชยีนี"

เมื่อเล่าเรื่องนี้แล้ว ตักทาทินทูลพระราชาว่า "ข้าแต่พระราชา
หากว่าพระองค์ทรงมีความกล้าหาญและคุณธรรมเช่นนี้ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบน
สิงหასนี้เถิด" เมื่อพระราชาสดับด้อยค่านั้น พระองค์ทรงดำรงอยู่ในคุณณียภาพ

จบนิทานเรื่องที่ยี่สิบเอ็ด

นิทานเรื่องที่ 22

ท้าววิกรมมาทิกย์ทรงได้รับพรอของกามาภิเพื่อประทานให้แก่ผู้อื่น

ในขณะที่พระราชจะประทับบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกทาทินอีกตัวหนึ่ง
พูดว่า "ข้าแต่พระราช บุคคลผู้มีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาทิกย์
เท่านั้นจึงจะมีสิทธิ์ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนเจ้าทูกทาทิน
เจ้าจงเล่าเรื่องคุณธรรมของพระองค์" นางพูดว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์
โปรดสดับ

ในรัชสมัยของท้าววิกรมมาทิกย์ ครั้งหนึ่งพระองค์ได้เสด็จประพาสไปทั่วแผ่นดิน
พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นสถานที่ต่าง ๆ เช่นที่จาริกแสวงบุญนานาประเทศ
เทวาลัย บ้านเมืองและภูเขา ครั้งหนึ่งพระองค์ทอดพระเนตรเห็นเมือง ๆ หนึ่งซึ่ง
กำแพงล้อมรอบเมืองทำด้วยมหารัตนะ สง่างามด้วยพระราชวังที่สูงเทียมเมฆ และ
ประดับประดาด้วยเทวาลัยพระคิเวและมณฑิยรพระวิฆณนานาประเทศ ณ เมืองนั้น
พระองค์เสด็จเข้าไปในมณฑิยรพระวิฆณที่ตั้งอยู่นอกเมือง พระองค์ทรงสนานในสระน้ำ
ใหญ่ซึ่งอยู่ ณ ที่นั้น และทรงนมัสการเทพเจ้าว่า

ข้าแต่พระโลกนาถ ข้าพระองค์ทราบดีว่าความเจียมคือการ
สรรเสริญพระองค์อย่างแท้จริง แม้แต่พระพรหมผู้สูงส่ง
ก็ทรงล่วงรู้พระหริผู้อยู่เหนือการรับรู้ด้วยถ้อยคำไม่ได้

เว้นแต่บิณฑบาตของพระองค์แล้ว ข้าพระองค์ไม่พูด ไม่ฟัง
ไม่คิด ไม่ระลึกถึง ไม่เคารพนับถือ และไม่ฟังฟังผู้อื่นเลย
ข้าแต่พระองค์ผู้ปรมาตมน์ผู้ทรงประทับร่วมกับพระศรีเทวี
แห่งโชคลาภ ขอพระองค์โปรดรับการรับใช้ด้วยความเคารพนี้เถิด

ข้าแต่พระวิฆณผู้ทรงศรี โปรดยกโทษความดิคบาปทั้งปวง
ที่ข้าพระองค์ได้กระทำไปด้วยมือและเท้า ความดิคบาปที่เกิดจาก
วจีกรรม และกายกรรม ความดิคบาปที่เกิดทางหู ตา และใจ
และความดิคบาปที่ข้าพระองค์ได้กระทำไปแล้ว หรือยังไม่ได้
กระทำก็ตาม ข้าแต่พระศรีบิณฑูทรังเป็นห้วงสาครแห่งความกรุณา
ขอพระองค์ทรงมีชัยชำนะเถิด

เมื่อพระองค์ทรงสละทิฐิเทพเจ้าด้วยบทสวดเหล่านี้แล้ว ทรงประทับนั่งในท้องโถง ในขณะที่
 นั้นเองพราหมณ์คนหนึ่งได้เข้ามาและนั่งลงใกล้ ๆ พระราชา พระราชาตรัสถามว่า
 "ดูก่อนพราหมณ์ ท่านมาจากไหน" พราหมณ์ทูลตอบว่า "ข้าพเจ้าเป็นผู้จาริกแสวงบุญ
 คนหนึ่ง ข้าพเจ้าท่องเที่ยวไปทั่วแผ่นดิน ท่านเล่า ท่านมาจากไหน" พระราชาตรัสตอบ
 ว่า "ข้าพเจ้าก็เป็นผู้จาริกแสวงบุญคนหนึ่งเช่นเดียวกับตัวท่าน" พราหมณ์มองดูพระราชา
 อย่างถึถ้วนแล้วทูลว่า "ข้าแต่ท่านผู้เป็นใหญ่ ท่านเป็นใคร ท่านเป็นผู้มีเดชอย่างยิ่ง
 และลักษณะทุกประการของท่านเป็นลักษณะของพระราชา ท่านควรประทับบนสิงหาสน์
 เพราะเหตุใดท่านจึงท่องเที่ยวไปทั่วแผ่นดิน หรือเป็นเพราะว่าไม่มีใครจะข้ามพ้นสิ่งที่
 ลิขิตไว้บนหน้าผากได้ มีคำกล่าวว่"

พระวิษณุ พระศิวะ พระพรหม หรือทวยเทพอื่นใดก็ตาม
 ไม่สามารถจะลบรอยลิขิตบนหน้าผากได้

เมื่อพระราชาสละทิฐิคำพูดของเขา พระองค์ทรงเห็นด้วยเพราะว่าเป็นคำพูด
 ที่เป็นจริง มีคำกล่าวว่

คนเราควรรับฟังคำพูดที่มีค่า แม้จะเป็นคำพูดของเด็กก็ตาม
 และไม่ควรรีไต่ใจต่อคำพูดที่ไร้ค่าเสมือนต้นหญ้า แม้เป็นคำพูด
 ของพระพรหมก็ตาม

พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนพราหมณ์ ทำไมท่านจึงดูเหินแค้นน้อยมาก"
 พราหมณ์ทูลตอบว่า "ข้าพเจ้าจะเล่าถึงสาเหตุของความเหินแค้นน้อยไปทำไม ในเมื่อ
 ข้าพเจ้ากำลังเคืองครุ่นอย่างยิ่ง" พระราชาตรัสว่า "จงเล่าถึงสาเหตุของความ
 เหินแค้นน้อยนั้นเถิด" พราหมณ์ทูลว่า "ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์โปรดสละ
 ใกล้เคียง ๆ กับสถานที่นี้มีภูเขาสูงหนึ่งชื่อนี้ละ ภูเขานั้นเป็นที่สิงสถิตของเทวดานาม
 กามากษี และเป็นทางเข้าถ้ำมาคาลซึ่งบิคอยู่เสมอและจะเปิดด้วยการท่องมนตร์ของ
 กามากษี ในถ้ำนั้นมีหม้อปรอทหม้อหนึ่ง ปรอทนั้นสามารถทำให้แร่ธาตุ ๘ ชนิดกลายเป็น
 เป็นทองคำได้ ข้าพเจ้าท่องมนตร์ของกามากษีมาเป็นเวลา 12 ปีแล้วแต่ไม่สามารถ
 เปิดประตูถ้ำได้ ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงเป็นทุกข์อย่างยิ่ง" พระราชาตรัสว่า "จงพาเรา
 ไปดูสถานที่นั้นเถิด บางทีเราอาจมีวิธี" ต่อจากนั้นพราหมณ์ได้พาพระราชาไปยัง
 สถานที่นั้น ในเวลากลางคืนทั้งสองคืนนอนหลับอยู่ที่นั่น เทวดาได้มาเข้าฝันพระราชา

และตรัสว่า "ดูก่อนพระราชา พระองค์เสด็จมาที่นี่เพราะเหตุใด ประตูนี้จะไม่เปิด นอกจากจะประพรมด้วยเลือดของบุรุษที่ประกอบมหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ" เมื่อพระราชาสดับถ้อยคำของเทวดา พระองค์ได้เสด็จไปที่ประตู ในขณะนั้นพระองค์ทรงวางคาบที่พระศอกเทวดาได้ตรัสว่า "ดูก่อนพระราชา เราพอใจพระองค์ ขอพระองค์ทรงเลือกพรเถิด" พระราชาตรัสว่า "ข้าแต่เทวี หากว่าพระองค์ทรงพอพระทัยแล้วละก็ ขอพระองค์ประทานพรอภพรหมณ์ผู้นี้เถิด" เทวดาตรัสว่า "ตกลง" เมื่อเปิดประตูแล้วเทวดาได้ประทานพรอภพรหมณ์นั้น พรหมณ์สุดคือพระราชา และกลับไปที่อยู่ของตน ฝ่ายพระราชาได้เสด็จกลับพระนครของพระองค์"

เมื่อเล่านิทานเรื่องนี้แล้ว ตักทาทินทูลพระราชาว่า "ข้าแต่พระราชา หากว่าพระองค์ทรงมีความกล้าหาญและคุณธรรมเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหাসน์นี้เถิด" พระราชาทรงดำรงอยู่ในคุณนิยภาพ

จบนิทานเรื่องที่ยี่สิบสอง

นิทานเรื่องที่ 23

ราชกิจประจำวันของท้าววิกรมมาทิตย์ : พระสุบินอันเป็นอัปมงคลของพระองค์

ในขณะที่พระราชจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น คุกตาทินอีก
 ทัพหนึ่งทูลว่า "ข้าแต่พระราชา บุคคลผู้มีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาทิตย์
 เท่านั้นที่สมควรจะได้ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนเจ้าคุกตาทิน
 เจ้าจงเล่าเรื่องคุณธรรมของพระองค์" นางทูลว่า "ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์
 โปรดสืบ

กาลครั้งหนึ่ง หลังจากที่ท้าววิกรมมาทิตย์เสด็จประพาสทั่วแผ่นดินแล้ว
 พระองค์ได้เสด็จกลับพระนครของพระองค์ ประชาชนทุกคนที่อาศัยอยู่ในเมืองพากัน
 ชื่นชมยินดี พระองค์เสด็จเข้าไปในพระราชวัง ในเวลากลางวันทรงชโลมน้ำมัน
 ทรงตกแกงพระองค์ด้วยสิ่งต่าง ๆ เช่น ไม้จันทน์หอมและพัลลภราภรณ์ ทรงบูชา
 มวงสรวงเทพเจ้าด้วยพิธีกรรม 16 พิธี และทรงสกุติเทพเจ้าด้วยมหสวกที่ว่า

"พระองค์เพียงผู้เดียวเท่านั้นที่ทรงเป็นมารดาบิดา ญาติมิตร
 วิทยาการ และทรัพย์สมบัติ ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นเทพเจ้า
 ขอทวยเทพ พระองค์เพียงผู้เดียวที่ทรงเป็นสรพสิ่งสำหรับข้าพเจ้า
 ข้าพเจ้าขอถวายความนอบน้อมอย่างยิ่งแก่พระนารายณ์
 ผู้ทรงอวตารเป็นคนแคระ ผู้ทรงความแกล้วกล้าอันประมาทมิได้
 ผู้ทรงศรี ทรงขลุ ทรงจักร ทรงดาบ และทรงคทา
 ข้าพเจ้าขอถวายความนอบน้อมแก่พระองค์ผู้ทรงเป็นองค์ปรมาत्मิน"

เมื่อพระราชาทรงสกุติเทพเจ้าเช่นนี้แล้ว พระองค์ทรงถวายนมัสการ และ
 ประทานสิ่งของที่เคยประทานเสมอ เช่นแม่โคสีน้ำตาลลอมแดง ที่ดิน และเมล็ดงา
 แก่พราหมณ์ทั้งหลาย และประทานสิ่งของจำนวนมากให้แก่คนประเภทต่าง ๆ เช่น
 คนยากจน คนตาบอด คนหูหนวก คนหลังค่อม คนเป็นง่อย และคนอนาถา หลังจากนั้น
 พระองค์ได้เสด็จเข้าไปในท้องเสวย ทรงให้ราชกุมาร ราชธิดาที่ยังไม่ได้อภิเษก และ
 เจ้านายผู้ทรงอาวุโสบริโภคอาหารก่อนแล้วพระองค์เองจึงเสวยอาหารที่เหลือพร้อมกับ

เหล่าพระประยูรญาติอื่น ๆ มีสุภามิตถหนึ่งว่า

สามี ภรรยา ผู้เป็นเจ้าบ้านควรให้เด็ก บุตรสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน
ผู้เช่า หลิงมีกรรม คนป่วย เด็กสาว แขนงและคนใช้ ใ้บริโภคน้ำก่อน
แล้วตัวเองจึงบริโภคน้ำที่เหลือ

อีกบทหนึ่งมีว่า

ผู้ที่ปรารถนาสิริมงคลของตนไม่ควรบริโภคน้ำแต่เพียงผู้เดียว
แต่ควรบริโภคน้ำร่วมกับญาติมิตร สองหรือสามคน

ผลสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาและความปิติยินดี

อันเกิดจากการประสบความสำเร็จในทางที่คั่งงาม

จะบังเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการบริโภคน้ำร่วมกับญาติมิตรสองสามคน

หลังจากพระองค์เสวยพระกระยาหารแล้วทรงพักผ่อนครู่หนึ่ง แล้วจึงเสด็จขึ้น

มีคำกล่าววว่า

ผู้ที่บริโภคน้ำแล้วนั่งพักผ่อนจะอ่อน ผู้ที่บริโภคน้ำแล้วนอนหลับ

จะมีความสุข ผู้ที่บริโภคน้ำแล้วเดินเล่นจะมีอายุยืน ส่วนผู้ที่

บริโภคน้ำแล้ววิ่งจะอายุสั้น

อีกบทหนึ่งมีว่า

โรคภัยไข้เจ็บเกิดจากสาเหตุ 6 ประการคือ คิมน้ำมากเกินไป

บริโภคน้ำไม่สม่ำเสมอ หลับในเวลากลางวัน ตื่นในเวลา

กลางคืน กลืนน้ำสวาและอุจจาระ

หลังจากนี้ในยามสัพยัณฑ์เมื่อพระองค์ทรงทำพิธีสนชยากรรม* แล้ว ทรง

บริโภคน้ำและเสด็จเข้าห้องบรรทม พระองค์บรรทมบนพระแท่นซึ่งคลุมด้วยผ้าคลุม

*สนชยากรรม คือพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งคนในวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์
และแพศย์จะปฏิบัติวันละ 3 ครั้ง คือช่วงต่อระหว่างกลางคืนและรุ่งเช้าครั้งหนึ่ง
ช่วงต่อระหว่างเวลาเช้าและกลางวันครั้งหนึ่ง และช่วงต่อระหว่างเวลากลางวันและ
เวลาเย็นอีกครั้งหนึ่ง พิธีกรรมนี้ประกอบด้วยกรจิบน้ำและการท่องบทสวดและมนตร์
โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทสวดคายตรี (Sir Monier-william, 1981 : 1145).

ที่สองประกายควยแสงจันทร์ และเคียรคาศควยคอกมะลิป่าและคอกมะลิ ในเวลาเช้า พระองค์ทรงสุบินเห็นพระองค์เองประทับบนควายผู้และเสด็จไปทางทิศใต้ ในขณะที่ พระองค์ขึ้นบรรทมทรงระลึกถึงพระวิษณุและเสด็จลุกขึ้น เมื่อพระองค์ทรงทำพิธี สันชยากรรมแล้วพระองค์ได้ประทับนั่งบนสิงหาสน์และทรงเล่าพระสุบินนั้นให้พวก พราหมณ์ฟัง เมื่อได้ฟังพระสุบินนั้นสรรพชนภูมิได้ทูลว่า "ข้าแต่พระราชา ฝันมี 2 ชนิดคือ ฝันที่เป็นมงคล และฝันที่ไม่เป็นมงคล ฝันที่เป็นมงคลมีลักษณะดังนี้

ฝันที่เป็นมงคลคือฝันว่าได้ขึ้นขี่โค วัว และช้าง

ฝันว่าได้ขึ้นปราสาท ยอดเขา และต้นไม้ใหญ่

ฝันว่าแปดเปื้อนสิ่งปฏิกุศล เลือด และความตาย

และฝันว่าได้มีสัมพันธทางเพศกับหญิงต้องห้าม

ฝันที่ไม่เป็นมงคล คือฝันว่าได้ขึ้นขี่ควาย และลา ฝันว่าขึ้นต้นไม้ ฝันเห็นเจ้าถ่าน ผ่าผ่าย อูฐ เลือด งู หมู และลิงเป็นต้น มีคำกล่าววว่า

ผู้ที่ฝันว่าได้ขึ้นขี่ลา อูฐ ควาย และเลือด

จะต้องเสียชีวิตภายในเวลาหกเดือน

อีกบทหนึ่งมีว่า

ฝันในเวลาหนึ่งยามจะปรากฏผลในเวลา 1 ปี

ฝันในเวลาสองยามจะปรากฏผลในเวลา 8 เดือน

และฝันในเวลาสามยามจะปรากฏผลในเวลา 3 เดือน

ฝันในยามอรุโณทัยจะปรากฏผลในเวลา 10 วัน

ฝันในยามก่อนโคออกหากินจะปรากฏผลในทันทีทันใด"

ข้าแต่พระราชา พุคส์นั้น ๆ ก็คือ ฝันนี้เป็นฝันไม่ดี และเป็นฝันร้ายสำหรับพระองค์"

พระราชากรัสว่า "คุณอนพรพราหมณ์ ทำอย่างไรจึงจะผ่อนคลาฝันร้ายนี้ได้"

สรรพชนภูมิทูลว่า "ข้าแต่พระราชา พระองค์โปรดสวมพัศตราภรณ์และ

เครื่องประดับ และในขณะที่พระองค์ทอดพระเนตรเนยใสที่หยอกลงไปในกองไฟ

โปรดประทานพัศตราภรณ์และสิ่งอื่น ๆ นั้นแก่พราหมณ์และโปรดสวมพัศตราภรณ์

ใหม่อีกครั้งหนึ่ง เมื่อทรงโปรดให้ทำพิธีอภิเษกถวายแด่เทพเจ้าและทรงบูชาขวงสรวง

ควยนวก์แล้ว ขอพระองค์โปรดพระราชทานสิ่งของ 10 ชนิดให้แก่พราหมณ์ทั้งหลาย

และไปรคประธานสิ่งของจำนวนมากให้แก่คนพิการทั้งหลาย เช่น คนง่อย คนตาบอด และคนอนาถา ด้วยการปฏิบัติเช่นนี้และด้วยการถวายพระพรของพราหมณ์ ความหายนะอันเกิดจากฝันร้ายจะหมดไป เมื่อพระราชาก็สละบิณฑบาตของสรรพชนผู้ทั้งหมด เช่นนี้ พระองค์ทรงปฏิบัติตามคำของเขาและทรงให้เปิดพระคลังมหาสมบัติไว้ 3 วัน เพื่อพระประสงฆ์ที่จะประทานมหาทาน ด้วยเหตุนี้ประชาชนทั้งหลายได้เดินทางมา และนำทรัพย์ไปตามความพอใจของตน"

เมื่อเล่านิทานเรื่องนี้แล้ว ผู้กตัญญูทูลพระราชว่า "ข้าแต่พระราช หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นนี้ขอพระองค์ไปรคประทัมบนสิงหาสน์นี้เถิด" พระราชาทรงดำรงอยู่ในคุณนิยภาพ

จบนิทานเรื่องที่ยี่สิบสาม

นิทานเรื่องที่ 24

มรดกที่ประหลาด : ศาลิวาหนะและท้าววิกรมมาทิกย์

ในขณะที่พระราชอาจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ศึกกาหีนอีกตัวหนึ่ง
 หูลว่า "ข้าแต่พระราช บุคคลผู้มีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาทิกย์
 เท่านั้นที่สมควรจะได้ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" พระราชาทูลว่า "ดูก่อนเจ้าศึกกาหีน
 เจ้าจงเล่าเรื่องราวคุณธรรมของพระองค์" นางหูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอ
 พระองค์โปรดสดับ

ในรัชสมัยของท้าววิกรมมาทิกย์ มีเมือง ๆ หนึ่งชื่อ บุรินทร์บุรี ในเมืองนี้
 มีพ่อค้าที่ร่ำรวยมากคนหนึ่ง เขามีบุตรชายสี่คน เมื่อกาลเวลาผ่านไป พ่อค้าผู้นี้ได้
 ชราลงและล้มเจ็บ ในขณะที่เขากำลังจะตายเขาได้เรียกบุตรทั้งสี่มาและพูดว่า
 "ลูกเอ๋ย เมื่อพ่อตายแล้วเจ้าทั้งสี่ต้องทะเลาะกันไม่ว่าเจ้าจะอาศัยอยู่ด้วยกันหรือ
 ต่างคนต่างอยู่ก็ตาม ในตอนนี้พ่อยังมีชีวิตอยู่ ดังนั้นพ่อยจะแบ่งทรัพย์สินสมบัติให้เจ้าทั้งสี่
 ตามลำดับอายุ พ่อได้ฝังสมบัติทั้งสี่ไว้ใต้เสา 4 เสาของเตียงนอนนี้ เจ้าจงรับส่วน
 แบ่งนั้นไปตามลำดับจากคนหัวปีไปหาคนสุดท้าย" บุตรชายทั้งสี่คนตกลงตามคำของ
 บิดา ต่อมาเมื่อบิดาไปสู่ปรโลกแล้วพี่น้องทั้งสี่ได้อยู่ร่วมกันเป็นเวลา 1 เดือน
 ต่อมาภรรยาของเขาทั้งสี่ทะเลาะกัน พวกเขาได้คิดว่า "พวกเรามาทะเลาะวิวาท
 กันทำไม เมื่อพ่อมีชีวิตอยู่พ่อก็ได้แบ่งทรัพย์สินสมบัติให้แก่เราทั้งสี่ไว้ก่อนแล้ว เมื่อได้
 ทรัพย์สินสมบัติที่แบ่งไว้แล้วซึ่งซ่อนอยู่ที่เตียงนอนของพ่อ พวกเราจะได้อยู่กันอย่าง
 สงบสุข" เมื่อพูดเช่นนี้แล้วพวกเขาได้ขุดใต้เตียงนอนและได้นำกล่องทองแดง
 4 กล่องออกมาจากใต้เสาเตียงทั้ง 4 เสา ในบรรดากล่องทองแดงเหล่านั้น
 กล่องหนึ่งมีก้อนหิน กล่องหนึ่งมีเถาถ่าน กล่องหนึ่งมีกระดูก และอีกกล่องหนึ่งมีฟาง
 เมื่อพวกเขาแลเห็นของทั้ง 4 อย่างก็งุนงงและพูดกันว่า "โอ พ่อของเราได้แบ่ง
 ทรัพย์สินสมบัติแล้วจริง ๆ แต่การแบ่งเช่นนี้ใครจะรู้เล่า" เมื่อพูดเช่นนี้แล้ว พวกเขา
 ได้เข้าไปในสภาและได้เล่าเรื่องให้สมาชิกสภาฟัง แต่เหล่าสมาชิกสภาไม่รู้วิธีการแบ่ง
 พี่น้องทั้งสี่จึงเดินทางไปยังเมืองต่าง ๆ ที่มีผู้รู้และได้เล่าเรื่องให้ฟัง แต่พวกเขา
 ไม่สามารถตอบปัญหาได้ วันหนึ่งพวกเขาเข้าไปในเมืองอุชชยนิ ได้เข้าไปในราชสภา
 และเล่าเรื่องการแบ่งทรัพย์สินสมบัติให้พระราชและสมาชิกสภาฟัง แต่พระราชและ

สมาชิกสภาก็ไม่รู้วิธีการแบ่ง วันหนึ่งพวกเขาได้เดินทางไปเมืองประจักษ์ฐานและได้เล่าเรื่องให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้นฟัง แต่คนเหล่านั้นก็ตอบปัญหาไม่ได้ ในขณะที่ศาลิวาหนะผู้อาศัยอยู่ในบ้านของช่างปั้นหม้อได้ยินเรื่องนี้เข้า เขาได้ไปยังที่นั่นและพบกับประชาชนว่า "คุณก่อนสหาย ทำไมจึงไม่รู้ ทำไมจึงพิศวง ทำไมจึงไม่รู้วิธีการแบ่งสมบัตินี้" ประชาชนเหล่านั้นพูดว่า "พ่อหนุ่ม เรื่องนี้เป็นเรื่องน่าพิศวงสำหรับพวกเรา และพวกเราไม่เข้าใจ หากว่าท่านรู้อะไรบอกเถิดว่าการแบ่งสมบัตินี้ทำอย่างไร" ศาลิวาหนะตอบว่า "ชายทั้งสี่คนนี้เป็นบุตรของคนร่ำรวยคนหนึ่ง ในขณะที่บิดาของพวกเขามีชีวิตอยู่ได้แบ่งทรัพย์สินสมบัติให้ตามลำดับจากคนหัวปีไปหาคนสุดท้าย วิธีการแบ่งเช่นนี้ก็คือ บิดาได้ให้ก่อนคนแก่บุตรคนหัวปี หมายความว่า เขาให้ที่ดินทั้งหมด ไร่ให้ฟางแก่บุตรคนที่สอง หมายความว่า เขาให้พืชผลทั้งหมด ไร่ให้กระดูกแก่บุตรคนที่สาม หมายความว่า เขาให้ปลุกั่วทั้งหมดและ ไร่ให้เถาถ่านแก่บุตรคนที่สี่ก็หมายความว่า เขาให้ทองคำทั้งหมด" เมื่อศาลิวาหนะได้เฉลยวิธีการแบ่งทรัพย์สินแก่พี่น้องสี่คนเช่นนี้แล้ว พวกเขาทั้งสี่จึงเดินทางกลับเมืองของตนด้วยความสุข

เมื่อท้าววิกรมมาทิตย์สคัมย์เรื่องค่าเฉลยการแบ่งสมบัตินี้ พระองค์ทรงพิศวงมากจึงทรงมีพระราชสาส์นไปยังเมืองประจักษ์ฐานว่า "ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่ประชาชนผู้อาศัยอยู่ในเมืองประจักษ์ฐานผู้อุทิศตนให้กับกิจอันเป็นศิริมงคล 6 ประการ คือ การบูชาวงสรวง การทำพิธีบูชาวงสรวงเพื่อผู้อื่น การศึกษา การสั่งสอน การให้ทานและการรับทาน และเป็นผู้ตั้งอยู่ในคุณงามความดีประการต่าง ๆ เช่น การควบคุมตนเองและการบำเพ็ญพรต ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงตามถึงสุขภาพของพวกเขาเป็นอันดีแล้วและคร่ำครวญว่า "จงให้คนที่อยู่ในหมู่บ้านของพวกเขาซึ่งเป็นผู้เฉลยวิธีการแบ่งทรัพย์สินสมบัติแก่พี่น้องสี่คนมาเข้าเฝ้าเรา" เมื่อชาวเมืองได้อ่านราชสาส์นที่พระราชทานทรงส่งมา ก็ได้เรียกศาลิวาหนะมาและพูดว่า "คุณก่อนศาลิวาหนะ ท้าววิกรมมาทิตย์ผู้เป็นใหญ่เห็นอริราชทั้งหลายผู้ที่พระราชทานที่เป็นปฏิปักษ์ของนั้สการแพมพรบาท พระองค์ทรงครองนครอุชชยีนี และทรงเป็นประหนึ่งต้นกัลปพฤกษ์สำหรับชาวโลกทั้งมวล ผู้ขาดแคลน พระองค์ได้คร่ำครวญเรียกท่าน ท่านจงไปเฝ้าพระองค์เถิด" ศาลิวาหนะตอบว่า "ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงยิ่งใหญ่แค่ไหน ข้าพเจ้าจะไม่ไปเฝ้าตามที่ทรงเรียกหากว่า พระองค์ทรงมีบุตร พระองค์จงเสด็จมาเอง ข้าพเจ้าไม่มีกิจธุระกับพระองค์" เมื่อประชาชนได้ฟังคำพูดของศาลิวาหนะก็ได้ส่งจดหมายไปทูลพระราชทานว่า "เขาไม่เข้าเฝ้า"

เมื่อพระราชาทรงทราบข้อความที่เขียนมาในจดหมาย พระวรกายของพระองค์ร้อน
 ค่ายไฟแห่งความโกรธ พระองค์เสด็จไปพร้อมด้วยกองทัพที่มีกระบวนพร้อมมูล 18
 กองทัพ ทรงล้อมเมืองประคิษฐาณไว้และทรงส่งทูตไปพบศาลิวาหนะ เมื่อทูตไปถึงก็
 ได้พบกับศาลิวาหนะว่า "ดูก่อนศาลิวาหนะ ท้าววิกรมมาทิตย์ผู้เป็นใหญ่เหนืออิราช
 ทั้งปวงทรงเชื่อเชิญท่าน ท่านจงไปเข้าเฝ้าพระองค์เถิด" ศาลิวาหนะตอบว่า "ดูก่อน
 ท่านทูต ข้าพเจ้าจะไม่ไปเฝ้าพระราชาคณเคียว ข้าพเจ้าจะไปเฝ้าท้าววิกรมมาทิตย์ใน
 สนามรบพร้อมด้วยจตุรงค์เสนา ท่านจงทูลพระราชาท่านนี้เถิด" เมื่อทูตได้ฟัง
 คำพูดของเขาก็ได้ทูลพระราชาท่านนั้น เมื่อท้าววิกรมมาทิตย์สดับถ้อยคำนั้น
 พระองค์ได้เสด็จไปสู่สมรภูมิเพื่อการยุทธ์ ส่วนศาลิวาหนะได้นำคืนในบ้านของข้างบ้าน
 หม่อมมาป็นเป็นข้าง มา รถ และทหาร เมื่อไซ้มนครีหุบให้มีชีวิตแล้ว เขาได้ออกจาก
 เมืองพร้อมด้วยจตุรงค์เสนาไปยังสนามรบ ในครั้งที่กองทัพทั้งสองมาประจัญกันนั้น

ขอบฟ้าสิ้นสะเทือนเพราะความกลัว มหาสมุทรปั่นป่วนอย่างรุนแรง
 พญานาคแห่งเมืองบาดาลตกใจกลัว ภูเขาสั่นสะเทือน แผ่นดินไหว
 พญานาคพันพิษออกมาจำนวนมาก ทุกหนทุกแห่งในจักรวาล
 เป็นเช่นนี้ในยามที่ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงเคลื่อนกองทัพ

กองทัพที่เกรียงไกร เรืองโรจน์ด้วยทัพม้าและกองทัพช้างศึกมัน
 จำนวนมหาศาลที่เคลื่อนไปอย่างรวดเร็ว เสมือนลมพัด
 ท้องฟ้าทุกหนแห่งเคียดคาชด้วยขงชวช ขงจามร และขงปฎาก
 สามโลกก็ก้องด้วยเสียงกลองศึก กลองเล็ก และกลองเกร
 ท้องฟ้าทุกหนทุกแห่งเต็มไปด้วยฝุ่นจำนวนมากที่พุ่งกระจายขึ้น
 เพราะมีดาวมา อากาศทั้งมวลถูกห่อหุ้มด้วยฉัตร พื้นพิสุธา
 เกือบกลืนด้วยเหล่าทหารกล้า เสียงจากรถศึกดังกลบเสียง
 กลองหมดลั่น เสียงอึงคะนึงของเหล่านักรบในกองทัพก่อให้เกิด
 ความน่าสะพรึงกลัวเป็นอย่างยิ่ง

หลังจากนั้นกองทัพทั้งสองได้ปะทะกัน ในเวลานั้น

การต่อสู้ของทหารกล้าทั้งสองฝ่ายบังเกิดขึ้นด้วยวิธีการ เช่นนี้คือ
 ใต้ต่อสู้กันด้วยกระบอง ธนู คาม มีคยาว คทา พลอง ธนูรูปครึ่งวงกลม

ชนุทำควยเหล็ก หอกซัค คราค ทวน มีคสัน กริช และทิพยศาสตราวุธ
อื่น ๆ ที่ร้ายกาจยิ่งเช่นศรีศูลและจักรเพชร

ในสนามรบนั้น

ทหารบางคนถูกฟันล้มลงเสียชีวิตในสนามรบ บางคนหมดสติ
แต่ฟื้นขึ้นมาได้ควยกำลังของตัวเอง บางคนเมื่อระลึกถึง
ความเลื่อมเสียชื่อเสียงของประเทศของตนและระลึกถึง
เกียรติยศว่าเป็นรางวัลอันสูงส่ง ก็ระเบิดหัวเราะออกมา
ควยเสียงอันคัง ทำความกล้าหาญให้เกิดขึ้นในร่างกาย
และเอาชนะความกลัวได้แล้วก็วิ่งออกไปข้างหน้า

ทหารบางคนตระหนกตกใจ เพราะเกรงกลัวการต่อสู้กับศัตรู
บางคนได้รับบาดเจ็บและต้องสูญเสียชีวิต บางคน
กล้าหาญมากแม้จะถูกข้าศึกฟันท้องจนไส้พุ่งฉีกขาดมีบาดแผล
ตามร่างกายก็ยังคงต่อสู้กับข้าศึกอย่างไม่กลัวเกรง

ในสนามรบนั้นกองอาวุธต่าง ๆ ของข้าศึกเช่นมีดสองประกาย
วาวับราวกับมหาสมุทร ฆม เอ็น ศีรษะและไส้พุ่งกองสูงราวกับ
ภูเขาใสวาละร่างของเหล่าพญาช่างที่ล้มลง คุเส่มือร้ายที่ฉีกชีวิต
ของมหาสมุทรแห่งฝูงชน และกระดูกในกองเลือดนั้นส่องแสงราว
กับหอยสังข์

การสู้รบครั้งยิ่งใหญ่ได้บังเกิดขึ้น ท้าววิกรมมาทิตย์ทรงทำลายกองทัพของศาสดิวาหนะได้
ศาสดิวาหนะถึงวลาใจอย่างยิ่ง และระลึกถึงพระที่บิดาให้ไว้ว่า "ในยามวิบัติจงระลึกถึงพ่อ"
เขาได้ระลึกถึงบิดาผู้เป็นพญานาคชื่อท้าวเศษะ ท้าวเศษะได้ส่งนาคทั้งหมดมาให้ นาค
เหล่านั้นได้กัดกองทัพทั้งหมดของท้าววิกรมมาทิตย์ เหล่าทหารจึงหมดสติและล้มลงใน
สนามรบ ท้าววิกรมมาทิตย์ได้เสด็จกลับพระนครของพระองค์เพียงพระองค์เดียว
พระองค์ทรงยืนอยู่ในน้ำสูงแค่นั้นพระองค์ และทรงท่องมนต์ว่าสุกิต*เป็นเวลาหนึ่งปีเต็ม

* เป็นชื่อพญานาคคนหนึ่ง ในบรรดาพญานาคสามตน อีก 2 ตนคือท้าวเศษะและ
ท้าวสักกะ เทวดาและยักษ์ได้ใช้ท้าวว่าสุกิตเป็นเชื้อกพันรอบภูเขาบันทร เมื่อคราวกวนน้ำ
อมฤต (Sir Monier-William, 1981 : 948).

เพื่อชุบชีวิตกองทัพของพระองค์ ท้าววาสูกิพอใจมากและได้พูดว่า "ข้าแต่พระราชา
จงเลือกพระเด็ก" พระราชาตรัสว่า "ข้าแต่พญานาค หากว่าท่านพอใจ ขอจงให้หมอน้ำ
อมฤตที่ใช้ชุบชีวิตกองทัพของข้าพเจ้าที่หมกสลีเพราะพิษของนาคเด็ก" ท้าววาสูกิยินยอม
และได้ให้หมอน้ำอมฤต ท้าววิกรมอาทิตย์ทรงรับหมอน้ำอมฤตนั้น ในขณะที่พระองค์เสด็จ
กลับ ระหว่างทางมีพราหมณ์คนหนึ่งมาเข้าเฝ้า เขาได้ถวายพระพรว่า

ขอพันคือเชี้ยวของพระวิษณุในปางที่ทรงอวตาร
เป็นหมูป่าซึ่งมีแผ่นดินอันมียอดกุญเขาหิมาลัย
เป็นเสมือนราชฉัตรจตุรคุมครองพระองค์"

พระราชาตรัสถามว่า "คุณพราหมณ์ ท่านมาจากไหน" พราหมณ์ทูลว่า "ข้าพเจ้า
มาจากเมืองประคิษฐาน" พระราชาตรัสว่า "ท่านประสงค์จะกล่าวอะไร" พราหมณ์
ทูลว่า "พระองค์คือจินตคามณีสำหรับดยุ๊กไร ค้วยเหตุที่พระองค์ประทานสิ่งของให้
ตามทีใคร ๆ ปรารถนา ข้าพเจ้าปรารถนาสิ่งของอย่างหนึ่ง หากว่าพระองค์จะ
ประทานข้าพเจ้าจะทูล" พระราชาตรัสตอบว่า "เราจะให้สิ่งของที่ท่านขอ"
พราหมณ์ทูลว่า "ขอโปรดประทานหมอน้ำอมฤตแก่ข้าพเจ้าเด็ก" พระราชาตรัสว่า
"ใครส่งท่านมา" พราหมณ์ทูลว่า "ศาลิวาหนะเป็นผู้ส่งข้าพเจ้ามา" เมื่อพระราชา
สดับถ้อยคำนั้นพระองค์ทรงดำริว่า "เราได้พูดก่อนแล้วว่า 'เราจะให้' บัดนี้หากว่า
เราไม่ให้ เราจะเสียชื่อเสียงและเป็นผู้ไม่มีธรรมะ ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตามเราก็จะ
ให้" พราหมณ์ทูลว่า "ข้าแต่พระราชา พระองค์ทรงครุ่นคิดอะไร พระองค์ทรงเป็น
สาธุชน สาธุชนจะต้องรักษาคำพูด มีคำกล่าวว่

แม้ดวงอาทิตย์จะขึ้นทางทิศตะวันตก ภูเขาเมรุจะเคลื่อนไหว
ไฟจะเย็น และคอกบิวจะแยมขานบนกองหินที่ยอดเขา
สาธุชนก็จะรักษาคำพูดของคนไว้

อีกบทหนึ่งมีว่า

แม้กระทั่งถึงทุกวันนี้ พระศิวะก็ยังไม่ทรงคายยาพิษที่
เต้ายังคงแบกโลกไว้บนหลังของมัน ทะเลยังคงทนรับไฟใต้
ทะเลไว้ แม้ว่าจะรับไว้ด้วยความยากลำบากก็ตาม
สาธุชนจะต้องรักษาคำมั่นสัญญาตนเอง

พระราชกรณียกิจว่า "ท่านทุกถูกต้อง จงนำหมอน้ำอมฤตไปเกิด" พระองค์ประทาน
หมอน้ำอมฤตแก่พราหมณ์นั้น เมื่อเขาสกุติพระราชแล้วได้กลับไปสู่ที่อยู่ของตน ฝ่าย
พระราชเสด็จกลับนครอุชชยีนี"

เมื่อเล่าเรื่องนี้แล้ว ทุกทาทินทูลพระราชว่า "ข้าแต่พระราช หากว่า
พระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหาคามนี้เกิด" เมื่อ
สกุติถอยค่านั้น พระราชทรงดำรงอยู่ในคุณณียภาพ

จบนิทานเรื่องที่ยี่สิบสี่

นิทานเรื่องที่ 25

การสะเคาะเคราะห์ของท้าววิกรมมาติศย์

ในขณะที่พระราชาก็ประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทักทายกันอีกตัวหนึ่ง
ทูลว่า "ข้าแต่พระราช บุคคลผู้มีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาติศย์เท่านั้น
ที่สมควรจะได้ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนเจ้าทักทาย เจ้าจง
เล่าเรื่องคุณธรรมของพระองค์" นางทูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์โปรดสืบ

ในรัชสมัยของท้าววิกรมมาติศย์ วันหนึ่งมีไพร่ผู้หนึ่งมาเข้าเฝ้าและถวายพระพรว่า

"ขอพระสุริยะโปรดประทานความกล้าหาญแก่พระองค์

ขอพระจันทร์โปรดประทานอินทรวีถีดั่งแก่พระองค์

ขอพระอังคารโปรดประทานมงคลที่ตีแก่พระองค์

ขอพระพุธโปรดประทานสติปัญญาแก่พระองค์

ขอพระพฤหัสบดีโปรดประทานเกียรติยศแก่พระองค์

ขอพระศุกรโปรดประทานความรุ่งเรืองแก่พระองค์

ขอพระเสาร์โปรดประทานศานติแก่พระองค์

ขอพระราหูโปรดประทานพลังแห่งพระพายุแก่พระองค์ตลอดกาล

ขอพระเกตุโปรดประทานความเจริญก้าวหน้าแห่งราชสกุลแก่พระองค์

ขอดาวพระเคราะห์ทั้งปวงโปรดประทานและเมตตากรรมแก่พระองค์เป็นนิจ"

แล้วไพร่ผู้นั้นได้ทูลอธิบายเรื่องปัญหาจางตะ* เมื่อพระราชาสดับเรื่องปัญหาจางตะพระองค์
ตรัสถามไทรว่า "ดูก่อนท่านไทราในปี่ที่ซมดเป็นอย่างไรบ้าง" ไทรทูลตอบว่า "ในปีนี้
พระอาทิตย์เป็นราชา ดาวพระอังคารเป็นมนตรี ดาวพระเสาร์เป็นอธิบดีแห่งชานยพิช
ดาวพระอังคารเป็นอธิบดีแห่งหมู่เมฆ อนึ่ง ดาวพระเสาร์ ดาวพระอังคาร และดาว
พระศุกรโคจรตีค่านกลางหมู่ดาวโรหิณี ค่ายเหตุนี้ฝนจะแล้งอย่างแน่นอน วราหมิหิระ
ได้กล่าวไว้ว่า

* ปฏิทินที่ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 5 อย่างคือ วันทางสุริยคติ วันทางจันทรคติ
หมู่ดาวนักษัตร ข้างขึ้นข้างแรม และการแบ่งวันทางโหราศาสตร์ (Sir Monier-
william, 1981 : 578).

หากว่าคาวพระเสาร์ โคจรตัดผ่านกลางหมู่ดาวโรหิณีแล้วไซ้ เมฆฝนจะไม่ให้
ฝนตลอดเวลา 12 ปีอย่างแน่นอน

อีกบทหนึ่งมีว่า

หากว่าคาวพระเสาร์ โคจรตัดผ่านกลางหมู่ดาวโรหิณีแล้วไซ้
แผ่นดินจะปกคลุมด้วยสายธาร เลือก ข้าพเจ้าจะพูดไปทำไมเล่า
เพราะว่าแผ่นดินโลกทุกหนแห่งไม่ไค้พินาศในทะเลแห่งสายน้ำ

กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ

เมื่อคาวพระเสาร์ โคจรตัดผ่านกลางหมู่ดาวโรหิณีแล้ว
เมฆฝนจะไม่ให้ฝนแก่โลกนี้ตลอดเวลา 12 ปี"

เมื่อพระราชาสถกษณ์ถ้อยคำของโหร เช่นนี้ พระองค์ครัสตามว่า "ดูก่อนท่านโหร
ไม่มีวิถีใดที่จะหลีกเลี่ยงฝนแล้งครั้งนี้หรือ" โหรทูลว่า "ไม่มีวิถีอื่นนอกจากทำ
พิธีต่าง ๆ เช่น พิธีบูชาดวงสว่างคาวพระเคราะห์ฝนจึงจะตก" จากนั้นพระราชาทรง
เชื่อเชิญหมู่พราหมณ์ผู้เชี่ยวชาญในคัมภีร์พระเวทมาทรงเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟังและทรง
มีรับสั่งให้พราหมณ์เหล่านั้นทำพิธีบูชาดวงสว่าง เมื่อนำเครื่องใช้ทั้งหมดที่จะใช้ในการ
บูชาดวงสว่างมารวมกันแล้ว พราหมณ์ก็บูชาดวงสว่างคาวพระเคราะห์แก้ดวงตาม
บัญญัติไว้ในตำราว่าด้วยพิธีกรรม และได้ถวายเครื่องสังเวทอย่างพร้อมพร้งบริบูรณ์เพื่อ
ให้พิธีบูชาดวงสว่างบรรลุลสมดังประสงค์ พระราชาทรงทำให้พราหมณ์พอใจด้วยการ
ประทานสิ่งต่าง ๆ เช่นทรัพย์สิน อาหารและเสื้อผ้า พระองค์ประทานทศทวน
และทรงทำให้คนจน คนตาบอด คนหูหนวก และคนพิการพอใจด้วยทานจำนวนมาก แต่
ฝนก็ไม่ตก ด้วยเหตุที่ฝนไม่ตก ชาวโลกทั้งปวงจึงหิวโหยและทุกข์หนัก พระราชา
พระองค์เองก็ทรงทุกข์พระทัยด้วยความทุกข์ของประชาชน วันหนึ่งพระองค์เสด็จเข้า
ไปในประรำที่ทำพิธีบูชาดวงสว่าง ขณะที่พระองค์ทรงตรัสครองอยู่นั้น เสียงพูดที่ไม่
ปรากฏร่างผู้พูดได้ตั้งขึ้นว่า "ข้าแต่พระราชา หากว่าพระองค์ทรงนำบุรุษมีมหาบุรุษ
ลักษณะ 32 ประการ มาถวายเป็นพลีแก่เทพเจ้าผู้ประทานพรตามที่ปรารถนาซึ่ง
สถิตอยู่ในเทวาลัยที่อยู่เฉพาะพระพักตร์พระองค์แล้วฝนจะตกอย่างแน่นอน" เมื่อ
พระราชาสถกษณ์ถ้อยคำนั้น พระองค์ได้เสด็จไปที่เทวาลัยทรงนมัสการพระเทวี ใน
ขณะที่พระองค์ทรงวางพระแสงที่พระศอ นั้น เทวดาได้ยึดไว้และตรัสว่า "ข้าแต่พระราชา

เราพอใจความกล้าหาญของพระองค์ ขอพระองค์จงเลือกพระเถิก" พระราชาตรัสว่า "ข้าแต่พระเทวี หากว่าพระองค์ทรงพอพระทัย ขอพระองค์โปรดขจัดความแห้งแล้งเถิก" เทวดาตรัสว่า "เราจะกระทำตามนั้น" พระราชาจึงเสด็จกลับพระราชวังของพระองค์"

เมื่อเล่านิทานเรื่องนี้แล้ว ผู้กตาทิณทูลพระราชาว่า "ข้าแต่พระราชา หากว่าพระองค์ทรงมีความกล้าหาญเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหาคามนี้เถิก" เมื่อพระราชาสดับถ้อยคำนั้น พระองค์ทรงดำรงอยู่ในคุณสมบัติภาพ

จบนิทานเรื่องที่ยี่สิบห้า

นิทานเรื่องที่ 26

ท้าววิกรมมาติศย์และแม่โคสุภะ

ในขณะที่พระราชจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกตาหินอีกตัวหนึ่งทูลว่า "ข้าแต่พระราช บุคคลผู้มีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาติศย์เท่านั้นจึงสมควรจะประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" พระราชาทริสว่า "ดูก่อนเจ้าทูกตาหิน เจ้าจงเล่าเรื่องคุณธรรมของพระองค์" นางทูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์โปรดสดับ

ไม่มีพระราชพระองค์ใดที่จะเทียบพร้อมด้วยคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความกล้าหาญ ความโอบอ้อมอารี ความเมตตากรุณา ความมีวิจรรย์ญาณ และความอดทนเยี่ยงท้าววิกรมมาติศย์ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงกระทำในสิ่งที่พระองค์ได้ทริสไว้ ทริสถึงสิ่งที่อยู่ในพระทัย และทรงกระทำสิ่งนี้ออกมาจากพระวาจา ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงเป็นสัตว์บุญ มีค่ากล่าววว่า

ใจ วาจา และการกระทำของสาธุชน ย่อมเป็นเช่นเดียวกัน
ใจคิดอย่างไรก็จะกล่าววาจาตามนั้น และเมื่อกล่าววาจา
ออกมาอย่างไรก็จะมีกรกระทำเช่นที่ใดกล่าววาจาไว้
ธรรมชาติของสัตว์บุญเป็นเช่นนี้ คือเป็นผู้มีอุปการคุณ
เป็นผู้มีบิยวาจา และเป็นผู้มีความรักอย่างเหลือล้น
ก็ใครเล่าจะทำให้พระจันทร์หนาวเย็นได้

ในกาลครั้งหนึ่งพระอินทร์ทรงประทับนั่งบนสิงหาสน์ในนครของเหล่าอมร
ในสภาของพระองค์ประกอบด้วยหมู่ฤๅษี 88,000 คน เทวดา 33 โภกิ ท้าวโลกบาล
8 คน หมู่มฤตเทพ 49 องค์ หมู่อาทิตย์เทพ 12 องค์ จันทรเทพ พระนารอท
พระศุภะกูฏ กลุ่มนางอัปสรและนางฟ้าเริ่มด้วย นางอุรวดี นางรมภานางเมณฑา
นางติโลคมา นางมิศรเกศีนางคฤดาจี นางมัญชุโฆษา และนางปริยาทรรศนา นั่งอยู่
รวมกัน และมีพวกคนธรรพ์ทั้งหมดนั่งอยู่ ณ ที่นั่นด้วย ในโอกาสนั้นพระนารอททูลขึ้นว่า
"ในโลกนี้ ไม่มีพระราชพระองค์ใดทรงเทียบพร้อมไปด้วยเกียรติยศ การมีอุปการคุณ
และความดีอันสูงส่งเยี่ยงท้าววิกรมมาติศย์"

เมื่อทิวสกาทั้งหมดได้ฟังถ้อยคำนั้นต่างรู้สึกประหลาดใจอย่างยิ่ง กามเชนุเทพ จึงพูดขึ้นว่า "ทำไมพวกเราจึงกลางแครงใจ พวกเราไม่ควรจะประหลาดใจ เพราะมี คำกล่าววว่า

เราไม่ควรประหลาดใจในการให้ทาน การบำเพ็ญตบะ ความเป็น
วีรบุรุษ ความรู้ ความมีวินัย และความเฉลียวฉลาด เพราะว่า
โลกนี้มันคงค้ำด้วยบุคคลผู้เปรียบประจักษ์ตะนะ

อีกบทหนึ่งมีว่า

ความแตกต่างมีอยู่มากมายระหว่าง ม้า ช้าง โลหะ ท่อนไม้
ก้อนหิน เสื้อผ้า ผู้หญิง ผู้ชาย และน้ำ"

ในช่วงขณะนั้นเองพระอินทร์ได้ตรัสกับแม่โคสุริภิกษาว่า "ท่านจงไปยังโลกมนุษย์เพื่อทดสอบ
คุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความเมตตาการุณา และการมีอุปการะคุณของท้าววิกรมมาติคย์
และจงกลับมารายงานให้เราทราบ" แม่โคสุริภิกษาจึงแปลงร่างเป็นแม่โคที่ทุพพลภาพ
อย่างยิ่งแล้วลงไปสู่โลกมนุษย์ ในขณะที่ท้าววิกรมมาติคย์เสด็จมาตามหนทางซึ่งแม่โคสุริ
ภิกษาอยู่ในปลัดกมที่ไม่สามารถจะชยิบตัวขึ้นมาได้ เมื่อมองเห็นท้าววิกรมมาติคย์นางก็ส่ง
เสียงร้องทวยความตกใจกลัว พระราชาเสด็จเข้าไปใกล้และทอกพระเนตรเห็นแม่โค
จมอยู่ในปลัดกมที่แน่น และชยิบตัวขึ้นได้ยากนัก และเสื่อตัวหนึ่งกำลังเดินเข้ามาใกล้นาง
พระราชาทรงดูแม่โคขึ้นแต่นางก็ไม่สามารถขึ้นจากปลัดกมได้ จนกระทั่งพระอาทิตย์อัสดง
และฝนตกในยามราตรี พระราชายังคงประทับอยู่ ณ ที่นั้นคอยเฝ้าดูแม่โคอนาตาตัวนั้น
ทราบจนอรุโณทัย เมื่อแม่โคได้ประจักษ์ถึงคุณธรรมต่าง ๆ เช่นความเมตตาการุณาและ
ความอกทนของพระราชาแล้ว นางก็ขึ้นจากปลัดกมและทูลพระราชาว่า "ข้าแต่
พระราชาข้าพเจ้าคือแม่โคสุริภิกษาและข้าพเจ้ามาจากสวรรค์เพื่อพิสูจน์คุณธรรมต่าง ๆ
เช่น ความเมตตาการุณาของพระองค์ บัดนี้ข้าพเจ้าได้ประจักษ์แล้ว ในโลกนี้ไม่มีพระราชา
พระองค์ใดจะเปี่ยมทวยความเมตตาการุณาเยี่ยงพระองค์ ข้าพเจ้าพอใจมาก ขอพระองค์
โปรดเสือกพร เด็ด" พระราชาตรัสว่า "ข้าพเจ้าไม่ประสงค์สิ่งใดนอกจากกรุณาธิคุณ
ของท่าน ข้าพเจ้าจะขอไปเพื่อประโยชน์อะไร" แม่โคกล่าวว่า "วาจาของเราจะ
ไร้ผลไปได้อย่างไร ดังนั้นเราจะไปกับพระองค์" และโคไปพร้อมกับพระราชา ใน
ขณะที่พระราชาเสด็จไปพร้อมกับแม่โคคนั้น มีพราหมณ์คนหนึ่งมาเข้าเฝ้าและถวายพระพรว่า

"เนื่องจากความตกใจกลัว นกยูงของพระสกันทกุมาร
ซึ่งถูกเรงเราจากเสียงกลองที่ดังขึ้นจากมือของนันตี
ด้วยความเบิกบานใจในยามที่พระศิวะทรงพ้อนรำ

นาคบคิจึงหกแม่เบี้ยและเสื่อยเข้าไปในช่องพระนาสิกของพระคเชศร์
พระคเชศร์ทรงสิ้นพระพักตร์ซึ่งทำให้ปากฟ้าอิงอลด้วยเสียงหวีหู้
ของฝูงผีที่บินออกมาจากพระปรางของพระองค์"

ขอการ สิ้นพระพักตร์ของพระคเชศร์จงปกป้องคุ้มครองพระองค์ตลอดกาลนาน
พราหมณ์ผู้นั้นได้ทูลพระราชว่า "ข้าแต่พระราช ความยากจนได้ทำให้ข้าพเจ้า
กลายเป็นผู้สำเร็จ เพราะข้าพเจ้ามองเห็นคนทั้งหลาย แต่ไม่มีใครมองเห็นข้าพเจ้าเลย
มีคำกล่าววว่า

ขออนบ้น้อมแก่ท่านผู้เป็นความยากจน ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จได้ก็ด้วย
ความกรุณาของท่าน เพราะว่าข้าพเจ้ามองเห็นชาวโลก
แต่ไม่มีชาวโลกคนใดมองเห็นข้าพเจ้าเลย ผู้ที่มีความยากจน
เป็นสัญลักษณ์นั้นจะมีกำเนิดของเด็กที่ไม่บริสุทธิ์อยู่ในเรือนของเขาตลอดกาล

"คุณก่อนนางผู้มีโชค จงให้อาหารแก่เราผู้เป็นคนเดินทางเด็ก"

"คำพูดของท่านไม่มีผล" "ขอท่านจงบอกเด็กว่าเพราะเหตุใด"

"คุณก่อนสหาย นี่เป็นเพราะมีการกำเนิดของเด็กที่ไม่บริสุทธิ์อยู่"

"ช่วงเวลาที่ดีที่สุดไม่มีหรือ"

"ช่วงเวลานั้นได้กำหนดไว้ตลอดชีวิต กำเนิดที่เป็นอย่างอื่นย่อมไม่มี

สิ่งนี้เป็นเพราะอำนาจของบุตร ด้วยเหตุแห่งการผลาญทรัพย์สมบัติ

ทั้งสิ้นทั้งปวงของฉัน บุตรผู้ถือกำเนิดมาจึงมีนามว่า ความยากจน"

พระราชาทรัสว่า "คุณก่อนพราหมณ์ ท่านจะขออะไร" พราหมณ์ทูลว่า "ข้าแต่
พระราช พระองค์เปรียบประดุจคนกัลปพฤกษ์สำหรับผู้อาศัยใบบุญ ขอพระองค์โปรด
ขจัดความยากจนที่ข้าพเจ้ามีมาตลอดชีวิตเด็ก" พระราชาทรัสว่า "กามเขนุนี้ จะให้
สิ่งที่ท่านปรารถนา ท่านจงนำไปเด็ก" แล้วพระองค์ประทานกามเขนุแก่พราหมณ์
ผู้นั้น พราหมณ์ผู้มีความสุขร่าวกกับไค้ขึ้นสวรรค์ ไค้ นำกามเขนุกลับไปอยู่ที่อยู่ของตน ฝ่าย
พระราชาทรงเสด็จกลับพระนครของพระองค์"

เมื่อเล่านิทานเรื่องนี้แล้ว ทุกคาหิณฑุสท้าวโกชะว่า "ข้าแต่
พระราชาทกว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหასน์
นี้เถิด" เมื่อสดับถ้อยคำนั้น พระราชาทรงดำรงอยู่ในคุษณียภาพ

จบนิทานเรื่องที่ยี่สิบหก

นิทานเรื่องที่ 27

ท้าววิกรมมาติคย์ทรงเปลี่ยนนิสัยนักเล่นการพนัน

ในขณะที่พระราชาก็ประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกตาทินอีก
ตัวหนึ่งทูลว่า "ข้าแต่พระราช ผู้ที่มีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาติคย์
เท่านั้นที่สมควรจะประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" ท้าวโกชะตรัสว่า "ดูก่อนเจ้าทูกตาทิน
เจ้าจงเล่าเรื่องคุณธรรมของพระองค์" นางทูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์
โปรดเสด็จ

ท้าววิกรมมาติคย์เสด็จออกจากพระนคร เพื่อเสด็จประพาสไปทั่วพิภพ พระองค์
ได้เสด็จถึงเมือง ๆ หนึ่ง พระราชาทรงหลายผู้ครองเมืองนั้นทรงเป็นผู้ทรงธรรม
อย่างยิ่งทรงอุทิศพระองค์ในการปฏิบัติตามคัมภีร์ศุทธิและคัมภีร์สมฤติ และทรงคุ้มครอง
ดูแลประชาชนในวาระทั้ง 4 มีวาระพราหมณ์เป็นต้นผู้อาศัยอยู่ในเมืองนั้นเป็นอย่างที่
ประชาชนทั้งปวงต่างตั้งมั่นอยู่ในความประพฤติที่ดี โอบอ้อมอารีต่อผู้มาเยือน และ
เมตตาการุณาอย่างยิ่ง ท้าววิกรมมาติคย์ทรงตั้งพระทัยว่า "เราจะพำนักอยู่เมืองนี้ห้าวัน"
พระองค์เสด็จเข้าไปในเทวาลัยซึ่งงดงามยิ่งหลังหนึ่ง ทรงนมัสการเทพเจ้าและประทับนั่ง
ในห้องโถง ในขณะนั้นมีชายคนหนึ่งรูปร่างงดงามยิ่งราวกับราชกุมาร แต่งกายด้วย
เสื้อผ้าทุกชุดพัสดุ ประดับประดาเครื่องประดับนานาชนิด และชะโลมร่างกายด้วย
ไม้จันทน์ผสมเครื่องหอมต่าง ๆ เช่น การบูร ญ้าฝรั่ง ไม้กฤษณาและชะมดเช็ด
เค็นเข้ามาในเทวาลัยพร้อมด้วยหมู่ นางคณิกา เมื่อเขาสนุกสนานกับหมู่ นางคณิกา
เหล่านั้นด้วยเรื่องรักใคร่และการสนทนาพูดคุยในหัวข้อต่าง ๆ แล้ว เขาก็เดินออกไป
พร้อมกับหญิงเหล่านั้น เมื่อพระราชาทอดพระเนตรเห็นพระองค์ทรงสงสัยว่า 'ชายผู้นี้
คือใครกันหนอ' ในวันต่อมาชายผู้นั้นได้เข้ามาเพียงคนเดียวด้วยใบหน้าที่เศร้าโศก
ปราศจากพัสดุราภรณ์ทั้งหลายมีแต่เพียงผ้าเตี่ยวผืนเดียว เขาทอศิวลงในห้องโถงของ
เทวาลัยนั้น เมื่อพระราชาทอดพระเนตรเห็นเขาพระองค์ตรัสถามว่า "ดูก่อนเทวทัต
เมื่อวานนี้ท่านประดับร่างกายด้วยพัสดุราภรณ์และเครื่องประดับต่าง ๆ ราวกับเป็น
ราชกุมาร และเข้ามาร่วมประเวณีกับหมู่ นางคณิกาในสถานที่นี่ แต่ทำไมวันนี้ท่านจึงอยู่
ในสภาพที่น่าสมเพชเช่นนี้" ชายผู้นั้นทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนาย ทำไม
พระองค์ตรัสเช่นนี้เล่า เมื่อวานนี้ข้าพเจ้ามีสภาพเช่นที่พระองค์ตรัส แต่มีวันนี้ด้วยอำนาจ

ของโชคชะตา ข้าพเจ้าจึงมีสภาพเช่นนี้ เพราะว่า

ฝูงผึ้งที่เคยเจริญเติบโตด้วยน้ำมันจากขมิบของข้าง
และเนื้อตัวอมवादด้วยเกสรของคอกบัวบานนั้น
บัดนี้เนื่องจากอำนาจของโชคชะตา
พวกมันได้ใช้เวลาทุก ๆ วันให้หมดไปบนต้นสะเคา
และบนคอกกรัก

ฝูงผึ้งเคยสาละวนอยู่กับความบันเทิงด้วยกลิ่นหอมของน้ำมะม่วง
และต้นลานนั้น บัดนี้ เนื่องจากอำนาจของโชคชะตา
มันบินว่อนอยู่ในคอกคันรึกที่เกลื่อนกลาดด้วยฝูงต๊กแตน

ฝูงหงส์ที่เคยเจริญเติบโตในท่ามกลางเรณูของคอกบัวทอง
ในกลางกระแสดลื่นสีเขียวเข้มใสสะอาดของแม่น้ำมันทากินีนั้น
ทุก ๆ วันในบัดนี้ มันต้องอาศัยน้ำที่ปกคลุมด้วยกองสาหร่าย

อีกบทหนึ่งมีว่า

หงส์ที่เคยงกงามด้วยประทีปคือเกสรสีเหลืองทองที่ร่วงหล่น
จากคอกบัวอันแกว่งไกวด้วยแรงลม และเคยชุ่มชื่น
หลุดรกรกกับการฟังเสียงหึ่ง ๆ ของฝูงผึ้ง
จนไม่สามารถจะจับกินก้านบัวที่ห้อยอยู่ในจอยปาก
ของนางหงส์อันเป็นที่รักไฉน บัดนี้ มันได้แต่ร้องขอหญ้าเขียวแห้ง
ที่ขึ้นอยู่ในทะเลทราย

นอกจากนี้คนที่ถูกกำหนดด้วยเคราะห์กรรมมีหรือที่จะไม่ประสบความสำเร็จทุกซ่อย่าง มีคำกล่าวว่

ขอนอบน้อมแด่กรรมผู้เปรียบเสมือนช่างปั้นหม้อ

ผู้กตพระพรหมไว้ในหม้อแห่งจักรวาล

ผู้เหวี่ยงพระวิฆณุไปที่หวังลึกแห่งการอวตาร

อันแสนยากลำบากถึงสิบครึ่ง

ผู้ทำให้พระศิวะต้องออกฝึกฆาตกรด้วยบาตรคือกระโหลกในฝ่ามือ

และผู้ทำให้พระสุริยะต้องโคจรไปในฟากฟ้าทุก ๆ วัน"

พระราชากร์สดถามว่า "ท่านเป็นใคร" ชายผู้นั้นทูลว่า "ข้าพเจ้าเป็นนักการพนัน"
พระราชากร์สดว่า "ท่านรู้จักเล่นการพนันหรือ" ชายผู้นั้นทูลว่า "ข้าพเจ้าเชี่ยวชาญ
ในการเล่นการพนัน นอกจากนี้ข้าพเจ้ายังสามารถเล่นเกมหมากรุกลงได้ด้วย แต่โชคชะตา
เท่านั้นที่มีอำนาจยิ่ง มีคำกล่าวว่

เมื่อข้าพเจ้าเห็นช้าง งู และนกถูกจับ

เห็นจันทร์คราสและสุริยคราส เห็นคนฉลาดต้องลำบากยากจนแล้ว

ความคิดของข้าพเจ้าที่บังเกิดขึ้นก็คือ "โชคชะตาที่ช่างมีอำนาจจริง ๆ"

และอีกบทหนึ่งมีว่า

รูปร่างที่งดงาม วงศ์ตระกูลที่สูงส่ง

ความประพฤติที่ดีเลิศ การมีความรู้ดี

และการถวายเป็นความจงรักภักดีอย่างหมกมุ่นชีวิตจิตใจ

สิ่งเหล่านี้ไม่มีผลอะไรเลย บุญกุศลที่สั่งสมไว้ด้วยการ

บำเพ็ญทบะในชาติปางก่อนนั้น เป็นเพียงสิ่งเดียวที่ให้ผล

แก่มนุษย์เสมือนหนึ่งต้นไม้ที่ให้ผลเมื่อถึงเวลา"

พระราชากร์สดว่า "ดูก่อนเทพทัต ท่านเป็นคนฉลาดอย่างยิ่ง แต่ทำไมท่านจึงหลงใหล
การพนันอันเป็นสิ่งชั่วช้าที่สุดเช่นนี้" ชายผู้นั้นทูลว่า "เมื่อต้องตกอยู่ในอำนาจ
ของกรรม แม้เป็นคนฉลาดก็จะทำอะไรได้ มีคำกล่าวว่

นักปราชญ์ที่ตกอยู่ในอำนาจกรรมของตนจะทำอะไรได้ เพราะว่า

ความคิดของมนุษย์ย่อมมีผลเนื่องมาจากกรรมในชาติปางก่อน"

พระราชากร์สดว่า "ดูก่อนสหาย การพนันเป็นรากเหง้าของบาปอันมหันต์ ความพินาศ
ทั้งหลายทั้งปวงเกิดจากการ เล่นการพนัน มีคำกล่าวว่

การพนันคือที่อยู่ของความอภัยศ คือช่องโง่และช่องหญิงแพศยา

คือเจ้าแห่งความพินาศ คือชุมแห่งความวิบัติที่ร้ายแรง

คือพิษพันชั่งแห่งบาป คือผู้นำไปในหนทางนรกอันเต็มไปด้วยอันตราย

เมื่อรู้เช่นนี้แล้วคนฉลาดควร จะเล่นการพนันหรือ

อีกบทหนึ่งมีว่า

จิตวิญญาณของผู้ที่ล่มลงอย่างหนักในการพนันจะไม่มีวันรู้จักความอภัยศ

ความยากจน ความวิบัติ ความโกรธ ความโลภ
 ความคดโกง และความชั่วช้าอื่น ๆ รวมทั้งความทุกข์ทรมาน
 ของผู้ที่ต้องตกนรก ผู้ที่มีศีลธรรมสูงส่งจะกล่าวว่า
 นักปราชญ์ที่เล่นการพนันจะถูกบันทึกชื่อไว้ในหมู่คนชั่วช้า
 และคนไร้ค่าทุกหนทุกแห่งในโลกนี้
 ค้วยเหตุนี้คนฉลาดควรละเว้นความชั่ว 7 อย่าง
 ที่เป็นบาปมหันต์

ดังคำกล่าววว่า

คนฉลาดควรละเว้นความชั่ว 7 อย่างอันเป็นบาปมหันต์คือ
 การเล่นการพนัน การบริโภคน้ำเมา การดื่มสุรา
 การสมาคมกับนางคณิกา การล่าสัตว์ การลักขโมย
 และการฉ้อโกง

นอกจากนี้หากว่าบุคคลประพฤติชั่วแม้เพียงอย่างเดียวยังประสบความหายนะอย่าง
 แน่นนอน ผู้ที่ประพฤติชั่วทั้ง 7 อย่างนั้นเล่าจะประสบมากกว่าสักเพียงไหน มีคำกล่าวว่า

เนื่องจากความชั่วแม้เพียงอย่างเดียวยุคนเราก็จะประสบกับความหายนะ
 อย่างเช่นท้าว युधिษเฐียรจากการ เล่นการพนัน
 ท้าวทกะจากการบริโภคน้ำเมา
 โอรสของท้าวหุจากการดื่มสุรา
 ท้าวศักระจากความมกมากในกามารมณ์
 ท้าวพรหมทัตจากการล่าสัตว์ ท้าวยชาติจากการลักขโมย
 และท้าวทศกัณฐ์จากความปรารถนาภรรยาของผู้อื่น
 ใครเล่าจะไม่ประสบกับความหายนะจากความชั่วทั้งหมดนี้

ค้วยเหตุนี้ท่านควรละเว้นความชั่วเหล่านี้" ชายผู้นั้นทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้
 เป็นนาย สิ่งนี้เป็นเครื่องยังชีพของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะเลิกมันได้อย่างไร หากว่า
 พระองค์ทรงเมตตาข้าพเจ้าขอพระองค์ทรงบอกวิธีหาทรัพย์แก่ข้าพเจ้าเถิดแล้ว
 ข้าพเจ้าจะเลิกเล่นการพนัน" ในช่วงเวลานั้นมีพราหมณ์สองคนผู้อยู่ในดินแดนอื่นได้
 เดินเข้ามา เขาทั้งสองนั่งลงทางก้านหนึ่งของเทวาลัยและสนทนากัน คนหนึ่งพูดว่า

"ข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือทั้งหมดที่ปีศาจเขียน ตอนหนึ่งเขียนไว้ว่า 'ประมาณ 5 ช่วงขนูของเทวาลัยนั้นอันเป็นแดนของพระศิวะ มีหม้อที่เต็มไปด้วยเหรียญทอง 3 ใบ ใกล้อ ๆ บริเวณนั้นมีเทวรูปพระศิวะ ผู้ที่ประพรมเทวรูปพระศิวะด้วยเลือกของตัวเองจะได้หม้อ 3 ใบนั้น' เมื่อพระราชาสคัมภ์ด้อยค่าของเขา พระองค์ได้เสด็จไป ณ ที่นั้นและในขณะที่พระองค์จะประพรมเทวรูปพระศิวะด้วยพระโลหิตจากพระวรกายของพระองค์ พระศิวะได้ตรัสด้วยความพอพระทัยว่า "ดูก่อนพระราชา เราพอใจแล้ว ขอพระองค์โปรดเลือกพรเถิด" พระราชาทูลว่า "หากว่าพระองค์ทรงพอพระทัยข้าพเจ้า ขอพระองค์ทรงประทานหม้อที่บริบูรณ์ด้วยเหรียญทอง 3 หม้อนี้แก่นักการพนันผู้นี้เถิด" พระศิวะได้ประทานทรัพย์สมบัติแก่นักการพนัน นักการพนันได้สกุติพระราชาและกลับไปที่อยู่ของตน ท้าววิกรมมาทิตย์เสด็จกลับพระนครของพระองค์"

เมื่อเล่านิทานเรื่องนี้แล้ว ทุกตาหินทูลพระราชาว่า "ข้าแต่พระราชา หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้เถิด" เมื่อพระราชาสคัมภ์เช่นนั้น พระองค์ทรงดำรงอยู่ในคุณนิยภาพ

จบนิทานเรื่องที่ยี่สิบเจ็ด

นิทานเรื่องที่ 28

ท้าววิกรมมาติศย์ทรงยกเลิกการบูชาดวงดวงเทพเจ้าด้วยมนุษย์

ในขณะที่พระราชาก็ประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทักทาคาทินอีกตัวหนึ่ง
 ทูลว่า "ข้าแต่พระราช บুদ্ধคุณผู้มีคุณธรรมเยี่ยงท้าววิกรมมาติศย์เท่านั้นที่สมควรจะ
 ใ้ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" ท้าวโกชะศรีสว่า "ดูก่อน เจ้าทักทาคาทิน เจ้าจง
 เล่าเรื่องคุณธรรมของพระองค์" นางทูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์โปรดสลับ

ท้าววิกรมมาติศย์เสด็จประพาสไปทั่วพิภพ พระองค์ได้เสด็จไปถึงเมือง ๆ หนึ่ง
 ไกล ๆ เมืองนั้นมีแม่น้ำที่มีน้ำใสสะอาดไหลผ่าน ที่ริมฝั่งแม่น้ำมีป่าทิ้งคางมด้วยไม้คอก
 และไม้ผลนานาชนิด ในกลางป่านั้นมีเทวาลัยที่สวยงามยิ่งหลังหนึ่ง เมื่อพระราชาทรง
 สนิทานในแม่น้ำแล้ว ทรงนมัสการเทพเจ้าและประทับนั่งในเทวาลัย ในขณะนั้นมีชาย
 แปลกหน้าสีคนเดินเข้ามาและนั่งลงใกล้ ๆ พระราชา พระองค์ตรัสถามพวกเขาว่า
 "ดูก่อนท่านทั้งหลาย ท่านมาจากไหน" ชายคนหนึ่งทูลว่า "พวกเรามาจากทิศ
 บูรพา" พระองค์ตรัสถามอีกว่า "ณ ทิศบูรพานั้น พวกท่านได้พบเห็นเรื่องแปลกประหลาด
 บ้างหรือไม่" ชายผู้นั้นทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนาย พวกเราได้เห็นเรื่อง
 แปลกประหลาดอย่างยิ่ง และพวกเราเพิ่งหนีเอาชีวิตรอดมาได้" พระราชาตรัสถามว่า
 "เรื่องอะไรหรือ" เขาทูลว่า "ในดินแดนทางทิศนั้น มีเมือง ๆ หนึ่งชื่อเวทาลปุรี
 ที่เมืองนั้นมีเทวคองคหนึ่งชื่อว่า โศณิตปรียา ทุก ๆ ปีพระราชและประชาชนผู้อาศัย
 อยู่ในเมืองนั้นจะถวายมนุษย์เป็นพลีแก่เทวคองคนั้นเพื่อให้ตนเองสมปรารถนา หากว่า
 มีคนแปลกหน้าผ่านมาในวันนั้น พวกเขาจะฆ่าคนผู้นั้น และจะถวายเทพเจ้าราวกับเป็น
 ปศุสัตว์ ในระหว่างที่พวกเราเดินทางมา เราได้ไปถึงเมืองนั้นในวันนั้นพอดี ชาวเมือง
 จะมาจับพวกเรา เมื่อพวกเราไต่ยีนเช่นนั้น พวกเราจึงหนีและสามารถรอดชีวิตรอดมาได้
 เรื่องนี้เป็นเรื่องแปลกประหลาดอย่างยิ่งที่พวกเราได้พบเห็น" เมื่อท้าววิกรมมาติศย์
 สดับเช่นนั้น พระองค์ได้เสด็จไปยังสถานที่นั้นและทอดพระเนตรเห็นเทวาลัยที่
 น่ากลัวอย่างยิ่งหลังหนึ่ง พระองค์ทรงนมัสการและทรงสกุติว่า

ขอพระพรหมผู้มีดวงพักตร์อ่อนโยนเสมือนดวงจันทร์อันงดงาม

ขอพระมาเหศวรีผู้ส่งางามด้วยลีลา ขอพระเกามารีผู้ทำลาย

ความเยื้องของศัตรู ขอพระไวศณวีผู้ทรงจักรเป็นอาวุธ

ขอพระวาราที่ผู้มีเสียงทิมพาทักังวานน่าสพึงกลัว
 ขอพระไอนทรียัทรงวัชระเป็นอาวุธ
 ขอพระจามุนทาดูเสด็จมาพร้อมด้วยพระคเณศร์และพระรุทระ
 ขอพระแม่เจ้าทั้งหลายทรงปกปักรักษาข้าพเจ้าด้วยเถิด"

เมื่อทรงสกุติเช่นนี้แล้วพระองค์ทรงประทับนั่งในห้องโถง ในขณะที่นั้นชาวเมืองไค่น้ำ
 ชายหน้าตาเศร้าโศกคนหนึ่งเข้ามาโดยมีเครื่องดนตรีนำหน้า

เมื่อพระราชาทอกพระเนตรเห็นชายผู้นั้น พระองค์ทรงครีกครองในพระทัยว่า
 "ชาวเมืองนำชายผู้นี้มาเป็นพลีแก่เทพเจ้าแน่ทีเดียว ด้วยเหตุนี้หน้าตาของเขาจึงเศร้าโศก
 ยิ่งนัก ในโอกาสนี้เราควรจะถวายร่างกายของเราเพื่อปลดปล่อยชายผู้นี้ เพราะร่างกาย
 นี้แม้จะดำรงอยู่ถึงร้อยปีแต่ย่อมสูญสิ้นไปในที่สุด ด้วยเหตุนี้บุคคลควรแสวงหาธรรมะและ
 เกียรติแม้จะต้องสูญเสียร่างกายของตนไปก็ตาม มีคำกล่าวที่ว่า

ความมั่งคั่ง ชีวิต ร่างกาย ความเป็นหนุ่มสาว และวิญสงสาร
 ล้วนเป็นของไม่เที่ยง เกียรติ และธรรมะเท่านั้นที่เป็นของเที่ยง
 อีกบทหนึ่งมีว่า

สรีระทั้งหลายเป็นของไม่เที่ยง ความยิ่งใหญ่ก็มิได้ดำรงอยู่ตลอดเวลา
 ความตายสืบคลานเข้ามาตลอดเวลา มนุษย์จึงควรสั่งสมธรรมะ
 อีกบทหนึ่งมีว่า

ทรัพย์สินสมบัติเสมือนหนึ่งขลุ่ยที่เป่าเท่า ความเป็นหนุ่มสาวเสมือนหนึ่ง
 กระแสน้ำเชี่ยวกรากของแม่น้ำที่ไหลมาจากภูเขา กิจกรรมของมนุษย์
 เคลื่อนไปไม่หยุดนิ่งเสมือนหนึ่งหยกน้ำ หากผู้ที่มีความคิดอันมั่นคง
 ไม่ปฏิบัติธรรมซึ่งเป็นประการหนึ่งการ เปิดประตูสวรรค์แล้วไซ้
 ในภายหลังเมื่อเขาถึงวัยชราภาพและประสบความทุกข์ทรมาน
 เขาจะต้องถูกแยกแวกด้วยไฟแห่งความโศก"

เมื่อทรงครีกครองเช่นนี้แล้ว พระราชาได้ตรัสกับชาวเมืองเหล่านั้นว่า "ดูก่อนชาวเมือง
 ทั้งหลาย พวกท่านจะนำชายผู้มีหน้าตาเศร้าโศกนี้ไปไหน" คนเหล่านั้นทูลว่า
 "พวกเราจะนำเขาไปถวายเป็นพลีแก่เทวดา" พระราชาตรัสว่า "เพื่อจุกประสงค์อะไร"
 คนเหล่านั้นทูลว่า "เทวดาทรงโปรดปรานการเช่นสรวงด้วยมนุษย์ และพระองค์

จะทรงทำให้พวกเราสมปรารถนา" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนชาวเมืองทั้งหลาย ชายผู้นี้ ร่างกายผ่ายผอมมากและเขาหวาดกลัวอย่างยิ่ง เทวดาจะพอใจการเช่นสรวงค้าย ร่างกายของเขาหรือ ค้ายเหตุนี้จึงปล่อยเขาไปเถิด และเราจะให้ร่างกายของเรา เพื่อการนี้แทน เรามีร่างกายสมบูรณ์ และเทวดาจะพอใจกับการเช่นสรวงค้ายเนื้อ ของเรา เมื่อฆ่าเราแล้วจงถวายเป็นพลีแก่เทวดาเถิด" เมื่อตรัสเช่นนี้และเมื่อทรง ปลดปล่อยชายผู้นี้แล้ว พระราชาพระองค์เองได้เสด็จไปเฉพาะพระพักตร์ของเทวดา ในขณะที่พระองค์ทรงวางพระแสงของพระองค์ไว้ที่พระศอ นั้น เทวดาทรงยกพระศอไว้ และตรัสว่า "ดูก่อนพระมหาสัตว์ เราพอใจความกล้าหาญและการอุปการะผู้อื่นของ พระองค์ พระองค์โปรดเลือกขอพรเถิด" พระราชาตรัสว่า "ข้าแต่เทวี หากว่า พระองค์ทรงพอพระทัย นับแต่นี้ไปขอพระองค์โปรดละเว้นการ เช่นสรวงค้ายเนื้อมนุษย์ เถิด" เทวดาตรัสว่า "ตกลง" ชาวเมืองทูลพระราชาว่า "ข้าแต่พระราชา พระองค์ทรงสละความสุขของพระองค์เอง เพื่อมีค้ำเป่าความทุกข์ยากของผู้อื่น พระองค์เปรียบเสมือนพญาไม้ มีคำกล่าวว่

พระองค์ทรงเสียสละความสุขส่วนพระองค์ ทุก ๆ วันทรงยอมทนทุกข์
 ทรมานเพื่อชาวโลก ความประพฤติกของพระองค์เป็นเช่นนี้ เช่นเดียวกับ
 กับต้นไม้ที่ทนรับความร้อนอันรุนแรงตรงปลายยอด เพื่อจะมีค้ำเป่า
 ความร้อนให้แก่ผู้มาอาศัยร่มเงา"

พระราชาทรงอำลาชาวเมืองเหล่านั้น และเสด็จกลับพระนครของพระองค์"

เมื่อเล่านิทานเรื่องนี้แล้วทุกศาหิตทูลพระราชาว่า "ข้าแต่พระราชา หากว่าพระองค์ทรงมีความกล้าหาญและคุณธรรมเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบน สิงหাসน์นี้เถิด" เมื่อสดับถ้อยคำนั้น พระราชาทรงดำรงอยู่ในคุณฉัยภาพ

จบนิทานเรื่องที่ยี่สิบแปด

นิทานเรื่องที่ 29

กวีสรร เสริฎการบริจาทานอย่างมากมายของท้าววิกรมมาทิตย์

ในขณะที่พระราชาก็ประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทักทาทินอีกตัวหนึ่ง
 ทูลว่า "ข้าแต่พระราช บุคคลผู้มีคุณธรรมเยี่ยงคุณธรรมของท้าววิกรมมาทิตย์เท่านั้น
 ที่สมควรจะได้ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" ท้าวโกชะทรส์ว่า "คุณก่อนเจ้าทักทาทิน
 เจ้าจงเล่าเรื่องคุณธรรมของพระองค์" นางทูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์
 โปรดสดับ

วันหนึ่งท้าววิกรมมาทิตย์ประทับอยู่ในสภาแวลล้อมค้ำยเหล่านาราชกุมาร ในขณะที่
 นั้นเองกวีคนหนึ่งได้มาเข้าเฝ้าและถวายพระพรว่า

"ทราบที่แม่น้ำคงคาอันเป็นแม่น้ำของเหล่าทวยเทพ
 และมีสายน้ำศักดิ์สิทธิ์ยังคงไหลอยู่เป็นเกลียวคลื่น
 ทราบที่พระหินกรผู้ให้แสงสว่างบริบาลชาวโลก
 ยังคงให้ความร้อนในขณะโคจรไปในเส้นทางแห่งห้วงอากาศ
 และทราบที่ยอกเขาพระสุเมรุยังคงมี เพชร นิล และรัตนมณีอยู่
 ข้าแต่พระนฤบาล ทราบนั้นขอพระองค์จงเสวยราชสมบัติ
 พรั่งพร้อมค้ำยเหล่านาราชบุตรและราชนิกิตาของพระองค์เถิด"

เขาได้กล่าวสดุดีพระราชว่า "ข้าแต่พระราช

นถุญที่ทิวกระหายและท้องทนทุกขุทรมานเพราะความร้อน
 ไครอนถลาไปหาเมฆเพื่อขอน้ำฉ่ำใจ
 ข้าพเจ้ามาเฝ้าพระองค์ก็ฉนั้น

ข้าพเจ้าอาศัยอยู่ที่เชิงเขาหิมาลัย และเดินทางมาจากที่ไกลเพราะไคยนิภิตติศัพทของ
 พระองค์ พระเกียรติคุณของพระองค์แพร่กระจายไปทั่วพิภพอันประกอบค้ำยเจ็ดคาบสมุทร
 มีคำกล่าววว่า

พระเกียรติคุณอันเจ็ดจำของพระองค์ไค้ส่องประกายโชติช่วงไปทั่วพิภพ
 อันประกอบค้ำยเจ็ดคาบสมุทร มันส่องประกายโชติช่วงยิ่งกว่าการบูร
 บัวขาว คอกมะลิแรกแย้ม เกลียวคลื่นของแม่น้ำแห่งสวรรค์
 คอกล่าเจียก การชำเลื่องตาของนางผู้เป็นที่รัก

และกลุ่มสตรีที่มีที่สื่องมา เป็นระยะทางไกลจากพระเศียรของพระศิวะ
 ข้าแต่พระราชา พระองค์ทรงเป็นหนึ่งในต้นกัลปพฤกษ์สำหรับผู้ยากไร้ วันนี้ข้าพเจ้า
 หลุดพ้นจากความยากจนแล้ว และนอกจากนี้ในช่วงขณะนี้ ข้าพเจ้านึกถึงพระราชา
 พระองค์หนึ่ง ในขณะที่พระองค์ทรงครองราชย์อยู่ที่เมืองนี้ และทรงปฏิบัติต่อประชาชน
 ผู้ยากไร้ทั้งปวงเสมือนหนึ่งทรงปฏิบัติต่อพระองค์เองนั้น ในดินแดนทางเหนือ มีพระราชา
 พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า ชเนศวร ทรงครองเมืองซิมพีระอันตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก
 เฉียงเหนือของภูเขาศิมาลัย พระองค์ทรงซัจจความทุกข์อันเกิดจากความยากจนของ
 เหล่าคนยากไร้และทรงทำให้พวกเขาว่าววย วันหนึ่งท้าวชเนศวรได้ทรงจัดพิธี
 วสันตบูชาขึ้นในวันขึ้น 7 ค่ำของเดือนมาษะ พวกเขาจากทั้งที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้นและ
 เมืองอื่น ๆ ได้มาพร้อมเพรียงกันในโอกาสนั้นเอง พระราชาประทานทองคำ
 18 โกฎิให้เป็นทาน ค้วยเหตุนี้พระราชาพระองค์นั้นทรงได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ทรงคุณธรรม
 ที่สุด ในดินแดนนี้ข้าพเจ้าเห็นพระองค์เพียงผู้เดียวเท่านั้น" เมื่อพระราชาสดับ
 ถ้อยคำของเขา พระองค์ทรงตรัสเรียก เจ้าหน้าที่ที่พระคลังมาและตรัสว่า "ดูก่อน
 เจ้าหน้าที่พระคลัง เจ้าจงพากวีผู้นี้ไปที่พระคลัง ให้เขาคุกแ้วมณีอันมีค่ายิ่ง และให้
 เขาหยิบแ้วมณีเหล่านั้นไปเท่าที่เขาจะนำไปได้" เจ้าหน้าที่พระคลังนำกวีผู้นั้นไปที่
 พระคลังในทันทีและให้คฤหิพยแ้วมณีอันมากมาย กวีได้หยิบแ้วมณีไปตามที่ตนปรารถนา
 เมื่อเขาได้สมปรารถนาแล้ว เขาได้เข้าเฝ้าพระราชา และทูลว่า "ข้าแต่พระราชา
 ค้วยพระกรุณาของพระองค์ ข้าพเจ้ากลายเป็นชนบตี (ท้าวภูเวร) แล้ว เพราะ
 ข้าพเจ้ามีขุมทรัพย์ 9 ขุมทรัพย์อยู่ในมือบัดนี้ แม้ปวงทวยเทพ เช่นพระพรหมก็มีได้
 ครอบครองเขตแดนอันไม่มีที่สิ้นสุดเช่นพระองค์ ค้วยเหตุว่า ทวยเทพเหล่านั้นยังมีข้อ
 ควรค่าหนึ่ต่าง ๆ เช่นความประพฤดิที่นำอับอาย เป็นต้น แต่พระองค์ทรงมีพระเกษ
 อย่างยิ่งตลอดกาลทั้งปวง ค้วยเหตุนี้บรรดาทวยเทพเหล่านั้นจึงไม่สามารถเทียบกับ
 พระองค์ได้ ค้วยมีคำกล่าววว่า

พระศิวะทรงมีมลทินค้วยจันทร์เสี้ยว ความกล้าหาญของพระวิษณุ
 ต้องมีมลทิน เพราะความเกรงกลัวพระกัังสะ
 และพระพรหมก็ทรงมีมลทินค้วยพระกำเนิกอันต่ำค้อย
 ข้าแต่พระนฤบาล ไม่มีผู้ใดเลยที่จะเทียบกับพระองค์ได้

พระพรหมทรงทุกขเวทนา พระวิษณุทรงเจ็บพระโอษฐ์
และพระศิวะทรงจุกเสียดและสิ้นพระสติ
ไม่มีทวยเทพองค์ใดเลยที่จะเทียบกับพระองค์ได้"

เมื่อสฤติเช่นนี้แล้ว กวีผู้นั้นได้ถวายพระพรว่า "ขอพระองค์ทรงมีพระชนมายุ
ยืนยาวเช่นพระพรหม" แล้วก็กลับไปที่อยู่ของตน"

เมื่อเล่านิทานเรื่องนี้แล้ว. ตฤกตาหินทูลท้าวโกษะว่า "ข้าแต่
พระราชา หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหาคาม
นี้เถิด" พระราชาทรงดำรงอยู่ในคุณฉัยภาพ

จบนิทานเรื่องที่ยี่สิบเก้า

นิทานเรื่องที่ 30

มายากลผู้เฉลียวฉลาด

ในขณะที่พระราชาก็ประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ก็กตาทินอีกตัวหนึ่ง พู่ว่า "ข้าแต่พระราช บุคคลผู้มีคุณธรรมเยี่ยงท้าววิกรมมาติศย์เท่านั้นที่สมควรจะประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนเจ้ากตาทิน เจ้าจงเล่าเรื่องคุณธรรมของพระองค์" นางพู่ว่า "ข้าแต่พระราชขอพระองค์โปรดสืบ

กาลครั้งหนึ่งในขณะที่ท้าววิกรมมาติศย์ประทับนั่งบนสิงหาสน์แควล้อมค้ำย เหล่าราชกุมารจากประเทศราชทั้งปวงอยู่นั้น นักเล่นกลคนหนึ่งได้มาเข้าเฝ้า เมื่อถวายพระพรว่า "ขอพระองค์ทรงมีพระชนมายุยืนยาวเช่นพระพรหม" แล้วเขาก็พู่ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ พระองค์ทรงเชี่ยวชาญศิลปะทั้งสิ้นทั้งปวง พวกนักเล่นกลทั้งหลาย ได้มาเข้าเฝ้าพระองค์เพื่อแสดงกลต่าง ๆ ให้พระองค์ได้ทอดพระเนตร วันนี้ขอพระองค์โปรดทอดพระเนตรการแสดงกลอย่างหนึ่งของข้าพเจ้าด้วยความเต็มพระทัยเถิด" พระราชาตรัสว่า "วันนี้เราไม่มีเวลาเพราะเป็นเวลาส่นานและบริโภคอาหารพรุ่งนี้เราจึงจะดู" ในวันรุ่งขึ้นนักเล่นกลได้แปลงร่างเป็นผู้มีร่างกายใหญ่โต มีเครายาว มีใบหน้าสคิส และถือดาบไว้ในมือ เขาเข้ามาในราชสภาพร้อมด้วยสาวงามยี่งคนหนึ่ง และได้มีสการพระราช ในเวลานั้นพวกพนักงานที่อยู่ ณ ที่นั้นเมื่อมองเห็นชายผู้มีร่างกายใหญ่โตก็ได้ตามขึ้นด้วยความสงสัยว่า "ดูก่อนท่านผู้กล้าหาญ ท่านเป็นใครและมาจากที่ไหน" ชายผู้นั้นตอบว่า "ข้าพเจ้าเป็นข้าราชการบริพารของพระอินทร์ผู้เป็นใหญ่ครั้งหนึ่งข้าพเจ้าถูกเจ้านายของข้าพเจ้าสาปให้มาอยู่ในโลกมนุษย์ นี่คือการพยาของข้าพเจ้า วันนี้เป็นวันที่พวกเทวดากับพวกแทย์ได้ทำสงครามใหญ่กัน ข้าพเจ้าจะไป ณ ที่นั้น ท้าววิกรมมาติศย์พระองค์นี้ทรงเป็นผู้ที่ปฏิบัติต่อภรรยาของผู้อื่นเสมือนน้องร่วมอุทร ข้าพเจ้าจึงขอฝากภรรยาไว้กับพระองค์เพราะข้าพเจ้าจะไปสู้รบ" เมื่อพระราชาก็สืบเช่นนั้น พระองค์ทรงแปลกพระทัยอย่างยิ่ง ชายผู้นั้นเมื่อได้ฝากและมอบภรรยาไว้กับพระราชแล้ว เขาได้เหาะขึ้นไปบนท้องฟ้าพร้อมด้วยดาบ ในขณะที่ตัวเองมีเสียงพูดที่น่ากลัวอย่างยิ่งดังขึ้นว่า "นี่แน่ะ จงตายเสีย จงตายเสีย จงฆ่า จงฆ่า" ประชาชนที่นั่งอยู่ในสภาต่างแหงหน้าขึ้นมอ่งด้วยความประหลาดใจ หลังจากนั้นชั่วขณะหนึ่งมีแขนเปื้อนเลือดและถือดาบข้างหนึ่งตกจากท้องฟ้าลงมาในราชสภา เมื่อ

ประชาชนเห็นเช่นนั้นได้พูดว่า "โอ้ชายผู้กล้าหาญอย่างยิ่งผู้นี้ถูกฆ่าตายในสนามรบเสียแล้ว เพราะแขนข้างหนึ่งของเขาคงลงมาพร้อมกับคาน" เมื่อประชาชนที่นั่งอยู่ในสภาพุคเช่นนี้ ศีรษะของเขาได้ตกลงมาอีก ต่อจากนั้นร่างกายของเขาก็ตกลงมา ภรรยาของเขาเห็นเช่นนั้นได้พูดว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ สามีของข้าพเจ้าได้สู้รบในสนามรบและถูกศัตรูฆ่าตาย ศีรษะ คาน แขน และตัวของเขาคงตกลงมาแล้ว เขาเป็นผู้ที่ข้าพเจ้ารัก ข้าพเจ้าจะไปอยู่ที่เขาอยู่เพื่อเขาจะได้ไม่ยุ่งกับนางฟ้า ขอพระองค์โปรดจักษ์เตรียมกองไฟให้ข้าพเจ้าเถิด" เมื่อพระราชสาส์นถึงด้วยคำของนาง พระองค์ตรัสว่า "ดูก่อนลูกสาว เจ้าจะเข้าไปในกองไฟทำไม เราจะดูแลเสมือนเป็นลูกสาวของเราเอง จงรักษาร่างกายของเจ้าไว้" นางทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ โฉนพระองค์ตรัสเช่นนี้ ร่างของข้าพเจ้านี้ดำรงอยู่เพื่อผู้ใด ผู้นั้นคือสามีของข้าพเจ้าซึ่งถูกศัตรูฆ่าตายในสนามรบ บัดนี้ข้าพเจ้าจะพิทักษ์รักษาร่างกายนี้ไว้เพื่อใครอีก อนึ่ง พระองค์ไม่ควรตรัสเช่นนี้เพราะแม้กระทั่งคนโง่เขลาก็ยังรู้ว่า "ภรรยา ย่อมติดตามสามี" มีคำกล่าวว่

แม้กระทั่งคนโง่เขลา ก็รู้ว่า แสงจันทร์เคลื่อนไปตามดวงจันทร์
สายฟ้าแลบแนบซิกอยู่กับก้อนเมฆ และภรรยา ย่อมติดตามสามี
ในคัมภีร์ สมฤติ มีคำกล่าวว่

หญิงผู้ใด เข้าสู่กองไฟ เมื่อสามีตาย
หญิงผู้นั้น ประพฤติเยี่ยงนางอรุณชติ จะเสวยสุขในโลกสวรรค์
ทราบใดที่ภรรยา หึงเผาตนเองในกองไฟเผาศพสามี
ทราบนั้นนางจะไม่หลุดพ้นไปจากร่างอย่างแน่นอน
ภรรยาผู้ติดตามสามี ย่อมทำให้ตระกูล 3 ตระกูลบริสุทธี
คือตระกูลของมารคา ตระกูลของบิคา และตระกูลของสามี
นอกจากนี้ ยังมีอีกว่

ภรรยาผู้ติดตามสามี จะอาศัยอยู่บนสวรรค์นานเท่า
จำนวนชนสาม โภกิจครั้ง เส้นในตัวคน
หมองงูคงออกมาจากงูค้ว ก้างงัดงัดงัด
ภรรยาผู้ติดตามสามี ขึ้นและร่วมสุขกับ เขาฉันนั้น

ภรรยาผู้ปฏิบัติธรรมจะช่วยสามีให้พ้นจากบาปกรรมทั้งปวง
ไม่ว่าเขาจะเป็นคนชั่วหรือคนดีก็ตาม

ข้าแต่พระราชา สตรีผู้ปราศจากสามีจะมีชีวิตอยู่เพื่อประโยชน์อะไร มีค่ากล่าวว่
ชีวิตของหญิงผู้ทุกข์ยาก และปราศจากสามีจะมีผลอะไร
ร่างของนางไร้ประโยชน์เหมือนกับต้นไม้ในป่าช้า
บิดา พี่ชาย และลูกชายให้สิ่งที่มีขอบเขตจำกัด
แต่สามีเป็นผู้ให้สิ่งที่ไม่ใช่ขอบเขตจำกัด
ฉะนั้น หญิงโศกเศร้าจึงไม่พึงบูชาสามี

อีกบทหนึ่งมีว่า

หญิงที่แวดล้อมด้วยญาติพี่น้อง มีบุตรมากมายหลายคน
และประกอบด้วยคุณธรรมก็ยังคงต้องทุกข์โศก
และปราศจากความสุขหากนางต้องสูญเสียสามี

และอีกบทหนึ่งมีว่า

หญิงม่ายจะทำอย่างไรกับเครื่องหอม ร้อยมาลัย ชูบ
เครื่องประดับต่าง ๆ เสื้อผ้า และที่นอน

พิภพที่ปราศจากสายย้อมไม่มีเสียง รถที่ปราศจากล้อย้อมไม่เคลื่อนไปได้
หญิงผู้ปราศจากสามีย้อมไม่มีความสุขแม้จะมีญาติถึงร้อยคนก็ตาม
สามีเป็นที่พึ่งที่ประเสริฐสุดของหญิง ไม่ว่าเขาจะเป็นคนยากจน
คนร่ำรวย คนชรา คนป่วย คนพิการ คนนอกวรรณะ
หรือคนนำเวทนาก็ตาม

ไม่มีพวกพ้อง มิตรสหาย เจ้านาย และที่พึ่งใดเสมอด้วยสามี

ไม่มีความทุกข์อื่นใดของหญิงจะเสมอด้วยการ เป็นม่าย

ในบรรดาหญิงทั้งหลาย หญิงที่ตายก่อนสามี คือหญิงผู้มีความสุข

เมื่อ ทูลเช่นนี้แล้ว นางทรุศัลวลงแทบพระบาทของพระราชาทูลขอพระราชทานกองไฟ
เมื่อพระราชาศักดิ์ด้อยค่าของนาง พระทัยของพระองค์ทรงอ่อนลงด้วยรสแห่งความ
กรุณา พระองค์ทรงให้จักษุเตรียมรวบรวมสิ่งต่าง ๆ เช่น ไม้จันทน์และทรงอนุญาต

เมื่อนางได้รับอนุญาตจากพระราชแล้ว นางได้เข้าไปในกองไฟพร้อมด้วยร่างของสามี ต่อมาพระอาทิตย์อัสดงคค

ในเวลาเช้าพระราชทรงกระทำสนชยากรรม และประทับนั่งสิงหาสน์ แวดล้อมด้วยบุคคลต่าง ๆ เช่น ราชกุมารจากประเทศราชทั้งปวง ในขณะนั้นชายผู้เป็น ผู้บัญชาการผู้นั้น ผู้ถือดาบอยู่ในมือ มีรูปร่างสูงใหญ่และทรวดทรงสคิโส เช่นคังในกาลก่อน ได้มาเข้าเฝ้า เมื่อได้สวมพวงมาลาที่ทำด้วยดอกกัลปพฤกษ์อันเต็มไปด้วยฝูงผึ้งที่กำลัง กระจกละตระกลามกลิ่นหอมบนพระเศียรของพระราชแล้ว เขาถวายโอวาทของพระอินทร์ แก่พระองค์ และเริ่มเล่าถึงการสู้รบนานาประการ

เมื่อเห็นเขาเข้ามาเฝ้ามนตรีทั้งปวงต่างประหลาดใจ พระราชาก็ทรง ประหลาดใจ ชายผู้นั้นได้ทูลอีกว่า "ข้าแต่พระราช ข้าพเจ้าไปจากสถานที่นี้สู่ สวรรค์ ณ ที่นั้น ได้เกิดสงครามใหญ่ระหว่างพระอินทร์กับพวกเทหย์ ในขณะนั้น รากษส ถูกฆ่าตายจำนวนมาก บางคนก็หนีไปได้ เมื่อการรบสิ้นสุดลงพระอินทร์ได้ตรัสกับ ข้าพเจ้าด้วยความกรุณาว่า 'ดูก่อนท่านผู้บัญชาการ นานมาแล้วที่เราได้พบท่าน ตลอด เวลานานนี้ท่านอยู่ที่ไหน' ข้าพเจ้าได้ทูลว่า "เนื่องจากคำสาปของพระองค์ข้าพเจ้า จึงต้องไปอยู่ในโลกมนุษย์หลายวัน วันนี้เมื่อได้ยินว่าพระองค์ทรงทำสงครามกับพวก เทหย์ ข้าพเจ้าจึงมาช่วย" ในขณะนั้นเอง พระอินทร์ได้ตรัสด้วยความพอพระทัย อย่างยิ่งว่า "ดูก่อนท่านผู้บัญชาการ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ท่านไม่ต้องไปสู่โลกมนุษย์อีก คำสาปของท่านสิ้นสุดแล้ว เราพอใจท่าน ท่านจงรับกำไลทองประดับด้วยนวิรัตน์นี้ไปเถิด" เมื่อตรัสเช่นนั้นแล้ว ทรงถลกกำไลจากพระกรของพระองค์และทรงวางในมือของข้าพเจ้า ด้วยพระองค์เอง ข้าพเจ้าได้ทูลอีกว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนาย ในขณะที่มาที่นี่ ข้าพเจ้าได้มอบภรรยาไว้กับท้าววิกรมมาทิตย์ เมื่อรับนางแล้วข้าพเจ้าจะกลับมาทันที" เมื่อได้ทูลพระอินทร์เช่นนั้นแล้วข้าพเจ้าจึงมา พระองค์ทรงปฏิบัติคอกภรรยาของผู้อื่น เยี่ยงผู้ร่วมอุทรเดียวกัน ขอพระองค์ประทานภรรยาแก่ข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้าจะไป สวรรค์พร้อมกันนาง" เมื่อพระราชสดับถ้อยคำนั้นพระองค์ทรงประหลาดพระทัยและ

ทรงดำรงอยู่ในคุณฉนิยภาพ เขาจึงทูลอีกว่า "ข้าแต่พระราชา เพราะเหตุใด พระองค์ทรงประทับนั่งเฉย" ผู้ที่แวดล้อมพระราชาอยู่ได้ทูลขึ้นว่า "ภรรยาของท่านได้เข้าไปในกองไฟแล้ว" ชายผู้นั้นทูลว่า "ด้วยจุดประสงค์อะไร" คนเหล่านั้นพากันนิ่งเฉยไม่ตอบคำถาม เขาจึงทูลว่า "ข้าแต่พระราชา ผู้เป็นจอมราชา ผู้ปฏิบัติต่อภรรยาของผู้อื่นยิ่งผู้ร่วมอุทรเดียวกัน ผู้เป็นประหนึ่งคนกัลปพฤกษ์สำหรับชาวโลก ผู้ยากไร้ทั้งผอง ผู้เป็นพระภูบาลพระนามว่า "วิกรมมาทิกย์" ขอพระองค์ทรงมีพระชนมายุยืนยาว เยี่ยงพระพรหมเทจ ข้าพเจ้าเป็นนักเล่นกล ข้าพเจ้าได้แสดงความสามารถในวิทยากลนี้" พระราชาทรงแปลกพระทัย ในขณะที่นั้นเจ้าหน้าที่พระคลังได้มาเข้าเฝ้าและทูลว่า "ข้าแต่พระราชา พระราชาแห่งแคว้นปาลมพะยะได้ส่งบรรณาการของพระองค์มาถวาย" พระราชาตรัสว่า "เขาส่งอะไรมา" เขาทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนาย ขอพระองค์โปรดตั้งพระทัยสคัม"

ทองคำแปดโกฏิ ไช่มุกน้ำหนักเก้าสิบสาม ช้างใช้งาน
ที่มีน้ำมันหอมอันดีกลิ่นหอมห้าสิบ เชือกม้าสามร้อยตัว
หญิงงามเมืองที่เชี่ยวชาญศิลปะต่าง ๆ หนึ่งร้อยคน
ข้าแต่พระภูบาลพระนามว่า ท้าววิกรมมาทิกย์ ผู้ทรงศรี
พระราชาปาลมพะยะทรงส่งสิ่งเหล่านี้มาถวายแด่พระองค์"

พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนเจ้าหน้าที่พระคลัง ท่านจงให้สิ่งของทั้งปวงนี้แก่นักเล่นกล" เจ้าหน้าที่พระคลังจึงให้สิ่งของทั้งปวงนั้น"

เมื่อเล่าเรื่องนี้แล้ว ทุกศาหินได้ทูลท้าวโกษะว่า "ข้าแต่พระราชา หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้เถิด" พระราชาทรงดำรงอยู่ในคุณฉนิยภาพ

จบนิทานเรื่องที่สามสิบ

นิทานเรื่องที่ 31

ท้าววิกรมมาติศย์และเวทาล

ในขณะที่พระราชาก็ประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกตาทินอีกตัวหนึ่ง
 ทูลว่า "ข้าแต่พระราช บุคคลผู้มีคุณธรรมเพียงคุณธรรมของท้าววิกรมมาติศย์
 เท่านั้นที่สมควรจะประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้" พระราชาตรัสว่า "ดูก่อนตูกตาทิน เจ้าจง
 เล่าเรื่องคุณธรรมของพระองค์" นางทูลว่า "ข้าแต่พระราช ขอพระองค์
 โปรดสืบ

ในรัชสมัยของท้าววิกรมมาติศย์ ครั้งหนึ่งนิครนถ์คัมพรรูปหนึ่งได้มาเข้าเฝ้า
 เขาได้ถวายพระพรว่า

"ขอองค์พระวิษณุผู้มีพระภาคโปรดชำนวยความสมปรารถนา
 แต่พระองค์ผู้ภักดี ความภักดีนั้นจะกลับคืนมาเป็นความหลุดพ้น
 เสมือนหนึ่งสินสมรสแก่เจ้าสาวในพิธีแต่งงาน

ขอพระชินเจ้าทรงปกป้องคุ้มครองพระองค์
 ครั้งหนึ่งเหล่าชิตามารได้กล่าวกับพระชินเจ้าพระองค์นี้ว่า
 "ในขณะที่พระองค์สร้างทำเป็นเข้าฉาน และทรงลืมนพระเนตรขึ้น
 ชั่วขณะหนึ่งนั้นพระองค์ทรงคิดถึงผู้หญิงคนไหน
 ขอพระองค์โปรดทอดพระเนตรดูชายผู้นี้
 ผู้บากเจ็บด้วยศรของพระกามเทพ
 พระองค์ทรงเป็นพระผู้ช่วย แต่พระองค์มิได้
 ทรงช่วยเหลือเรา พระองค์ทรงพระกรุณาในทางที่ผิด
 ชายอื่นที่โหดร้ายกว่าพระองค์นั้นไม่มีอีกแล้ว"

เมื่อถวายพระพรแล้วเขาได้ถวายผลไม้ผลหนึ่งในพระหัตถ์ของพระราช
 ต่อจากนั้นเขานั่งลงและทูลว่า "ข้าแต่พระราช ในวันข้างแรม 14 ค่ำ เดือน
 มารคศิระ ข้าพเจ้าจะทำการบูชาดวงสว่างในป่าช้าใหญ่ พระองค์ทรงเป็นผู้มีอุปการคุณ
 และทรงเป็นพระมหาสัตว์ผู้ยิ่งใหญ่ ขอพระองค์ทรงเป็นพระผู้ช่วยของข้าพเจ้า ณ สถานที่นั้นเถิด"
 พระราชาตรัสว่า "จะให้เราทำอะไร" นิครนถ์คัมพรทูลว่า "มีคัมสมิตันหนึ่งอยู่ไม่ไกล

จากป่าช้านั้น บนต้นไม้มีเวทาคตนหนึ่งสถิตอยู่ พระองค์จะต้องนำเวทาคตนั้นมาให้
ข้าพเจ้าอย่างเจียบ ๆ" พระราชาทรงสัญญาที่จะปฏิบัติตาม ในวันข้างแรม 14 ค่ำ
นิครนถ์ที่คัมพรไคน้ำสิ่งของต่าง ๆ ที่ใช้ในการบูชาบวงสรวงมาที่ป่าช้าใหญ่และรอ
อยู่ ณ ที่นั้น

ในเวลาเที่ยงคืน พระราชาเสด็จไปป่าช้าตามเส้นทางสู่ต้นไม้ที่นิครนถ์ที่คัมพร
ไคบอกไว้ พระองค์เสด็จไปถึงต้นไม้ตามเส้นทางนั้น ทรงจับแบกเวทาคไว้บนบ่า ใน
ขณะที่เดินทางกลับป่าช้า เวทาคได้พูดว่า "ข้าแต่พระราชา เพื่อชจักความ
เหน็ดเหนื่อยในการ เดินทางขอพระองค์ทรง เล่านิทานสักเรื่องหนึ่ง" พระราชาทรง
อยู่ในคุณภาพเพราะทรงเกรงจะทำลายความเจียบ เวทาคจึงพูดอีกว่า
"ข้าแต่พระราชา พระองค์ไม่ทรง เล่านิทานเพราะทรงเกรงจะทำลายความเจียบ
ถ้าอย่างนั้นข้าพเจ้าจะ เล่านิทานถวายเอง และในตอนจบเรื่องหากว่าพระองค์ทรง
เกรงทำลายความเจียบแล้วละก็ พระเศียรของพระองค์จะแตกเป็นพันเสี่ยง" เมื่อ
พูดเช่นนี้แล้วเวทาคได้เล่านิทานว่า "ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์โปรดสืบ

๗ ไหล่เขาทางทิศใต้ของเทือกเขาหิมาลัยมีเมืองเมืองหนึ่งชื่อ วินชัยวดี
พระราชาของเมืองนั้นทรงพระนามว่า สุวิจาร์ ราชโอรสทรงพระนามว่า ชัยเสน
วันหนึ่งพระโอรสได้เสด็จเข้าไปในป่าเพื่อล่าสัตว์ ในป่านั้นพระองค์ทอดพระเนตร
เห็นช้างตัวหนึ่งจึงเสด็จตามช้างนั้นเข้าไปในป่าใหญ่ และด้วยเหตุบังเอิญพระองค์
ทรงพบถนนที่นำไปสู่เมือง ในขณะที่พระองค์เสด็จไปตามถนนสายนั้นเพียงพระองค์
เดียว ได้ทอดพระเนตรเห็นแม่น้ำสายหนึ่งอยู่กลางป่าที่ริมฝั่งแม่น้ำมีปราสาท
คนหนึ่งกำลังประกอบศาสนกิจ เจ้าชายเสด็จเข้าไปใกล้และทูลว่า "กูก่อนปราสาท
ท่านจงจับม้าตัวนี้ไว้ในขณะที่เรากำลังขี่ม้า" ปราสาทได้ทูลว่า "ข้าพเจ้าเป็นคนรับใช้
ของพระองค์หรือโรจึงต้องจับม้าตัวนี้ไว้" เจ้าชายทรงตีปราสาทผู้นั้นด้วยแส้ ปราสาท
ได้ร้องไห้และเข้าเฝ้าพระราชาทูลเรื่องราวให้ทรงทราบ พระราชาทรงมี
ดวงเนตรแดงกำกัวด้วยความโกรธและทรงขับราชโอรสออกจากพระนคร ในขณะนั้น
มนตรีคนหนึ่งได้ทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติภาพ พระกุมาร คือผู้ที่สมควรรับภาระ
ในการปกครองแผ่นดิน เพราะเหตุใดพระองค์จึงทรงขับออกจากพระนคร การกระทำ
เช่นนี้ไม่ถูกต้อง" พระราชาทูลว่า "กูก่อนมนตรี การกระทำเช่นนี้ถูกต้องแล้ว ผู้
ทำร้ายร่างกายของปราสาทด้วยแส้เป็นคนไม่ดี คนฉลาดย่อมไม่เป็นศัตรูกับปราสาท

มีคำกล่าวว่

นักปราชญ์ไม่ควรบริโภคนิยาม ไม่ควร เล่นกับงู
ไม่ควรตำหนิหมูโยคี และไม่ควร เป็นศัตรูกับพราหมณ์
กุงอนมนตรี ท่านไม่เคยได้ฟังคัมภีร์ปุราณะหรือ ในกาลก่อนพระอิศวรทรงกลายเป็นผู้
ปราศจากลึงค์เพราะคำสาปของพราหมณ์ คำกล่าวว่หนึ่งมีว่

บุคคลแม้มีตำแหน่งสูงส่งก็ไม่ควรถูกผู้ใดควร เคารพ
นุหะได้รับตำแหน่งเป็นพระอินทร์ แล้วก็ต้องออกจากตำแหน่ง
เพราะไปถูกพราหมณ์อศิสทยะ

ด้วยเหตุนี้คนทุกคนควร เคารพพราหมณ์ทั้งหลาย มีคำกล่าวว่
บุคคลไม่ควรถูกพราหมณ์ เพราะแม้ผู้เป็นใหญ่ในสามโลกก็ยัง
เคารพบูชาพราหมณ์ บุคคลควรบูชาพราหมณ์ด้วยการกระทำต่าง ๆ
เช่น การให้ทาน การเคารพ และการสรรเสริญ
เช่นเดียวกับที่บูชาเทพเจ้า

และอีกบทหนึ่งมีว่

ใครเล่าจะไม่พินาศเพราะความโกรธของพราหมณ์
ผู้ใดทำให้ไฟเป็นศิวทำลายสรรพสิ่ง
ทำให้น้ำในมหาสมุทรดื่มไม่ได้
และทำให้พระจันทร์ เกิดข้างแรม

อีกบทหนึ่งมีว่

สิ่งมีชีวิตใดเล่าจะยิ่งใหญ่กว่าพราหมณ์
ผู้ซึ่งหวยเทพและบรรพบุรุษบริโภคนิ
เครื่องสังเวยและเครื่องเช่นจากมือ
ของพวกเขาในกาลทุกเมื่อ

อีกบทหนึ่งมีว่

กุงอนนารถะ ในโลกนี้ใครเล่าจะไม่เคารพบูชาพราหมณ์
ผู้มีพรตคือทบะ และเป็นผู้ที่หวยเทพและมนุษย์ทุกผู้เคารพบูชา

สิ่งมีชีวิตใดเล่าจะยิ่งใหญ่กว่าพราหมณ์
 ผู้ซึ่งในกาลก่อนได้ดื่มมหาสมุทร
 ไค้คุมครองภูเขาวินชัย และไค้รังสรรค์เหล่าเทวดา

อีกบทหนึ่งมีว่า

ผู้ที่ปรารถนาจะบูชาวงสรวงเทพเจ้าผู้ทรงความเป็นนิรันดร์
 ควรทำให้พราหมณ์พอใจด้วยกลวิธีทุกอย่างอย่างกระตือรือร้น
 นอกจากนี้ พระกฤษณะพระองค์เองได้ตรัสที่เมืองทวาราวดี ว่า
 เราเคารพบูชาพราหมณ์ และหากผู้ใดไม่เคารพบูชาพราหมณ์ผู้ทุบตี
 สบประทุษร้าย และกล่าววาจาผิดสวาทค่อเขาแล้ว
 ผู้นั้นเป็นผู้กระทำบาป จะต้องถูกลงโทษและถูกประหารกลางกองไฟ
 ที่ร้อนแรงในพรหมโลก และเขาผู้นั้นจะไม่เป็นคนของเรา

อีกบทหนึ่งมีว่า

ผู้ใดปรารถนาจะบูชาวงสรวงเราด้วยความภักดีสูงส่ง
 ผู้นั้นควรบูชาพราหมณ์เสมอ เพราะการกระทำเช่นนี้
 ทำให้เราพึงพอใจ

ก่อนมนตรี จงศักมือข้างที่ราชกุมารใช้เขียนตีพราหมณ์นั้นเสีย" ในขณะที่เขากำลัง
 จะตีพระหัตถ์ของราชกุมารนั้น พราหมณ์ได้เข้าเฝ้าและไค้ทูลว่า "ข้าแต่พระราชา
 ราชกุมารทรงกระทำเช่นนั้นเพราะความเขลา ทั้งแต่ไค้ไปพระองค์จะไม่ทรงกระทำ
 เช่นนี้อีก ด้วยเหตุผลของข้าพเจ้านี้ ขอให้ราชกุมารทรงปล่อยภัยเด็ก ข้าพเจ้าพอใจแล้ว"
 เมื่อพระราชาไค้สละบถ้อยคำของพราหมณ์ พระองค์ทรงปล่อยราชกุมารของพระองค์
 พราหมณ์ก็ไค้กลับไปที่อยู่ของตน"

เมื่อเล่านิทานเรื่องนี้แล้ว เวตาลไค้ทูลว่า "ข้าแต่พระราชา ในระหว่าง
 คนสองคนนี้ ผู้ใดมีคุณธรรมมากกว่ากัน" ท้าววิกรมทิตยไค้ตรัสตอบว่า "พระราชาทรง

เป็นชื่อเมืองหลวงของพระกฤษณะอยู่ทางทิศตะวันตกของแคว้นคุชราต
 เชื่อกันว่าจมอยู่ที่ทะเล (Monier-Williams 1981: 504)

มีคุณธรรมมากกว่า" เมื่อได้ฟังพระคำรัส เวทาลก็กลับไปพักผ่อนที่อื่นเพราะความ
 เจ็บปวดได้ถูกทำลายแล้ว พระราชาจึงเสด็จไปที่ต้นสมิ้อีกครั้งหนึ่งและทรงจับเวทาล
 แยกไว้บนบ่า ในขณะที่เสด็จกลับนั้นเวทาลได้เล่านิทานอีกเรื่องหนึ่ง เวทาลได้
 เล่านิทานเช่นนี้เป็นจำนวนถึง 25 เรื่อง เมื่อได้ประจักษ์ถึงคุณความดีต่าง ๆ
 เช่น ความเฉลียวฉลาดอย่างยิ่ง ความเชี่ยวชาญในศิลปศาสตร์ ความเมตตากรุณา
 ความกล้าหาญ และความโอบอ้อมอารีแล้ว เวทาลพึงพอใจมากจึงทูลท้าว
 วิกรมมาติคย์ว่า "ข้าแต่พระราชา นิครนถ์ทศัณฐ์ผู้นี้พยายามจะฆ่าพระองค์" พระราชา
 ครัสถามว่า "เขาจะทำอย่างไร" เวทาลได้ทูลว่า "เมื่อพระองค์ทรงนำ
 ข้าพเจ้าไปยังที่นั่นแล้ว เขาจะทูลอย่างนี้ 'ข้าแต่พระราชา พระองค์ทรง
 เห็นคเห็น้อยอย่างยิ่ง บัดนี้เมื่อพระองค์ทรงประทับล้อมรอบกองไฟแล้ว ขอพระองค์
 ทรงหมอบกราบแล้วจึงเสด็จกลับพระนครเถิด' ในขณะที่พระองค์ทรงหมอบกราบอยู่
 นิครนถ์ทศัณฐ์ผู้นั้นจะไขศำฆ่าพระองค์ และจะนำพระมิ่งสาของพระองค์ไปบูชา
 บวงสรวง ในการบูชาบวงสรวงครั้งนี้เขาจะทำให้ข้าพเจ้ากลายเป็นพราหมณ์
 และเขาจะได้รับของขวัญ 8 ประการ เช่น อำนาจในการแปลงร่างให้เล็ก
 เท่าอะตอม เป็นต้น" ท้าววิกรมมาติคย์ครัสว่า "เราควรทำอย่างไร" เวทาล
 ทูลว่า "ขอพระองค์ทรงทำอย่างนี้ ในขณะที่นิครนถ์ทศัณฐ์ ทูลพระองค์
 ให้ทรงหมอบกราบและเสด็จกลับนั้น ขอพระองค์โปรดครัสอย่างนี้ "เราเป็น
 พระจักรพรรดิของโลก พระราชาทุกพระองค์จะต้องหมอบกราบเรา เราไม่เคย
 หมอบกราบผู้ใดเลย ด้วยเหตุนี้เราจึงไม่รู้วิธีหมอบกราบ ท่านจงหมอบกราบให้
 ถูกก่อนแล้วเราจะทำตาม" ในขณะที่เขาก้มลงเพื่อหมอบกราบนั้น พระองค์จึงตัด
 ศีรษะของเขา แล้วข้าพเจ้าจะทำยัญญพิธีถวายแก่พระองค์ และของขวัญ 8
 ประการก็จะ เป็นของพระองค์" ท้าววิกรมมาติคย์ได้ปฏิบัติตามที่เวทาลแนะนำ
 ท้าวเวทาลได้กลายเป็นพราหมณ์และได้ทำยัญญพิธี และได้ทำยัญญพิธีนั้นสมบูรณ์
 ด้วยการ เช่นสรวงศีรษะของนิครนถ์ทศัณฐ์นั้น พระราชาจึงได้รับของขวัญ
 8 ประการ ต่อจากนั้นเวทาลได้ทูลว่า "ข้าแต่พระราชา ข้าพเจ้าพึงพอใจ
 พระองค์ ขอพระองค์โปรดเลือกขอพรเถิด" พระราชาครัสว่า "หากว่าท่านพอใจเรา
 ขอท่านจงชุบชีวิตนิครนถ์ทศัณฐ์นี้ และเมื่อใดที่เราระลึกถึงท่าน ขอท่านจงมาหาเรา"
 เวทาลยอมปฏิบัติตาม และเมื่อชุบชีวิตโยคีแล้ว ได้กลับไปที่อยู่ของตน ท้าววิกรมมาติคย์

พระราชทานของวิเศษ 8 ประการแก่นิครนถิ์คัมพร แล้วจึงเสด็จกลับพระนครของ
พระองค์"

เมื่อเล่านิทานเรื่องนี้แล้ว ผู้กตาคินทูลพระราชว่า "ข้าแต่พระราชา
หากว่าพระองค์ทรงมีคุณธรรมต่าง ๆ เช่นความโอบอ้อมอารี และความกล้าหาญเป็นต้น
แล้วเช่นนี้ ขอพระองค์โปรดประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้เถิด" พระราชาทรงดำรงอยู่ใน
คุณนิยภาพ

จบนิทานเรื่องที่สามสิบเอ็ด

นิทานเรื่องที่ 32

บุญญาธิการและความโอบอ้อมอารีของท้าววิกรมมาทิตย์

ในขณะที่พระราชาจะประทับนั่งบนสิงหาสน์อีกครั้งหนึ่งนั้น ทูกตาทินอีกตัวหนึ่ง
 พู่ว่า "ข้าแต่พระราชา บุคคลอื่นไม่สมควรจะได้ขึ้นนั่งบนสิงหาสน์นี้ ท้าววิกรมมาทิตย์
 พระองค์เดียวเท่านั้นที่สมควรจะได้ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้ ในโลกนี้ไม่มีพระราชาพระองค์
 ใดเทียบเท่าท้าววิกรมมาทิตย์ พระองค์ทรงท่องเที่ยวไปทั่วแผ่นดิน และทรงพิชิตเหล่าราชา
 ผู้เป็นปฏิปักษ์ทั้งปวงด้วยพระแสงไม้ ทรงปกครองอาณาจักรเพียงพระองค์เดียว พระองค์
 ทรงริกรอนอำนาจของผู้อื่น ทรงแผ่พระราชอำนาจของพระองค์ พระองค์จึงทรงพระนาม
 ว่า ศกะ พระองค์ทรงปราบปรามเหล่ากษัตริย์ในโลกนี้ ทรงกำจัดเหล่าทรชน ทรงชจัด
 ความยากจนของพวกคนขอทาน ทรงทำให้ทุกข์ภัยและความทุกข์ยากสูญสิ้นไป ท้าว
 วิกรมมาทิตย์ทรงกระทำสิ่งทั้งหมดเหล่านี้ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีพระราชาพระองค์ใดเทียบเท่า
 ท้าววิกรมมาทิตย์

หากว่าพระองค์ทรงมีความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญ ความมั่นคง ความมีใจคอ
 กว้างขวาง และคุณธรรมอื่น ๆ แล้ว ขอพระองค์ประทับนั่งบนสิงหาสน์นี้เถิด" เมื่อ
 พระราชาสคับถ้อยคำนั้น พระองค์ทรงดำรงอยู่ในคุณนิยภาพ

จบนิทานเรื่องที่สามสิบสอง

ประวัติผู้เขียน

นางรัชนี เศษาทิววงศ์ ณ อยุธยา เกิดเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2501 ที่กรุงเทพมหานคร ได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต จากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปีการศึกษา 2523 และเข้าศึกษาที่ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2525 ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาไทยศึกษา คณะศิลปศาสตร์ วิทยาลัยเกริก

